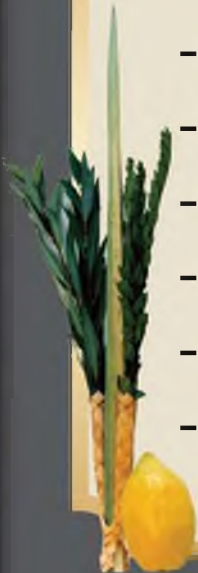

קובץ גליונות

חג הסוכות

ממרגן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- ממגד גרש ירחים
- פניני חשוקי חמד
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- עומק דעת
- הארה מוסרית
- מים חיים
- שואלין ודורשין
- גאון יעקב
- פנינים משולחן רבינו
- יהי ראובן
- דחזיתיה
- פתח העירוב
- וידבר משה
- אוצר הספרים

בברכת חג כשר ושמח!

מערכת 'קובץ גליונות'

לעילוי נשמת

הרב ד"ר משה בן החבר

ר' יוסף ז"ל רוטשילד

נלב"ע כ' תשרי תשע"ט

תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי

'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

אוצר הספרים

מחבר ספר?

אתה יודע את האוצרות הטמונים בו!
בא לגלות אותם לכולם!

חדש ממערכת "קובץ גליונות"
למחברי ספרים ותופשי התורה
מערכת 'קובץ גליונות' מבשרת
למחברי הספרים בכל מקצועות התורה
על פתיחת מדור חדש 'אוצר הספרים'
במדור תנתן סקירה מקיפה על ספרים וסופרים.

לפרטים נוספים
פנה למערכת 'קובץ גליונות'

לרפואה

לרפואת הרב יצחק ברכיה
בן ביילא בתושח"י
ולרפואת יעל חיה בילא
בת פריידל בתושח"י

לעילוי נשמת

מרת פריידל חדוה בת ר' יוסף ע"ה
נלב"ע י"א תשרי
תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר יעקב קאפל פרידברג ז"ל
בן הר"ר מרדכי יהודה ז"ל
נלב"ע ט' תשרי תשע"ג
תנצב"ה

שהשמה במעונם

הר"ר שלמה רוזנשטיין שליט"א עורך העלון
'מסביב לשולחן' לרגל הולדת הנכדה
הר"ר אריה גולדשטון שליט"א - ירושלים -
להולדת הבן

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900

פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:
יש לבחור בלחצן קופות נוספות,
חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גליון זה לע"נ אשת חבר שעמדה לימין רבינו שליט"א במסירות עצומה לכבודה של תורה, והיתה אמן של בנות ישראל הרבנית הצדקנית מרת **בת שבע אסתר קניבסקי** ע"ה אשר נתבקשה לישיבה של מעלה בש"ק חוה"מ סוכות י"ז תשרי תשע"ב תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

פנינים בעניני חג הסוכות

ועכ"פ בודאי שהיה קשה לקיים במדבר את המצות האלו. ובנוגע לשאלה למ"ד עניי כבוד היו, איך עשו סוכה במדבר והרי היו עליהם עננים מסוככים עליהם, השיב רבינו - עננים לא מפריע לסוכה וכי אסור לבנות סוכה אם יש למעלה עננים בשמים.

אתרוג במקדש

יש לעיין איך יוצאים ידי חובה במקדש בנטילת אתרוג והרי אינו ראוי שם למאכל, כי הוא חולין ולא נאכל בעזרה, וקיימא לן בסוכה ל"ה ב' שצריך שיהיה האתרוג ראוי למאכל, והשיב רבנו שודאי שבעת הצורך מותר לשבת ולאכול בעזרה (ע"ע בתוס' מנחות פ' ב' תוד"ה וכו'). (שיח הסוכות)

אמירת נוסח הזמנת האושפיזין

יש שנוהגים להזמין את האושפיזין לסוכה כיון דאיתא בזהר (ח"ג דף ק"ד א') שהם באים בסוכות. ורבנו עצמו אינו נוהג בזה כי לא ראה כן אצל מרן החזו"א, אמנם אביו זצ"ל היה אומר את הנוסח הנאמר אודות האושפיזין.

איך קיימו סוכה וד' מינים במדבר

אודות קיום מצות סוכה וד' מינים במדבר אמר רבנו: מצות סוכה, היו חייבים רק מתי שחננו כי כשהלכו הרי הם כמו הולכי דרכים גם בשעה שחונים לזמן (משנ"ב ס"ק תר"מ ס"ק מ"ב) ולענין מצות ד' מינים, יתכן שקנו מתגרי גוים שמכרו להם (עי' מד"ר שיר השירים פר' ד' כ"ז).

ידה האזנה

לשותפינו היקרים שיחי

נכתב כאן בשבוע שעבר, כל השותפים בהוצאת הדברי תורה המורחבים לימים הנוראים הועבר שמם בערב ראש השנה לרבינו לברכה, מיד לאחר שסיים מסכת קידושין (חצי ש"ס) והחל ללמוד מסכת בבא קמא (כפי שניתן לראות) הדפים הונחו לצד מרן בשעת לימודו, כשמיד לאחר שסיים את סדר לימודו קיבל לידיו את רשימת השמות איש איש ובקשתו ועיין בשמות ובבקשות וזכו כולם לברכת רבינו לברכת שנה טובה ושיתמלאו כל הבקשות במהרה לטובה.

ואשרי הזוכה להיות שותף בהפצת דברי תורתו של רבינו שליט"א. ניתן להשתתף בהוצאת הגליונות מדי שבוע, וכל השותפים יוזכר שמם לברכה כפי בקשתם האישית. ניתן לפנות למס': 053-3145900 וכן ניתן להעביר גם במכשירי קהילות / נדרים בבתי הכנסת, ע"ש דברי שי"ח.

עלי שיח

'שאלות שהזמן גרמא'

ערב ראש השנה, יום הדין, גורר מטבעו שאלות מענינות ומאתגרות המתאספות אל שולחנו של רבינו שליט"א. כך למשל, שלח בחור בן - עליה לשאול שאלה לא שגרתית. לדבריו, הוא שם לב שהרבה בחורים מתקשים במציאת חברותא מתאימה, והחל להשתדל לחפש בן זוג שיתאים למי שמחפש, דא עקא, שאמנם זוכה לעשות חסדים רבים אך הוא חושש מכיון שזה גוזל מזמנו אולי יש כאן חשש של ביטול תורה. תשובת רבינו היתה: אינו צריך לחשוש. כמידי שנה, גם כעת הגיעו כמה אנשים שמדת הדין פגעה בהם, והם תולים את זה בכך שנהגו ברבינו שלא בכבוד, והם באו בבקשת סליחה, רבינו לא הבין מה הפגיעה בו, ואמר שהכל בסדר...

מפירותיו של 'דברי שיח'...

עם כלות שנת תשע"ט נתבשרנו בשמועה טובה, על צאתו לאור עולם של הספר 'תורת חיים' - דברי תורה מסודרים על כל חומש בראשית מעשה ידי אומן הרה"ג רבי שלום מאיר הכהן וולך, בספר הנפלא (למעלה מ-700 עמוד) מובא ליקוט אדיר שלא היה כמוהו, מכל ספרי רבינו וספרי תלמידיו, לפי נושאי הפרשיות, כאשר כמעט כל פסוק יש כמה חידושים ועובדות. לכבוד הוא לנו 'מערכת דברי שיח' שדברי התורה הנדירים והלא מוכרים מרבינו שליט"א, שהבאנו בגליון במשך שמונה שנים, מובאים במאות מקומות לאורך כל הספר. תלמידי רבינו שליט"א ימצאו ענין רב מאוד בחיבור הענק הזה. נברך את הרב המחבר שליט"א שיזכה להשלים את החיבור על כל כרכי החומש, וימשיך הלאה לזכות את הרבים ברוב פאר והדר בלי שום תקלה ומכשול.

בברכה חג כשר ושמח,
יצחק גולדשטח

מענייני ארבעת המינים

נוספים שהביאו לו, רק אחרי שגמר הלל, וטעמו מפני שלחזו"א לא הי' ספק והי' בטוח שאתרוגו כשר ומהודר אבל אצלו שמסתפק לכן מנענע מיד (קודם הלל) בכולם. ואחרי פטירת רבנו הגרמ"ל זלה"ה אינו לוקח מהעץ של הגרמ"ל עצמו אלא מזן שנלקח מאתרוגי רמ"י שהם נאים יותר.

טז. מרן נותן רשות לכל המתפללים לנענע בד' מינים שלו, ומכריז שמקנה לכל מי שרוצה ע"מ להחזיר, חוץ מלקטנים.

אף שעז"ז נהי' האתרוג עם קצת כתמים והוא משומש מאוד, מ"מ מצות חסד עדיפא לו. וידועים דברי החת"ס (עהש"ס, סוכה ל"ו) לגבי כתמים אלו מחמת המצוה.

יז. בשעת ההלל ואמירת ההושענות מחזיק כל הזמן ג' המינים בימין ואתרוג בשמאל.

ע"י מ"א סי' תרנ"ו סק"ו.

יח. ומצמיד ב' ידיו זו לזו.

ע"י תרנ"א ס"א צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נענועו וכו' ומרן שליט"א מחבר אותם גם שלא בשעת נענוע.

יט. בערבות בדרך כלל מברר בעיקר אם אינם גזולות (כי בזה מצוי יותר שגוזלים ומוכרים).

ע"י שו"ע תרמ"ט ס"א וס"ד.

כ. מקפיד לשלם על האתרוג והלולב ושאר המינים שמביאים לו ולא לקחת בחינם.

ע"י מ"ב סי' תקפ"ה סק"ח בשם מט"א וע"י מ"ב סי' תרנ"ח סק"י דין אלו שפורעים התשלום אחר החג. ובשנים האחרונות הרמ"נ נותן למרן בכל שנה אתרוג מהודר מזן החזו"א, ומרן מאוד מרוצה ושמח וכאות הוקרה נותן לו בכל שנה חיבור מחיבורו בהקדשה אישית.

כא. בהושענא רבא מוריד את הטבעות מהלולב מאחרי הברכה של הלל וקודם אמירת ההלל.

ע"י תרס"ד ס"א שנוהגים להתיר בו אגודו של לולב. והנה, מרן מוריד אחרי הברכה ולפני הלל, וכן נהג מרן החזו"א.

(אלא' הנהגות מרן שליט"א על סדר השו"ע)

פיטמתו.

ט. סדר איגוד ג' המינים. הדסים בימין וערבות בשמאל ולולב באמצע. ומניח את ההדסים וערבות בתוך קושיקיל נאים כשהלולב באמצע. נוטל עלה של לולב וקושר ג' המינים בקשר על גבי קשר, ואח"כ אוגד גם עם טבעת, ואח"כ אוגד על הלולב עצמו ג' טבעות.

ע"י משנ"ב סי' תרנ"א סק"ח ט' בענין בית יד שעושין וכו' ושם סק"ד פרטי הדין של שלושת הקשרים.

י. לא מקפיד לברך על ד' המינים בסוכה.

ואפילו שיש סוכה בסמוך לא נוהג כן. משנ"ב סי' תרנ"א סק"ד בשם האריז"ל לברך בסוכה.

יא. בשעת הברכה על נטילת הלולב, הופך האתרוג שהעוקץ יהי' כלפי מעלה כדי שלא יצא יד"ח קודם הברכה. אולם בברכת שהחיינו הופך בחזרה האתרוג ומעמידו כדרך גידולו.

ע"י תרנ"א ס"ה או יהפוך האתרוג עד שיברך, ובמ"ב כ"ה הובא בשם הגר"א דזה העצה היותר מובחרת שבכולן.

יב. בסדר הנענועים מוליך ומביא ישר ולא מכסכס, וסדר הצדדים הוא כמש"כ המשנ"ב. ולא הופך פניו וגופו לצד שמנענע.

ע"י בזה שו"ע תרנ"א ס"ט ובמ"ב.

יג. הידר שלא יהי' המעש"ר ומעשר עני באתרוג משום לכס, ואפי' כשחל יו"ט א' בשבת.

ע"י היטב בדרך אמונה פ"ו מתרומות ה"ב בבה"ל ד"ה כהני ובצה"ל אות ע"ז, ובשו"ה תרמ"ט ב' בכל מה שצ"ח שם.

יד. אחרי שמעשר את האתרוג אומר לחתוך האתרוג המעושר שלא יבואו לאוכלו, ולא לחתוך ע"י סכין אלא ביד.

ע"י ד"א מתרומות הכ"א בבה"ל ד"ה על, שהביא לדון איך אפשר לעשר החלק שבלוע בסכין. ע"ש באורך, ולכן משתדל שיחתכו ביד או יקחו אתרוג שלם למעשר.

טו. האתרוג שעליו מברך הוא מהעץ של הגאון רמ"י ליפקוביץ זלה"ה (שקיבל זרעים לשתול, ממרן החזו"א שזה בודאי אינו מורכב) אמנם אחרי שנוטל אתרוג זה מנענע עם אתרוגים מזנים אחרים.

ואמר לי מרן, שהחזו"א הי' מנענע באתרוגים

א. בדרך כלל לברכה - נוטל לולב רגיל שראשו ישר, ומהדר עוד ליטול לולב נוסף שראש התיומת כפופה במקצת וכמו שכתב הרא"ש ז"ל.

ע"י שו"ה תרמ"ה י"ז שסיכם פרטי הדינים בלולב כפוף ואופנים שונים. אודות אתרוג תימני אמר לי מרן שלא מקפיד ליטול אתרוג כזה וגם החזו"א לא היה מחזר אחרי אתרוג זה ותלמידי הגר"י מבריסק מהדרין אחר אתרוג זה עכ"ל.

ב. לא מקפיד אם יש מעט 'קורא' (שזה קליפה חומה) על ראשי הלולב וכן הקיל החזו"א.

וע"י כה"ח סי' תרמ"א ס"ק קכ"ד.

ג. בדרך כלל נוטל הדס שיש ג' עליו בכל קו, אמנם לאחרונה נתנו לו הדסים שיש ז' עליו בכל קו כדעת רש"י, ונענע גם בזה.

ע"י שו"ע תרמ"ו ס"א ומ"ב ורש"י סוכה ל"ב ב'.

ד. משתדל להדר לקחת אתרוג גדול וכן לולב ושאר המינים משום הידור מצוה, כה"א שהכוונה בגדול.

ע"י מ"ב תרנ"ו סק"א במה שאמרו מצוה להוסיף עד שליש, אם הכונה להוסיף על אתרוג מהודר יותר או על אתרוג גדול יותר. ואמר לי שיש הידור ליקח גדול אפילו אם יש לפניו אתרוג שאינו שיעור בצמצום אעפ"י יש הידור לנענע בגדול יותר. וע"י היטב מג"א סי' תרע"ב סק"ב.

ה. לא מחליף את הערבות בכל יום אלא כשמתחיל להתייבש והוא בערך כל יומיים.

כתב הרמ"א ונוהגים ליקח כל יום חוה"מ ערבה חדשה וכו' וע"ש בבאר היטב שיש אופן שלא כדאי ליקח כל יום חדשה.

ו. האתרוג מעדיף שיהי' צהוב ולא ירוק, ושיהי' גדול ונאה.

ואפי' ירקות כזו ההולכת ומצהיבה וכשירה, מ"מ מהודר יותר שכבר בעת הברכה זה צהוב.

ז. אינו מעיין הרבה באתרוג לחפש אם יש בלעטלך קטנים שאין נראים לעיל, או נקודות שחורות זעירות וכן נהג החזו"א.

ע"י דרך אמונה רפ"ד משמיטה ויובל בבה"ל ד"ה ב"ן.

ח. לא הקפיד ליטול אתרוג בדווקא עם פיטם, כי הוא רק הידור וכשר גם בלי זה אם לא נפל, אלא גדל כך מתחילת ברייתו.

ע"י שו"ה תרמ"ח דין י' י"א סיכום הדינים לגבי ניטל

יפה מראה

ושמחת בחגך:

תמונה שנשלחה ממשפחת ק', בו נראה רבינו שליט"א לפני למעלה מארבעים שנה רוקד עם רעהו הגה"צ רבי אריה שכטר, מי שידוע לזהות באיזה שמחה מדובר, ואת שמות הנוכחים, נשמח אם ישלח את הפרטים למערכת דברי שי"ח.

הר"ר משה ניימן שליט"א שזוכה מדי שנה מזה שנים רבות להביא לרבינו אתרוג מהודר מפרדסו הידוע כמחזק ללא הרכבה כלל.

שב"י זכרון הרבנית מזל אלקיים ע"ה

שנה להסתלקותה

**שב"י זכרון על הרבנית מזל אלקיים ע"ה
אשת הגאון רבי בנימין שליט"א
השכנים הוותיקים בבנין של רבינו שליט"א
עשרות בשנים.**

"טוב שכן טוב מאח רחוק" כך קבע שלמה המלך ע"ה בחכמתו (משלי כ"ז י'). ואכן כל באי בית רבינו ידעו והכירו את חשיבותם של השכנים היקרים משפחת אלקיים, ימיהם כמעט כימי אבני הבנין, הם וותיקי הוותיקים. לקראת חג הסוכות הבא עלינו לטובה, בו יחול יום היא"צ הראשון שלה, אמרנו להביא מספר עובדות לחיזוק ולעלוי נשמתה, ממה ששמענו מבני משפחתה.

חתונה של גדולי הדור

באותם שנים נפתחה ישיבת בית מאיר בבני ברק ע"י הגאונים רבי ראובן פיין ורבי זלמן רוטברג זצ"ל. רבי בנימין שליט"א היה ממצטייני התלמידים הראשונים של ישיבת בית מאיר המעטירה, וכשבא בברית

טבת תשכ"א. מרן הסטייפלר זצוק"ל בחתונת ר' בנימין אלקיים שליט"א. הצילום בזוית מהצד. גם הצלמים ידעו כי הוא מקפיד לא להצטלם ולכן לא עמדו מולו...

אירוסין, הוא היה החתן הראשון של הישיבה שמתחתן. הכלה, למדה גם היא בסמינר שייסד הרב י"א וולף זצ"ל באותם שנים בבני ברק, וגם היא היתה הכלה הראשונה שנישאת למזל טוב.

החתן ראשון, הכלה ראשונה, ומי איפה יסדר להם חופה וקידושין?

מרן ראש גולת ישראל בעל קהילות יעקב הסטייפלר זי"ע, שבאותם שנים לא היה מבוגר כ"כ, אבל ידע תמיד סבל ומכאוב, קבע מקום לתפילתו בימות החול בישיבת 'בית מאיר' הסמוכה לביתו, ברחוב דבורה הנביאה. כשהחתן ביקש שיבוא לסדר לו את הקידושין, הרגיש הכרת הטוב לשיבה והסכים, כך זכו הזוג הטרי לגדול הדור שילווה אותם בפסיעות הראשונות.

להקל מעליה את כל העלויות והירידות, אבל הרבנית מזל ע"ה לא ויתרה על הזכות, היא הגיבה 'לא אוותר על השכנות כאן, גם במחיר של קושי לעלות את המדרגות האלו'. בעלה הגאון רבי בנימין שליט"א הוא מרבני שיכון חזון איש, ומחשובי הרבנים בכולל חזון איש בבני ברק, וזכה גם לחבר מספר ספרים נודעים בהלכות שבת, הוא נכנס ויוצא אצל רבינו שליט"א לכל ענין, ואף זוכה לקירבה יתירה כל השנים.

יסורים באהבה

פרק מיוחד בחייה היה קבלת יסורים באהבה, בעשרות שנותיה האחרונות היא סבלה יסורים קשים ומרים, ועם כל זה לא זעה באמונתה, בכל צורך רפואי הקטן ביותר, לא היו זזים מבלי לקבל את ברכת הדרך וברכה לרפואה מרבינו שליט"א, היא האמינה בכל ליבה בברכת הצדיק, וידעה כי באמונת חכמים אפשר להיוושע.

הרבנית הצדקנית אשת חבר להבחל"ח רבינו שליט"א היתה מגיע אליה באופן קבוע בכל שבת אחרי הצהריים לדרוש בשלומה, ולראות במה אפשר לסייע לה. הביקור הזה, כפי שהעידה גב' מזל בעצמה, נתן לו את הכוח לחיות כל השבוע בשמחה.

מפעם לפעם כשהיה רבינו פוגש בהגאון רבי בנימין שליט"א היה מתעניין בבריאותה ומברך שיהיה אך טוב.

בערב חג הסוכות תשע"ט הסתלקה לעולם שכולו טוב, כשרבינו שליט"א בראש מסע הלוויה, ובזמן הקצר שהיה עד לכניסת החג הגיע לנחם את בעלה שליט"א והבנים, יהיו הדברים לעלוי נשמת מזל בת אסתר ודוד, תנצבה.

טוב לצדיק טוב לשכנו

כשכנים בבנין בו מתגורר רבינו, הם 'זכו' להפרעות רבות ביום ובלילה, לא פעם אנשים נדכאים שלא מצאו מחסה דפקו אצלם וביקשו עזרה, גם בחיי היום יום לא תמיד היה מקום בחדר המדרגות לרדת ולעלות, הן הבנין הזה הוא תל תלפיות, בפרט בזמני עומס כמו חגים וחול המועד, שחדר המדרגות עמוס, קשה לאדם בריא להתמודד במצבים כאלה, קל וחומר לאדם שאינו בריא, ועם זאת תמיד קיבלה באהבה את הכל ובשמחה ביודעה שגם הקושי בא מאת הבורא ית', והכל שווה כדי לדור בשכינות עם רבינו.

בשלב מסוים היתה להם הצעה רווחית ביותר: לעבור לדירה בבנין אחר בקומת קרקע, מרווחת ונאה, בשכר מלא, כדי

תמונה נדירה של מרן הסטייפלר כותב את שטר הכתובה להחתן ר' בנימין אלקיים שליט"א (מימין). הכתיבה בצד שמאל, כי מרן ז"ל היה איטר יד.

מדרג חדש זתלמדם חזק' חיים

התוכנית

במאמרים שלפנינו, נביא בס"ד, פרק אחרי פרק, מסודר ומבורר מתוך ספרים רבים, שיחות עם תלמידים מקורבים, ראינות אישיות עם משפחת רבינו שליט"א, עצות מתוך קבלת הקהל של רבינו, בתוספת מסמכים נדירים ותמונות שישפכו אור על כל מיני הנהגות - חינוך מופלאות.

קודם יציאתנו לדרך, קיבלנו אישור מתלמיד חכם שליט"א שעבר על הדברים, ואישר לפירסום. תודת מערכת 'דברי שיח' על זמנו היקר שהוא מקדיש עבורנו.

אנו תפילה לה' יתברך, וְזַכְנוּ לְגִדְל בְּנִים וּבְנֵי בָנִים חֲכָמִים וְגִבּוֹרִים אוֹהֲבֵי ה', יִרְאֵי אֱלֹקִים אֲנָשֵׁי אֶמֶת זָרַע קָדֵשׁ, בְּה' דְּבָקִים, וּמְאִירִים אֶת הָעוֹלָם בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשֵׂים טוֹבִים וּבְכָל מְלָאכַת עֲבוֹדַת הַבּוֹרָא, אָמֵן.

הכללי ניתן לחלק לשניים: החלק אותו רואה ומקבל האב/המחנך מסביבתו, מהמקום בו גדל, מהרבינים מהם קיבל, שזה בחינה של מסורת העוברת בכל קהילה, ויש חינוך שהוא תגובה נכונה הנצרכת לאותו הפרט, ולשם זה יש להכין כלים וללמוד מהם הכללים.

את יסודות החינוך נוחל האדם מסביבתו ורבותיו. דמות דיקונו של רבינו בילדותו, על ברכי אביו מן ז"ע (מספר 'הרבנית')

מובן, כי אין בכוחנו ליכנס לכל נושא לגופו, אך כן יש באפשרותנו להביא מבט כללי של דעת - תורה מרבינו שליט"א איך יש לנהוג במצבים דומים, וכיצד נוהג הוא בעצמו.

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו

זכה דורנו כי כבר נדפסו עשרות רבות של ספרים מלאים מזן אל זן בשות"ם, פסקי הלכה, הנהגות, מעשה-רב, עובדות ואמרים מרבינו שליט"א כמעט בכל מקצועות התורה, החל בד' חלקי שולחן ערוך, על התורה ועל הש"ס, וכלה בספרים המעוררים לחשקת התורה ותיקון המדות.

אמנם, דומה כי עד היום לא נכתב שום אסופה מסודרת של מאמרי חינוך, הדרכה והלכה למעשה כיצד לנהוג עם הילדים, וכיצד ינהגו הילדים עם אבותיהם, הוראות למחנכים וכללי ההתנהגות הנכונה לתלמידים.

מי לא קשור לנושא חינוך?

הלא דבר הוא:

ענין החינוך נוגע כמעט לכל אחד, צעיר כזקן, יונק ומבוגר, הן למחנך והן למתחנך, והיא מצוה שהזמן לא גרמא, ונוהגות בכל מקום וגם בזמן הזה, לכל אחד, לאיש ולאשה, והוא נצרך ביותר, ואולי דווקא משום זה, קשה לכתוב באופן מסודר על נושא זה.

'כל התחלות קשות' קבעו חז"ל, כי אכן כתיבת נושא זה נדחה שוב ושוב במשך יותר משנה, עד שבעצת חברים החלטנו להתחיל, וה' יעזרנו, ולא עליך המלאכה לגמור.

מסורת החינוך דור מפי דור

כל בר דעת יודע, כי כל ענין החינוך הוא לגופו של ענין. דברים אלו כבר אמרם שלמה המלך ע"ה בחכמתו (משלי כ"ב ו') חנוך לנער על פי דרכו. וכדברי המלבי"ם שם 'כי כל אדם מסוגל מטבעו לענין אחר, בין בדעות, יש שמוחם חד, ויש ששכלם ישר בלתי מחודד, וצריך ללמדם כפי ההכנה שנמצא בו, ובין במעשים, יש שמוכן לאומנות מיוחד, ולמדה מיוחדת, ויקבל אותה בקל, וזה יוכר בהנער לפי התשוקה עכ"ל. אלא שבכלליות, את נושא החינוך

"עצות חינוכיות ממה שהשיב בעתות קבלת קהל". מראה קבלת קהל אופייני באחד הימים בבית רבינו שליט"א.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✎ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שיח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

משיחות מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א • גיליון חג הסוכות

שיחת חג בבית המדרש הגדול שערי תבונה, רמות א' ירושלים, הו"ר תשס"ד

לא עבדת את השם אלוקיך בשמחה ובטוב לבב – הא למדת שהעבודה בשמחה וכו', היינו צריכים שהשמחה תהיה שמחה שיש בה עבודת השם, שמחה המביאה לידי עבודת, עבודת השם, וזהו הענין של שמחת יום טוב, אמנם ודאי צריכים בשר ויין, אבל המטרה בזה היא עבודת יוצר הכל, שמחה של מצוה.

שמחה והידור במצוה – מדרגה פנימית

והיינו כפי שכבר דיברנו בעבר, שהשמחה היא שמחת קיום המצוות, שהמצוה משמחת, ועבודת השם משמחת, וזהו השמחה וזה עיקר המצוה של שמחה. והשכר על זה גדול מאד, כמו שכתב רבינו יונה כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, מפני ששמחת המצוה באה מתוך הכרת חשיבות המצוה בפנימיות הלב, ועיקר מעלת המצוות תלויה בכוונת הלב, עד כמה מחשיבים את המצוה.

וכן רואים לגבי הידור מצוה שאמרו (ב"ק ט, ב) הידור מצוה עד שליש במצוה, היינו שיש חיוב להדר במצוה עד שליש, והוא חיוב מדרבנן ולא מדאורייתא, להוסיף הידור במצוה עד שליש. ואם אדם מוסיף ומהדר יותר משליש, אמרו בגמרא שם, עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה, ופירשו רש"י ותוספות, מהו משל הקב"ה? שאוכל פירות בעולם הזה והקדש קיימת לו לעולם הבא. כל המצוות שכן הוא רק בעולם הבא, כמו שאמרו (קידושין לט, ב) שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, חוץ מכמה מצוות פרטיות, אבל בהידור מצוה, מה שאדם מוסיף ומהדר יותר מהחוב, זוכה גם לפירות בעולם הזה.

והטעם מפני שההידור הוא סימן על חשיבות המצוה, שהאדם בפנימיותו מחשיב את המצוה, ולכן הוא מהדר בה ומוציא עליה הוצאות יותר מהחוב, ומאחר שזה נובע מתוך הפנימיות וכוונת הלב הרי זה חשוב מאד יותר מהמצוה עצמה, וכמו שכתב רבינו יונה לענין שכר השמחה על המצוות, שזה מראה את החשיבות שמחשיב את המצוה, ולכן השכר על זה יותר גדול.

נמצא ששמחת יום טוב צריכה להיות מחמת הרגשת חשיבות היום-טוב, שמרגישים את חשיבות היום וזה מביא לידי שמחה, וזהו שלמות המצוה של שמחת יום טוב. ואמנם ודאי שבשר ויין זה לעיכובא, וצריכה להיות שמחה של אכילה ושתייה, שבלי זה חסר בשמחה, אבל צריך שתהיה השמחה מחמת הרגשת חשיבות המצוה.

ובדרך הטבע זה לא כך, כמו שידוע מדברי הירושלמי (מובא במ"ב סימן תק"ל) שעיקר האיסור לעשות מלאכה בחול המועד הוא כדי שיעסקו בתורה, אבל המציאות היא שמתוך האכילה והשתייה פוחזין ובאים לידי קלות ראש. ולכן אמר הגר"א ששמחת יום טוב היא מצוה שקשה לקיימה, כי הגוף מטבעו נמשך לשמחה של קלות ראש, ואין זה קל כל כך לשמוח שמחה אמיתית של מצוה, ולהרגיש את חשיבות המצוה עד שזה יביא לידי שמחה.

ובעצם כל המעלות של שלמות האדם תלויה בפנימיות, עד כמה שהוא מחשיב תורה ומצוות, ומה הוא מחשיב יותר, עולם הזה או עולם הבא, רוחניות או גשמיות, מה הוא יותר מחשיב ומה תופס אצלו יותר מקום, ואם הגשמיות תופסת מקום זו לא השלמות, רק אם הרוחניות היא העיקר והגשמיות טפל, וזהו השלמות.

הושענא רבה יום דין וגמר החתימה

הנה הושענא רבה הוא יום הדין וגמר החתימה. בראש השנה הייתה הכתיבה, וביום כיפור החתימה, וגמר החתימה הוא בהושענא רבה. כלומר אפילו מי שלא זכה בכתיבה בראש השנה ובחתימה ביום כיפור עדיין הוא יכול לזכות בהושענא רבה לגמר חתימה טובה, וכיצד אפשר לזכות? אם יוסיף מעשים טובים וישתנה עד הושענא רבה יזכה לגמר חתימה טובה, למרות שכבר הייתה קודם חתימה אחרת.

ומצינו כן גם בדיני אדם, שאפילו מי שנגמר דינו למיתה, שהוא כבר גברא קטילא, אם נתחדש איזה לימוד זכות, שבא אחד ולימד עליו זכות, כל זמן שלא נסקל עדיין אפשר לבטל את הגמר דין. לכן חתימת הדין תלויה בהנהגת האדם בימים שבין יום כיפור להושענא רבה, וכפי מצבו בהושענא רבה יהיה גמר החתימה.

ובאמת אנו רואים שבהושענא רבה נוסח התפילה הוא כמו בימים נוראים, שמוסיפים מזמורים, ואומרים "קדוש ונורא", עם ניגונים של ימים נוראים, כי באמת זהו יום דין וגמר החתימה. ועוד כתוב בספרים שמיום כיפור עד הושענא רבה יש עשרה ימים, יום כיפור הוא ב' והושענא רבה בכ"א, ויש ביניהם עשרה ימים, כנגד עשרת ימי תשובה שמראש השנה עד יום כיפור, והימים האלו מסוגלים להתעלות ותיקון המעשים כדי לזכות לגמר חתימה טובה.

ומרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל (הובאו דבריו בס' ירחי כלה עמ"ס סוכה) אמר בשם הסבא מקלם, שהושענא רבה הוא ממש כמו יום כיפור, אלא שביום כיפור יש איסור אכילה ועינויים, ואילו בהושענא רבה אין עינויים, ואדרבה יש מצות שמחה, אבל הוא יום דין, וצריכים להרגיש בו הרגשה של יום דין כמו ביום כיפור.

הקושי לקיים שמחת יום טוב כהלכתה

ואמנם, מאחר שהושענא רבה הוא יום טוב, וכן הימים שלפניו, ודאי שהמצוה של שמחת יום טוב יכולה להצטרף ולהכריע, להוסיף זכויות על ידי המצוה הזאת שהיא רק ביום טוב, אך זהו בתנאי שהמצוה תהיה בשלמות, כפי ההלכה של שמחת יום טוב. וידוע בשם הגאון שמצות שמחת יום טוב היא מצוה שקשה מאד לקיימה.

ובעצם צריך ביאור מדוע זה קשה, הרי השמחה היא כמו שאמרו בגמרא (פסחים קט, א) אנשים בראוי להם בבשר ויין וכו', זהו עיקר השמחה, ובוה מקיימים מצות שמחת יום טוב, בזמן המקדש היו שלמי שמחה, ובזמן הזה המצוה דאורייתא של שמחה מתקיימת בבשר ויין, ואם כן מהו הקושי כל כך בשמחת יום טוב.

וצריך לבאר בזה על פי דברי הרמב"ם שכתב (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא יימשך בין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות", היינו שריבוי האכילה והשתייה עלול להביא את האדם לידי שחוק וקלות ראש, ולא זו מצות השמחה ביום טוב.

והמשך הרמב"ם שם "ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל שנאמר (דברים כח, מז) תחת אשר

שמחת המצוה ביום טוב ובכל השנה

ובעמדנו ביום הדין של הושענא רבה, אם מקיימים בשלמות את המצוה המיוחדת לימים אלו – שמחת יום טוב, על ידי שמרגישים את חשיבות המצוות עד שזה גורם שמחה, ודאי שזו כבר זכות גדולה מאד ליום הדין לזכות לגמר חתימה טובה.

ואמנם הענין של שמחת המצוה ועבודת השם בשמחה שייך גם בכל השנה, כמו שכתוב (תהלים ק, ב) עבדו את השם בשמחה, ועל זה באה התוכחה כמו שהביא הרמב"ם את הפסוק תחת אשר לא עבדת את השם אלוך בשמחה ובטוב לבב.

אבל שם אין זו מצוה בפני עצמה, אלא מעלה כללית בכל המצוות שצריך לקיימם בשמחה, ואם חסרה השמחה במצוות זה לא ביטול המצוה, רק חיסרון במעלה ובשלמות המצוה, ואילו ביום טוב יש מצות עשה מיוחדת של שמחה, שאם לא מקיימים אותה מבטלים מצות עשה של שמחת יום טוב. זוהי החומרא של שמחת יום טוב.

מצוה מיוחדת לשמח אחרים ביום טוב

והנה בשמחת יום טוב מצינו ענין נוסף, מלבד עצם הדבר שצריכים להרגיש את חשיבות המצוות וחשיבות היום טוב, יש ענין שאמרו חז"ל בפסחים שם חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנאמר (דברים טז, יד) ושמחת בחגך, והמשך הפסוק שם: אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך, היינו שיש מצוה מיוחדת ביום טוב לשמח אחרים, מי שחסרה לו שמחה, צריכים לשמח אותם, וזה נכלל בעיקר המצוה של שמחת יום טוב.

ובספר החינוך (מצוה תפ"ח) כתב שמי שאינו משמח אחרים ביום טוב לא קיים את המצוה בשלמות: **"והזהירנו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה העניים והגרים והחלשים שנאמר אתה וגוי' והלוי והגר והיתום והאלמנה וכו' ועובר על זה ואינו משמח עצמו ובני ביתו והעניים כפי יכולתו לשם מצות הרגל ביטל עשה זה"**, עכ"ל.

ואמנם ענין זה לשמח אחרים הוא ממצות חסד הנוהגת כל השנה, והיא מן החמורות, כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יג) כי חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם שנאמר (מיכה ו, ח) הגיד לך אדם מה טוב ומה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד, ע"כ.

וזו מצוה גדולה מאד – וחמורה מאד אם לא מקיימים אותה גם בכל השנה, אבל ביום טוב נאמרה מצות עשה מיוחדת על זה, לשמח אחרים, מתוך אהבת הבריות ואהבת חסד, וזו מצות הרגל.

לימוד מקרבנות החג – אהבת הבריות

וראיתי מובא ממרן המשגיח זצ"ל (בספר ירחי כלה שם) שדיבר פעם בהושענא רבה, במה צריכים להתחזק בהושענא רבה כדי לזכות בדין, מה הם הזכויות הגדולות שאנו מזלזלים בהם.

ומזכיר שם, כי הנה בחג הסוכות נצטוונו להביא שבעים קרבנות, ואיתא בחז"ל (עין סוכה נ"ה וברש"י פרשת פינחס) שקרבנות אלו הם כנגד שבעים אומות העולם, שאנו מביאים קרבנות לכפר עליהם שלא יכלו ויאבדו מן העולם. כלומר אנו חייבים לדאוג לאומות העולם שיהיה להם קיום, ואף שהם עושים לנו צרות, עלינו לדאוג להם.

ואמר המשגיח כי רואים מזה את ענין אהבת הבריות, שהוא לא רק בישראל, אלא בכל הבריות, אפילו שאינם ישראל, ואמנם בישראל החיוב גדול יותר, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, והיינו כמוך ממש כמו שכתב המסילת ישרים פ"א.

וזהו שאמרו בפרקי אבות (ג, יד) חביב אדם שנברא בצלם וכו' חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, היינו שכל אדם יש לו חביבות, מפני שנברא בצלם אלוהים, אלא שישראל יש להם יותר חביבות שנקראו "בנים" למקום, אבל גם כל אדם שנברא בצלם יש לו חביבות, וצריכים להרגיש את החביבות הזאת שתהיה אהבת הבריות.

ואמר המשגיח שעל ידי זה שמחזקים את אהבת הבריות בימי חג הסוכות, זוהי זכות גדולה מאד לזכות בדין בהושענא רבה.

מידות טובות הזכויות לזכות בדין

מידות טובות הם הדבר העיקרי ביותר, וגם במשה רבינו אנו רואים שהשבח והמעלה שהוזכר עליו בתורה הוא (במדבר יב, ג) "והאיש משה עניו מאד", כי זהו יסוד שלמות האדם.

ורואים גם בהפטרות של יום כיפור (ישעי' נז-נח) שמזכירים את הענין של מידות טובות: סולו סולו פני דרך וגוי' מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח וגוי', והיינו מידת הענווה, זה מה שהקב"ה רוצה מאיתנו, ואחרי זה ממשיך הנביא מה הם החטאים, ומזכיר ענייני בין אדם לחברו: הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע וגוי' הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגוי' אז תקרא והשם יענה! – זהו מה שקוראים בהפטרות של יום כיפור, ועל זה צריכה להיות התשובה בתענית, לתקן את הדברים שבין אדם לחברו.

וכן רואים בפיוטים שאחרי סדר העבודה ביום כיפור, שאנו אומרים "על כן ברחמך הרבים נתת לנו את יום צום הכיפורים הזה וכו' יום אסור באכילה יום אסור בשתייה וכו' יום שימת אהבה ורעות יום עזיבת קטנה ותחרות", היינו **שזה מעיקר החיובים של יום כיפור**, ולא מזכירים שם עוד דברים אחרים, רק חמשת העניינים, ושימת אהבה ורעות, ועזיבת קטנה ותחרות. אלו הם החיובים שיום כיפור מחייב אותם, אהבת הבריות, בין אדם לחברו. ורואים עד כמה שזה חמור, וכמה שזה חשוב בשביל לזכות בדין.

וגם רואים בתשליך שאומרים תפילה ארוכה מהחיד"א שיש בה הרבה בקשות, ועיקר הבקשות שם הם על תיקון המידות: "ותספיק בדינו להתרחק מכל המידות הרעות והאסורות, ובפרט זכנו להתרחק מהגאווה והכעס וההקפדה וכל גבה לב, ונהיה מיושבים בדעתנו ונכיר מיעוט ערכנו ונפשנו כעפר לכל תהיה, ולא נתכעס ולא נקפיד, ונהיה אוהבי שלום ומרבים שלום" וכו', ורק בסוף מבקשים גם על תורה, אבל עיקר הבקשות מתחיל מהמידות.

והיינו מפני שמידות טובות הם היסוד, שבלי זה לא שייך שלמות בכל התורה, כמו שידוע מרבי חיים ויטאל למה לא נכתבו בתורה איסורים מפורשים על כל ענייני המידות, וביאר רבי חיים ויטאל בשערי קדושה, כי מידות טובות הם היסוד וההקדמה לכל התורה, ובלי מידות טובות כל התורה והמצוות אינם בשלמות.

כוח השפעת המידות

ועד היכן מגיע כוח השפעת המידות, מה יכול לגרום איזה חיסרון במידות, אנו רואים בירבעם בן נבט, שהיה בחיר ישראל וגדול הדור בתורה, כמו שאמרו (סנהדרין קב, א) שתורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי, כל תורתו הייתה לאמיתה של תורה, והוא ואחיה השילוני חידשו דברים שלא שמעתם אוזן מעולם, ונאמר עליהם "ושניהם לבדם בשדה" – שכל תלמידי חכמים דומים לפניהם כעשבי השדה, ואיכא דאמר שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה, עד כדי כך היה ירבעם גדול בתורה! ואף על פי כן כשעלה לגדולה ובא לידי ניסיון, החטיא את כל ישראל בעגלי הזהב, בגלל חשבונות של כבוד.

ומובא בגמרא שם שהקב"ה תפשו לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, היינו שיעשה תשובה, ויזכה לטייל בגן עדן עם הקב"ה ודוד המלך, ושאל ירבעם "מי בראש" האם אני או בן ישי, אמר לו הקב"ה בן ישי בראש, ואמר ירבעם אם כן איני חפץ בכך. עד כדי כך השפיע עליו הכבוד.

ושמעתי ממר"ר הגה"צ ר"א"א דסלר זצ"ל שאמר, שאם נדייק בלשון הגמרא נראה שבתחילה הקדים הקב"ה את ירבעם לפני בן ישי, ואמר "אני ואתה" ואחר כך "בן ישי", כי אם היה חוזר בו כך היה באמת, שהוא היה קודם ואחריו בן ישי, כי הוא היה גדול יותר, והיה מגיע לו להיות קודם, אך לירבעם זה לא הספיק, וביקש לשמוע "בפירוש" שהוא יהיה בראש, וכיון שכן, אמר לו הקב"ה בן ישי בראש.

וביאר הרב דסלר כי תפשו "בבגדו" היינו במידותיו, שביקש הקב"ה לבדוק את מידותיו, מה הן המידות שלו, ובזה נכשל, שלא הסתפק בזה ששמע מפי הקב"ה "אני ואתה" – ובן ישי, אלא רצה יותר להיות בטוח בזה שהוא בראש. עד כדי כך גדול כוח היצר של "מי בראש", יצר הרע

של כבוד וגאווה, שאפילו גדול בתורה כמו ירבעם זה יכול להביא אותו לידי כך שאין לו חלק לעולם הבא, ומפסיד את הכל.

זהו כוח המידות, וכששמים לב במציאות רואים את זה, שאם יש איזה פגם במידות, גם גדלות בתורה לא יכולה לעזור.

ונמצינו למדים שני עניינים חשובים מאד, שהם זכויות גדולות מאד, ושייכים לפנימיות הלב: **הכרת חשיבות המצוות, ומידות טובות.** שני דברים עיקריים מאד, אך גם קשים מאד וכפי שהזכרנו מהגר"א, כי זה נגד הטבע, שהטבע מושך לעולם הזה, ומחשיב את העולם הזה יותר מן העולם הבא, והטבע גם נמשך אחרי המידות הרעות.

התורה תבלין – לפי מידת הדבקות

והעצה הידועה היא כמו שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין. מי ששקוע בתורה, התורה היא תבלין, ומרחקת אותו מרדיפת העולם הזה ומכל המידות הרעות.

אך פשוט שכדי שתהיה התורה תבלין צריכים שהתורה תהיה ברציפות בלי הפסק. ומצונו הבדל גם להלכה אם התורה היא ברציפות או שיש איזה הפסק, לענין מה שאמרו (ב"ב ח, א) רבנן לא צריכי נטירותא, והיינו מה שיש חיוב לבני העיר לשלם מס עבור שמירת העיר, רבנן פטורים מהמס ואינם משלמים, כי הם לא צריכים את השמירה, שגם בלי זה הם שמורים, שתורתם מגינה עליהם, והם אפילו מגינים על אחרים, לכן הם פטורים מתשלום מס השמירה.

ומי נקרא "רבנן" לענין זה? כתב הרא"ש שם (פ"א סימן כ"ו) "ונראה שתלמיד חכם שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזר על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו", עכ"ל, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך יו"ד סימן רמ"ג.

היינו שרבנן נקרא אפילו מי שעוסק באיזו אומנות לפרנסתו, אם הוא מנצל את כל זמנו הפנוי לעסק התורה, וגם מה שהוא עוסק בפרנסה אינו "אף להעשיר" ואינו מחפש את העשירות, רק מה שצריך כדי חייו לפרנס את עצמו ומשפחתו, ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו הוא מחזר על דברי תורה, הרי הוא נקרא רבנן. כי גם כשהוא עובד ועוסק לפרנסתו, זה לא העיקר אצלו, ואינו מחפש את העשירות והעולם הזה, רק מפני ההכרח הוא נאלץ לבטל מזמנו כדי שיהיה לו ממה לחיות, אבל התכלית והעיקר אצלו זה התורה, ומלאכתו טפלה, תורתו קבע ומלאכתו עראי, לכן הוא נקרא רבנן אפילו בזמן שאינו לומד.

ומצד שני משמע מלשון הרא"ש שאם לא "בכל שעה שהוא פנוי מעסקיו חוזר לתלמודו", אפילו שהוא עוסק בתורה רוב שעות היום, אם יש זמנים ביום שיכול ללמוד ואינו לומד, ומתבטל קצת מדברי תורה, כבר אינו נקרא "רבנן", כיון שחסר לו בדבקות בתורה לפי כוחותיו. ובזמן שאינו לומד ודאי שהיצר הרע שולט עליו, אבל אפילו בזמן שהוא לומד כבר אין לו דין של רבנן, ואינו בדרגה של רבנן, והוא צריך מישור שיגין עליו, ומסתבר שהוא צריך לתת מס עבור השמירה.

כללו של דבר, **העיקר תלוי לא בכמות הזמן כמה שלומדים, אלא כמה מתבטלים, עד כמה האדם דבוק בתורה, ומי שהוא כולו דבוק בתורה, דבקות לגמרי בלי שיוורים, זוהי הדרגה של תורה שנקרא רבנן, ואז התורה היא תבלין ליצר הרע.**

וברוך השם בזמננו זכינו שאפשר להיות תורתו אומנותו כפשוטו ממש בלי דאגת הפרנסה, ואמנם לפעמים יש קשיים, אבל הקשיים הם ניסיונות מן השמים שאפשר לעמוד בהם, ומי שעומד בניסיון יש לו סייעתא דשמיא, ובימינו רואים זאת בחוש.

יראת שמים תנאי לקיום התורה

אמנם יש כאלה שזה לא בשלמות, וזה תלוי במה שאמרו (אבות ג, ט) "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו – חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו – אין חכמתו מתקיימת". צריכים שתהא יראה קודמת לחכמה, וכשהיראה קודמת לחכמה ממילא גם אין ביטול תורה, כי יראים ומפחדים מאיסור ביטול תורה, ומצד היראת שמים לא שייך ביטול תורה, ואז התורה היא בשלמות.

אבל אם חסר יראה כתוב בזוהר (מובא בנפח"ח ש"א פ"ג בהגהה) "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא", בלי יראת שמים חסר בשלמות התורה, ולא יצליח בתורה כמו שצריך. וזה גם כן בדוק ומנוסה, שמי שחסר לו ביראת שמים, תורתו אינה בשלמות.

וזה גם מה שאמרו באבות שם "כל שמעשיו מרובים מחכמתו – חכמתו מתקיימת, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו – אין חכמתו מתקיימת", וענין חכמתו מרובה ממעשיו היינו למשל אם יש זמן שיכול ללמוד ומתבטל ואינו לומד, לימוד התורה הוא גם כן מעשה מצוה שצריך לקיימו, ואם יש בטלה זהו חיסרון בקיום המעשים, ונקרא חכמתו מרובה ממעשיו שאין חכמתו מתקיימת, וכבר אינו בדרגת רבנן.

ההצלחה בתורה בלימוד לפי טבעו

אבל ראיתי שיש כאלה שהם ממש ישרים בלבונם, ורוצים בכל הלב ללמוד ולהצליח, ואף על פי כן יש להם קשיים בהצלחה בתורה. וזה בא מכוח כמה סיבות. הסיבה העיקרית הנפוצה מאד היא, שהלימוד הוא לא לפי הטבע שלהם, אלא הם רואים אצל שאחרים לומדים, ויש טבע של חיקוי, וחושבים שאם פלוני הצליח כך גם אני צריך להצליח כך, וזה גורם שלומדים לא לפי הטבע, ואם לומדים לא לפי הטבע אי אפשר להצליח, כי אי אפשר ללכת נגד הטבע.

אדם שלומד לפי טבעו זה נותן לו שמחה וסיפוק, והוא שקוע בלימוד ויכול להצליח לפי כישרונותיו, ואין צורך להיות בעל כישרון מיוחד כדי להצליח בתורה, אלא כל אחד יש לו חלק בתורה, כמו שאמרו (עין יומא עב, ב) כתר תורה מונח וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול, כל אחד יכול לזכות לכתר תורה, לדרגה גבוהה של תורה, ואין זה תלוי בכישרונות, אלא העיקר תלוי במידות ובדבקות בתורה.

וראיתי בעצמי כאלה שבצעירותם לא היו בעלי כישרונות ולבסוף נעשו גדולי תורה, כיון שהיו בעלי מידות טובות, והיו דבוקים בתורה לפי כוחותם, לפי כישרונותיהם, ויצאו גדולים ממש! הכל תלוי כפי הדבקות בתורה ושלמות המידות. אך כאמור צריך שהלימוד יהיה לפי הטבע, ואם לומדים נגד הטבע אי אפשר להצליח.

הצלחת הלימוד ממקום שלבו חפץ

וזהו שאמרו (ע"ז י"ט, א) אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ, היינו בצורת לימוד המושכת אותו שהוא נהנה ממנה. ומובא שם בגמרא המעשה עם לוי ורבי שמעון ברבי שלמדו תורה אצל רבי, וכשגמרו ענין אחד רצו להתחיל דבר חדש, והייתה שאלה מה ללמוד, לוי רצה ללמוד משלי ורבי שמעון ברבי רצה תהלים, ורבי שמעון ברבי הכריח את לוי ללמוד תהלים. ובאמת רבי התחיל ללמוד איתם תהלים, עם הדרשות שיש בחז"ל על פסוקי התהלים.

וכשהגיעו לפסוק "כי אם בתורת השם חפצו" פירש להם רבי ואמר: מהו "חפצו"? שצריך ללמוד מה שלבו חפץ, ואם ילמד דבר שאין לבו חפץ לא יצליח, וכששמע זאת לוי אמר: אם כן אני צריך ללכת, כיון שאני חפץ ללמוד משלי ולא תהלים, והסכים עימו רבי.

וטעם הדבר פירש רש"י שם: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ – לא ישנה לו רבו אלא מסכת שהוא מבקש הימנו, שאם ישנה לו מסכת אחרת אין מתקיימת לפי שלבו על תאוותו, עכ"ל, והיינו **כיון שבשעת הלימוד מחשבתו טרודה בדבר אחר, שאכפת לו למה אינו לומד את מה שהוא רוצה ללמוד, הרי לבו על תאוותו, והוא טרוד בזה, ואינו מרוצה ממה שהוא לומד, ואם אינו מרוצה בשעת הלימוד כבר אינו מתרכז בלימודו כראוי, ואינו מצליח בזה.**

חוסר סיפוק מפריע להצלחה

ובאמת יש כאלה מצוינים ממש, בעלי מידות טובות, שאינם מרוצים מעצמם, ומחמת זה אינם מצליחים בלימודם, והנה אם הלימוד הוא נגד הטבע ודאי שלא נהנים מהלימוד ואי אפשר להצליח, וצריך שיהא לימוד שמעניין ומושך לפי טבעו. אבל יש כאלה שאפילו שהלימוד מעניין והם לומדים לפי טבעם, אף על פי כן הם לא מרוצים מעצמם.

וראיתי אנשים כאלה, שהם מאד בעלי מדרגות, אבל הם חושבים שהם לא בשלמות, כי יש להם שאיפות, ומצטערים שלא הגיעו

לשאיפותיהם, וזה גורם להם שאינם רגועים, וכשחסר רוגע בשעת הלימוד זה מפריע להצלחה.

והאמת צריכים לדעת שכל רגע שעוסקים בתורה זה דבקות בקדושה, ומי שעוסק בתורה שכינה עימו, כמו שאמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו' ומנין אפילו אחד וכו', וכשלומדים בהרגשה כזאת כבר אין זה קשה.

אך כאמור צריך ללמוד מה שלבו חפץ, ועד כדי כך רואים שאפילו לוי התנא, שלמד אצל רבי, את התורה של רבי, רבינו הקדוש! אף על פי כן לא היה יכול להתגבר על מה שלבו חפץ וללמוד מרבי, כי לא שייך שיהיה כולו מרוכז להבין את דברי רבי בזמן שלבו על תאוותו.

בחירת מקום לימוד המתאים לרמתו

ועוד דבר הנוגע בפרט לצעירים, שמחפשים ישיבות, וכל אחד רוצה ללמוד בישיבה יותר טובה, בעלת רמת לימוד יותר גבוהה.

אבל הנה מצינו (עירובין יג, א) שאמרו על רבי מאיר "מעיקרא אתא לקמיה דרבי עקיבא, ומדלא מצי למיקם אליביה אתא לקמיה דרבי ישמעאל וגמר גמרא, והדר אתא לקמיה דרבי עקיבא וסבר סברא", היינו שרבי מאיר למד בתחילה אצל רבי עקיבא, אבל רבי עקיבא אמר חידושי תורה עמוקים מאד, ורבי מאיר לא הבין את דבריו, ולכן הלך קודם לרבי ישמעאל ושם "גמר גמרא" בגירסא, דברים קלים שהוא הבין, מה שרבי ישמעאל לימד, ואחרי שלמד הרבה אצל רבי ישמעאל חזר לרבי עקיבא, ואז כבר הבין את דברי רבי עקיבא.

ועד כדי כך אומרת הגמרא (שם בע"ב) שאין בדורו של רבי מאיר כמותו, היינו שהיה חריף יותר מכל התנאים, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו? מפני שלא יכלו חבריו לעמוד על סוף דעתו, היינו שהם לא הבינו את רבי מאיר, אבל רבי מאיר עצמו היה בדרגה גבוהה כל כך בתורה יותר מכל התנאים, ואף על פי כן כשהיו רבי עקיבא ורבי ישמעאל, ורבי עקיבא אמר דברי תורה עמוקים שרבי מאיר לא הבינם, הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל ולא אצל רבי עקיבא.

ואילו בימינו, צעירים לא מבינים את זה, ומחפשים מקומות שאומרים שיעורים יותר עמוקים ויותר קשים, ואם השיעורים הם פשוטים ומבינים אותם, מזלזלים בהם. כך המציאות היום, וזו טעות! צריכים ללמוד היכן שיכולים להבין, ולא לחפש דברים קשים שאינם מובנים. ואם לא מבינים את מה ששומעים זהו חיסרון בשימוש החכמים, ובלי שימוש חכמים אי אפשר להצליח.

יש הרבה פרטים בדרך הלימוד, שבימינו יש הרבה שרוצים להצליח, ואינם מצליחים בגלל חסרון הידיעה בדרך הלימוד.

וכפי שהזכרנו צריכים גם מידות טובות, וזה דבר פשוט ומפורש בגמרות שצריכים צירוף מידות טובות עם הלימוד ביחד.

אופן הלימוד מרבתי מחברי ומתלמידי

ואופן הלימוד צריך להיות מרבתי מחברי ומתלמידי, כמו שאמרו (תענית ז, א) הרבה למדתי מרבתי, ומחברי יותר מרבתי, ומתלמידי

יותר מכולם. מרבתי היינו שימוש חכמים כמו שצריך להיות – עם הכנעה גדולה לרבתי, ומחברי היינו דיבוק חברים.

וצריך להיות דיבוק חברים כמו שאמרו (שבת סג, א) שני תלמידי חכמים המחדדין זה לזה בהלכה, ופירש רש"י ששואלן ומשיבין ולא לקפח אלא להתחדד, ועוד שם: שני תלמידי חכמים הנוחין זה לזה כהלכה, ופירש רש"י נושאין ונותנין בה בנחת רוח מתעסקין כדי שילמדו זה מזה, ע"כ. והיינו לימוד של חברותא שכל אחד עוזר לשני, ורוצה להבין את השני, זה נקרא דיבוק חברים, שיש חברותא כזאת של אהבת הבריות, ובזה זוכים להצלחה של "מחברי".

ומתלמידי יותר מכולם זה נוגע גם כן לכל אחד ואחד בכל מקום ומקום, שיש יותר כישרוניים ופחות כישרוניים, ומי שהוא פחות כישרוני והשני הוא יותר טוב ממנו הרי הם כרב ותלמיד, ואם הכישרוני מסביר בסבלנות לחברותא הפחות כישרוני, הרי הוא זוכה בזה להצלחה של "מתלמידי יותר מכולם". ולא צריך לחפש חברותא יותר טוב ממנו, אלא גם אם החברותא שווה עימו בכישרון, או יותר חלש ממנו, זה טוב מאד, וזהו מתלמידי יותר מכולם. זה בדוק ומנוסה. ויש כאלה שזקוקים ומוכרחים דווקא לחברותא כאלה.

הדברים שיביאו להצלחה

וכאמור, העיקר הוא המידות הטובות, ושאיפות של רוחניות, עם תורה ביחד שזה מחזק את כל השאיפות הפנימיות. ובצירוף תפילה, שבלי תפילה לא שייך, ואם אחד חושב ש"כוחי ועוצם ידי" הועיל בתורה, זה לא נכון, וכמו שבגשמיות אין כוחי ועוצם ידי, כך ברוחניות אין כוחי ועוצם ידי, וצריך סייעתא דשמיא, ובלי תפילה אין סייעתא דשמיא, כי אדם שאינו מבקש סימן שהוא חושב שהוא יכול להצליח בעצמו, וכבר אין לו סייעתא דשמיא, לכן צריך תפילה.

והכל צריך חיזוק תמיד, על ידי לימוד המוסר, בכל יום קצת, שזה דבר בדוק ומנוסה שזה עוזר, וזה חיוב, כמבואר בכל הפוסקים שיש חיוב להוסיף יראת שמים, ובלי זה אפשר להיכשל בהרבה דברים, ויש הרבה ידיעות חשובות בספרי המוסר.

אלו הם דברים שכולנו שואפים להם, והם דברים פשוטים וידועים לכל, אך כפי שכתב המסילת ישרים בהקדמתו יש דברים פשוטים וידועים שבני אדם מסיחים דעת ושוכחים מהם, ועל ידי המחשבה והעסק בדברים האלה ההצלחה בטוחה.

ובפרט אם מקבלים קבלה על המעשים הטובים, ידוע מה שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ב, י) שנחשב בזה כאילו עשאה, אם השאיפות הטובות הם שאיפות אמיתיות, ומקבל קבלה אמיתית לשמוע מוסר החכמים ולקיים את כל דבריהם, זוכה כבר מעכשיו בכל הזכויות של המעשים הטובים שעתיד לעשות כאילו עשאה, וזה זכויות גדולות מאד ליום הדין לזכות לגמר חתימה טובה!

שמחת בית השואבה בישיבת נחלת בנימין

בסוכת ראש הישיבה הגר"ד יעקובוביץ שליט"א, מוצש"ק חוה"מ סוכות תשע"ח

בסוכות היה ניסוך המים ולא בכל המועדים, אבל לפי הרמב"ם שהוא מצד שמחת יום טוב, הרי גם בשאר ימים טובים יש מצות שמחת יום טוב, ומדוע לא עשו שמחה זו גם בשאר ימים טובים.

אמנם באמת אנו רואים שחג הסוכות נקרא "זמן שמחתנו", ואילו פסח נקרא זמן חירותנו, ושבועות זמן מתן תורתנו, ורק חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, ואמרו בילקוט (אמור תרנד) אתה מוצא שלוש שמחות כתיב בחג:

אנחנו עוסקים עכשיו בשמחה, שמחת יום טוב, זכר לשמחת בית השואבה שהייתה בבית המקדש, ומהו הענין של שמחת בית השואבה? מצינו בזה מחלוקת בראשונים, דעת רש"י בסוכה (דף מ"ב ע"ב ודף נ" ע"א) שהוא לכבוד ניסוך המים, ואילו הרמב"ם כתב (הלכות לולב פ"ח ה"ב) שהוא משום שמחת יום טוב שנאמר ושמחתם לפני השם אלו קיבם שבעת ימים. והנה לפי דברי רש"י מובן למה דווקא בחג הסוכות עשו כן, כי רק

ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני השם אלוהיכם שבעת ימים, אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה? שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה... וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת... מפני שהתבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידונין... אבל בחג לפי שנטלו הנפשות דימוס ביום הכיפורים... ועוד שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלוש שמחות, ע"כ.

ולכן סוכות נקרא זמן שמחתנו, שיש בו שמחה יותר משאר המועדים, ואמנם הטעם מבואר מפני שהוא "חג האסיף", ויש בו שמחה גשמית על אסיפת התבואה, שאוספים את כל מה שצמח ומכניסים באוצר, וזוהי שמחה גשמית, אבל יש גם שמחה רוחנית, כי זה לעומת זה עשה האלוהים, והוא זמן שיש בו השפעה של שמחה ברוחניות.

*

ובאמת, שמחה ברוחניות זה דבר חשוב מאד, שכמדומה לא מקיימים אותו כמו שצריך. הנה מי שיושב ועוסק בתורה, בחור בישיבה ששומע שיעור, ולומד ומבין את מה שהוא לומד, יותר או פחות, כל אחד לפי הבנתו, הרי הוא עוסק בתורה, ועסק התורה זה דבר עצום.

תלמוד תורה כנגד כולם, על איזה תורה מדובר, וכי דווקא תורה של הגאון מוילנא, או תורה של הנהיבות והקצות, רק היא כנגד כולם? הרי בודאי גם תורה של בחור בישיבה היא כנגד כולם, ולמשל כשיש שאלה מה לעשות, האם תורה או מצוה, אם המצוה אינה מצוה עוברת אזי התורה קודמת למצוה, יש כל מיני מצוות ומעשים חסד שיש גם אחרים שיכולים לעשות אותם, אבל יש גם תורה, והתורה קודמת לכל, שתלמוד תורה כנגד כולם, וזהו בתורה של כל אחד ואחד.

אפילו הילד הכי קטן, שלומד בחיידר, כפי הבנתו, גם התורה שלו היא כנגד כולם! ואדרבה בתורה של ילדים יש מעלה שהוא הבל שאין בו חטא, כמו שאמרו (שבת קיט, ב) אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן, אמר ליה רב פפא לאביי דידי ודידך מאי? אמר ליה אינו דומה הבל שיש בו חטא להבל שאין בו חטא, וילדים שלפני בר מצוה עוסקים בתורה, וזהו הבל שאין בו חטא, ומציל ומגין על הדור יותר מהתורה של רב פפא ואביי! ואמנם זה דבר שקשה להבינו אבל כך כתוב.

וכאמור אפילו ילד קטן שלמד ומבין רק משהו, זה גם כן כנגד כולם, כל שכן מי שלומד בישיבה כבר, בישיבה קטנה או בישיבה גדולה, והוא לומד גמרא, תורה שבעל פה, שעל זה אמרו (גיטין ס, ב) לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה, ומבין את מה שהוא לומד, אפילו אם מבין רק בפשטות, כל אחד לפי דרגתו כמה שמבין, זהו תלמוד תורה שהוא כנגד כולם. ואם כן כמה שמחה צריכה להיות בזה!

ולא רואים כל כך את השמחה, שירגיש מאושר, שאני הבחור הצעיר בן השש עשרה, או בן חמש עשרה, או בן שמונה עשרה, זוכה ללמוד ולעסוק בתורה, והנני חשוב יותר מכל מי שלא לומד! יש כאלה שלא זכו לעסוק בתורה, ואני בלימוד התורה שלי מזכה גם אותם, ומשפיע עליהם קדושה. הרי צריך להיות שמח ומאושר בזה. כל בחור בישיבה, אין זה משנה אם בישיבה קטנה או בישיבה גדולה, ואין זה משנה איזו רמה ודרגה בלימוד יש לו, צריך לשמוח, ואם היה שמח בחלקו כבר היה למדן גדול מאד, כי מי ששמח יש לו הצלחה, שהשמחה נותנת מרץ, וכל אחד יכול להיות למדן גדול, גם אם אינו בעל כישרונות מיוחדים.

מרח החזון איש זצ"ל סיפר על אחד שבבחרותו לא היה בעל כישרון כלל, וכשלמד דברי רש"י הפשוטים "כל תיבה הצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה כגון מצרים מצרימה" לא הבין הפירוש בזה, איפה יש למ"ד במילה מצרים... ואף על פי כן הוא למד ולבסוף נהיה למדן גדול. ואמר החזו"א כי זהו בזכות שהסתבא שלו בכתה בהדלקת הנרות שהילדים והנכדים שלה יהיו תלמידי חכמים, בזכות זה הוא הצליח.

וכל שכן אם הילד בעצמו בוכה ומתפלל בדמעות על הצלחה בתורה, קל וחומר שיצליח! ומעשה שהיה בירושלים עם הגה"צ רבי הערש מיכל שפירא זצ"ל בעל ציץ הקודש, שכשהיה ילד קטן פעם ראהו שמש בית הכנסת שהוא נכנס מאחורי הפרוכת ובוכה מול ארון הקודש, והשמש היה רגיל שאנשים מבוגרים שיש להם צרות באים ובוכים, אבל דבר כזה לא ראה שילד קטן יבוא ויבכה שם, ושאל אותו על מה בכית? והשיב: אני רוצה להיות למדן! וביקשתי מהקב"ה שאזכה ללמוד תורה ולהבין, ובאמת בקשתו נתקבלה, והוא זכה להיות מהגאונים, מגדולי הדור.

ובנו הגה"צ רבי בן ציון שפירא זצ"ל גם כן היה בעל מופת, ומעשה שהיה בזמן המלחמה באחד שהיה כאן בארץ ישראל, ואילו אשתו ובני משפחתו נשארו בפולין, ולא ידע מה נעשה איתם, ודאג מאד לשלומם, והלך לכותל המערבי, ופגש שם את רבי בן ציון, ועשה עליו רושם שהוא איש קדוש, וביקש ממנו שיגיד לו מה קורה שם בפולין עם המשפחה, ובתחילה סירב לענות לו, אך לאחר שהפציר בו הרבה, עצם עיניו ואמר לו: "זוגתך נמצאת עכשיו אצל אביה, כולם בריאים, והוא האב, יושב על יד שולחן ולומד גמרא", והזהירו שלא יספר זאת כל עוד שהוא חי. ככה שייך רוח הקודש לדעת מה נעשה במקומות רחוקים.

*

על כל פנים צריכה להיות שמחה בתורה, וזהו גם ענין שמחת יום טוב, לא סתם שמחה שיש יין או משקאות טובים אחרים הגורמים מצב רוח טוב ושמחה, אלא כמו שכתוב "וישמחו בך ישראל מקדשי שמך", וישמחו בך, נגילה ונשמחה בך, שמחה שיש בה עבודת יוצר הכל כמו שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב, שמחה בקדושה, במה שאנחנו יהודים, שיש לנו תורה, ויש לנו ימים טובים, שמחה ברוחניות!

וזהו ענין "השמח בחלקו" שהוא מהדברים שהתורה נקנית בהם, ונכלל בזה לשמוח בחלקו במעלות הרוחניות שיש לו, שהוא לומד תורה ומקיים מצוות, כמה תורה שיש לו, וכמה שהוא מכוון בתפילה, וכמה מידות טובות שיש לו, כל אחד לפי דרגתו צריך לשמוח בחלקו, ויחד עם זה לשאוף להתקדם ולהשיג עוד מדרגות, והשמחה היא מצוה גדולה וזכות עצומה לקבל עוד סייעתא דשמיא. זהו דבר חשוב מאד לדעת.

ועכשיו שאנו נמצאים כאן בשמחה, ועוסקים בשמחה, זה יהיה הכנה לשמוח במה שיש לנו, שאנחנו בני תורה, שיש לנו תורה, ויש לנו מידות טובות, ויש לנו גם יראת שמים, הרבה מעלות יש לנו, וצריכים לשמוח ולשמוח בהם, ובה נזכה להצלחה וסייעתא דשמיא בכל מה שצריך, פה במקום הזה שהוא עכשיו "אכסניה של תורה", וגם בישיבה במקומה, בכל מקום נזכה להצלחה ברוחניות וגם בגשמיות, בגשמיות לצורך הרוחניות, יהיה הצלחה וסייעתא דשמיא!

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמן של בנות ישראל, מרת **בת שבע אסתר קניבסקי** ע"ה
אשת חבר יבלחט"א מרן שר התורה רבינו הגר"ח שליט"א בת מרן גאון ישראל רבינו יוסף שלום זצוק"ל
נלב"ע שבת חוה"מ סוכות י"ד תשרי תשע"ב - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הר"ר **מרדכי ב"ר יעקב** ז"ל
נלב"ע י"ח תשרי - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת
הרב **יעקב ב"ר גרשון** זצ"ל
נלב"ע כ' תשרי - תנצב"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית, אמה של מלכות, מרת **העניא רחל אדלשטיין** ע"ה
אשת חבר יבלחט"א רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א בת הגאון רבי יהושע זליג דיסקין זצ"ל
נלב"ע ערב חג הסוכות י"ד תשרי תשס"ב - תנצב"ה

פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר
משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

שמחת המועדות

הסעודה במועדים לשמחת המצוה

אנו נמצאים בזמן של מצות שמחת יום טוב, נתבונן מהו הגדר של מצות שמחת יום טוב. יש לשון של רבינו יונה בשער הרביעי (אות ט') לגבי מצות האכילה בערב יום כיפור, מהו הטעם של המצוה, וכתב שם בתוך דבריו: "כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה", בכל יום טוב עושים סעודה 'לשמחת המצוה'.

ומבואר שיש שלושה דברים: יש 'מצוה', ויש 'שמחת המצוה', ויש 'סעודה' לשמחת המצוה. ושמחת המצוה היינו שמחה מחמת המצוה, שהמצוה נותנת שמחה. אדם שעושה מצוה ויודע את חשיבות המצוה הוא עושה אותה בשמחה, ושמח מחמת המצוה.

וכך גם ביום טוב אנו שמחים מחמת מצוות היום, שבכל יום טוב יש מצוות, ומחמת המצוות של היום טוב יש שמחה, ובשביל השמחה הזאת עושים סעודה, כלשון רבינו יונה "סעודה לשמחת המצוה". כיון שיש מצוה לשמוח במצוות, ומצוה הנעשית בשמחה היא מצוה גדולה יותר, עושים סעודה כדי לחזק את השמחה במצוה, שמתוך הסעודה מתחזקת שמחת המצוה.

ובזה ביאר רבינו יונה את טעם מצות האכילה בערב יום כיפור, כי יום כיפור הוא גם כן יום טוב, שיש בו מצות יום כיפור, ויש שמחה מחמת מצוות היום, ומן הראוי היה לקבוע בו סעודה לשמחת המצוה כמו בשאר ימים טובים, אבל אי אפשר לעשות את הסעודה בזמן המצוה, כי יום כיפור הוא תענית ואסור לאכול בו, לכן עושים את הסעודה לפני המצוה, בערב יום כיפור, שכבר אז שמחים במצות יום כיפור שעתידיה להגיע, והסעודה היא לחזק את שמחת המצוה.

שכר השמחה במצוה גדול משכר המצוה

וכתב רבינו יונה שם "כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות", משמע מדבריו שזה גדול יותר משכר המצוה עצמה, שמחת המצוה, כשעושים מצוה בשמחה, השכר על השמחה גדול יותר משכר המצוה! וסתם שמחה בלי מצוה לא שייך, אבל אם יש מצוה, אמנם גם אם מקיימים אותה בלי שמחה יש שכר, אבל כשמקיימים בשמחה השכר גדול הרבה יותר, "יגדל וישגא מאד"!

ונראה פשוט שאם אדם שמח במצוה מחמת העולם הזה שיקבל עבורה, אם כן הוא שמח בעולם הזה ולא במצוה. ואפילו מי שמח בעולם הבא שיקבל, הרי הוא שמח בעצמו, בטובה שתהיה לו מזה, ואין זה נקרא שמחה על המצוה. כך מסתבר.

אלא שמחת המצוה פירושו שמח מחמת עצם קיום המצוה, שהוא עושה מאהבה ושמח במצוה עצמה, ולא בשכר שיקבל עבור המצוה, ועל זה כתב רבינו יונה שיגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות, כשהשמחה היא "על המצוה", והמצוה עצמה היא השמחה שלו.

בסייעתא דשמיא זוכים אנו להגיש לפני בני התורה וכל מבקשי ה' גיליון הדש המכיל מאמרים ופנינים בהלכה ואגדה, מאוצרו של רבינו הגדול מרן שליט"א.

כידוע דבריו של מרן שליט"א נאמרים ביושר ואמת ללא כחל וסרק, וכבר הפליג מרן בעל 'אילת השחר' וצללה"ה ואמר כי כל דבר שאמר מרן שליט"א בשיעוריו הרי הוא מדויקדק בתכלית עד להלכה למעשה.

אכן אין גיליון זה כי אם כתבי תלמידים, באשר מרן שליט"א לא עבר עליהן טרם הפצתם, כאשר הוא מדקדק לעבור על כל דבר המופץ בשמו שיהיה מדויק וראוי לכך.

ומכל מקום לא נמנענו מלהדפיס, בעבור כי יש בזה זיכוי הרבים בתורה ובמוסר, ובעז"ה נשתדל להמשיך מידי שבת בשבתו, ויה"ד שתרבה הדעת וילכו רבים לאורו.

ורבינו יונה הביא שם מקור לגודל מצות השמחה במצוות, מדכתיב (דברים כח, מז) תחת אשר לא עבדת את השם אלוהיך בשמחה ובטוב לבב, היינו שהתוכחה באה על חסרון השמחה בעבודת השם, שאמנם הייתה עבודת השם ועשו מצוות, אבל לא בשמחה ובטוב לבב, ובגלל זה הייתה התוכחה, וכתב רבינו יונה שרואים מזה את גודל שכר השמחה על המצוות. והטעם ששכר שמחה במצוה גדול כל כך, מפני ששמחת המצוה היא מעלה שבפנימיות האדם, שהשמחה באה מתוך הכרת החשיבות של המצוה, ומה שהאדם בלבו מחשיב את המצוה זה דבר גדול מאד, יותר ממעשה המצוה עצמה. ולכן גם ההיפך, אם חסרה השמחה במצוה, ויש זלזול בחשיבות המצוה, זה גם כן חמור מאד, כמו שביאר רבינו יונה במדרגה העשירית (שע"ת ג, קס) באלו שאין להם חלק לעולם הבא, שהזלזול בחשיבות התורה והמצוות הוא דבר שמפסידים בו עולם הבא.

מהות שמחת המועדים - 'וישמחו בך ישראל'

וזהו גם ענין שמחת יום טוב, כמו שכתב רבינו יונה שעושים סעודה "לשמחת המצוה", כלומר שקיום הדין ושלמות המצוה של שמחת יום טוב הוא לשמוח במצוות היום. שבכל יום טוב יש מצוות, כגון סוכה ולולב בחג הסוכות, ואכילת מצה בפסח, וגם יום טוב עצמו, קדושת היום, מקרא קודש, ושביתון - עשה ולא תעשה, וכן חול המועד, יש בו קדושת המועד, ושמחים במצוות ובקדושת היום, והרי אלו מצוות נדירות שאינן בכל יום, אלא באות מזמן למזמן, וצריכים לשמוח בהן, ועל השמחה הזאת עושים סעודה, כדי לחזק את הרגש השמחה, וכל האכילה והשתיה הם רק אמצעי לזה, לחזק את שמחת המצוה.

ולכן כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב ו, כ) "כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא יימשך ביין ובשחוק ובקלות ראש ויאמר שכל מי שיוסיף בזה ירבה במצות שמחה, שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל", צריכה להיות שמחה שיש בה עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודה, ומה שייכת השמחה לעבודת השם? - אם אדם שמח מחמת המצוה, שהוא מחשיב את המצוה ובה הוא שמח, שיש לו זכות ואפשרות לקיים את המצוה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא העבודה.

ומצינו גם במדרש (ש"ה רבה א, לא) על הפסוק "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו", ופסוק זה הולך על שמיני עצרת כדאיתא בילקוט פרשת פינחס, ואמרו במדרש שם "אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך בהקב"ה וכו'", ומבואר כי מצות שמחת יום טוב עניינה הוא לשמוח בהקב"ה, ומה היא שמחה בהקב"ה? - אם השמחה היא במצוה, שמחה בזה שהמצוה נותנת דבקות ומוסיפה קרבת אלוקים, זוהי שמחה בהקב"ה, ומי שזוהי השמחה שלו, מחמת חשיבות המצוה עצמה, זה נקרא שמחה של עבודת השם, שהשמחה עצמה היא עבודת ה'.

ובזה מובן מה שידוע מהזוהר (מובא בהקדמה לשב שמעתא) על הפסוק (מלאכי ב, ג) "וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם" - פרש חגיכם ולא פרש שבתכם, והיינו מפני שחלוק דין הסעודה ביום טוב מדין הסעודה בשבת, שביום טוב תכלית כוונת המצוה הוא שמחה של עבודת השם, שמחה בהקב"ה, וכמו שאומרים בנוסח התפילה "וישמחו בך ישראל", ולכן אם האכילה היא בכוונה אחרת, ששמח באכילה עצמה, אין זו שמחת יום טוב, ועל זה נאמר פרש חגיכם. אבל בשבת יש מצות עונג שבת, שהגוף יינה, כמו שהגוף צריך לנוח צריך גם להתענג, ועצם הנאת הגוף היא המצוה, זהו הענין של סעודת שבת, ולכן בזה לא נאמר פרש שבתכם (א"ה. עיין בית הלוי פרשת תרומה).

וזהו שכתב רבינו יונה שביום טוב קובעים סעודה "לשמחת המצוה", כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות.

עבודת שמחת המועד

ובאמת שמחה של מצוה היא דרגה גבוהה מאד, וידוע מה שכתב בספר חרדים (הובא במשנ"ב סימן תרס"ט) כי האר"י הקדוש אמר שהשיג כל מדרגותיו הגבוהות בזכות ששמח שמחה גדולה לאין תכלית בעשיית המצוות, ולאחרונה יצא לאור ליקוט מדברי מרן הגרא"ל שליט"א (זצוק"ל) בענין שמחה של מצוה, ומביא הרבה מאמרי חז"ל מה היא שמחה של מצוה וכיצד צריכים לשמוח במצוה.

וכן שמחת יום טוב, שנתבאר כי המצוה היא לשמוח בשמחה של מצוה, ידוע מהגר"א שאמר כי שמחת יום טוב היא עבודה קשה מאד, ואין זה פשוט לקיים שתהא השמחה של מצוה כראוי.

וזהו שכתב רבינו יונה כי מצות הסעודה ביום טוב היא "לשמחת המצוה", היינו שקובעים סעודה כדי לחזק את השמחה במצוות היום, שעל ידי הסעודה אדם שבע ומרגיש טוב ומיושב בדעתו לשמוח כראוי בשמחת המצוה, ואילו בשעה שרעב הרי הוא טרוד בעצמו ואינו חושב כל כך על קיום המצוה, וצריך שיהיה ביישוב הדעת כדי שיהיה לו ריכוז המחשבה לשמוח במצוה כראוי, ולכן נועדה הסעודה.

(משיחת החג של רבינו שליט"א בביהמ"ד שערי תבונה, רמות א' ירושלים)

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

עצרת - נגילה ושמחה בכך

הנה אף שגם בכל הימים טובים יש שמחת יום טוב, מכל מקום רק חג הסוכות נקרא זמן שמחתנו, שבו כתוב בתורה שלוש פעמים שמחה (כדאיתא בילקוט אמור תרנ"ד): ושמחת בחגך, והיית אך שמח, ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, אבל בפסח לא כתוב כלל שמחה, והוא זמן חירותנו ולא זמן שמחתנו.

וזמן שמחתנו פירושו שהוא זמן שמשפיע שמחה, ולא סתם שמחה אלא שמחה של מצוה, שהיא השמחה המחויבת, לשמוח במצוות! שהמצוה עצמה משמחת, ושמחים בקיום המצוות, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות יום טוב (ו, כ) "לא נצטוונו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל" [וראה עוד ברמב"ם סוף הלכות לולב], היינו שאין מצוה סתם לשמוח, אלא רק שמחה שיש בה עבודת השם, שמחה בתורה ובמצוות.

והזמן של סוכות מוכשר לשמחה של מצוה, לדרגה של שמחה, יותר מפסח שהוא זמן חירותנו, ויותר משבועות שהוא זמן מתן תורתנו, ורק סוכות הוא "זמן שמחתנו" המסוגל ביותר לזכות לשמחה של מצוה, ולכך מיד אחרי סוכות בא שמחת תורה.

ומדוע נקבע שמחת תורה ביום שמיני עצרת, מה שייך שמחת תורה לשמיני עצרת? - מפני שהוא זמן של קרבת אלקים מיוחדת, לאחר כל המועדים, והוא שיא מעלת החג, שעליו אמרו חז"ל (סוכה נה, ב) שבכל חג הסוכות מקריבים שבעים פרים כנגד שבעים האומות, ובשמיני עצרת מביאים רק פר אחד ואיל אחד, משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה, ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

והביאור בזה כמו אדם שבא אליו ידיד אהוב, שאינו צריך לכבדו בסעודה גדולה, כי עיקר שמחתם היא במה שהם נמצאים יחד ונהנים זה מזה, כך בשמיני עצרת לא צריכים להקריב שבעים פרים כמו בחג, ודי בפר אחד ואיל אחד, מפני שכלל ישראל והקב"ה בשמיני עצרת הם כמו ידידים אוהבים, ויש בו קרבת אלוקים מיוחדת, שהקב"ה מתייחד עם כלל ישראל.

ובילקוט פרשת פינחס איתא: משל למלך שבאת לו שמחה, כל שבעת ימי המשתה היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים, עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה אלא טול תרנגול אחד וכו', כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקין בקרבנותיהן של אומות העולם וכו' וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקב"ה לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד. ע"כ.

וזהו הזמן המיוחד של שמיני עצרת, שהמלך מתייחד עם בנו לסעודה קטנה, שמחה משפחתית בין האב והבן, שמחה בין עם ישראל ואבינו שבשמים, זוהי הקרבת אלוקים המיוחדת שיש בשמיני עצרת, ולכן זה שמחת תורה, וכדאיתא בהמשך הילקוט שם: כיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו, אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ושמחה בכך, בכך בתורתך, בכך בישועתך, אמר רבי יצחק בכך בעשרים ושתיים אותיות שכתבת לנו בתורתך.

(משיחות רבינו שליט"א)

'אריין טאנצען אין זיך'

זכורני שהגרא"א דסלר דיבר פעם בישיבה למחרת יום כיפור, ואמר כי הנה עכשיו נוסעים הביתה, וחוזרים לישיבה לשמחת תורה, ואיני זוכר את כל הפרטים שדיבר אז, אבל בתוך דבריו אמר: כי כשחוזרים לישיבה ורוקדים בשמחת תורה, צריכים לדעת שהמטרה היא "אריין טאנצען אין זיך די שמחת תורה" - להרקיט בתוך עצמו את השמחת התורה, ששמחת התורה תהיה כמו שצריכה להיות, שמחה עם התורה, מתוך הכרת חשיבות התורה, ועל ידי הריקודים שהם מעשים של שמחה, מכניסים יותר את ההרגשים של שמחת התורה.

(משיחות רבינו שליט"א)

פרשת וזאת הברכה

‘וימת שם משה עבד ה’

כתר שם טוב עולה על גביהן

שנינו באבות (ד, יג) "שלושה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן". כתר תורה הוא כפשוטו, וכתר כהונה הוא עבודה, אמונה ועבודה שבלב, וכתר מלכות הוא חסד, שהמלך עושה חסד ומיטיב עם העם ודואג לכל צרכיהם כמו שנתבאר, ואפשר שיהיו באדם אחד שלושת הכתרים האלו, תורה עבודה וגמילות חסדים, אך יש עוד כתר עולה על גביהן, והוא "כתר שם טוב", ויש להבין מהו הכתר הנוסף ומה יש להוסיף עוד חוץ מתורה עבודה וגמילות חסדים.

וראיתי בתרגום יונתן בן עוזיאל בסוף פרשת וזאת הברכה (דברים לד, ה) שכשנפטר משה רבינו יצאה בת קול ואמרה שמשה רבינו זכה לארבעה כתרים, הא' כתר תורה - שקיבל תורה מסיני, והב' כתר כהונה - שהיה כהן גדול בשבעת ימי המילואים, והג' כתר מלכות - שהיה לו דין מלך (עין זבחים קא-קב), והד' הוא כתר שם טוב, וביאר בתרגום יונתן שם "כלילא דשמא טבא קנא בעובדין טבין ובענוותנותיה", היינו שהכתר שם טוב זה מעשים טובים וענווה.

ענוה, הוא מה שהעידה בו התורה שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ולא הרגיש שום חשיבות בעצמו, עד כדי כך שאמר "ונחנו מה", ומעשים טובים היינו חסד מתוך אהבת הבריות, כמו שכתוב ויצא אל אחיו וירא בסבלותם, שהיה משתתף בסבלם ועוזר להם בעבודת פרך, וגם היה מרחם אפילו על בעלי חיים כדאיתא במדרש (שמות רבה ב, ב).

והנה צריך להבין למה חילקה המשנה את הכתרים לשלושה כתרים ועוד אחד, ומדוע לא אמרו 'ארבעה כתרים הם'?

ונראה בזה ובהקדם ביאור ענין כתר שם טוב, שמעתי ממור"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל כי "שם" הוא המהות, השם מרמז על המהות והתוכן הפנימי של הדבר, ומטעם זה היו צריכים שאדם הראשון יקרא שמות לכל הבהמות והחיות, כי אדם הראשון במדרגתו ידע לכוון את השם לפי תוכנו ומהותו של כל אחד מבעלי החיים.

וזהו ענין "שם טוב", אדם בעל שם טוב הוא אדם שמהותו הפנימית היא טובה. ובמה המהות טובה? כמו שכתוב בתרגום יונתן "בעובדין טבין ובענוותנותיה" - ענווה ומעשים טובים, זוהי המהות הטובה של האדם.

והנה ענווה מובן, שמידת הענווה היא מהותו של האדם, שאינו מרגיש את חשיבותו, אבל מעשים טובים הם לכאורה רק מעשים, ומה זה שייך למהות האדם?

ויש לפרש בזה כי מעשה טוב נקרא מעשה מושלם, כמו שכתוב אצל אהרן הכהן בהדלקת המנורה (במדבר ח, ג) ויעש כן אהרן וגו', ופירש רש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, ולכאורה מה החידוש בזה שלא שינה, הרי אם היה משנה לא היה מקיים את המצוה, ומהו השבח בזה?

והביאור (כפי שהארכנו בפ' בהעלותך) שלמרות שאהרן נבחר לעבודה, והוא היה היחיד מכלל ישראל שזוכה להדליק את המנורה, והקב"ה אמר לו שלך גדולה משלהם וכו' כמובא ברמב"ן, אף על פי כן לא החשיב עצמו בזה, אלא עשה הכל לשם שמים.

ומבואר כי אם היתה מתערבת איזו הרגשת חשיבות במעשה הדלקת המנורה, זה כבר היה 'שינוי' ממה שנצטווה, וכבר לא היה 'כאשר ציווה השם', ובזה נשתבח אהרן הכהן שהיה נקי מכל הרגשת חשיבות, ועשה הכל לשם שמים ולא לגדולתו.

וזהו ענין מעשים טובים, לעשות בשלמות, בלי הרגשת חשיבות, וזוהי גם כן מידת הענווה, שלא להחשיב את עצמו, והכל ענין אחד - ענווה ומעשים טובים.

ומה שחילקתם המשנה לשלושה כתרים ועוד אחד, יש לפרש כי שלושת הכתרים הראשונים הם עניינים של השפעה, כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות, כתר תורה הוא השפעה של תורה, וכתר כהונה היינו השפעת עבודה, שהכהנים הם משרתי השם, ועובדים את כל העבודה בשביל כלל ישראל, וכל מי שמשפיע עבודה ומשפיע חיזוק האמונה יש לו כתר כהונה, וכתר מלכות היינו השפעה של חסד, כמו מלך המשפיע על כל העם ודואג לטובתם.

ובשונה משלושת הכתרים האלו שהם עניינים של השפעות, הכתר הרביעי שם טוב הוא המהות של המלך עצמו, שמהותו היא ענווה ומעשים טובים, ואינו מרגיש שום חשיבות, וזהו האדם שעליו יש את שלושת הכתרים.

ובאמת במשנה כתוב כתר שם טוב עולה על גביהן, ויש לפרש בזה כי הכתר הרביעי שם טוב מגיע רק "על גביהן", לאחר שיש את שלושת הכתרים תורה ועבודה וחסד, אז זוכים גם לדרגת השלמות של כתר שם טוב.

ועולה על גביהן יתפרש בתרתי, ראשית שזה מתחיל מלמטה ועולה למעלה, על גבי השלמות של השלושה כתרים, ובנוסף זה גם מחזק את כל השלושה כתרים, מידת הענווה מוסיפה שלמות בכל התורה והעבודה והחסד.

(משיחות רבינו שליט"א)

נשתכחו ההלכות מפני האבלות

איתא בתמורה (טז, א) על עתניאל בן קנז שהחזיר בפלפולו שלושת אלפים הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, והיינו שהיו שלושים ימי אבלות על משה וכמו שכתוב (דברים לד, ח) "ויתמו ימי בכי אבל משה", ובאותו הזמן לא למדו תורה מפני שאָבַל אסור בדברי תורה, ומחמת זה נשתכחו ההלכות שנאמרו למשה מסיני, ועתניאל בן קנז בפלפולו הוכיח מתוך ההלכות שלא נשתכחו, שמוכרח להיות עוד הלכות אלא ששכחו אותן.

(משיחות רבינו שליט"א)

'שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך'

לקט משיחות רבינו שליט"א בענין שותפות יששכר וזבולן

אם ראוי לכתחילה לעשות הסכם יששכר וזבולן

ענין הסכם יששכר וזבולן, הוא ש"יששכר" הוא הלמדן שעוסק בתורה, וכמו שכתוב (דה"א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים", וכנגדו יש את "זבולן" שאין לו כוח לעסוק בתורה, וכדי שיהיה לו את זכות התורה הוא מחזיק את יששכר.

וכמו שמצינו שהוזכר במשנה בתחילת זבחים (ב, א) 'שמעון אחי עזריה', ופירש"י, "על שם שעזריה עסק בפרקמטיא וסיפק צורכי שמעון אחיו בשעה שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהן שיהא חלק לעזריה בשכר תלמודו של שמעון, כדאמרינן בסוטה (כא, א) אם יתן איש את כל הון ביתו וגו' לא כשמעון אחי עזריה, לפיכך נקרא על שמו שלמד על ידו", וכן מובא בסוטה שם על 'רבי יוחנן דבי נשיאה' שנקרא על שם הנשיא שהיה מפרנסו כדי שיוכל ללמוד תורה.

והנה יש כאלה שאינם רוצים לקבל תמיכה, ומעדיפים לעבוד לפרנסתם כדי שלא לקבל צדקה מאחרים, אבל באמת אדרבה אם יש "זבולן" שמבקש להיות שותף בזכות התורה, חייבים לקחת ממנו כדי שיוכל גם הוא לזכות בזכות התורה.

ובכתר ראש (אות סד) מובא בשם הגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל "שאלו לרבינו על דבר קבלת פרס מלימודו לחלק כיששכר וזבולן שנראה בהשקפה ראשונה שלימודו רק בשכר, ואמר מותר, ואדרבה אם עינו צר ליתן חלק מלימודו לאחר נראה מזה שרצונו לקבל שכר לעצמו, ולמעט רצון בוראו מפני רצונו, אבל צריך שיהיה מטרת חפצו ומגמתו רק שיעשה רצון הבורא ית"ש ומיניה יתקלס עילאה, שאם לא יקבל פרס ילמד רק חצי היום, וכשיקבל פרס ילמד כל היום ויהיה נחת רוח להקב"ה על ידו מיום שלם", ע"כ.

יששכר וזבולן בקיום מצוות

דיברו על החילוק בין תורה למצוות, שבקיום המצוות אי אפשר לצאת בשליחות על ידי אחר, מה שאין כן בתורה שאפשר גם לסייע לתורה, ששכרו של 'זבולן' המסייע לתורה שווה לשכרו של 'יששכר', ושניהם יש להם אותו החלק בתורה.

מעשה שהיה ביהודי מפורסם (ר' יעקב הלפרין) שהיה מחפש תמיד לעשות מצוות, והתייחס מהוריו בגיל צעיר וכמעט שלא היה סיפק בידו לקיים מצוות כיבוד אב, וחיפש כיצד יוכל לקיים מצוה זו, עד שמצא יהודי עני שגם אביו היה עני ולא היה יכול לכבד את אביו כראוי, ונתן לו סכום כסף כדי שיוכל לכבד בו את אביו, וכך נעשה שותף במצוות כיבוד אב של אותו יהודי, וכפי הנראה שהסכים עימו החזו"א בזה, שעל ידי שזיכה את אותו אדם במצוות כיבוד אב, נעשה שותף עימו בזכות המצוה.

וכך היא המידה בלימוד התורה, שזבולן מזכה את יששכר בתורה, והרי זה כמו שהוא מלמד אותו תורה, ונעשה שותף עימו בזכויותיו.

(א"ה - נראה כונת רבינו דודאי במצוות לא שייך קיום ע"י חברו באופן שמחויב במצוה או בידו לקיימה, בשונה מת"ת שיכול ליטול בה חלק ע"י שותפות, אך מצוה שאין בידו לקיימה, גם בה יכול להשתתף בכעין שותפות יששכר וזבולן, ודו"ק).

שכרו של זבולן אינו מגרע מחלקו של יששכר

ענין שותפות יששכר וזבולן, הוא שיש לשניהם חלק שווה, ושכרו של 'זבולן' אינו בא על חשבון שכרו של 'יששכר', אלא שניהם מקבלים שכר מלא חלק כחלק.

וזבולן שתומך ביששכר, ומסייע בגשמיות לאלו שעוסקים בתורה, ועוזר להם בכסף או בעצות, על ידי העזרה הזאת נעשה זבולן שותף ליששכר, ומקבל שכר כמוהו בעולם הבא.

עולם הזה ועולם הבא של 'זבולן'

הנה ידוע כי לזבולון יש חלק לעולם הבא כמו יששכר, ושכרם של יששכר וזבולון שווה לעולם הבא, אבל כבר שאל פעם גביר אחד את מרן הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, שהרי הוא עשיר ומחזיק הרבה תורה, ומה ההבדל בינו לבין אלו שעוסקים בתורה? והשיב לו הגרא"ק כי אמנם הם שווים בעולם הבא, אבל ההבדל הוא בעולם הזה, שבני תורה הם המאושרים בעולם הזה יותר מכל העשירים.

וכמו שאמרו חז"ל בפרקי אבות (ו, ד) "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", הסיפוק הרוחני והאושר האמיתי בעולם הזה, שייך רק על ידי דבקות בתורה, שזהו התענוג הגדול ביותר שיכול להיות, מעין עולם הבא, וכל מי שעוסק בתורה מרגיש את זה.

ומכל מקום מסתבר שגם מי שעוזר לתורה, זוכה לחיים מאושרים ומצליח בעולם הזה יותר ממי שאינו עוזר לתורה, אמנם לא יהיה לו האושר של מי שעוסק בתורה עם פת במלח ומים במשורה ועמל בתורה עם כל ריכוז המחשבה, אבל יהיו לו חיים מאושרים, בזכות שהוא מזכה הרבים, שעוזר לתורה, וגם לומד בעצמו כפי יכולתו.

והנה זה מדובר בזבולון שאינו מתבטל מתורה לגמרי, אלא רק שאין ראשו ורובו שקוע בתורה כמו יששכר, אבל הוא גם כן קובע עתים לתורה כפי יכולתו, אז בעולם הבא יהיה חלקו שווה ליששכר, ואף על פי כן בעולם הזה אינו מאושר כל כך כמו יששכר.

ונתבונן מהו העולם הבא של זבולון, הנה ידוע שהעולם הבא הוא תענוג שאין לשער, ואמרו (ברכות לד, ב) שאפילו הנביאים לא ידעו מה הם תענוגי העולם הבא, שעליהם נאמר (ישעיה טו, ג) "עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו", היינו מי שמחכה לעולם הבא הוא זוכה לתענוגים אלו, והם תענוגים שנמשכים, ומתחדשים כל הזמן עוד ועוד תענוגים בלי סוף, וגם זבולון זוכה לתענוגים כאלו כמו יששכר.

אך יש לעיין אם זבולון יזכה גם לעסוק בתורה בעולם הבא כמו יששכר, או שרק יהיו לו התענוגים ולא יעסוק שם בתורה. דבר זה יש ללמוד ממעשה שהיה, וכבר סיפרתי לאחרונה, שהיה אדם שנפטר צעיר, שלא למד גמרא בעצמו, והשאר אחריו בן יתום, והבן נכנס ללמוד בחיידר, ולא היה רגיל בלימוד הגמרא, והיה קשה לו מאד, ופעם אחת עמדו לפני מבחן, ובכה בפני אמו שהוא לא מוכן למבחן, ונרדם על מיטתו מתוך בכי, ולמחרת בבוקר קם משנתו ואמר שהוא יודע את הגמרא, אביו בא אליו בחלום ולימד אותו והסביר לו הכל.

אני מכיר את בעלי המעשה. האב נתגלה לבנו מעולם האמת ולימד אותו את הגמרא! למרות שהאב בחייו לא למד ולא ידע את הגמרא, מכל מקום ברא מזכי אבא (סנהדרין קד, א), וכיון שהבן בעולם הזה למד את הגמרא, גם האב זוכה ללמוד אותה במתיבתא דרקיעא.

רואים בזה כמה עניינים, ראשית מבואר שענין ברא מזכי אבא הוא שהבן מזכה את אביו לא רק בתענוגים של העולם הבא, אלא גם בתורה ממש, כל התורה שהבן לומד בעולם הזה, גם האב לומד אותה במתיבתא דרקיעא, שיש שם הרבה מתיבתות שעוסקים בתורה, והאב זוכה לישב ולעסוק בתורה עמהם, בזכות הבן שלומד תורה בעולם הזה.

ועוד דבר רואים, שמלבד מה שזכה האב לעסוק בתורה בעולם הבא, גם קיבל רשות מבית דין של מעלה להתגלות אל הבן וללמדו תורה! יש הרבה נשמות שהיו רוצים לחזור ולהתגלות לבני משפחתם, אך בית דין של מעלה אין מניחים לכל אחד לעשות כן, וצריכים רשות מיוחדת לזה, והאב שבנו עסק בתורה זכה וקיבל רשות לבוא וללמד את הבן.

כל תורה שהבן לומד בעולם הזה, הוא מזכה את האב, שגם האב לומד את אותה התורה במתיבתא דרקיעא, ושם הוא מבין הבנה עמוקה יותר ממה שהבן מבין, כי מלמדים אותו עם הבנה של מתיבתא דרקיעא, ובנוסף לזה גם יכול להיות שיתנו לו רשות מבית דין של מעלה להתגלות אל הבן וללמד אותו תורה. זהו הענין של ברא מזכי אבא.

וכך גם ביששכר וזבולון, שזבולון עוזר ליששכר ללמוד, ובלי עזרתו לא היה יששכר יכול ללמוד, כי צריך לדאוג לפרנסתו, ובזכותו של זבולון יששכר יכול לעסוק בתורה בלי הפרעות, נמצא שזבולון מזכה את יששכר בתורה, וכל התורה שיששכר לומד שייכת גם לזבולון, ובשכר זה יזכה זבולון לא רק לתענוגי העולם הבא כמו יששכר, אלא גם לתורה ממש, וכאותו האב שזכה בזכות הבן ללמוד תורה במתיבתא דרקיעא, כיון שהוא מזכה אותו ונותן לו את האפשרות לעסוק בתורה.

וכך כתב מרן החפץ חיים זצ"ל בשם עולם (פרק ט"ו) כי המחזיק תורה יזכה שיפקח השם את עיניו לעתיד וירחיב את אור שכלו עד שיזכה לישב בישיבה של מעלה, כמו שאמרו (פסחים נג, ב) כל המטיל מלאי לכיסן של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף, עכ"ד. ויעוין עוד בהערה שם מה שהוסיף בזה, ובשמירת הלשון שער התורה פרק ה'.

וסיפר לי הגה"צ רב"צ במברגר זצ"ל על אדם שהקדיש בצוואתו סכום כסף לישיבה, ובניו לא קיימו מיד את בקשתו,

ונתגלה להם בחלום ודרש שיקיימו מה שהבטיח, והלכו הבנים וקנו ארון ספרים לשיבה, ולאחר זמן נתגלה שוב בחלום והתחיל לומר מה שכתוב ברשב"א, אף על פי שמעולם לא למד רשב"א, והיינו מפני שבזכותו לומדים רשב"א, לכן גם הוא זוכה לדעת רשב"א, 'זבולון' זוכה לאותה התורה כמו ה'יששכר', וגם אם בעולם הזה הוא לא יודע, בעולם הבא יזכה לדעת וללמוד שווה בשווה כמו יששכר.

"זבולון" שאינו מחשיב את עצמו

שמעתי על אחד שמחזיק כולל ומסתובב בין הלומדים כאחד העם, ואינו רוצה להביע דעתו בשום דבר, ומכבד ומכיר כי האברכים חשובים יותר ממנו, שעל ידם הוא זוכה להיות "זבולון" המחזיק תורה וזוכה בזכויות לימודים. ודבר זה שייך במי שהוא בעל מידות טובות, כדוגמת אחד מן הנדיבים שהיה ביתו פתוח לעניים, ולא הרגיש שום חשיבות בעצמו יותר מן האורחים, עד שפעם אחת חשב אחד האורחים שהוא גם כן אורח, ושאל אותו כמה זמן אפשר לשהות במקום זה, והשיבו, גם אני איני יודע מהו שיעור הזמן הקבוע כאן...

מעלת 'זבולון' - שזוכה להתקדש בקדושת התורה

"זבולון" התומך בלומדי תורה הרי הוא זוכה ע"י כך לזכות התורה, ולא עוד אלא שבכך זוכה גם הוא להתקדש בקדושת התורה.

וכפי ששמעתי פעם מהגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל כי כשהוא נוסע לחוץ לארץ לאסוף כספים לשיבה, יש אנשים שאינם בני תורה ואינם אוהבי תורה, ובכל זאת תורמים לו מתוך רחמים ואהבת חסד, אבל אחר שתרמו פעם אחת כבר משתנה מצבם להפליא, שהם נעשים אוהבי תורה כפי שלא היו קודם לכן, ובפעמים הבאות הם תורמים מתוך אהבת תורה ולא רק מאהבת חסד, מפני שעל ידי החזקת התורה זכו להתקדש בקדושת התורה שהיא יותר מכל המצוות, ועל ידי זה קיבלו אהבת תורה ונעשו אוהבי תורה.

שבט זבולון היו בעצמם גדולי תורה

בפרשת במדבר (ג, לח) "והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה משה ואהרן ובניו", ופירש רש"י: "וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולון, טוב לצדיק וטוב לשכנו, לפי שהיו שכניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה, שנאמר יהודה מחוקקי, ומבני יששכר יודעי בינה וגו' מאתיים ראשי סנהדראות, ומזבולון מושכים בשבט סופר, ע"כ. והיינו שזכו להיות גדולים בתורה מפני שהיו שכנים של משה רבינו, והושפעו מתורתו.

ומוזכר כאן שגם שבט זבולון היו גדולים בתורה, ולכאורה הרי זבולון היה הסוחר כמו שכתוב (בראשית מט, יג) זבולון לחוף ימים ישכון, ואמנם זכה להחזקת תורה, אבל האם הוא בעצמו גם כן היה גדול בתורה? אכן הרי רש"י הביא כן מהפסוק בשירת דבורה "ומזבולון מושכים בשבט סופר", ומבואר כי גם שבט זבולון עסקו בתורה והיו גדולים בתורה.

והפירוש בזה, כי זבולון לא היה סוחר כל הזמן, אלא עשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כמו שצריך להיות (עיין ברכות לה, ב), ועיקר עסקו היה בתורה, רק שיששכר היה עוד יותר ממנו, מבני יששכר יודעי בינה לעתים, אבל גם זבולון עסק בתורה, והייתה תורתו קבע ומלאכתו עראי, וממלאכתו גם החזיק את יששכר, אך הוא בעצמו גם כן היה דבוק בתורה.

זיכוי הרבים בתורה - בדרך של 'יששכר' ושל 'זבולון'

מעשה שהיה באברך צעיר, שקיבל משרת מגיד שיעור בשיבה, והוא מצליח מאד בתפקידו, באמירת השיעורים ובכל ענייני השיבה, שהוא נותן יחס טוב לתלמידים, והם נהנים מאד ממנו, ויש לו השפעה על כולם.

וכשראו בהנהלת השיבה שהוא מצליח כל כך, התחילו לשלוח אליו כל מיני מקרים וקשיים שמתעוררים עם תלמידים, והוא מטפל בהם, כל מר נפש בא לדבר איתו ומקבל עידוד, ולפעמים גם מבקשים ממנו לייצג את השיבה כלפי חוץ, שהוא מתאים ומוכשר לזה.

ובמשך הזמן התחיל להרהר, שהרי הוא בא לשיבה לומר שיעורים, וכעת הוא מקדיש זמן רב לטיפול בתלמידים ושאר עניינים, וכבר אינו "ראש ישיבה".

והתייעץ בזה עם אדם אחד, והלה הצדיק את דבריו באומרו כי אכן לא יאה לפי מעמדו לעסוק בדברים כאלו, והתייעץ עם אדם נוסף וגם הוא אמר לו שצריך שיחשיבו אותו, ואם יעסוק בדברים כאלה לא תהיה לו השפעה, כי לא יחשיבו אותו, והוסיף ואמר לו כי "אי אפשר לחיות בדורנו עם שער הכניעה של החובות הלבבות..."

כזו הבנה לא נכונה! וכי מחפשים כבוד או זיכוי הרבים? אדרבה זיכוי הרבים הוא רק בענווה ובאהבת חסד. וגם עצם הדבר שהוא מחנך ונותן עידוד לצעירים שיגדלו בתורה, וכי זה לא זיכוי הרבים? הרי זה זיכוי הרבים שאין כמוהו, זיכוי הרבים בתורה, שהוא גם יששכר וגם זבולון, 'יששכר' באמירת השיעורים, ו'זבולון' בזמן שמקדיש לאלו שזקוקים לעזרה,

ולזבולון יש אותו השכר כמו יששכר.

לכן כל השיקול שלא לעסוק בזה הוא טעות מעיקרו, וגם אין לחשוש שמא לא יחשיבו אותו, אלא אם כן מחפשים את החשיבות החיצונית, אבל האמת היא שאדרבה יחשיבו אותו יותר, והערכת התלמידים אליו תגדל יותר.

סיוע האשה לתורה בעלה - שותפות כיששכר וזבולון

אמרו בגמרא (ברכות יז, א) 'נשים במאי זכיין?' כי אמנם מותר לאישה ללמוד תורה מעצמה, וכמו שמצינו אצל דבורה הנביאה שכתוב בה (שופטים ד, ד) "היא שפטה את ישראל בעת ההיא", והיינו שלמדה את ההלכות מעצמה וכך הייתה שופטת, וכל האיסור הוא רק שלא ילמד האב את בתו תורה, כמו שאמרו (סוטה כא, ב) כל המלמד את בתו תורה כאילו לימדה תפלות, ועל כל פנים כתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה א, יג) "אשה שלמדה תורה יש לה שכר אבל אינו כשכר האיש מפני שלא נצטווה, וכל העושה דבר שאינו מצווה עליו אין שכרו כשכר המצווה שעשה אלא פחות ממנו", ואם כן במה יוכלו נשים לזכות לשכר העולם הבא?

ועל זה אמרו בברכות שם, "באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנווי גברייהו בי רבנן ונטרין לגברייהו עד דאתו מבי רבנן", ומבואר כי מה שהנשים מסייעות לתורה זהו ממש כמו לימוד התורה, והשכר שלהן בעולם הבא שווה לשכר לומדי התורה, וכמו שידוע בהסכם יששכר וזבולון, ששכרו של זבולון שווה לשכרו של יששכר, ולא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה, שעל ידי סיועו לתורה נכנסת בו קדושת התורה והוא נחשב כעוסק בתורה.

חיזוק לעילוי נשמה הוא זכות לחיים ולמתים כיששכר וזבולון

כאשר מתעוררים לעשות מעשים טובים לעילוי נשמה, מלבד מה שהוא חסד לנפטר לעילוי נשמתו, עלינו לדעת שזהו חסד עם עצמנו גם כן, שהנפטרים הם הגורמים לנו את החסד הזה, וכמו 'יששכר וזבולון' ששניהם מקבלים את שכרם בשלימות, ולא נגרע מחלקו של אחד בשביל חברו, כך גם בעשיית המעשים הטובים מחמת ההתבוננות בדרכי הנפטרים, זהו חסד עם עצמנו וחסד עם המתים, ששניהם זוכים בשכר המצוה.

העוסק במקצוע שיש בו סיוע ללומדי תורה - יש לו מעלת 'זבולון'

הנה שמעתי בילדותי שאשה אחת ראתה כי הבן שלה אינו מסוגל ללמוד, ולימדה אותו מקצוע שיהיה כורך ספרים, כי במקצוע זה לכל הפחות יהיה לו שייכות עם תורה ויכרוך ספרי קודש, גמרות וחומשים, ראשונים ואחרונים, וכך ישאר קשור לתורה.

ואמנם בילדותי שמעתי שאומרים זאת דרך הלצה, אבל חשבתי אחר כך שיש בזה גם מן האמת, שהרי בזה שהוא כורך ספרים הוא גורם לאחרים שילמדו תורה, ויש לו שכר של מחזיק תורה, שהרי כך הוא גם ענין הסכם יששכר וזבולון, ש"יששכר" הוא הלומד שעוסק בתורה, וכמו שכתוב (דה"א יב, לג) "ומבני יששכר יודעי בינה לעיתים", וכנגדו יש את "זבולון" שאין לו כוח לעסוק בתורה, וכדי שיהיה לו את זכות התורה הוא מחזיק את יששכר.

וכשם ש"זבולון" שמחזיק את לומדי התורה, יש לו את זכות התורה ומקבל שכר כמו לומדי התורה, כך גם מי שבחר במקצוע של כריכת ספרי קודש נחשב עוסק במצוה, וכמו שמצינו להלכה בשולחן ערוך אורח חיים (לה, ח) "כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים, פטורים מהנחת תפילין כל היום, זולת בשעת קריאת שמע ותפילה", והרמ"א שם הוסיף: "ואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת קריאת שמע ותפילה, אז פטורים מקריאת שמע ותפילה ותפילין", ע"כ.

ואמנם כתב המשנה ברורה שם (ס"ק כ"ד) בשם מגן אברהם כי זהו "דווקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה", והיינו שהוא עוסק בזה בשביל המצוה, ואמנם הוא גם מוכר ומקבל כסף, אבל מדוע בחר לעסוק דווקא במקצוע זה למכור תשמישי קדושה ואינו מוכר דברים אחרים? מפני שהוא רוצה את המצוה, וכיון שהוא זקוק לפרנסה, הוא רוצה לקיים גם מצוה ביחד עם הפרנסה, ולכן נקרא עוסק במצוה.

ומעשה שהיה עם מרן המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל, שאושפז פעם בבית החולים 'תל השומר' לאחר שקיבל מכה ונחבל, וכשעמד האח לטפל בו החזיק המשגיח את ידו ואמר לו: 'תזכור כי אתה כל היום עוסק בחסד, נכון שעבודתך היא לצורך פרנסתך, אבל אם תזכור שאתה גם עושה חסד תזכה בזה מאד', ופעם נסעתי עם נהג מונית וסיפרתי לו את הדברים האלה, ואמרתי לו: 'גם אתה משרת את הציבור, ועושה טובות כל היום', ונהנה מאד ואמר כי מעולם לא חשב על זה.

ונודע לי לאחרונה על אחד שעוסק לפרנסתו במקצוע שיש בו עזרה לשיבות, והיה יכול להרוויח הרבה כסף במקצוע זה גם במקומות אחרים, אבל הוא בחר לעסוק דווקא בחלק שיש בו עזרה לשיבות, כי הוא אוהב תורה ורצה לעסוק בדבר שיש בו שייכות לתורה, ומן השמים זכה שיש לו בן מיוחד ממש ובעל מדרגה בתורה, מידה כנגד מידה עבור אהבת התורה שלו.

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
 חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

**רבי אריה אמר "וידוי" עם החולים,
 האם יש ענין להתוודות גם עם גוים**

**הצור תמים פעלו כי כל דרכיו מִשְׁפָּט א-ל אֱמוּנָה וְאֵין
 עוֹל צָדִיק וְיֹשֶׁר הוּא (לב-ד).**

שאלה: א. הצדיק רבי אריה לוי זצ"ל היה נהוג לבקר חולים בבתי חולים, והיה אומר: אחי היקרים, אמירת "וידוי" היא סגולה לכפרת עוונות ולאריכות ימים, הבה נגיד כולנו יחד: אשמנו, בגדנו, גזלנו וכו', נזכרו שמבואר בשו"ע (ויד' סימן שלח ס"א): נטה למות, אומרים לו התודה, ואומרים לו הרבה התודו ולא מתו, והרבה שלא התודו, מתו, ובשכר שאתה מתוודה אתה חי]. ונשאלת השאלה, אם יש ענין לומר וידוי עם חולה נכרי?

ב. לכותל המערבי הגיעו קבוצת כומרים נוצרים מגרמניה, הם שאלו מה מותר לגוי לומר בכותל המערבי לפי תורת ישראל? השיב להם חכם אחד שאפשר לומר תהילים, כי כולה אהבה לה', יתברך ואמונה בו, ובאמת הם אמרו תהילים בתרגום לגרמנית, האם יש גם ענין ללמדם לומר וידוי?

ג. גוי שבנה במה והקריב שם קרבן, האם יש ענין שיתוודה עליו כמו ישראל?

תשובה: נאמר בכד הקמח (ערך וידוי): אפילו באומות העולם הוידוי מכפר, והוא שמצינו אדני בוק (שופטים א כז) מלך גדול ממלכי כנען, והיו שבעים מלכים מקוצצים בהונות ידיהם ורגליהם מלקטים תחת שולחנו. כיון שהתוודה והזכיר את השם נתכפר לו, והוא שכתוב בתחלת שופטים, וימצאו את אדני בוק בבזק וילחמו בו, ויכו את הכנעני הפרזי ויכו את אדני בוק וירדפו אחריו ויאחזו אותו ויקצצו את בהונות ידיו ורגליו. ויאמר אדני בוק שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שולחני, כאשר עשיתי כן שלם לי אלקים, ויביאוהו ירושלים וימת שם. מה ענין שהזכיר הכתוב מיתתו בירושלים, אלא ללמדך שכיון שהתוודה והזכיר את השם יתברך בוידוי, היתה מיתתו כפרה אחר שקבל דינו במדה כנגד מדה, עכ"ל.

נמצא שגם באומות העולם יש ענין להתוודות, ואם כן לכאורה יש לפשוט את שלשת הספיקות, שיש ענין שיתוודו כדי שעל ידי זה יזכו לכפרת עוונות, וכן יש גם ענין שיתוודה בעת הקרבת קרבנותיו בבמה.

אלא דיעוין במדרש (במדבר רבה נשא ח ה, וכן הוא בספרי זוטא במדבר ה) שם נאמר: 'דבר אל בני ישראל, על ידי ישראל מתוודים, ואין מתוודים לא על ידי גוים ולא על ידי תושבים, ע"ש. והביא האמבואה דספרי ב' פירושים, בשם הידי משה כתב שהכוונה היא שאין צריך להביא אשם ולהתוודות כשטוען השומר שהפקיד היה נכרי, וציין שכן פסק הרמב"ם, ובשם הזית רענן ביאר שנכרי וגר תושב לא צריכים להתוודות על קרבנם, ע"ש. נמצא

שלפי פירוש הזית רענן נכרי לא מתוודה על קרבנו, וקצת משמע מזה שלא מהני וידוי אצל נכרי.

והיה נראה לבאר, שיתכן שבאמת וידוי מהני כשהנכרי מתוודה מעומק לבו, אלא שאין ענין שיתוודה על קרבנו, מפני שמבואר בזבחים (דף מה ע"ב) שקרבנות של נכרים אינם בני הרצאה, יעו"ש ובחידושי הגרי"ז, נמצא שגוי יכול להביא קרבן, אך הקרבן לא מרצה ולא מכפר, ולכן אין ענין שיתוודה על קרבנו, אבל יתכן שיש ענין שיתוודה בפני עצמו.

ונראה להוסיף עוד, שהוידוי של הגוי שמחבר בכד הקמח אינו אותו וידוי שנאמר על ידי ישראל, אלא הכרה של הגוי במידה כנגד מידה, שהרי אדוני בוק אמר "כאשר עשיתי כן שלם לי אלקים", ואינו דומה לוידוי של ישראל שהיא הכרה בחטא ובקלקול שעשה בעולמות, שעליהם ביאר האור החיים את כוונת התורה "ואשמה הנפש ההיא" (במדבר ה ה): יעורר הכתוב שהפגם הלו יעשה רשם למקור נפשות עם בני ישראל שתקרא נפש. כך שוידוי רגיל לא יהני, אך וידוי שמכיר שקיבל עונש במדה כנגד מדה, יהני.

והנה יעוין במה שכתב רבי צדוק הכהן בספרו תקנת השבין ח"ל: ונהירנא דראיתי כן להרמ"ע בעשרה מאמרות ולהר"י אברבנאל בנחלת אבות ועוד קדמונים הרבה כתבו כן בפשיטות, דאין תשובה מועילה לגוים, ושוב מצאתי כן מפורש בתנחומא (האזינו ד) עושה תשובה נושא לו פנים, יכול לכל תלמוד לומר אליך, ולא לאומה אחרת, ובספר דבש לפי (מערכת ח אות כד) מביא זה בשם הבינה לעתים, לישראל ששורשם באמת טוב דעל כן ניתנה תורה להם, ולא עשה כן לכל גוי דאין להם שייכות בשורש עם התורה, על כן לא שייך בהו דברים שחידשה תורה ואינם מצד הסדר הראוי על פי החכמה, כמו שאמרו בירושלמי (מכות פרק ב' הלכה ו') שאלו לחכמה וכו' עיין שם, ורק רפואה להבא זה יש גם בגוים, כמו שמצינו בנינוה כששבו מדרכם דנתבטל הפורענות הנגזר, דעל כל פנים השתא מידת לא חטאו, ולעולם עוון עצמו אינו נמחק כלל גביהו, עכ"ל.

וכעין זה כתב בבני יששכר (מאמרי חידוש תמוז - אב מאמר ה - ז' נחמות נחמה ד) ח"ל: יתפרש הדבר על פי מ"ש כמה פעמים, והוא מן דברי רז"ל בספרי (תנחומא האזינו פ"ד) ופסקתו הגדולים הרמ"ע (י' מאמרות מאמר חיקור דין ח"ב פ"א) והמבי"ט (בית אלקים שער התשובה פ"ד), דהתשובה לא מהני רק לישראל ולא לגוים, והנה נראה ח"ו כעול במשפטיו ית"ש, אבל כתבו הקדמונים דהוא על פי משפטי התורה בדין אמת, דהנה על פי הדין לא מהני תשובה דקיי"ל מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, אבל להיות ישראל הם כביכול עמוסים מני בטן ונקראים בנים כדכתיב בנים אתם לה' אלקיכם, והקב"ה למו אב,

וקיי"ל אב שמחל על כבודו כבודו מחול, על כן לישראל מהני תשובה, אם כן הכל באמת והכל בדין... ע"ש. נמצא שיש אומרים שתשובה לא מהני באומות העולם, עכ"פ לענין למחוק את הרושם של העבירה שנעשתה. לאור זאת יש להשיב על שלושת השאלות:

א. אם החולה הנכרי הוא נאצי שהכה יהודי בסכין, והנה יום אחד פגשו מחבל ערבי, ודקרו בסכין ופצע אותו, ומכיר בעובדא שהוכה מדה כנגד מדה, יוכלו לומר עמו, כאשר עשיתי כן שילם לי אלקים.

ב. כמו כן הכומרים הגרמנים שהגיעו לכותל, אם באו לאחר שראו על גופם עונשים של מדה כנגד מדה, יכולים לומר עמם ודוי, כמו שאמר אדוני בזק, ואולי יעזור וכדברי כד הקמח, אבל סתם וידוי אין מקומו אצל גויים.

ג. כשגוי מקריב קרבן בבמה, אין צריכים להתוודות כמבואר בספרי הנ"ל. (חשי"ח מנחות צב ע"א).

סופות

בנה לו נכרי סוכה ביו"ט האם מותר לשבת בה

שאלה: מעשה באחד שהיה במדבר בחג הסוכות, והוא הצטער מאד על שאין לו סוכה לקיים בה מצות אכילת כזית בלילה הראשון, היה שם איתו נכרי שראה את צערו, והלך וליקט לו סכך, ובנה כמה מחיצות והזמין אותו לשבת בסוכה, נסתפק הלא האם אסור לשבת בסוכה זו משום דהוה מעשה יום-טוב, או שמא מצוות לאו ליהנות ניתנו ומותר?

תשובה

בשור"ת פני אריה (סימן מז) כתב: אעפ"י שאסור להשתמש בנר שהדליקו נכרי בשבת לצורך ישראל, מותר להתפלל וללמוד מתוך הספר, כשיש אחר עמו ואין חשש שמא יטה. דמצוות לאו ליהנות ניתנו. לדבריו מסתבר שגם בענינו מותר להכנס ולישב בסוכה זו, משום דלא נכנס לשם הנאתו הפרטית כי אם לקיום מצוה, ומצוות לאו ליהנות נתנו.

אולם הביאור הלכה (סימן רעו ד"ה אסור), כתב שאינו יהודי שהדליק נר שבת בשביל ישראל אסור גם ללמוד או לאכול סעודת שבת, נולאור זה כתבנו במקום אחר שאדם בעל תשובה שעדיין אינו יודע ברכת המזון בעל פה, ואדם שאינו שומר שבת הדליק נר, אסור לו להשתמש בנר לצורך קריאת ברכת המזון מן הסיודור, משום שאסור להשתמש בנר שהודלק ע"י ישראל ואפילו למצוה, ויבטל ברכת המזון ואל יעבור על איסור שימוש בנר שהודלק בעבירה, וביחוד כאשר יש בזה גם חילול ה'.

אלא שמקור הדברים של הביאור הלכה הוא משור"ת הריב"ש (סימן שפז) ושם כתב לחלק בין עשיית שופר, לולב, ואזמל למילה, שאין כאן הנאה אחרת, אלא עשיית המצוה. לבין הנאה ממעשה שבת כגון ללמוד לאור הנר, שהוא בעצמו נהנה. ולפי זה סוכה דומה לשופר שאין בישיבתה הנאה. אמנם יעוין בשור"ת נודע ביהודה (תנינא סימן קלג) שכתב שאף בסוכה יש בה הנאה, ולא אמרינן בה מצוה לאו ליהנות ניתנו, דמלבד הנאת המצוה, הרי איכא הנאת הצל. ויתכן דבלילה במדבר שיש לו אהל, ואין שם שמש, אין לו בסוכה שום הנאה כי אם הנאת מצוה ומותר לשבת בה.

והנה אם מותר לומר לכתחילה לנכרי שיסכך לו, כתב המשנה ברורה (סימן תרכו ס"ב) שהפרי מגדים מסתפק בזה וסיים להורות היתר חלילה לי, וצריך עיון. ובמשנה ברורה (סימן תרלז ס"א) הביא בשם הבאר יצחק שמותר לסכך הסוכה על ידי נכרי, וצריך עיון נוכח העיר על זה בשונה הלכות.

ובשור"ת מגידות (להפרי מגדים סימן קט) כתב ח"ל: מעשה פה בביתי בחג הסוכות שנת התקל"ז בלכוב מחוץ לעיר עשיתי סוכה, וסמכתי על הפועלים העצלים, ולאחר אכילה בליל שבת קודש, נפל הסכך לגמרי והיה לי צער גדול, וקראו בני ביתי בעל מלאכה וסידר הקנים, והניח הסכך עליהם, ואני לא אמרתי לו דבר, ואמרתי אם ראוי לעשות כן או לא, ואם תימצא לומר אסור, אי רשאי לישיב בה ולברך עליה או לא, ועיין שם בתשובה שמתיר לאכול ולברך שם.

לסיכום: נכרי שבנה סוכה לישראל בחג, מותר לישראל לישיב בה בלילה הראשון, ואם נפל הסכך, צריך עיון אם מותר לו לומר לנכרי לסככו.

נפל הסכך בשבת ורוצה לעשות דופן עקומה

שאלה: מעשה בשבת חול המועד סוכות שהיו רוחות חזקות, ונפל לו חלק מהסכך, ונעשה לו חור של יותר משלושה טפחים בין הסכך לדופן, ולכן אין לו דופן שלישית, האם יש לו עצה להכשיר את הסוכה?

תשובה: מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל התיר להניח ניילון על גבי הסוכה על ידי נכרי, כדי ליצור דופן עקומה ואז יהיה לו דופן שלישית, ואף על פי שיוצר מצב של דופן עקומה, בכל זאת על ידי נכרי מותר מאחר ואינו בונה ממש סכך, כי אם סכך פסול, שיהיה דופן עקומה ואין לזה חשיבות של מלאכה.

לסגור דלת הזזה כדי להכשיר את הסוכה

שאלה: מעשה באחד השנים בסוכות שהיו רוחות עזות שעקרו סוכות שלמות, והיה סוכה שהדופן השלישית נעקרה, אך ממול היתה דלת הזזה, ונסתפקו האם מותר להזיז את הדלת ממקומה ולסגורה בשבת כדי שתהיה מחיצה שלישית?

תשובה: כתב הרמ"א (סימן תרכו ס"ג) שהגגות שיש בהם צירים, מותר לפותחם ולסגורם ביום טוב, ולכאורה הוא הדין בענינו, אך מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אסר, וזאת משום דהוה מחיצה המתרת שאסורה בשבת, ואף שמותר לפתוח את הגג שיש לה צירים בשבת, התם שכבר יש סוכה, ורק מסיר את המונע מלהכשירה מותר, אולם הזזת הדלת מאחר והוא מכשיר את הסוכה בפועל, הוה מחיצה המתרת בשבת ואסור, ומכל מקום על ידי נכרי נראה דמותר, דהוה שבות דשבות במקום מצוה. (חשי"ח סוכה ח ע"ב).

ארכעית המינים

בעל הפרדס הונה את

הסוחר והסוחר הונה את הלקוחות

שאלה: בעל פרדס מכר לסיטונאי אתרוגים ירוקים במאה דולר לאתרוג, והסיטונאי מכרם במאה וחמישים, ועכשיו תובע הסיטונאי את בעל הפרדס שהונה אותו, כי נודע לו שמחיר אתרוג ירוק הוא לכל היותר חמישים דולר, והוא שילם מאה עבור כל אחד.

[יעוין במשנה ברורה (סימן תרמח ס"ק מדה) שכתב: יש אומרים

דדוקא אם מנומר בגוונים הפסולין כגון... ירוק ולכן אתרוג צהוב עם כתמים ירוקים בהירים [שאינו ירוק כעשב השדה] כתב הבכורי יעקב שלשיות הפוסלות מנומר במראות כשרים יש לחוש לשינוי מראה, אכן דעת מו"ח מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל להקל בזה (אשרי האיש ח"ג) משום שזה מראה הרגיל להיות באתרוג ולכן אינו נחשב לשינוי מראה].

שואל בעל הפרדס את הסיטונאי, וכי משהו מהלקוחות תובע ממך כסף חזרה? משיב לו הסיטונאי אף אחד לא תובע! אומר לו בעל הפרדס, אז אתה תובע ממני כסף כדי לשלשל אותו לתוך כיסך, אתה הרי הרווחת, אם כן מה אכפת לך ששלמת לי מאה דולר, הרי אתה מכרת במאה חמישים, מכרת וגם הרווחת! טוען לעומתו הסיטונאי, מה אכפת לך שאני משלשל את הכסף לכיסי, אתה אותי רמית, ואתה צריך לשלם לי מה שרימיתני, ומה שאני אעשה עם הכסף, לא אכפת לך! הדין עם מי?

תשובה: תחילה יש לציין שאם עבר זמן כדי שיראה לתגר או לקרוב, אי אפשר לתבוע את אונאתו כלל כמבואר בשולחן ערוך (ח"מ סימן רכו ס"ז), אמנם מבואר שם שאם היה לקונה אונס שלא יכל לברר את המחיר, יכול לתבוע אונאתו גם מאוחר יותר, ובענינו הביא הסוחר ראיות שהוא היה עסוק מאוד במכירת האתרוגים בערב סוכות ולא היה לו זמן לברר את המחיר.

והנה היה מקום לומר שהסוחר צודק בטענתו שבעל הפרדס הונה אותו, ומה שהסוחר גם הונה את הלקוחות, זה לא ענינו של בעל הפרדס, הוא הונה את הסוחר, והוא חייב לשלם לו. הגע עצמך ראובן גנב משמעון, ושמעון גנב אחר כך מלוי, והשלים חסרונו, האם ראובן לא יצטרך לשלם לשמעון? פשוט שיצטרך לשלם לו למרות ששמעון גנב מלוי והשלים חסרונו, דבר זה לא מענינו של ראובן הגנב, וכך גם במאנה את חברו, ההונאה היא גניבה, ומה שהסוחר גם הוא הונה וגנב, אין זה פוטר את בעל הפרדס על גניבתו.

ויש להוסיף על כך סברא נוספת על פי הירושלמי שמבאר למה המאנה את חברו ביתר משתות בטל מקח, ולא אמרין שיתן המאנה לזה שנתאנה את היתר משתות, ועל השאר הרי יש מחילה?

והביאור הוא שהלוקח שנתאנה מתבייש כי הסוחרים צוחקים ממנו ואומרים שהוא שוטה, והראיה שרימו אותו, וכך גם בענינו כל השומע שהוא שילם מאה דולר על אתרוג ירוק, צוחק ממנו ולכן אין מחילה. ולכאורה גם בענינו בעל הפרדס צריך להשיב לסיטונאי חמישים דולר, כי היו לו בושות מהאונאה.

והנה מצינו ששאלה כעין זו כבר נידונה בקדמונים, דיעוין בדברי גאונים (כלל ו סימן לח) שהביא את שיטת הר"י מיגאש שכתב כעין הסברא הנ"ל, שהמוכר הראשון צריך להחזיר את האונאה, ומה שהלוקח מכר לאחרים ברווח גדול יותר, אין זה מענינו של המוכר, דוריותו של הלוקח עשתה את הרווח.

ויעו"ש שהדברי גאונים כתב על דבריו דלכאורה הם חולקים על המהרשד"ם והרשב"ש, ועוד הוסיף שלקתה בזה מדת הדין, שהלה יעשה סחורה ורווחים בסחורה של המוכר.

עוד יעוין בשו"ת הרע"א החדשות (סימן לה) שדן בכעין

שאלה זו, והעלה שמכיון שיש כאן ביטול מקח, ממילא החפץ נשאר ברשות המוכר הראשון, וכל הרווחים שייכים למוכר הראשון. ועוד הוסיף שם שאם היה לחפץ מחיר קצוב, אז הרווח של המוכר השני מתחלק בינו ובין המוכר הראשון, יעו"ש, אמנם נראה שאין סברא זו שייכת בענינו שאין לאתרוגים מחיר קצוב.

וכשהצעת את הדברים לפני גיסי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר לי שיתכן שאין כאן אונאה כלל, ובעל הפרדס לא צריך להשיב לסיטונאי את הכסף אפילו לשיטת הר"י מיגאש, כי הלקוחות שקנו כל אתרוג במאה וחמישים דולר, נחשבים כאומרים לדידי שזה לי מאה וחמישים דולר, וזה המחיר אצלם, ממילא לא חייב בעל הפרדס להשיב לסיטונאי, מאחר והוא קבלם במחיר מאה דולר כי ישנם קבוצת קונים שאומרים לדידי שזה לי ואם כן זה מחירם, כי אין מחיר קבוע לאתרוגים והם דומים למרגליות שמחירם לא קבוע ויכול בעל הפרדס לומר לסיטונאי הלקוחות אמרו לדידי שזה לי. (חש"ח חולין א נו ע"א).

כשהלולב תקוע בתוך זר פרחים והאתרוג בתוך סלסלת פירות ונוטלם יחד

שאלה: מעשה ביהודי תושב אנטוורפן שהיה אמור לנסוע לברית המועצות לרגל עסקיו לפני חג הסוכות. הוא לקח עמו סט של ארבעת המינים עבור יהודי מוסקבה, אך סוכני הק.ג.ב. בולשים ועוקבים אחרי כל דבר הקשור לתורה ומצוות, ואם יראו שהביא להם ד' מינים, יאסרו וישלחו לסיביר. מצא היהודי עצה גאונית, הוא הזמין במלון זר פרחים גדול, וסל עם פירות, ובתוך הזר פרחים, הוא שילב את הלולב ההדסים והערבות, ובתוך סלסלת הפירות הכניס את האתרוג. וכך בידיים מלאות כל טוב, הגיע לבית הכנסת, ומסרם ליהודים. ובחג עבר הזר פרחים שבתוכו ה' מינים, וסל הפירות שבתוכו האתרוג מיד ליד, וכל יהודי קיבל לידו את כל הד' מינים, כשהם משולבים וטמונים בתוך הזר והסל, כי לא יכלו להוציא את המינים מהזר.

האם הם יצאו ידי חובה, או שמא הוי חציצה ולא יצאו ידי חובה?

תשובה: נאמר במשנה בתמיד (דף לב ע"ב) מי שזכה בקטורת היה נוטל את הכף... והבזך [שבא הקטורת] היה בתוכו.

והקשה הרא"ש הרי הכף חוצץ בין ידי לבזך והוה חציצה, כדאמרין ביומא (דף נח ע"א) שמזרק במזרק חוצץ. ותירץ הרא"ש דכיון דצורך עבודה היא, לא הוה חציצה, אי נמי הוה לקיחה בדבר אחר ושמא לקיחה, וכן פירש ר"י ז"ל בזבחים (דף כד ע"א) דלא הוה חציצה כשאחזו בדפנות הכלי אלא כשאחזו בשוליו.

לאור זאת יש לומר דגם בענינו יוצאים ידי חובה ואין חשש חציצה, כיון דתרווייהו איתנהו בלולב שבזר הפרחים, א. הזר הוא צורך נטילת הלולב, כי בלעדי הזר יהרגוהו הרשעים. ב. כיון שאחזו את הזר בדפנות הזר ולא בשוליו לא הוי חציצה, כמבואר ברא"ש, ולכן מותר ליטול ארבעת המינים המשולבים בתוך זר הפרחים, בשעת הסכנה.

ויעוין עוד מה שכתבנו בשאלה זו בחשוקי חמד עמ"ס

בבא קמא (דף ט ע"ב) דיש לדון שלא יחשב חציצה מכיון שהיו לנאותו, וכמו שמצינו במסכת סוכה (דף לו ע"א) שדבר החוצץ שבא לנוי, כגון שעושה אגד ללולב, אף על פי שאין חייבים לאגוד, מכל מקום מכיון שיש מצוה לאגוד משום זה א-לי ואנהו, לכן אף על פי שאוגד במין אחר, אינו חוצץ, דכל לנאותו אינו חוצץ, שהרי הזר בא לנאות את הד' מינים, והוא מעוניין שהוא יהיה שם, וממילא הוא יתבטל לגבי הד' מינים ולא יחוצץ.

אך צ"ע אם אפשר לומר כן, שהרי לא מצינו בשום מקום שעושים כן, וכל הסיבה שעשו כן, הוא כדי להסתיר את הלולב מהאויבים, ולא עשה כן לנאותו, וברגע שהאויבים לא יתבוננו, הוא יסיר את הפרחים. ואם כן אולי לא שייך לומר שהוא יתבטל ללולב, וממילא הוא יחוצץ. אך יתכן שיעזור אם יכוון להדיא שעושה כן גם לנאותו, ואף על פי שעושה כן בעיקר בשביל הסכנה, מכל מקום אם מכוון להדיא גם לנוי, מהני המחשבה, וצריך עיון.

עוד יש לדון שיוצאים ידי חובה על פי מה שכתבנו בחשוקי חמד עמ"ס סוכה (דף מב ע"ב) שיתכן שחולה שאינו יכול ליטול בידו את ארבעת המינים מפני שיש לו אלרגיה ביד, ויכול ליטלם רק בכלי כסף או זהב, אם אי אפשר ליטול את האתרוג באופן אחר בכהאי גוונא אולי יוצאים בו ידי חובה כיון שהוא עושה כן באופן מכובד, וכך דרכם של בני אדם המכבדים את המצוות שמובילים את האתרוג בכלי כסף.

ואם כן אולי אף בנידוננו, שאין אפשרות ליטול את המינים באופן אחר, הרי זה צורה מכובדת ליקח את ארבעת המינים, ויצאו ידי חובה, וצריך עיון. והסברא נותנת דכיון שאין זה לקיחה של בזיון, הרי לקיחה, ויוצא בה ידי חובתו, ע"ש. (חש"ח מעילה לב ע"ב).

❦ ❦ ❦

חול המועד

לכתוב שטר בחול

המועד, כדי לקיים ביומו תתן שכרו

שאלה: שמעתי מעשה שהיה בגאון ר' אריה פומרנצ'יק זצ"ל בעל התורת זרעים והעמק ברכה, שסיים טיפול שיניים, ולא היה בידו לשלם לרופא ביומו [ונכנראה שהודיע לו לפני כן שאין ברשותו כסף], ביקש מהרופא סכום כסף בהלוואה, הרופא הלוח לו, מיד שקיבל את ההלוואה, הושיט את הכסף לרופא, ואמר לו: הנה התשלום עבור הטיפול, והנני מקיים בזה יומו תתן שכרו [נעוץ במה שהארכנו בתורת היולדת (פנ"ח ס"ב) ובספר בית דוד (ח"ד עמ' רסח) שיש מצוות ביומו תתן שכרו גם ברופא], ואת ההלוואה אפרע בפעם אחרת. [ושמעתי שהגאון רבי שמחה קסלר זצ"ל רבה של קרית ספר, לקח בליבו וכתוצאה מכך נפטר, והוא דאג שבאותו יום שהרופא טיפל בו הוזמן עבורו אמבולנס, שישלמו לאותו רופא לפני שקיעת החמה].

והנה מסתבר שר' אריה כתב שטר, או שהיו שם עדים, כי הרי אסור ללוות כסף בלי עדים או שטר, כמבואר בגמרא בבא מציעא (דף עה ע"ב), ונפסק בשולחן ערוך (חרי"מ סימן ע). ויש לשאול מה הדין בחול המועד, אם אין לו כסף לשלם לפועל ביומו, ואין לו עדים, האם עדיף ללוות כסף ולכתוב שטר למרות שזה חול המועד [ומבואר בשולחן ערוך (סימן תקמ"ה ס"ו) שאין לכתוב שטר חוב בחוה"מ כי אם בתנאים

מסויימים], או שעדיף לא לשלם בזמן [כשהפועל מסכים]?

כמו כן אפשר לשאול שאלה דומה, באחד שנמצא בדרך ואין לו פירות לאכול, ויכול להתארח באכסניא שיאכילוהו דמאי [ומותר להם כמבואר במשנה מאבילין את האכסניא דמאין] ולא יוכל להפריש מהם מעשרות לחומרא, ואם ילווה כסף, יוכל לקנות פירות מתוקנים, אך כדי ללוות יצטרך לכתוב שטר, ועתה הוא חול המועד. האם עדיף ללוות כסף ולכתוב שטר, כדי לאכול פירות שוודאי מתוקנים או שיאכל פירות דמאי?

תשובה: בתחילה נדון בשאלה הראשונה, והנה לכאורה היה נראה שמותר ללוות, אפילו שיצטרך לכתוב שטר, מפני שהיו דבר האבד, דלא יוכל לקיים מצוה זו דביומו תתן שכרו, כי אם היום, וכן הוי לצורך מצוה, ודומה למבואר בשולחן ערוך (חנ"ל) שאם הלוח צריך כסף בחול המועד, אפילו אינו לצורך המועד, מותר לכתוב שטר, וכמו כן דומה לכתובת תפילין ושטר קידושין וכתובת חשבונותיו, שמותר בחול המועד כמבואר בשולחן ערוך (שם סי' ג-ה) מהטעמים הנ"ל, ואף כאן הוי צורך המועד כדי לקיים היום המצוה של ביומו תתן שכרו, והוי צורך מצוה ודבר האבד.

אולם שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שעדיף שלא ללוות, ושלא לשלם לפועל בזמנו, כדי שלא יצטרך לכתוב שטר, חזאת על פי המבואר במשנה ברורה (סימן תקל סק"א) דהרבה פוסקים סוברים דאיסור מלאכה בחול המועד הוא מן התורה, והא דהקילו בכמה דברים [כגון דבר האבד, יעו"ש] הוא על פי הרשות שניתן לחכמים מן התורה במלאכת חול המועד לפי צורך הענין להתיר, וכדדרשין לזה מקרא בחגיגה (דף יח), ומאוד יש ליזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חכמים דאמרו חז"ל המבזה את המועדות [נהיינו שעושה בהן מלאכה כפירושין] כאלו עובד עכו"ם, ע"ש.

והנה כתב השולחן ערוך (חרי"מ סימן שלט ס"י) שאין בעל הבית עובר משום כל תלין, אלא אם כן תבעו השכיר, אבל אם לא תבעו, או שתבעו ולא היה לו מעות ליתן לו, אינו עובר, ואם כן בענינו שסיכם אם הבעל הבית שלא ישלם לו, ולא היה לו כסף אינו עובר על איסור, ואף על פי שמבואר בפתחי תשובה (שם סק"ח) בשם 'שולחן ערוך הרב' שכתב בשם האר"י ז"ל, דמכל מקום מידת חסידות ללוות ולפרוע לשכיר בזמנו, ע"ש. מכל מקום אין לחפש חומרות, על חשבון כתיבה בחוה"מ שיש בזה נידון של איסור דאורייתא.

ועתה נדון בנידון השני, דיתכן שכל דברי מו"ח אמורים בהלוואה לצורך מצוות ביומו תתן שכרו, ודהתם אין לו סרך של איסור כלל, ורוצה ללוות רק כדי לקיים מדת חסידות, אבל בענינו, שהפירות הוי דמאי, ויש צד שהם באמת לא מעושרים, ולצד זה הוא עובר על איסור, אלא שחז"ל קבעו שאין לחשוש לזה, ומותר לעניים ולאורחים לאכול דמאי, אבל מאידך חז"ל אמרו שהעני עצמו והאורח עצמו אם רצו לתקן מתקנים כמבואר ברמב"ם (פ"י ממשערי דה"א), הרי שיש ענין שיעשרו, ואם כן יתכן שמצוה ללוות בחול המועד לצורך כך, שלא יהיה לו אפילו ספק קל שאינו אוכל טבל, וממילא מותר לכתוב את השטר חוב, וצריך עיון. (חש"ח זרע"א דמאי

פ"ג מ"א).

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

כשהסוכה הציבורית פסולה, עד כמה חייב להתאמץ למנוע רבים ממכשול

שאלה

כשראובן יודע שהסוכה הציבורית פסולה [לדוגמא הענפים מחוברים מאחורי הסוכה לקרקע ולא מרגישים בזה], עד כמה חייב לטרוח ולהתאמץ למנוע מהרבים ממכשול שלא יבואו לאכול בסוכה זו, על ידי שינעל את פתח הסוכה וכדומה?

תשובה

נאמר במסכת סוכה (דף ב ע"א) לכך שנה התנא סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ולא כתב תקנה שימנע חלילה, כיון שפסול זה מדאורייתא, וביארו התוס' (ד"ה דאורייתא) וז"ל: דאי הוה תני ימעט חיישינן דלמא טעי איניש לומר ימעט לכתחילה ובדיעבד כשרה, ודקדק בלשונו דילמא אתי לידי איסורא דאורייתא, ותני פסולה, אף על גב דלא הוי לישראל מעליא כמו ימעט, אבל במבוי דרבנן לא חייש ותנא ימעט שהוא לישראל מעליא, כדאשכחן במסכת פסחים (דף ג ע"א) שעיקר הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה מפיו, עכ"ל. הרי שהמשנה כתבה לישראל דלא מעליא, שלא יבואו לידי איסורא דאורייתא. ויעוין בשפת אמת סוכה (ד"ה בגמרא) שהעיר על קושיית הגמרא מאי שנא סוכה ומאי שנא מבוי, דלכאורה יש לומר דימעט דקתני במבוי חובה הוא, אפילו אינם רוצים לטלטל, כיון דנעשה לרבים יש לחוש שמא יראה אחד את הקורה ויסמוך עליו לטלטל, אבל סוכה דביחיד פסולה ואין צריך לתקנה... עכ"ל. הרי שאם יכול לצאת קלקול ומכשול לרבים חייבים למנע, אף שיש בזה טרחא לטפס לגובה של כ' אמה. אך עדיין צריך עיון מה השיעור, עד כמה חייב אדם לטרוח למנוע רבים ממכשול. (חש"ח סוכה ב ע"א).

סוכה שהקימו סוחרים לדוגמא האם כשרה למצוה

שאלה

היתה פעם בחו"ל תערוכה של מבנים מארצות שונות, כגון, בית מקרא מאסקמוסים, בית הודי בנקיק, אהל בדואי, ולהבדיל סוכה יהודית, סוכה זו לא סוככה לשם צל כי אם לשם תערוכה והצגה ולא למדור ולצל, ואם כן אולי היא פסולה מדאורייתא, ודמיא למבואר בסוכה (יב ע"א) חבילי קש וחבילי עצים אין מסככין בהם, ופרש"י שם פעמים שאדם בא מן השדה וחבילתו על כתפו ומעלה ותו... וזה שנסכך שם שלא לשם סכך אפילו לצל [פירוש לא לשם מצות סוכה ואף לא לשם צל, כי אם לייבוש], וכך גם בענייננו, הסכך לא לשם סיכוך הונח שם, אלא לשם תערוכה והצגה או שמא הוי סוף סוף סוכה טובה ונבנתה לשם סוכה?

דבר דומה מצינו בסוחר סוכות לנצח המציגים דוגמא של סוכה מסוככת, כדי שהלקוחות יראו כיצד נראית סוכה לנצח, הסיכוך בסוכה זו לא נעשה לשם צל ולא לשם מצוה, כי אם לשם מסחר, ולכאורה היא פסולה לישיבת סוכה מדאורייתא. ואם הסוחר השאיר אותה עד החג, היושב בה לא יקיים מצות ישיבת סוכה, אא"כ יסתור את הסכך ויניחנה לשם מצות סוכה או לשם צל?

תשובה

הצעתנו את הדברים לפני גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב לי שיש מקום לומר שהסוכה כשרה, חזאת על סמך הנאמר ביבמות (דף קד ע"ב) "סנדל של עיר הנדחת [לדשירפה קיימא]. ושל זקן העשוי לכבודו, לא תחלוץ ואם חלצה חליצתה פסולה [לתכריכי מיתה הואיל ולא להילוכא עביד לאו נעל הוא] אמר ליה רבינא לרב אשי מאי שנא זקן העשוי לכבודו דלאו להילוכא עביד, דבי דינא נמי לאו להילוכא עביד [דבי דינא נמי סנדל שהיה לבי"ד ומיוחד לחליצה ולא להילוך. רש"י]. אמר ליה אילו מסגי ביה שלוחא דבי דינא מי קפיד עליה בי דינא.

הרי שאף על פי שסנדל דבי דינא לא עשוי להילוך, בכל זאת מאחר ולא קפיד עליה בי דינא נחשב הנעל כעשוי להילוכא, כך יתכן גם בענייננו, מאחר ובעל הסוכה לא יקפיד אם מיישהו יאכל בסוכתו, נחשבת הסוכה למסוככת לשם מצוה ולשם צל [ולא דומה לחבילי קש שהניחם על הסוכה, דלא הניחו שם כי אם לייבש ולא לשם סוכה, מה שאין כן סוכת התערוכה או ההדגמה שנעשתה לשם צורת הסוכה שתהיה מסוככת אך לא לשם צל, בזה מהני מה שיש רשות לשליח בית דין לישיב בה למטרת צל או מצוה להכשירה], עכ"ד דברי גיסי.

ונראה דלשיטת ה'שולחן ערוך הרב' והחלקת יואב, דסוכה העשויה לשתי כוונות הסוכה פסולה, הכא נמי הסוכה פסולה, ויש לחלק בין נעל לבין סוכה, דנעל של חליצה לא צריך שיעשה לשמה לשם הילוך, אלא שאם עומד לא לשם הילוך, בטל שם נעל ממנו, ואם עומד לשתי כוונות הנעל כשרה, ולכן מספיק שבית דין לא יקפיד על שליח בית דין שיהלך בו כדי שלא יתבטל שם נעל ממנו, אבל אין פסוק שהנעל צריך לקבל שם של נעל העומד להילוך, מה שאין כן בסוכה שנאמר בה, חג הסוכות תעשה, כלומר תעשה לשם סוכה להגן תחת צילה, ואם עשאה לשתי כוונות הסוכה פסולה.

ועוד נראה דאפילו לשיטת הרא"ש דסבירא ליה דסוכה העשויה לשם מטר הסוכה כשרה, יתכן דדוקא כשעשויה לשם מטר בלבד כיון דכתיב 'סוכה תהיה לצל יומם מחורב, ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר', אבל אם עשאה לשם לצל ולשם כוונה אחרת, כגון לשם בית או לשם מחיאון, יתכן דיודה הרא"ש דהסוכה

חולה שידו הימנית חלושה ולא יכול ליטול בה הלולב

שאלה

נאמר בסוכה (דף לו ע"ב) שנוטלים את הלולב ביד ימין ואת האתרוג ביד שמאל. מה יעשה חולה שאינו איטר אך בסוכות היתה ידו הימנית חלושה ולא מסוגל להחזיק בה את הלולב ההדסים והערבות, האם מותר לו ליטול את הלולב בשמאלו והאתרוג בימינו?

תשובה

כתב הרמ"א (סימן תרנא ס"ג) שאם היפך הסדר יצא. וכתב המגן אברהם (סק"ט) משמע אפילו מי שאין איטר אם היפך יצא, ובסוכה (דף מב ע"א) אמרין דרבי יוסי סובר דיום טוב שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור, משום דטעה בדבר מצוה, וטרוד בדבר מצוה, ומקשה הגמ' מדאגבהיה נפיק ביה, וכבר אינו טרוד במצוה, ותיירץ אביי כשהפכו. ופירש"י וכל הראשונים שהפכן ראשון למטה, דלא הוה דרך גדילתן ולא יצא בהן ידי חובתן, אבל רבינו חננאל פירש שהפכן, שלקח הלולב בשמאלו ואת האתרוג בימין. משמע דס"ל דאם לקח האתרוג בימין לא יצא, לכן טוב לחזור וליטלו בלא ברכה, עכ"ל המג"א. לאור זאת נראה שיתאמץ החולה לקחת את הלולב בימין ואת האתרוג בשמאלו.

אך מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (ספר הערות דף לו ע"ב) אמר דמסתמת הפוסקים משמע דאף אם היפך יצא, ודברי המגן אברהם הם חידוש גדול, ופירש בכונת הר"ח, דהרי אנו פוסקים דמצוות אינן צריכות כוונה, ומשום הכי מקשי הגמ' מדאגבהיה נפיק ביה, דהרי אין צריך כונה מיוחדת וסתמא כאילו כוון, ונראה דזה הכלל בנטל בדרך הנוטלים, בזה שייך לומר דסתמא כאילו כוון, אבל אם היפך את הסדר, מאחר שנטל שלא בדרך לא שייך לומר בזה דסתמא כאילו כוון, כיון שלא כך הרגילות ליטול, והוה כלקחה בעלמא, וכאילו כוון כוונה הפכית דלא יצא ידי חובתו, אבל בהיפך את הסדר וכיוון לצאת, יתכן שיצא ידי חובתו גם לשיטת הר"ח, עכ"ל. (שם לו ע"ב).

אתרוג שכתב עליו הקדשה לאביו

שאלה

מעשה בעם הארץ שקנה אתרוג לאביו, וכתב וחתם עליו את שמו, לאחר שראה האב את ההקדשה הנאה של בנו, ושלא פסל את האתרוג, נסתפק האב, האם האתרוג כשר לכתחילה למצוה, או שלכתחילה יטול אתרוג של אחר?

תשובה

בבעין שאלה זו נסתפק בשו"ת לב חיים (ח"ג סימן קמג) וכתב: נשאלתי בחזיון לילה במי שכתב שם ראובן וכינויו באתרוג שלו, כדי שלא יתחלף, ובא האתרוג ביום טוב ליד ראובן וראה כתוב שמו וכינויו על גבי האתרוג, ושאל א. אם מותר לקחתו ולברך עליו ביום ראשון, ב. אם מותר למחקו על ידי גוי. ג. כשהמחיקה

עושה רושם על גבי האתרוג, מחמת דוחק הקולמוס באתרוג ונעשה חסר ונפסל.

והנה לגבי השאלה הראשונה אם מותר לקחתו, כתב שם לדון אם יש בו משום בל תוסיף, והביא שבשולחן ערוך (סימן תרנא ס"ד) כתב לא יוסיף מין אחר על ד' מינין משום בל תוסיף. וכתב הבאר היטב (סי' בד), הצובע את הלולב בצבע ירוק כדי שיהיה נראה לח, אין בו משום בל תוסיף. עוד כתב לדון אם הוה חסר, דאף על פי שאינו נראה חסר, מכל מקום יש לבדוק היטב מתחת לכתב, אם נעשה חסר.

עוד כתב לדון אי יש בזה משום חציצה, והביא שם שבשולחן ערוך (סימן תקפו ס"ז) פסק, המציירין בשופר צורות במיני צבעונין כדי לנאותו, לא יפה הם עושים. והרמ"א כתב אבל מותר לחקוק בשופר עצמו צורות כדי לנאותו, וכתב הלב חיים, שטעם הוא משום חציצה ולכן אסור לכתוב עליהם, אבל לחקוק מותר, אלא שבנדון דידן כיון דלא כתב בכל האתרוג כי אם במקצתו, ונשאר מקום חלק לאוחזו בידו ממקום החלק, שפיר דמי, עכ"ל.

והנה בהא שכתב הלב חיים שאין בזה משום בל תוסיף יעוין בביאור הלכה (סימן תרנא ד"ה משום), שהביא דברי הבאר היטב שכתב בשם השבות יעקב, דאין בצבע משום בל תוסיף, והוסיף שהאליה רבא מפקפק בזה.

ולענין מה שכתב הלב חיים שיש בזה משום חציצה, דומיא דשופר, יעוין במשנה ברורה (סימן תקפו ס"ק עב) שהטעם שציור על השופר פסול, שלפעמים משתנה הקול מחמת הציור, ואם חקקו בשופר עצמו, אף על פי שהקול משתנה, מכל מקום השינוי הוא מחמת גופו של השופר, ומשמע שהכתיבה לא הוה חציצה.

והנה הלב חיים דן בשאלה אם מותר למוחקו ביום טוב, ובתשובה לא כתב מה הדין בזה, וכנראה דלא מצא לו היתר, מאחר שכשר גם כשהאותיות כתובות עליו. ויתכן דלשיטת האליה רבה שיש בזה בל תוסיף, או ללב חיים שכתב על כל האתרוג ויש בזה חציצה, מותר לומר לנכרי ביום טוב שימחקנו אם אין לו אתרוג אחר

למצוה. [יעו"ש רע"ז משנ"ב כ"ה]. (שם לו ע"א).

לאגוד את הלולב ברצועות של תפילין

שאלה

אדם שיש לו רצועות של תפילין בליות, האם יכול להשתמש בהם לעשות אגד ללולב או שמא הוה הורדה בקדושה לרצועות התפילין?

תשובה

בשער הציון (סימן קנד ס"ק כג) הביא את דברי הטורי זהב, דארוך [של ספר תורה] שאי אפשר להשתמש בו לקדושתו הראשונה, טוב יותר להורידו לקדושה קלה משיגנו לגמרי. אלא שכתב שער הציון, שלא העתיק את דבריו במשנה ברורה משום שהבכור שור חולק עליו, וכן הפרי מגדים השיב על דבריו.

ונראה שבנידוננו אף לפי הטורי זהב אין לעשות כן, כיון שתשמיש מצוה לעומת תשמיש קדושה הוה כחול לעומת קודש, [שהרי מעיקר הדין תשמיש מצוה אפשר להשליך ואינו צריך גניזה, מזה שאין כן תשמיש קדושה], ואם כן הוה הורדה בקדושה לרצועות התפילין. (שם לו ע"ב).

מסרן הגאון הגדול
רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת 'יד אהרן'

עומק דעת

חג הסוכות

יום הכיפורים וחג הסוכות - לפני ה' בטהרה ובשמחה

יום הכיפורים - לפני ה' תטהרו

ידוע מה שכתוב שכל המועדים הם מעגל אחד ארוך שמתחיל בחג הפסח שהוא זמן יציאת מצרים שאז היה הלידה של כלל ישראל, שכמבואר במדרש על הפסוק "הנסה א-להים לקחת לו מקרב גוי", שישאל היו בקרב המצרים כעובר במעי אמו, וכשהקב"ה הוציא אותנו מלהיות עבדי מצרים הוא קנה אותנו להיות העם שלו, וזה היה בבחינת 'אירוסין', ואח"כ כשקיבלו את התורה היה זה בבחינת נישואין.

אלא שביום י"ז בתמוז חטאו בחטא העגל והיה קלקול גדול ונפלו ממדרגתם ונוצר ריחוק גדול בין ישראל לקב"ה, וימי הריחוק הם ימי בין המצרים שזהו זמן של הסתר פנים, וכתוב שבראש חודש אלול עלה משה להר לבקש רחמים והיה שם ארבעים יום והתפלל לפני הקב"ה, עד שביום כיפור הקב"ה נענה לו ואמר 'סלחתי כדברך', ולכן נקבעו ימים אלו לדורות כימי רחמים ורצון, כי הימים האלו הם הימים שהחזירו את ישראל מהריחוק של חטא העגל ויכלו להמשיך בתהליך ההתחברות עם הקב"ה, כי לולי שהיו חוטאים בעגל היו מגיעים ישר אל חג הסוכות שזה כעין ההכנסה לחופה, רק שאחר חטא העגל היה צריך לתקן את הריחוק, ולכן בתוך סדר המועדים באו גם ימי הרצון האלו לתקן את חטא העגל וכך אנו יכולים להמשיך לחג הסוכות שהוא הסיום של תהליך החיבור עם הבורא עולם.

ונעסוק כאן בנקודה מסוימת בעניין יום הכיפורים ונראה כיצד העלייה של יום הכיפורים היא חלק מתהליך אחד של עלייה והתדבקות בקב"ה שמתמשך אחר כך בחג הסוכות.

בשערי תשובה מבאר רבינו יונה בשער א' את עיקרי התשובה וכתב שהעיקר הארבע עשרה הוא 'וידוי', והעיקר החמש עשרה הוא 'תפילה' - שיתפלל אל ה' ויבקש רחמים לכפר על עוונותיו וכו' עיי"ש. ומשמע מכאן שעצם דין הוידוי אינו שייך לתפילה, אלא יש דין וידוי לחוד כחלק מעיקרי התשובה, ובנוסף יש דין על החוטא להתפלל כדי שיזכה לכפרה, והצורך בתפילה זו היא מכיון שכל עבודת התשובה היא חיוב על החוטא לעשות את כל דרכי התשובה המבוארים, דהיינו לעזוב את החטא להתחרט וכל שאר החלקים, ואמנם גם אם יעשה את מה שמוטל עליו ויצא ידי חובת התשובה, עדיין לא מובטח לו שתשובתו תתקבל ויתכפר לו עוונותיו, ובשביל זה הוא צריך להתפלל שתתקבל תשובתו והוא יזכה במחילה גמורה.

ואכן כנגד שני חלקים אלו נתקנו שני ברכות חלוקות בתפילת שמונה עשרה, הברכה האחת היא 'השיבנו אבינו לתורתך' שזה

בקשה ותפילה שנזכה לעשות את עבודת התשובה כראוי ולשוב בתשובה שלימה, ובנוסף לזה אומרים 'סלח לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו', וזו היא התפילה על עניין הסליחה ועל הכפרה, ותפילה זו היא מהטעם האמור, שאמנם הוא עשה תשובה כדיון, אבל גם אחרי ששב צריך להתפלל שתשובתו תתקבל והוא יזכה לסליחה וכפרה, עכ"פ התבאר שעניין התפילה שהיא מעיקרי התשובה אינה קשורה כלל לחלקי התשובה עצמם אלא זה דבר נוסף הנצרך בשביל לזכות במחילה גמורה.

אולם בגמרא במסכת יומא (פז:): איתא 'ת"ר מצות וידוי ערב יוה"כ עם חשיכה וכו', והיכן אומרו יחיד אחר תפילתו וש"ץ אומרו באמצע', מבואר שיש דין מיוחד בוידוי של יום הכיפורים לציבור וליחיד להתוודות בתוך התפילה, וכן בטור בהל' יום הכפורים (סי' תר"ז) כתב 'יחיד אומרו אחר שגמר תפילתו קודם שעקר רגליו', דהיינו שגם אצל היחיד אפילו שלא אומר בתוך השמו"ע ממש, אך מ"מ צריך לאומרו קודם שעקר רגליו. וצ"ב מה מיוחד בוידוי של יום הכיפורים שצריך להאמר בתוך התפילה, דבר שלא מצינו בתשובה שבכל שאר ימות השנה שהוידוי הוא דין בפני עצמו והתפילה היא בפני עצמה.

והנה ברמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ו) מרומז ג"כ כדברי רבינו יונה שבנוסף לתשובה יש דין תפילה, שכתב שם 'אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מייד', מבואר ברמב"ם שישנה הקבלה בין התפילה והתשובה, כלומר שבתפילה על האדם מצידו מוטלת החובה להתפלל תמיד, ופעמים שהתפילה תתקבל ופעמים שלא תתקבל, כך גם בתשובה יש את מעשה התשובה שאדם חייב לשוב מדינא, אבל מעבר לזה יש שאלה אם הקב"ה יקבל את תשובתו ולא מוכרח שהיא תתקבל, ולכן בדרך כלל גם אחרי שהאדם עושה תשובה צריך להתפלל שתשובתו תתקבל. אולם בדברי הרמב"ם האלו כתוב חידוש עצום, שכתב שם שבעשי"ת התשובה היא יפה ומתקבלת מייד, זאת אומרת שבימים אלו מספיק שהאדם יעשה את חלקי התשובה שמחויב בהם מדינא, ויותר מזה לא צריך לעשות כלום, והיא מתקבלת מייד גם בלי תפילה מיוחדת על עצם הכפרה.

וביאור הדברים הוא שלעולם עניין התשובה הוא לשוב מהריחוק שבא על ידי החטא ולכן קודם כל צריך לשוב מהריחוק, ורק אח"כ יש עניין נוסף של מחילה על החטא, אבל ביום הכיפורים אומרת התורה 'לפני ה' תטהרו', והפשט בזה הוא מה שאומרת

המשנה בסוף יומא 'אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים', דהיינו שיום הכיפורים הוא בעצם יום של כפרה כמבואר בגמרא שעיצומו של יום מכפר, ולכן אם אדם עושה מעשה של תשובה, הרי בעצם כך שהוא שב מהריחוק הוא כבר נכנס בגדר זה של לפני ה' תטהרו.

וזה גם המהות של הווידוי שביום הכיפורים, שהווידוי פועל את המציאות של לפני ה' תטהרו, ולכן הווידוי הזה הוא אינו ככל הווידויים אלא הוא וידיוי לפני ה' - זה חפצא של תשובה, ולכן אומר הרמב"ם שלא צריך להתפלל שהתשובה תתקבל והקב"ה יסלח, אלא כל הווידוי הזה הוא חפצא של תשובה לפני ה', וברגע שהתוודה הרי הוא כבר שב לפני ה', ובאופן כזה יש לפני ה' תטהרו.

ומעתה מבואר היטב מדוע הווידוי ביום זה הוא דין בעצם השמונה עשרה, כי החיוב הוא לפני ה' תטהרו, ולכן בזמן שבו אנו עומדים לפני ה', מגיע החיוב של 'תטהרו', וזה חילוק עצום מהתשובה של כל השנה שכל מה שצריך לעשות זה וידיוי, והוא עצמו פועל את הכפרה על החטא, ומחמת זאת אין דין תפילה נפרד כדי שהיא תתקבל, כי הווידוי הוא רק מה שמביא אותנו למצב של לפני ה' תטהרו, אך מעבר לזה הקב"ה מצד עצמו מקבל את התשובה ומתקיים מה שכתוב 'וטהרתם מכל טומאותיכם'.

סוכות - ושמחתם לפני ה' א-להיכם

התבאר שמהותו של יום הכיפורים הוא 'לפני ה' תטהרו', ואופן הכפרה שביום זה הוא שאנו עומדים לפניו ומתוודים והוא מכפר, והנה מצינו שישנו דבר נוסף לווידיוי של יום הכיפורים שעניינו להיעשות דוקא לפני ה', והוא מה שכתוב בפרשת אמור (ויקרא כג מא) "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ושמחתם לפני ה' א-להיכם שבעת ימים", כתוב בפסוק שיש דין שמחה בחג, אך לא סתם שמחה אלא הדין הוא לשמוח לפני ה'.

ומשמעות הדברים היא שבמקביל לכך שיום הכיפורים עניינו וידיוי לפני הקב"ה, מהות חג הסוכות הוא שמחה לפני הקב"ה, ויש להתבונן מה הפשט שמחה לפני ה', שהרי ראשית מצד המציאות הרבה יותר קל לעמוד לפני ה' בווידיוי בשעת התפילה ביום הכיפורים מאשר לעמוד לפני ה' כשהאדם במצב של שמחה, ואם כן מעלת לפני ה' שבשמחה היא גבוהה בהרבה ממעלת לפני ה' שבווידיוי, אך גם צריך להבין את עצם הדברים, כלומר מה חיוב השמחה האמורה בדין ושמחתם לפני ה', ומה הדרך לשמוח לפני ה'.

והנה המהר"ל מבאר את עניין השמחה בכמה מקומות וז"ל בספר נצח ישראל (כ"ג) 'כי האדם הזה אשר הוא חמרי גשמי, אין ראוי אליו השמחה. כי השמחה שייכת אל הנפש הנבדלת, ואין האדם נבדל במעלתו רק הוא חמרי גשמי. ומפני שהוא חמרי גשמי, אין ראוי לו השמחה', דהיינו שהעדר השמחה היא כשהאדם מרגיש

סתירה שהחלק החומרי שבו אינו מאפשר לרוחניות להגלות, ולכן אם משהו עושה מצוות מתוך כפייה וכל מעשה טוב שלו מלווה בהרגשה שאין לו ברירה כי אם ימנע מהמצווה ייענש, לעולם הוא לא יוכל לעבוד את ה' בשמחה, כי כדי לשמוח במעשה כל שהוא צריך להיות שלם עם זה, ולכן רק אם אדם עושה את המצוות מרצונו כי הוא מרגיש עד כמה זה טוב לעבוד את הקב"ה, הוא יכול להגיע לשמחה בקיום המצוות, הפסוק של 'עבדו את ה' בשמחה' אומר שעבודת ה' צריכה להגיע מרצון, להרגיש טוב בקיום תורה ומצוות ולעשות מרצון ולא מתוך כפייה.

נמצא שהשמחה בעבודת ה' מצד עצמה היא דרגה גבוהה מאוד וכדי להשתייך אליה חייבים להתעלות מאוד ברוחניות, אך עדיין צריך להבין מה עניין השמחה למהות חג הסוכות דוקא ומה הכוונה לשמוח לפני ה', וכמו"כ צ"ב מדוע חיוב השמחה הוא על ידי ארבעת המינים.

ובכדי לבאר את הדברים נביא את דברי המשך חכמה בפרשת אמור בעניין חג הסוכות וז"ל, 'התורה הא-לקית יש בה מצות שהם מדריכים האדם נגד הטבע ויש מצות שהם כפי הטבע, רק שהם מטהרים את הטבע ומזככים אותה. וזה מצות סוכה, אחרי שהאדם הוא עמל בשדה כל הקץ יחרוש, יזרע, ויעדור, ויקצור, ויעמר, ועמל בשדה, ויאסוף את גרנו, ואסמיו מלאו בר ולבו שמח בפרי עמלו מה מתוקה לו מנוחתו להסתופף בצל ביתו, אז באה התורה ואמרה צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, (סוכה ב') וזה נגד הטבע לקדש כחות האדם והרגשותיו מגבול החומרי, כלומר שמצוות סוכה אומרת לאדם שלא ילך אחר טבעו אלא אחר מצוות התורה ושיקדש את עצמו לשמים.

אולם ממשיך המשך חכמה לבאר את מצות ד' מינים וז"ל, 'אמנם יש מצות שהן כפי חוקי הטבע, רק שהוא עפ"י חוקי החכמה העליונה בפרטים מצוינים לפי טעמי החכמה האלוקית... והנה מחק הטבעי לשמוח בעת האסיף בזרעונים ובעטרות של שבילים, כנהוג בין העמים ע"ז באה התורה והגבילה ד' מינים ידועים בקבלה ואמרה ושמחתם לפני ה' שבעת ימים. לכן גבי אתרוג לא מזכר רק הוקצה למצותו, אבל שיהא חל שם שמים לא הזכר בגמרא, עכ"ל.

מבואר בדבריו שישנו חילוק מהותי ביותר בין התוכן והמטרה שבמצות סוכה למצות ד' מינים, שבעוד שבסוכה יוצאים מן החומר והולכים בהנהגה לא טבעית, במצות ד' מינים פועלים בצורה הפוכה לגמרי, שבמקום לפרוש מהטבע והחומריות ולהידבק רק בקדושה, אנו כן לוקחים את החומר וגם אותו מעלים לקדושה על ידי המצוות, שאפילו את הדברים אותם אנו רגילים לעשות כבר מצד הטבע גם אותם אנו עושים על פי התורה, שעל ידי שנוהגים על פי התורה גם בדברים היותר חומריים מקדשים את החומר והופכים אותו בעצמו לרוחניות.

אם כן מתבאר היטב עניין זה של 'שמחה לפני ה' א-להיכם' שיש בחג הסוכות ומדוע השמחה לפני ה' היא דוקא בד' מינים אלו,

שכבר התבאר על פי המהר"ל השמחה באה כאשר אדם אינו מרגיש סתירה במעשיו הרוחניים מכח החומריות שבו והוא עובד את ה' בלב שלם, ולכן כאשר לוקחים את השמחה החומרית מההישגים החומרים ומוציאים אותה במצות ד' מינים, מביאים את החומר אל צד הרוחניות והקדושה ומתבטלת הסתירה וממילא שייכת שמחה, וזו מדרגה עצומה לקחת את השמחה מחיי החומר ולעשות את זה קדושה, וזה נקרא שמחה לפני ה'.

חג האסיף

המהר"ל בגבורות ה' (פרק מו) מאריך לבאר את הטעם שהתורה מעמידה את סדר המועדים לפי שלבי התבואה פסח - חג הקציר, כי הקציר הוא הזמן שבו הפרות בבריאה מגיעות לשלימות הווייתם, וזה סגולת הזמן של חג הפסח ולכן בו יצאו ישראל ממצרים שאז נחשב שהתהוו ונולדו, וכתב שם שחג האסיף הוא הזמן שבו כל הבריאה נאספת וכולם מכניסים לביתם את כל מה שנתהווה במשך השנה ולכן בזמן זה הקב"ה הכניס אותנו אל תוך ענני הכבוד עיי"ש. מה שנראה מהדברים שבאמת כל המהות של חג הסוכות זה 'חג האסיף', להכניס את כל מה שעשו כל השנה הביתה, וא"כ כשכתוב שבחג הסוכות אנו שמחים לפני ה' הפשט הוא שצריך לקחת את כל העבודה של כל השנה כל מה שנעשה גם בחיי עלמא ולעשות מזה קדושה.

זה המהות של חג הסוכות, וזה החילוק בין הלפני ה' בווידי דיוכ"פ, ללפני ה' של סוכות, שלפני ה' שבא על ידי השמחה בסוכות זו דרגה גבוהה ביותר, כי ביום הכיפורים כשאנו מעמידים את עצמינו לפני ה', על ידי הווידי אנו **עוזבים** את החטאים **ופורשים** מחיי החומר ומתדבקים בקב"ה ובחיים הרוחניים, אבל בשמחה של חג הסוכות איננו עוזבים את החומריות, אלא **לוקחים אתנו את כל חיי החומר ומעמידים לפני ה'**, ומקדשים אותם.

[בכדי לבאר את העניין נביא את מה שאומרים בשם הרבי מקעצק שכשרצה להמחיש את ההבדל בין הצום ביוה"כ לצום ט' באב, אמר שבט' באב אנשים מסתובבים עם מחשבה **'אין אפשר לאכול'**, כלומר שהצער כל כך גדול גם אם רוצים לאכול א"א, אבל ביוה"כ חושבים **'מי בכלל צריך לאכול'** דהיינו שביום זה אנו כל כך קדושים וטהורים ודומים למלאכי השרת, ואם כן מי בכלל צריך לאכול?! ע"כ דבריו, ותוכן הדברים הוא שגם יום כיפור וגם בט' באב איסורים באכילה, אלא שמהות האיסור בימים אלו נתפס בצורה שונה, אולם נראה להסביר על זה הדרך את הדרגה הגבוהה בחג הסוכות, שגם בזמן זה המדד שדרכו ניתן לאמוד את מעלת הזמן הוא על פי ענין האכילה שבו, שבסוכות אנו מסתובבים עם הרגשה הרבה יותר מרוממת מיום כיפור, כי ביום הכיפורים מתקדשים רק על ידי שמתרוממים מהעולם הזה, אך את עצם החומריות לא מקדשים, משא"כ בחג הסוכות שלא אומרים שלא צריך לאכול, אלא ניגשים גם לעולם הזה בתפיסה והבנה ש'צריך לאכול' - אבל גם את האכילה מרוממים לרוחניות' כי סוכות זה לא כיוכ"פ וט"ב שהמצוה להתנזר מהעולם הזה, אלא המצוה **לשמח עם העולם הזה**, אך

השאלה היא איך אוכלים, ואיפה אוכלים, בתוך הסוכה! לוקחים את כל העולם הזה ומכניסים אותו **'בצילא דמהנותא'** - בצילו של הקב"ה, ואפילו את השינה אנו מקדשים בכך שאנו יושנים בסכה והופכים אותה למצוה, זה המהות של סוכות **לקחת את כל העולם הזה ולשמח אתו לפני ה'**

אבל מתי אדם יכול לעשות את זה, רק אם אינו מרגיש סתירה, כי אם כל קיום המצוות שלו הכל נגד רצונו הוא נשאר מחובר לחומר שלו ואינו יכול להרגיש שמחה, השמחה של סוכות הוא **לפני ה'**, שלוקחים את כל הכוחות שלנו ואת כל ההישגים שלנו וקניינינו במשך השנה גם את הענינים של האי עלמא ושמים את הכל לפני ה', אז אפשר לשמוח, אבל אם נשארים עם החומריות, הסתירה החזקה נשארת ואי אפשר להגיע לשום שמחה בעבודת ה'.

חג הסוכות - בכל דרכיך דעהו

בפרשה של חג הסוכות הפסוק נוקט לשון של 'דעת', "למען ידעו דורותיכם כי בסוכת הושבתי את בני ישראל", דעת הפשט הוא שיש חיבור בין שכלו של האדם לבין מעשיו, יכול להיות אדם עם הרבה חכמה שיודע הרבה חלקים בתורה, אבל הכל נשאר בשכלו וזה רחוק מאוד מההרגשות שלו, דעת זה מתי שהחכמה יורדת למעשים שלו והוא מרגיש את החכמה שלו, ועל זה כתוב בפסוק במשלי **"בכל דרכיך דעהו"**, לדעת ולהרגיש את הקב"ה בכל החיים.

והמועד של **'דעת'** זה סוכות, דהיינו שלוקחים את כל מה שלמדו בכל השנה ומורידים את למעשים ומרגישים את זה בלב, זה מה שהופך אדם להיות בר דעת, וכאשר אדם מצליח להוריד את מה שתופס בדעתו לרובד של המעשים, הוא מתחיל להתחבר לחלק השכלי שלו ולהתנתק מהחומר שלו, וכשהדברים יורדים מהשכל אל הלב ומרגישים אותם מגיעים לשמחה, וזו העבודה של חג הסוכות לקחת את כל החיים הפשוטים ולהעמיד אותם לפני ה' זה **'בכל דרכיך דעהו'**, וזאת העבודה בזמן הזה.

וודאי שהרבה יותר קל לעבוד עם הלפני ה' בשעת הווידי ביום הכיפורים, מאשר לקחת את כל החיים ולהעמיד אותם **ב-לפני ה'** של סוכות, אך זו חובתינו, לקחת את כל מה שהשגנו במשך השנה את כל מה שלמדנו ולהוריד את הכל אל הלב, וכך מעמידים את חיינו לפני ה' ולא משאירים את כל התורה שלנו בידיעות גרידא, וכשמעמידים את החיים לפני ה' אפשר להרגיש את השמחה, כי אם מעמידים את חיינו לפני ה' אין שום סתירה בין רצון ה' לרצונות שלנו, וכל החיים הופכים למהלך אחד של **'עבדו את ה' בשמחה'**, וזה היה העבודה הגדולה בבית המקדש של שמחת בית השואבה, לקיים את השמחה במצוה, ולכן הכל היה נעשה מתוך שמחה עד שמי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו.

שנוכה לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה ונרגיש את השמחה בלב ונגיע לדרגה שבכל דרכיך דעהו, וניקח את השמחה הזו לכל השנה ונכניס אותה לתוך ליבנו, ובזה ירבה הדעת - 'למען דעת כל עמי הארץ כי ה' הוא הא-לקים אין עוד מלבדו'.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

סוכות תש"פ

נטילת הלולב במקדש - שמחה על קידוש בית המקדש

נמצאנו למדים שמצות לולב הוא המשך אחר הברייתא חדשה שאנו נעשים בר"ה ויו"ב, ומצוות החג היא להלל ע"ז, ונטילת לולב כחג הסוכות, אינה מצוות לקיחה גרידא, אלא לקיחה בשביל להלל את הקב"ה, מעשה נטילת לולב, אינו רק מעשה גרידא, אלא יש בוזה אמירת והרצאת דברי הלול להקב"ה מעומק הלב.

יום הכיפורים - כפרת בית המקדש

והנה בקרבנות של יום הכיפורים מצאנו דברים מחודשים שאינם בכל הקרבנות, דבקרבנות של יום הכיפורים כתוב (אחרי מות ט"ז, ל"ג) 'זכר את מקדש הקודש ואת אוהל מועד ואת המזבח יכפר, ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר', הרי מבואר דקרבנות של יום הכיפורים מלבד הכפרה על ישראל, הם כפרה גם על המקומות, והם מכפרים על מקדש הקדש ועל אוהל מועד ועל המזבח. ולא עוד, אלא שהכתוב מזכיר את כפרת המקומות קודם כפרתן של ישראל. וצריך ביאור, מהו ענין הכפרה על המקומות. ומצינו עוד חידוש טפי בזה, דהנה ביומא דף ס. מבואר דאם נשפך דם הפר והשעיר, מביא עוד פרים ושעירים, בשביל שיהא לו דם ליתן מתנות על כל מקום ומקום מהמקומות שהוזכרו בקרא. והנה בכל הקרבנות נתינת המתנות הוא בשביל הכשר הקרבן, והמזבח הוא מקום נתינת המתנות, אבל הכא קרבן חובת היום כבר נעשה, וכל מה שמביאים עוד שעירים ופרים הוא בשביל שיהא דם ליתן מתנות והזאות על אותן מקומות, ונמצא מבואר בזה דבר חידוש, דהכא אדרבה, הקרבן בא בשביל המתנות, ומבואר מזה דהמקומות זקוקים ומעונים שיתנו בהם דם לכפרה, והמקומות בעצמם הם שצריכים כפרה. ומבואר שיום הכיפורים, הוא לא רק זמן כפרה על כלל ישראל, אלא הוא גם מטהר ומתקן את בית המקדש, כל מקום ומקום שבו, וצ"ב למה צריך לכפר על המקום, ולמה זמנו ביוה"כ, ומה זה שייך למה שישראל מתכפרין ביוה"כ.

החטא ממעיט שפעת אור העולמות

ונראה לבאר בזה, דהחטאים פוגמים גם בקדושת המקדש, החטאים מטמאים ומחללים את קדושתו, והמקדש יורד מדרגת השראת השכינה בו, וממילא אין המקדש במלא קדושתו וטהרתו. והדבר מבואר להדיא בגמ' בזבחים דף מ"א ע"ב, דתנא דבי רבי ישמעאל, מפני מה נאמרה פרוכת הקודש בפר כהן משיח, ולא נאמר בפר העלם דבר של ציבור, דבפר העלם דבר של ציבור, כתוב 'וזהו שבע פעמים לפני ה' את פני הפרוכת', ובפר כהן משיח כתוב 'וזהו מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש', ומה נשתנה דאצל כהן משיח נקרא פרוכת הקודש, ואילו אצל העלם דבר של ציבור נקרא פרוכת סתם,

במשנה בסוכה דף מ"א ע"א תנן בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד. וברש"י כתב דכתיב ושמחתם לפני ה' אלוסיכם שבעת ימים, ובמדינה יום אחד, דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון. והדבר צריך ביאור, דאותה מצוה גופא, משתנה חיובת לפי המקום, ושיהא חילוקי דינים לפי חילוקי המקומות, והיכן מצינו ענין כזה.

עוד צריך ביאור, דגם לשון המצוה הנאמר בכתוב הלוק, דעל הנטילה במקדש, כתוב ושמחתם, ועל הנטילה בגבולין, כתוב ולקחתם, דמזה נראה דלא רק דחלוקים בדיניהם, אלא דגם חלוקים בעניינם, דבמקדש עניינה שמחה, ובגבולין עניינה לקיחה, וצריך ביאור.

ונראה לבאר בזה, דהנה איתא במדרש בפר' אמור, על הכתוב בתהלים 'פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה', ר' יצחק פתר קריא, בדורות הללו שאין להם לא מלך ולא נביא לא כהן ולא אורים ותומים, ואין להם אלא תפלה זו בלבד, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע אל תבזה את תפלתם, תכתב זאת לדור אחרון, מכאן שהקב"ה מקבל השבים, ועם נברא יהלל יה, שהקב"ה בורא אותן בריה חדשה. ולהלן שם, ומה עלינו לעשות, ליקח לולב ואתרוג ונקלם להקב"ה, לפיכך משה מזהיר את ישראל, ולקחתם לכם ביום הראשון.

ומבואר מדברי המדרש, דחג הסוכות הוא המשך הבא לאחר ר"ה ויוה"כ, ומצות נטילת ארבעת המינים הוא מצוה של הודאה והילול וקילוס על שנתקבלה תשובתם ותפלתם, וכיון שנבראו בר"ה ויוה"כ בריה חדשה, צריכים להלל ולקלם.

והנה בחיוב אמירת הלל יש גדרים ותנאים, דלא על כל דבר טוב יש חיוב אמירת הלל, ויש דברים שמבדק עליהם הטוב והמטיב או שהחינו, אבל אין אומרים עליהם הלל, ובגמ' במגילה מבואר דעל יציאה מעבדות לחרות כמו ביציאת מצרים, ועל הצלה ממיתה לחיים כמו אצל אחשוורוש, אומרים הלל. והנה כפרה על חטא אינה מחייבת בהלל, והרי המביא חטאת ומתכפר לו אין צריך לומר הלל. אמנם קבלת התפלה והתשובה והכפרה של ר"ה ויוה"כ הם גדר של בריה חדשה, ובר"ה נעשים ישראל בריה חדשה, וזה דבר המחייב הלל, וכדכתיב ועם נברא יהלל קה, ומבואר דכשישראל עומדים בדין בר"ה ויוה"כ, והקב"ה מוחל להם ונעשים כבריה חדשה, אע"פ שזה ענין רוחני בדיני שמים, מ"מ אינו פחות ממיתה לחיים שהיה אצל אחשוורוש, ועל בריה חדשה כזו צריך להלל, ואולי עוד יותר, שבשאר הצלות מגזירות ממיתה לחיים אין נטילת לולב, אבל בסוכות יש הלל של נטילת לולב, שזהו הלל יותר מעולה וגדול, וי"ל שהוא משום שגדול המחטא יותר מן ההורגו.

ונמצא לפי דברינו דביום הכיפורים ישנם שתי כפרות, האחד כפרה על כלל ישראל, ועוד יש ענין מיוחד של כפרה על בית המקדש, שהוא ענין של חנוכה הבית, ולא עוד, אלא שהכפרה על המקדש, נזכר בכתוב קודם לכפרה של ישראל.

נטילת לולב בגבולין להילול ובמקדש לשמחה

וכיון דנטילת הלולב באה להלל ולקלם על קבלת תפלתם ותשובתם וכפרת ר"ה ויום הכיפורים, כמבואר בדברי המדרש, א"כ גם בנטילת הלולב נכלל הילול וקילום על שתי ענייני הכפרה, דבנטילת הלולב מהללים ומקלסים על כפרתן של ישראל, וגם על כפרת המקדש והקודש.

מעתה מבואר מה שנתחלק נטילת לולב במקדש ונטילת לולב בגבולין, דיש בזה שתי הודאות וקילוסים, על כל דבר בפ"ע, הנטילה במקדש, היא הלל וקילום על כפרת המקדש, והנטילה בגבולין היא הלל וקילום על כפרתן של ישראל.

והטעם דהנטילה במקדש היא כל שבעה, והנטילה בגבולין יום אחד, וגם דהנטילה במקדש, נקראת שמחה, והנטילה בגבולין נראת לקיחה, משום דהנטילה בגבולין שהיא באה על כפרתן של ישראל, היא נטילה של הלל להלל ולקלם, אבל הנטילה במקדש, שהיא באה על כפרת המקדש, ונתבאר דיש בזה ענין של חנוכה הבית, א"כ מלבד ההילול וקילום, יש בזה גם ענין של שמחה, דבחנוכה הבית יש שמחה לפני הקב"ה, וכמו שאיתא בגמ' במגילה דף י' ע"ב, ויהי ביום השמיני, ותניא אותו היום הייתה שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ. וכן מצינו במלכים (א' ח') בחנוכה בית המקדש אצל שלמה המלך כתוב 'ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו וגו' לפני ה' אלו קינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום, ופירש רש"י, שבעת ימים של חנוכה, ושבעת ימים חג הסוכות, נמצא שאכלו ושתו ביום הכיפורים, וכמבואר כ"ז בגמ' במועד קטן, הרי גודל השמחה בעת חנוכה הבית, עד כדי כך, שאכלו ביוה"כ מחמת השמחה.

והנה בלשון הכתוב משמע ששבעת ימי שמחת חנוכה הבית, שייכים לשבעת ימי החג, שהרי צירפם למנין אחד, שהיה זה ארבעה עשר יום, הרי דיש גם צירוף מנין ימים יחיד, והיינו דשבעת ימים של חנוכה הבית, ושבעת ימי הסוכות יש להם נגיעה ושייכות זה בזה. ולפי דברינו הוא מבואר היטב, דגם בסוכות יש שמחה מיוחדת על חידוש בית המקדש, וא"כ שמחת חנוכה הבית ושמחת הסוכות ענין אחד הם.

משל למלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, אם מעומה סרחה, פמליא שלו מתקיימת, ואם כולה סרחה, אין פמליא שלו מתקיימת, וברש"י בחומש (ויקרא ד', י"ז) הוסיף, אף כאן כשהטא כהן משיח, עדיין שם קדושת המקום על המקדש, משחטאו כולם, ח"ו נסתלקה הקדושה. הרי מבואר שרש"י החטאים של ישראל, הפרוכת יורדת ממעלתה, והשראת השכינה במקדש מתמעטת, והמקדש אינו במלא קדושתו. וכמו שמצינו שכשהוטאים הרבה, יש מדרגה שהשראת השכינה מסתלקת לגמרי מבית המקדש, וכמבואר בגמ' בר"ה, עשר מסעות נסעה שכינה, כן גם כשהוטאים מעט ולא נתמלאה הסאה, מ"מ יש סילוק שכינה במדרגות, ויש הילול המקדש במקצת, והחוטא שולח ידו בפלטין של מלך להרבו ולהמעיט ולהחשיך שפעת אור העולמות.

ומעתה, ביום הכיפורים שישראל חוזרים בתשובה, ויוה"כ מכפר, ואין פשע וחטא, יש גם כפרה מיוחדת על בית המקדש, שישבו ויחזרו אל דרגתו ומדרגתו, ותשוב השראת השכינה לשלמותה, כמו קודם שחטאו, והקב"ה מתקן כל הקלקולים וכל הפגמים שנעשו ע"י החטאים, ומקרא מלא דבר הכתוב וכפר על הקודש מטומאות בני ישראל, וכמו שבתשובה מתרפא החוטא עצמו מחולי הנפש, כן התשובה מתקנת את כל העולמות, וגם מתקנת את הפגמים שפגמו בבית המקדש, שהוא גם עולם מן העולמות. והנה במתנות שעל מזבח הפנימי כתוב (אחרי מ"ו, י"ט), 'זהה עליו מן הדם באצבעו שבע פעמים וטהרו וקדשו מטומאות בני ישראל', וכתב רש"י, וטהרו, ממה שעבר, וקדשו, לעתיד לבא. מבואר שיש תרי עניינים ותכליות בהזאות, ענין אחד, לטהרו ממה שעבר, והתכלית השניה, הוא לקדשו על להבא. וצריך ביאור מהו לקדשו על להבא, וכי אינו קדוש בקדושת הגוף של מקדש ומזבח. ולשון זה הוא כמו שמצינו במילואים, שהיה שם קידוש וחינוך למזבח. ומבואר דביום הכיפורים יש קידוש של בית המקדש, והדבר צריך ביאור. גם צ"ב למה הוא דוקא ביום הכיפורים.

אמנם הביאור הוא דכיון שישראל נקיים מחטא, א"כ אפשר לכפר ולעקור את רושם החטאים מן המקדש, ומעתה המקדש יכול להחזור ולשוב למדרגת מלא קדושתו, ונמצא דבאמת יש בזה ענין של חנוכה וקידוש בית המקדש, ועל כן צריך לקדש מחדש את בית המקדש, ולמדנו שביום הכיפורים נעשה דבר עצום של חנוכה הבית, שבית המקדש מתקדש ומתחדש בקדושתו.

מאכל ומשתה מכינה לשבת, נועם מגדים מנעמת לשבת, סעודות שלש מקיימת בשבת (הושענות לשבת).

וצ"ב מהו 'נועם מגדים מנעמת לשבת', דהרי כבר חשב מאכל ומשתה ושלש סעודות. ויש לבאר, עפ"י הגמ' במנחות דף מ"ג, דחייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, רב חייא בריה דרב אויא בשבתי וביומי טבי טרח וממלי להו באיספרמקי ומגדי, ופירש רש"י, מיני מגדים שטעונים ברכה, ובה היה משלים למאה ברכות, ובשו"ע או"ח סי' ר"צ איתא, ירבה בפירות ומגדים כדי להשלים מנין מאה ברכות.

ויש לומר דזהו שאמר 'נועם מגדים מנעמת לשבת', שיש ענין של אכילת מגדים בשבת, לצורך השלמת המנין של מאה ברכות, וזהו שהוסיף זאת מלבד מאכל ומשתה דשלש סעודות.

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

למלך, שכך הוא לשו הגמרא "אי אפשר בשמושך" ומן הראוי להבהיר הבהרה כל שהיא, מה היא העבדות והשימוש המיוחד שרמזו כאן חז"ל בלשון המשנה?

ומצינו בזה אורו של אדוננו הגר"א זיע"א וזה לשונו: "יבואר עם מה שנודע כי ראש השנה ויום הכיפורים המה ימי דין ואחריהם ימי רחמים להמתיק הדינים על ידי מצוות המקיפות אותנו ואשר אנו מלאים ברכה בימים ההם וכו' וזה ענין המשל לעבד שבא למזוג כוס לרבו, היינו לבטל חריפותו והאדון שפך המים הלאה, רצה לומר שאינו רוצה המזיגה". עכ"ל. ('קול אליהו' מובא במאורות הגר"א ע' צ"ה) ותוספת דברים בהגר"א כתב ב"יהל אור" (פנחס רנ"ו בליקוט) וזה לשונו: "שכתב שבא למזוג הכוס לרבו פירוש על ידי מצוות סוכה בא למזוג הכוס שהיא גימטריא אלוקים (שניהם גימטריה פ"ו) עם החסדים, והיא על דרך משל מזיגת הכוס במים שבקיתון, ושפך לו הקיתון שבתוכו המים על פניו, ופירוש שאינו רוצה לקבל ממנו מצוותו של ישיבת סוכתו, שהיא מזיגת המים ליון, אלא שיישאר היין שהם הגבורות ללא מיתקן ודפח"ח עכ"ל.

הרי מביאר בדבריו שבקיום מצוות סוכה יש גדר של מזיגת הכוס (כמו שכתב שם שאותיות סוכה כאותיות 'הכוס') שבא לרכך ולבטל חריפות היין על ידי מזיגתו במים, וכן כאן בא לכלול ולשתף הנהגת חסדים בתוככי הנהגת הדין והמשפט והיינו דאין כאן ביטול הדין לגמרי שכבר נכתב ונחתם, אלא ריכוך והפגת החומר והקושי שבו. וזה קרוי "שימוש של מלך" כיפי שקראו לזה חז"ל בגמרא "אי אפשר בשימושך". אך עדיין צריך ביאור והבנה מהו משמעות המתקת הדינים

מוזכר בקדמונים שהימים שלאחר יום הכיפורים עד הושענא רבא יש להם שייכות וקשר לימי הדין והרחמים שקדמו להם, ואשר הגמר של אלו הימים הם בהושענא רבא שהוא שעת החיתום. כמו שכתב במשנה ברורה (תרס"ד סק"ב) "לפי שבחג נידונין על המים והוא גמר החתימה" וכן ב'יהי רצון' שאחר חביטת הערבה מבקשים 'ותיטיב לנו החתימה' ובספר "סדר היום" כתוב: "כדי להשלים נפשותינו עד יום השביעי לחג שהוא יום הושענא רבא וכו' נגמר הדין וכו' שמא לא נגמר דינו ומשפטו תלוי וכו' ע"ש.

והנה ידענו שבראש השנה יכתבו וביום צום כיפור ייחתמו, ומה מובן בתפילת ובקשת "ותטיב לנו החתימה" ומה שייך שיהא "עוד נגמר הדין ומשפטו תלוי" בהושענא רבא שאחרי חג הסוכות, והדבר צריך תלמוד וביאור, כי בוודאי אין שום מעלה והטבה מושגית לאדם מאליה אלא הדבר תלוי בעבודת האדם עצמו ואם כן מה היא העבודה המוטלת על האדם בימים הללו של הטבת החתימה ושעת החיתום? עוד יש לעורר הרי חג הסוכות הוא "זמן שמחתנו" ומה השייכות של שמחתנו עם הטבת החתימה וגמר הדין.

ומצינו שורש לכל המוזכר לעיל בלשון המשנה (סוכה כ"ח:) כל שבעת ימים אדם עושה סוכתו קבע וכו' ירדו גשמים מותר לפנות וכו' משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו, ובגמרא (כ"ט.) "דנביא שפך לו רבו קיתון על פניו, ואמר לו אי אפשר בשימושך" מדברי המשנה יש ללמוד שהכניסה לסוכה הוא בגדר בא למזוג כוס לרבו, כי בוודאי אף לשון המשל של שבמשנה הוא מדויק ומדקדק לפי העניין, כלומר בקיום מצוות סוכה יש בחיבה מיוחדת של עבדות ושימוש

של ראש השנה ויום הכיפורים, על ידי "מצוות המקיפות אותנו אשר אנו ממלאים ידינו ברכה בימים ההם" מאחר שכבר נגמר הדין ונחתם, איזה שינוי שייך בהם, ומדוע שימושו של מלך המיוחד למצוות אלו?

אמנם מצינו מביאר בדברי הרמח"ל בספר "דרך ד" (ח"ב פ"ח אות א') שיש ש"המורסר עצמו יהיה ממותק ולא קשה ואכזרי כי האהבה עצמה תמזוג את הדין ברחמים" פירוש שאף שלא משתנה עצם הדין אך יש אופן שמרככו וממתקן מכות האהבה וכידוע המשל במלך שנשבע בכעסו לזרוק אבן גדולה על בנו יחידו וכשודך חמתו וידע את אשר נגזר על בנו יחידו יעצור לו חכמיו עצה שאין בה בטול שבוועתו ולא יהרג את בנו והעצה שיפורר את האבן לאבנים קטנות ולהשליכן על הבן, ונמצא שהשבעה מתקיימת והבן נשאר חי וקיים, זו היא הכוונה למתקן ולרכך את הדין ולא לבטלו.

וכן הוא העניין המוזכר כלפי מצוות סוכה, שבקיימה יומתקו הדינים של ראש השנה ויום הכיפורים, שאמנם יתקיימו הדינים שנכתבו ונחתמו בהם אך יהא זה באופן לא קשה כל כך אלא ממזוג ומעורב במידת הרחמים כנ"ל. וכמו שקבעו בנסיח התפילה: "מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים רעים".

אך מה שצריך ביאר הוא מהי המעלה המיוחדת של ימים הללו ומצוות של לקחת לולב וישיבת סוכה כלשונו של הגר"א מהי מעלתם המיוחדת להפיג חומר הדין לרככו ולמזוגו, ומדוע עבודתו של האדם שיוכה למעלתם וסגולתם?

ומה שאפשר להבין ולהבהיר קצת בעניין זה ובעבודתו של האדם וחלקו בזה הוא שראש השנה ויום הכיפורים המה ימי המלכותו יתברך ומלכות היא עבודת יראה ודין, כי כוח המלכות הוא דין ומשפט "מלך במשפט יעמיד ארץ" והאדם מצדו כשבא לשייך עצמו להמליכו ולהיות שייך למלכותו הרי זה כולו עבודת יראה וקבלת דינו. והנה תחילת המלכות בראש השנה "שתמליכוני עליכם" והולך ונשלם בעשרת ימי תשובה עד יום הכיפורים כשפי שקבעו באלו הימים אמירת "המלך הקדוש והמלך המשפט" אך לאחר ימי המלכות באים ימי שמחה, חג הסוכות שהוא "זמן שמחתנו" ועניין השמחה הוא בזה עצמו שיש לנו מלך מלכי המלכים, הוא מלכנו, הוא שמחתנו, וחג הסוכות הוא ה'זמן' וה'מועד' של שמחה זו. אחרי ההכתרה "ויתנו לך כתר מלכה" בא ומגיע "ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם" וכמו שבמלכותא דארעא זמן שמחת הכתרת

המלך, הוא זמן של חנינה ורחמים מצד המלך לעם שהכתירו את מלכם כך אי גם במלכותא דרקיעא עצם השמחה במלכותו יתברך מעורר הנהגת רחמים וחנינה. ואף שאין המלך מבטל לגמרי הנהגת "במשפט יעמיד ארץ" אך הוא מרככו וממזוגו ברחמים כנ"ל.

והעניין הזה של השמחה במלכותו שמעורר מיזוג ומיתוק במשפטו יתברך, הוא מצד הנהגת ד' צלך. שדרשו על זה חז"ל "הצל הזה כשם שאתה מראה לו כך הוא מראה לך, מה צלך אם אתה מצחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, כך הקדוש ברוך הוא צלך, כשם שאתה הורה עמי כך אני הורה עמך" (וכן מובא ברמב"ן שמות ג' ג') והוא בכלל הנהגה מדה כנגד מדה, והיינו שהשמחה במלך ובמלכות היא לכאורה דבר הסותר זה את זה, בעוד שקבלת מלכות היא דין ומשפט שלכאורה מעורר ריחוק ומעורר יראה מהמלך, לעומת זה שמחה מורה על התרצות והתקרבות אל המלך, ואיך מתקיימים שניהם כאחד, להיות "זמן שמחתנו" במלכות ובמשפט, אלא שיש בעם ישראל כוח של קבלה והתרצות במלכותו יתברך שמו, אף שבכך הוא נוטל עליו עול דין ומשפט. וזו היא עבודת האדם עם עצמו בימים הקדושים אלו קבלת צירוף ומיזוג הדין והמלכות באהבה וברצון, וזה מעורר הנהגת ד' צלך' שהוא עניין חג הסוכות 'צילא דמהימנותא' – ד' צלך' שאף הוא יתברך נהג עם עמו ישראל כך "הוא הורה עמך כשם שאתה הורה עמו" אף הנהגתו יתברך עם כלל ישראל הו באופן של מיזוג וצירוף רחמים לדין.

וכל זה כולל בשמחת חג הסוכות, שהוא "ושמחתם לפני ד' אלוהיכם" שמחה בעצם מלכותו יתברך שעלינו ועל כל ישראל הוא הוא עניין ה'מיזוג לכוס' ריכוך ומיזוג למשפט ולדין (כנ"ל בהגר"א שכוס הוא גימטריא פ"ו כמניין אלוהים שהוא מידת הדין) והשמחה היא שימוש של התקרבות והתרצות לפני יתברך שבא למזוג הכוס (אותיות סוכה) וכן בארבעת המינים "לפני ד' אלוהיכם" שמחת שימוש זה במלכותו יתברך הוא מיזוג רחמים וחסד בדין של ראש השנה ויום הכיפורים והוא אשר יכול להביא לנו הנהגה של "ותטיב לנו תחתיה" של מלך במשפט יעמיד ארץ, במשפט אך לא על ידי יסורים רעים אלא באופן של אהבה רחמים וחסד.

רשימות תלמידים

חג הסוכות תש"פ

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודא

אהבת אותנו ורציית בנו (תפילת יום טוב)

יש לומר הביאור בזה, על פי דברי רבנו יונה ב'שערי תשובה' שער א' סימן מ"ב, שתאוות הצדיקים מן ההצלחות להפק רצון מהשם, ושיחפוז בהם, ו'רצונו' החיים הקיימים והאמיתיים, והאור הגדול הכולל כל הנעימות, כענין שנאמר 'חיים ברצונו' (תהלים ל'), ונאמר 'ה' אלקים צבקות השיבנו האר פניך ונושעה' (תהלים פ'), ואמרו רבותינו זכרונם לברכה 'אין לנו אלא הארת פניך', והוא ענין הרצון, עכ"ל. ויש לומר דזהו ענין 'ורציית בנו' הנזכר כאן, כלומר זכינו להארת פניך, וכלשון הכתוב בתהלים מ"ד - 'כי לא בחרבם ירשו [אבותינו] ארץ, וזרועם לא הושיעה למו, כי ימינך וזרועך ואור פניך כי רצייתם'. וזהו שאנו מתפללים בברכת רצה - 'רצה ה' אלקינו בעמך ישראל', והיינו שנזכה להפק רצון מהשם, ושיחפוז בנו, ויאיר פניו אלינו.

והנה בברכת 'שים שלום' אנו אומרים - 'ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך', ומבואר מזה ש'הארת פנים' הינה סיבה לברכה, ולפי מה שנתבאר בדברי רבנו יונה הנ"ל ש'הארת פנים' הוא ענין ה'רצון', יש לומר דזהו מה שאנו אומרים בתפילת יום טוב - והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך לחיים ולשלום לשמחה ולששון 'כאשר רציית ואמרת לברכנו', כלומר, אותה הברכה שאמרת לברכנו בה, באה על ידי זה ש'רציית' והארת פניך אלינו.

ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו (תפילת מוסף לשלש רגלים)

והנה ביומא דף כ"א ע"א אמר רב יהודה אמר רב, בשעה שהיו ישראל עולין לרגל, היו עומדין צפופין ומשתחוין רווחים. ובכתבי הגר"ז שם הביא בזה את דברי הגר"א ב'אדרת אליהו' פרשת כי תבוא, דהא דכתיב גבי ביכורים 'והשתחוית לפני ה' אלקיך' אינו דין מסוים בהבאת ביכורים, אלא נאמר בזה דין כללי בהלכות ביאת המקדש, שכל היוצא מבית המקדש צריך השתחואה. וכתב שם דזהו גם כן ענין ההשתחואה שנאמר ברגלים, וכמו שאנו אומרים בתפילת מוסף 'ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו', דזה דין כללי דכל שבא לעזרה טעון השתחואה, ע"ש.

אמנם אאמו"ר הגאון זצ"ל העיר על זה, דאין זה מספיק, דמלשון התפילה משמע דתחילת הביאה והעליה לרגל היא כדי להשתחוות, וכן נראה מלשון הכתוב בסוף ספר ישעיה - 'והיה מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר השם', והיינו שלעתיד לבא יהיה מעין

חיוב עליה לרגל בשבת וראש חדש (וכדאיתא בילקוט שם), ומבואר שם דעיקר הביאה היא 'להשתחוות', והיינו שיש דין מסוים ברגל דבעי 'השתחואה', ולא רק משום ההיכי תימצא דכיון שנראה בעזרה ממילא צריך השתחואה כדין כל היוצא מבית המקדש, וצ"ב מהו יסוד ענינה של השתחואה זו.

וביאר אאמו"ר הגאון זצ"ל, דמדכתיב גבי חיוב העליה לרגל 'יראה כל זכורך אל פני האדון השם' (שמות כ"ג), משמע שצריך לראות את ה'אדון', והיינו שאנו צריכים להרגיש בעלייתנו לרגל שה' יתברך הוא האדון, ואנחנו עבדיו המתבטלים לאדנותו, וכמו שכתב ב'חובות הלבבות' שער הכניעה פ"ח, שעבודת ה' מחייבת התפשטות ממידות האדנות, והתלבשות במידות העבדות, וזהו יסוד דין ה'השתחואה' ברגלים, כי ה'השתחואה' מורה על הכניעה וההתבטלות של העבד לאדונו, וכן אנו צריכים להשתחוות לפניו יתברך בשלש פעמי רגלינו, ולהורות בכך שהוא יתברך האדון, ואנחנו עבדיו המתבטלים לאדנותו.

מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה (הלל)

הנה בגיטין דף נ"ז ע"ב במעשה דחנה ושבעת בניה איתא, שלאחר שהרג הקיסר את כל בניה על שלא נתרצו לעבוד עבודה זרה, עלתה לגג ונפלה ומתה, ויצאה בת קול ואמרה 'אם הבנים שמחה'.

ונראה דהבת קול באה ללמד בזה, שלא תעלה על דעתך דבזה שמסרו הבנים את נפשם, אף שהיה זה מעשה נשגב של קידוש ה', מכל מקום יש בזה ענין של הפסד של אם ששיכלה ואיבדה את בניה, דבאמת זה אינו, אלא אדרבה עליה נאמר 'אם הבנים שמחה', כי הבנים לא נאבדו, אלא הרי הם קיימים, והאם שמחה בבניה.

והנה רש"י פירש דהך קרא ד'מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה' מיירי בציון, שעתה בזמן הגלות הרי היא כעקרה אשר לא ילדה, ולעתיד לבא יושבנה הקדוש ברוך הוא, ותהא 'אם הבנים שמחה', וכדכתיב 'כי חלה וגם ילדה ציון את בניה' (ישעיה ס"ו). והיינו דבשעת גלות ישראל נחשבת ציון כעקרה שאין לה בנים, וכשישובו הבנים לגבולה יהא זה אצלה כלידה חדשה, וכמו שאנו אומרים בהושענות - 'זרע עמוסי רחמו, נולדו כילד ממעי אמו, חלה וילדה מי זאת, מי שמע כזאת, אם יוולד גוי פעם אחת, כי חלה גם ילדה ציון', ורק אז תהא ציון 'אם הבנים שמחה', אמנם גבי חנה חידשה הבת קול, דכיון שנהרגו שבעת בניה על קידוש ה', אינה כעקרת הבית שאין לה בנים, אלא אדרבה הרי היא כאשה שיש לה בנים ושמחה בהם, ועליה נאמר 'אם הבנים שמחה'.

ישיבת וממתנת עד כלות שבת (הושענות)

והנה בודאי הא ד'ישיבת וממתנת עד כלות שבת' הוי ענין של מעלה ושבת, שהרי אנו עסוקים כאן במעלת כנסת ישראל שהיא זהירה בקדושת השבת ובכבודה. וצ"ב מה המעלה והשבח בזה. ויעוין במחזור ויטרי שגרס 'ישיבת תחתיה עד כלות שבת', ופירש וזה לשונו - כלומר, שממתינין עד שתחשיך לילה של מוצאי שבת, שמאחרים לצאת, עכ"ל. וכן הוא בפירוש שבסידור השל"ה - 'עד כלות שבת' לגמרי, כלומר עד חצי שעה או יותר בלילה, עכ"ל. ובסידור 'בית יעקב' (למהר"י עמדין) כתב - 'ישיבת' מתעכבת חצי שעה בלילה ויותר, עד שכלה שבת לגמרי, עכ"ל.

אמנם על כל פנים מהלשון 'ישיבת וממתנת', או 'ישיבת תחתיה', עד כלות שבת, משמע ששייבה זו קשה וכבידה עליה, והרי היא מצפה וממתנת לזמן שתכלה השבת ותהא מותרת במלאכה, וזה מורה על העדר מעלת אהבת ה' ומצוותיו, אשר הוא לכאורה פחיתות וגנאי, ולא מעלה ושבת.

והנראה לומר בזה על פי מה שביארנו במקום אחר שיש ענין של 'עבוד מיראה', והיינו דלא סגי בזה שעובד את ה' יתברך מתוך אהבה, אלא צריך גם לעובדו מיראה, וכדאיתא בירושלמי ברכות פ"ט ה"ה (הובא בתוס' סוטה דף כ"ב ע"ב ד"ה פרוש) - עשה מאהבה, עשה מיראה. עשה מאהבה, שאם באת לשנוא, דע כי אתה אוהב, ואין אוהב שונא. עשה מיראה, שאם באת לבעט, דע שאתה ירא, ואין ירא מבעט. וכפי ששמעתי מאמו"ר הגאון זצ"ל בשם המשגיח דמיר רבי ירוחם זצ"ל שהיה אומר, שכל העבודה של האדם היא לעשות את עצמו 'מוכרח', ולא רק להתנדב, וכפי שהתבטא בלשונו - 'צבא לא בונים ממתנדבים, צבא בונים ממגויסים', ועל כן הא דכנסת ישראל 'ישיבת וממתנת עד כלות שבת' אינו נחשב לה לחסרון, אלא אדרבה מעלה ושבת הוא לה, שהיא עובדת את ה' גם מתוך יראה. וכשם שכנסת ישראל משתבחת בזה שהיא 'חשה למהר ביאת שבת' מתוך אהבה, כך היא משתבחת בזה שהיא 'ישיבת וממתנת עד כלות שבת' מתוך יראה. [ולפי זה אין צריך להוסיף ש'מאחרים לצאת' ו'מתעכבת חצי שעה ויותר'].

למען נביאה מחולת מחנים, לכמהי לב הושמה עינים, לרגלה רצה עלות ורדת באר מים (הושענות)

והנה בתענית דף ט' ע"א מבואר שמשמטה מרים נסתלקה הבאר וחזרה בזכות משה ואהרן. ואשר לכאורה צ"ב, דכיון שהוציאה הבאר כנהרות מים גם בזכות משה ואהרן, למה הזכיר הפייט ענין זה של 'באר המים' רק גבי מרים, ולא גבי משה ואהרן.

והנראה לומר בזה, דהנה בגמ' תענית שם איתא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן, משה ואהרן ומרים. ושלוש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן, באר וענן ומן, 'באר' בזכות מרים, 'עמוד ענן' בזכות אהרן, 'מן' בזכות משה. מתה מרים, נסתלק הבאר,

שנאמר וכו', וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן, נסתלקו ענני כבוד, שנאמר וכו', חזרו שניהם בזכות משה. מת משה, נסתלקו כולן, שנאמר 'ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד', וכי בירח אחד מתו, והלא מרים מתה בניסן, ואהרן באב, ומשה באדר, אלא מלמד שנתבטלו ג' מתנות טובות שנתנו על ידן, ונסתלקו כולן בירח אחד, ע"ש. ושאלוני דלכאורה אין מובן, היכי דריש הך קרא ד'ואכחיד את שלשת הרועים בירח אחד' על ביטול שלש המתנות הטובות שניתנו על ידי 'שלשת הרועים' שנסתלקו כולן בירח אחד, הא אותן שלש המתנות שנסתלקו בירח אחד היו כולן מתנות דמשה, שהרי המתנה דמרים כבר נסתלקה בניסן, והמתנה דאהרן נסתלקה באב, ואחר כך לא היו הבאר והענן בזכותם, כי אם בזכות משה, ואם כן היכי חשיב סילוק שלש מתנות אלו כסילוק שלשת הרועים.

והנראה מבואר מזה, דאף שהועילה זכותן של משה ואהרן להחזיר את הבאר, מכל מקום לא היה זה כדבר חדש שבא בזכותן, אלא שבזכותן חזרה הבאר שכבר ניתנה בזכות מרים, וכמו כן גבי ענני הכבוד, הועילה זכותו של משה להחזירן לאחר שכבר ניתנו בזכות אהרן, אבל מכל מקום לא היה זה כדבר חדש שבא בזכותו, ועל כן גם לאחר שמתו אהרן ומרים, ונסתלקו הבאר והענן, ולא חזרו אלא משום זכותו של משה, מכל מקום אכתי מיהא חשיבי הבאר והענן מתנות דמרים ואהרן, הואיל ועיקר נתינתן היתה על ידם, ומשמת משה ונסתלקו מתנות אלו לגמרי, הרי זה נחשב כסילוק שלשת הרועים שבאו מתנות אלו על ידם.

וזהו שמייחס הפייט כאן את ענין 'באר המים' למרים דוקא, ולא למשה ואהרן, דאף על פי שהועילה זכותם של משה ואהרן להחזיר את הבאר, מכל מקום עיקר נתינתה לא היתה אלא בזכותה של מרים, ולא נקרא ענין הבאר אלא על שמה.

על הסלע הך ויצאו מים (תפילת גשם)

והנה יש להפליא על מה שהזכיר הפייט כאן ענין זה של הכאת הסלע על ידי משה, שהרי מפורש בתורה שמשה ואהרן המרו את פי ה' בזה, והיה זה להם ענין של חטא ועון, ונענשו על כך שלא יביאו את הקהל אל הארץ, ואם כן מה מקום יש להזכיר ענין זה בשעה שאנו מבקשים שבצדקו יחון חשרת מים.

ויש שתירצו, דלא מיירי הכא בהכאת הסלע במדבר צין, האמורה בפרשת חוקת, אלא בהכאת הצור ברפידיים, האמורה בסוף פרשת בשלח, ששם באמת נצטוה משה רבנו 'והכית בצור'. אמנם אמו"ר הגאון זצ"ל העיר שדחוק הוא לומר כן, דהא לשון הכתוב שם הוא - 'והכית בצור', ולא 'והכית בסלע', ואי הוה מיירי הפייט בהכאה זו, הוה ליה למימר - על ה'צור' הך, וכלשון הכתוב שם, ומדקאמר על ה'סלע' הך, משמע דמיירי בהכאת הסלע במדבר צין.

וביותר יש לתמוה על לשון הפייט בהושענות להושענא רבה בפיוט 'למען תמים' - 'למען צדק היות לך לכהן, כחתן פאר יכהן, מנוסה במסה במי מריבת מים', וכן להלן בפיוט 'תענה

בדין סוכה בת ארבע דפנות

בסוכה דף ו' ע"ב תנו רבנן, שתיים כהלכתן [כשיעור משך סוכה שהוא שבעה טפחים], ושלישית אפילו טפח. ולהלן בגמ' דף ז' ע"א איתא, רבי סימון, ואיתימא רבי יהושע בן לוי, אמר – עושה לו טפח שוחק, ומעמידו בפחות משלשה טפחים סמוך לדופן, וכל פחות משלשה סמוך לדופן כלבוד דמי. ולהלן בגמ' אמר רבא, וצריכה נמי צורת הפתח. וכן הוא ברמב"ם פ"ד מסוכה ה"ב, סוכה שאין לה שלש דפנות, פסולה. היא לה שתי דפנות גמורות זו בצד זו כמין גם, עושה דופן שיש ברחבו יתר על טפח, ומעמידו בפחות משלשה סמוך לאחד משתי הדפנות ודיו. וצריך לעשות לה צורת פתח, מפני שאין לה שלש דפנות גמורות, עכ"ל.

והמבואר מזה, דלהכשר סוכה אין צריך ארבע דפנות, אלא סגי בשלש דפנות, וגם אין צריך שהדופן השלישית תהא דופן גמורה, אלא סגי בדופן שרחבו טפח שוחק העומד בפחות משלשה טפחים סמוך לאחת משתי הדפנות השלימות, דמדינא ד'לבוד' הווי להו ארבעה טפחים, שהוא שיעור הראוי ליחשב 'מחיצה', ובשלשת הטפחים הנותרים עושה 'צורת הפתח', ונמצא שיש כאן דופן שלם של שבעה טפחים.

והנה נראה דאף על גב דמדינא סגי בשלש דפנות להכשר סוכה, מכל מקום אם עשאה בת ארבע דפנות, חייל שם 'סוכה' על כל הארבע דפנות, והויא לה סוכה בת ארבע דפנות.

וראיה לזה, דהנה בביצה דף ל' ע"ב אמר רב ששת משום רבי עקיבא, מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה, שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה', ותניא רבי יהודה בן בתירא אומר, מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה, כך חל שם שמים על הסוכה, תלמוד לומר חג הסוכות שבעת ימים לה', מה חג לה', אף סוכה לה'. ובתוס' שם הקשו, דלהלן בגמ' איתא, דעצי סוכה דחל קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה, ומשמע מזה דמה דעצי סוכה אסורין, היינו מטעם 'מוקצה', והכא משמע דאסורין מדאורייתא, וכדיליף מה חג לה', אף סוכה לה'. ותירץ רבנו תם, דמה שאמר 'מה חג לשם, אף סוכה לשם', היינו לפי שיעור סוכה, כגון שתי דפנות ושלישית אפילו טפח, אבל אי עביד דפנות שלימות, יותר משיעור סוכה, לא גפיק מקרא, ועל היותר קאמר שאסור מטעם 'מוקצה', עכ"ל.

והנה מריהט דברי רבנו תם משמע דסבירא ליה דבאמת לא חל שם 'סוכה' אלא על הדפנות הנצרכות להכשר סוכה, דהיינו על שתי דפנות שלימות, ועל טפח נוסף מהדופן השלישית, אבל היותר באמת לא נאסר כלל מדין 'סוכה' לשם.

אולם בר"ן שם (דף י"ז ע"א מדפי הרי"ף) כתב, וזה לשונו – ועצי סוכה דמיתסרי מהיקשא דחג, אף דפנות בכללן, שגם הן צריכין להכשר סוכה. ומיהו, לאחר שעשה השיעור הצריך מן הדפנות, ונשלם הכשר הסוכה, כגון שתי דפנות

אמונים' – 'למען פוקד במי מריבת מים צמאים להשקותם מים', שהרי מפורש שם דמיירי בעונש אהרן על חטאו ב'מי מריבה', ועל זה בודאי יפלא, מה שייך לשאול ולבקש שיענה ה' לתפלתנו בזכות אהרן שחטא ונענש במי מריבת מים.

נגילה ושמחה בך

הרמ"א באו"ח סימן תרס"ט כתב, וזה לשונו – וקורין יום טוב האחרון 'שמחת תורה', לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה, עכ"ל. [ומקור מנהג זה הוא בזוהר פרשת פנחס דף רנ"ו ע"ב].

והנה במועד קטן דף ח' ע"ב תנן, אין נושאין נשים במועד, מפני ששמחה היא לו. ובגמ', וכי שמחה היא לו מאי הוי [וכי שמחה אסורה ביום טוב]. אמר רב יהודה אמר שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה, אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, לפי שאין מערבין שמחה בשמחה. ופרש"י, דבעינן דלישמח בשמחת מועד לחודיה. ואשר לפי זה לכאורה צ"ע איך קבעו את יום טוב האחרון של חג לשמחת גמרה של תורה, הא כיון דאין זו שמחת המועד, הוה ליה עירוב שמחה בשמחה. ויעוין ב'קרבן אורה' במועד קטן שם שעמד בזה.

אכן נראה דלא קשה מידי, דהנה בילקוט ישעיה (על הפסוק שוש אשירי בה) איתא, כתיב 'זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו' (תהלים קי"ח), אין אנו יודעים במה לשמוח, אם בהיום, אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש 'נגילה ושמחה בך' (שיר השירים א'), ע"כ. הרי מבואר דענין שמחת המועד הוא לשמוח בה', ואם כן הרי יש לומר דכיון ד'לקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא', כמבואר בזוהר פרשת אחרי דף ע"ג ע"א, הויא לה השמחה בתורה – שמחה בה', ואין כאן שמחה אחרת המעורבת בשמחת המועד.

ובילקוט סוף פרשת פנחס איתא, וכיון שיצאו שבעת ימי החג, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד, ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד. וכיון ששמעו ישראל כך, התחילו מקלסין להקדוש ברוך הוא ואומרים 'זה היום עשה ה' נגילה ושמחה בו'. אמר רבי אבין, אין אנו יודעין במה לשמוח, אם ביום, אם בהקדוש ברוך הוא, בא שלמה ופירש 'נגילה ושמחה בך' – בך בתורתך, בך בישועתך, ע"כ. הרי להדיא דהשמחה בתורה, והשמחה בהקדוש ברוך הוא, הם היינו הך, ואדרבה זהו האופן שצריך לשמוח בה' במועד, 'בך בתורתך'.

ויש להוסיף עוד, דהנה עיקר הדבר שביארנו דשמחת החג הינה מעצם ענינה שמחה בה', הרי הוא באמת בכל המועדות, אמנם נראה דביותר שייך ענין זה ליום טוב אחרון של חג, שהרי כל עצמו ומהותו של 'יום טוב' זה של 'שמיני עצרת' הוא להיות עם ה', וכמו שפירש רש"י בפרשת אמור על הפסוק 'עצרת היא', שכביכול הקדוש ברוך הוא אומר לישראל – 'בני, בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם'.

ושלישית טפח, אם אחר כך הוסיף דופן, משמע דלא מיתסרא, אבל אם עשאן לארבעתן סתם, כולן אסורות ומוקצות, עכ"ל.

ונמצינו למידים מדברי הר"ן, דבעשה כל הארבע דפנות ביחד חייל שם 'סוכה' על כולן, וזה כמו שביארנו דאף על גב דמדינא סגי בשלש דפנות להכשר סוכה, מכל מקום אם עשאה בת ארבע דפנות, חייל שם 'סוכה' על כל הארבע

דפנות, והוא לה סוכה בת ארבע דפנות. (ובאמת ממה שכתבו התוס' דעל היותר משיעור סוכה קאמר שאסור מטעם 'מוקצה', והיינו דהוקצה למצותו, גם כן מוכח דבעשאה בת ארבע דפנות חייל שם 'סוכה' על כל הארבע דפנות, דאי לאו הכי אמאי איכא ביה דינא ד'הוקצה למצותו').

וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך (קהלת ב')

והנה לכאורה צ"ב מאי קא משמע לן בזה שיש יתרון לחכמה מן הסכלות, הא מילתא דפשיטא היא שה'חכמה' יתירה מן ה'סכלות'.

ואא"ז הגרי"ז זצ"ל ביאר, דהכא לא מיירי ב'חכמה' ו'סכלות' ממש, אלא מיירי במעלת חכמת חכמי ישראל הבאה מכח התורה, על פני החכמה והמדע של חכמי אומות העולם שאינה באה מכח התורה, שחכמת חכמי ישראל הינה ההבנה הפנימית של הדברים, מה שאין כן חכמת חכמי אומות העולם אינה אלא חכמה חיצונית, ולעומת חכמת התורה אין חכמתם נחשבת אלא סכלות, ויתרון חכמת התורה הפנימית על פני חכמת האומות החיצונית הוא כיתרון האור מן החושך. וזהו שממשיך הכתוב לבאר במה נבדלה מעלת החכמה הפנימית על פני החכמה החיצונית, באמרו 'החכם עיניו בראשו והסכל בחושך הולך', כלומר, החכם - בעל החכמה הפנימית - אינו צריך לערוך נסיונות ומחקרים כדי להבין את הענין שהוא עוסק בו לאשורו, אלא רואה הוא מיד בעיני חכמתו את גוף הענין ומהותו, ולעומת זה הסכל - שאין לו חלק בחכמה הפנימית - לא יוכל לעמוד על תכונת הענין כי אם בריבוי נסיונות ומחקרים והוכחות חיצוניות, והרי הוא נמשל לאדם ששרוי בבית אפל שעליו לגשש בידיו בקירות הבית כדי למצא את הפתח, וגם כאשר ימצא את הפתח לא יראנו בעיניו, אלא רק יבין שהוא כאן על ידי מישוש ידיו, כן הסכל לא יראה אור החכמה - שהיא נשמת הדברים - בעיניו, אלא כל הליכתו אינה אלא בחושך.

ויסוד זה נמצא גם אצל אאמו"ר הגאון זצ"ל, שיש חילוק מהותי בין חכמת התורה לבין חכמת אומות העולם, ונעתיק בזה מקצת מדבריו המאירים בהאי ענינא. ודע, שעיקר החכמה הרוחנית היא נשמת הדברים ופנימיותם, וישראל שנטע בהם הקדוש ברוך הוא חי עולם, הרי הם מוכנים לקבל דקות הענינים ופנימיותם, לא כן הגוים, שאפילו אם יזכו לחכמה, מכל מקום אין נשמתם ראויה לקבל נשמת הדברים, וזהו דכתיב 'לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום' (תהלים קמ"ז), היינו שלא ניתנה התורה להם, ואין בהם הנשמה והפנימיות לקבל עניני התורה. ודברינו אלו הינם עיקר גדול להתרומם מעל גאות חכמת הטבע שלהם, ואין לנו להתפעל מחכמתם, כי כל חכמתם אינה אלא בחיצוניות, ואינם מסוגלים לירד למהותם של דברים כלל.

והענין הוא, כי הקדוש ברוך הוא הינו מקור החכמה, ומי שנעקר ממנו אין לו חלק בחכמה, אלא שרצונו יתברך שבעניני העולם הזה תהיה להם איזו שהיא גישה וידיעה, אבל אי אפשר שתהיה להם הבנה בפנימיות הדברים, אלא רק בחיצוניותם, ועל כן כשמדברים בעניני רוחניות הרי הם כשוטים ממש, וכעוור המדבר בענין האור, ולא יאומן ממש גסות שכלם ואטימות לבם מלהבין דברים בולטים.

והנה בזוהר פרשת ויקרא (דף י' ע"א) איתא על מה שאמרו חז"ל שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות (זבחים דף נ"ד ע"ב), וזה לשונו - 'ורוא דא אתמסר למאריהון דחכמתא, ולא למפלגי תחומין, בגין דאיהו רזא עמיקא דאורייתא', עכ"ל. והכוונה הפשוטה בזה, שלא נמסר ענין זה לחכמי הגיאוגרפאי, אלא לחכמי התורה, והיינו שאין ענין זה נתפס במדידות גשמיות, אלא רק בהבנת התורה, ובפנימיות הענינים רואים שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות.

ונראה להרחיב הדברים, שבאמת כל חכמת הגוים הינה בבחינת 'מחלקי תחומין', שהם יודעים גבולות עניני העולם הזה, אבל בפנימיות הדברים אין להם תפיסה אף בעניני העולם הזה, לפי שהם 'עם הדומה לחמור' (בבא קמא דף מ"ט ע"א), וגם הראשונים שהשתמשו בחכמת הפילוסופיא של הגוים הבינו בלבד דבריהם דברים שהאומרים עצמם לא כוונו להם, שהרי אי אפשר שתהא השגתו של מי שיש לו השגה גדולה בפנימיות של תורה מצומצמת לזו של גוי, אפילו אם יהיה אותו הגוי חכם גדול, אלא משל למה הדבר דומה, לילד ומבוגר שרואים שניהם עץ או ציור, שהילד משיגו לפי דעתו, והמבוגר משיגו לפי דעתו, אף על פי ששניהם משתמשים באותו המושג של העץ או הציור. והעיקר צריך להבין, שאין שיווי כלל בין חכמת ישראל לחכמת הגוים בעצם ההשגה, ואם יש לנו איזה שהוא חיבור עמהם, הרי זה רק כמו שאדם יכול להבין לרוח הבהמה, אבל בעצם החכמה אין שיווי בין חכמתנו לחכמתם, שחכמתנו הינה ממין אחר לגמרי, והמשתמש בחכמתם עלול מאד שיתעבו ויתגשמו שכלו ומושגיו עד שיתקלקל מלהבין בעניני התורה, עכ"ד.

ואא"ז הביא על זה מה דאיתא במדרש שפילוסופוס אחד ביקש לידע לכמה הנחש מוליד, כיון שראה אותם מתעסקין זה עם זה, נטלן ונתנן בחבית והיה מספיק להם מזונות עד שילדו. וכשנשאל רבי יהושע לכמה נחש מוליד, השיב מיד לשבע שנים, שהרי הכלב חיה טמאה ומוליד לחמישים יום, ובהמה טמאה יולדת ל"ב חודש, וכתיב 'ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה', וכשם שהבהמה ארורה מן החיה שבעה, כך נחש ארור מהבהמה שבעה. והיה אותו פילוסופוס מטיח ראשו לכותל, באמרו 'כל מה שעמלתי שבע שנים, בא זה והושיטו לי בקנה אחד' (בראשית רבה פ"כ סימן ד'). כלומר, הפילוסופוס בעל החכמה החיצונית אינו קונה את ידיעותו אלא על ידי מחקרים ונסיונות, ועל כן עליו לעמוד שבע שנים כדי לברר את טבע הנחש, אולם חכמי התורה, שהם בעלי החכמה הפנימית, אינם זקוקים לכל זה, אלא מכח חכמתם רואים הם מיד את סוד הענין, עכ"ד.

שיעורים בדיני הסוכה ארבע מינים יו"ט וחזה"מ

מהמרא דאתרא הגאון הגדול ר' שריאל רוננברג שליט"א

נמסר בבהיכנ"ס המרכזי "בית אריה" רמת דוד

נכתב ע"פ חכמת הסוכה

שאם נצרך את כל הסכך פסול יהיה בו ד"ט וכהא דסוף סי' תרל"ב, אבל לא מצרפים את האויר הלבוד לסכך פסול, ולפ"ז בדר"כ בחבלי כביסה וסורגים אין שאלה. אך אין זה מוכרע ויתכן דכוונתו דע"י הלבוד הוי ב' סככין ופסול וצ"ע. ולד"ד היה אפשר ללמוד בב"ח אחרת, דהא הב"ח קאי על הא דאמרו בגמרא חידוש שהמערב ענפי האילן בענפי הסכך ענפי האילן מתבטלים בביטול ברוב בסכך כשר והסוכה כשרה, ועל זה כתוב במדרכי החידוש שלא צריך לערבב הענפים הפסולים אלא מספיק שיניח הסכך הכשר על הסכך הפסול אע"פ שהפסול ניכר. וע"ז כתב הב"ח דדוקא אם אין לבד שכל ענף בנפרד הוא לא חשוב אבל אם יש לבד ביניהם לא יועיל להניח סכך כשר מעל גביו אלא צריך לערבב ממש סכך כשר בתוך הענפים הפסולים שלא יהיה לבד. ולמעשה יש להחמיר כהערו"ל שהביא המ"ב שיש כזה פסול.

דיני סכך

♦ **בדין גגון נפתח** בסוכה, צריך שבשעה ששם הסכך שהגגון יהיה פתוח, ואי סיכך בשעה שהיה פתוח ואחר"כ סגר לא נפסל שהרי נעשה בהכשר. והחידוש שכתבו בזה הפוסקים דגם שבתחילת החג היה סגור וא"כ לא היה לו שעת כושר של סכך סוכה מ"מ חשיב כסכך ואין בעיה של תעשה ולא מן העשוי.

♦ ויש להסתפק **בגג שהוא תחת הסכך** ואין טפח בין הסכך לגג דיתכן שהשעה שהגג סגור מתבטל מהסכך שם 'אוהל' ואפי' נפתח הגג אח"כ יהא פסול וצ"ע.

♦ סכך פסול דינו דפוסל בסוכה בד' טפחים ומן הצד בד' אמות ובפחות מד' אמות אמרינן דופן עקומה. **ובגגון שמתרומם** מעלה ונשאר עדין עובי אלכסונו מעל הסוכה יש למדוד לפי כמה שתופס עכשיו באויר ולא לפי גודלו המקורי, ובפנים מאירות רצה ללמוד (ויבואר לפי המג"א לקמן) שנמדוד לפי רחבו של הגגון, וחזר בו. וע"פ זה קורה שתהיה מוטה באלכסון ג"כ נמדוד לפי כמה שהיא תופסת עכשיו.

♦ **גגון שנפתח** לקידמת הסוכה ונשאר ממנו בולט בתוך הסוכה יש להבדיל בין המקרים: אם נשאר ד' טפחים א"א לשבת ולישון מתחתיו מדין סכך פסול.

וגם אם נשאר ג"ט יש אומרים שאף שאינו פוסל הסוכה אבל אין יושנים מתחתיו.

ונוסף יש שיטת המג"א (תרל"ב א') שדופן הסוכה לא מחלקת את הסכך והוי כיותר מד"ט, [והוא מתאים בעצם עם ההו"א של הפנים מאירות], אבל החזו"א (או"ח קמ"ד סק"ב) כתב שוודאי שהדופן תחלק את הסכך פסול ושנמדוד רק מתחילת הסוכה, וצ"ע אי יודה המג"א בפחות מג' טפחים, שמדין לבד נחשב שאין כלל סכך פסול בסוכה.

עשיית הסוכה

♦ איתא **דמצוות צריכות כוונה** עכ"פ בדאורייתא.

ובלא כיוון המצות עשה מבואר בב"ה"ל (סי' ס' סעי' ד' ד"ה וי"א) מח' דאפשר דמי שלא יכוון כלל ויעשה המצווה כאילו לא עושה כלום ולכן בציצית יוצא שהוא לבוש בגד ד' כנפות בלא ציצית וכן בסוכה שהינו אוכל בלא סוכה.

ובב"ח מבואר דבסוכה יש כוונה נוספת יותר משאר מצוות דצריכות כוונה, שיש לכוון "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים" דהשיבה היא זכר ליציאת מצרים ולבג"י שהיו מוקפים בענפי הכבוד, וי"א שכוונה זו היא לעיכובא אבל הפמ"ג (תרכ"ה א') פוסק דהוי רק לכתחילה כדי לקיים מצווה כתיקונה ולא מעכב [וכן משמע בביאור הלכה בציצית דלא מעכב].

♦ יש נידון למ"ד דמצוות צריכות כוונה האם כשלא כיון יעבור על איסור כגון בציצית כהולך בבגד ד' כנפות בלא ציצית, וכן בסוכה כאוכל חוץ לסוכה, הבה"ל דן בזה בהלכות ציצית (סי' ס' ד"ה יש אומרים) דיעבור על מצות עשה, והמנ"ח חולק על זה שלא שייך בזה איסור. יש קושיא על הבה"ל מהא דפסק דא"א לכוון למצווה במרחץ ובית הכסא ואם כן מי ששם הציצית שם הרי בתחילת לבושו לא כיון, וצ"ע אי יחייב מה שכיוון בתחילת הלבשה גם לגבי לאחר שפשט ולבש שנית, אם לגבי ברכה אין זה הפסק, אך כשמחליף הט"ק במרחץ אין תי' זה.

וכעין זה יש לדון ע"פ השעה"צ (תרמג ד) שכתב שלב"ח אין לברך על אכילה בעמידה שלפ"ז אם אוכל בעמידה הוי כאוכל חוץ לסוכה.

♦ איתא במתני' (סוכה ט:) העושה **סוכה תחת האילן** כעושה תחת הבית, והיינו דוקא היכא דהאילן הוא צילתו מרובה מחמתו מעל הסכך שלא צריך לסכך יותר, אבל אי יהיה אילן שחמתו מרובה מצילתו תהיה הסוכה שתחתיו כשרה. **שיטת רש"י ותוס'** דאם הסוכה עומדת בכשרותה בלעדי צירוף האילן הסוכה כשרה. **שיטת הראב"ה** (שהביא השו"ע ב"א) דהאילן פוסל כנגדו את הסכך הכשר, דהיינו שצריך שישאר מספיק סכך כשר ברווח שבין הענפים, וא"כ גם בכה"ג שהסוכה מרובה צילתה והאילן מרובה חמתה הסוכה יכולה להיות פסולה אם נוריד את מה שכנגד הענפים.

♦ **הערוך לנר** למד בב"ח דאי איכא לבד בין ענפי האילן, גם שחמתו מרובה מצילתו כיון שבין הענפים איכא לבד יפסול הסוכה, והזכירו המ"ב (תרכ"ו סק"ז). וע"פ זה דנים שחבלי כביסה וסורגים שנמצאים מעל הסוכה יפסלו כשיש ביניהם פחות מג"ט כדין סכך פסול וא"א לישון תחתיו, גם שהם עצמם חמתו מרובה. ויש פיתרון להכניס סכך כשר ביניהם [ומשמע שאין בעיה של מעמיד]. וכבר העירו דאפשר דהב"ח דיבר רק בכה"ג

אם **יורד גשם** ביו"ט ושבת אין בעיה לסגור גגון על צירים מדין אוהל, ובגג זו מסתבר ג"כ שזה כצירים שעשוי לפתוח ולסגור ומותר לסגור בשבת.

• **כיסוי** ניילון או ברזנט אם אין טפח בינו לסכך, כגון שהוא מניחו על הסכך מותר. אבל אם יש לו מסגרת וגבוהה טפח מהסכך הוי אוהל ואסור. ואם יש לו במסגרת פח רחב טפח הוי אוהל, ומותר להוסיף עליו.

• **ניילון** הוא סכך פסול הגם שהוא שקוף ואינו מסתיר השמש מכיון שלמעשה הוא מסכך מהגשם, ולכן זה לא עצה בזמן שיורד גשם לשים ניילון.

• בענין **נרי סוכה** כתב הרמ"א (תרכ"ז ד') שנוהגים לתלות נוי סוכה שלא ירד יותר מד"ט מהסכך, שמא יתלה קישוט גדול שיש בו ד"ט סכך פסול, ואם הוא בתוך ד"ט הוא לא פוסל שהוי ליה נוי סוכה, אבל אי יהיה מרוחק באופן שיהיה חלל ד"ט יפסול הסוכה [וכשתולים שרשרת אם באמצע היא רחוקה ד"ט מהסכך יש בזה את הקפידא של הרמ"א].

• בדין **סוכה תחת הסוכה** דהתחתונה פסולה (סוכה ט:): היינו בתנאי שתהיה עליונה כשרה דהיינו שגובהה י' טפחים ורחבה זע"ז וג' דפנות. ומצוי בסוכות במרפסות שבולט סכך מעל הסוכה התחתונה, י"ט גובה יש אבל ג' דפנות וזע"ז בדרך כלל אין, אבל בכה"ג שיהיה יפסול הסוכה התחתונה, ובעיטור יש טענה דיתכן דדפנות הסוכה התחתונה עולות למעלה ועי"ז יש דפנות בסוכה העליונה.

ואפ"י שהצל העליון לא משפיע כגון שהוא גבוה מבואר בריטב"א דג"כ פוסל מה שתחתיו, כגון גבוה כ' אמה דאמרו בגמרא דאין אדם יושב בצל הסכך.

• סוכה **שלא עומדת ברוח** מצויה פסולה, וצריכים לראות שתהיה הסוכה חזקה שתעמוד ברוח, ואם עושים הסוכה מסדינים כתב השו"ע שיש חשש סוכה שלא עומדת ברוח מצויה, ולכן צריך שיעשו לבוד ע"י חבלים שיהיה דופן גם אם יזוז הסדין. שיעור מחיצה המתנועעת ברוח פ"י החזו"א דהיינו שבשעה שמתנועעת היא פסולה, כגון שמתרוממת ג"ט מהקרקע. וי"א (אגרות משה) דאפ"י אם אינה נפסלת כשמתנועעת היא ג"כ פסולה דלא הוי 'תשבו' כעין תדורו, אך אם היא זזה בתוך ג"ט היא כשרה.

• **סכך כשר** צריך שיהיה גידולי קרקע וגם לא מקבל טומאה, וברזל פסול משום שאינו גידולי קרקע, ואם הוא כלי הוא פסול גם משום שהוא מקבל טומאה, וכן **פלסטיק** גם אם אינו מקבל טומאה הוא פסול כי הוא לא גידולי קרקע, ובעיקר מצוי השאלה למי שמחזיק הסכך עם חוטי פלסטיק שהוי ליה מעמיד הסכך בדבר הפסול לסיכוך. וכן במסגרת הסוכה לחוששים למעמיד דמעמיד.

• **כלים מעץ** גם שהם גידולי קרקע הם פסולים מדין מקבל טומאה, וגם שבירי כלים שכבר לא מקבלים טומאה פסול לסיכוך

ויש מח' באחרונים מה הדין בכלי עץ שקיבל טומאה רק מדרבנן, כגון דף רחב שעורכים עליו הבצק שאין לו מסגרת מסביב והוא לא כלי קיבול ואינו מקבל טומאה מדאורייתא אבל מדרבנן מטמא כיון שעורכים עליו הבצק, אי נשבר כלי כזה נחלקו האחרונים. ולפ"ז מקל מטאטא לא יסככו בו, וודאי אם הוא של מגב מתכת כיון שהוא כלי עץ שמשמש עם כלי מתכות שמתמא מן התורה, אבל גם בשל מגב פלסטיק פסול.

• **שבירי כלים** לגבי סכך כתב המ"ב שאפשר לסכך בכלי שנשבר שה' מקבל טומאה מדרבנן, אבל צ"ע שלגבי מעמיד כתב שלא יעמיד גם בדבר שמקבל טומאה מדרבנן שנשבר.

• **חבלים של פשתן** פסולים מדרבנן לסיכוך, לא מפני קבלת טומאה אלא מפני שאין צורתו עליהם שהם מעובדים ולא טבעיים, ויש נידון למה שלא יפסל מדין מקבל טומאה שהרי מקבל טומאה בנגעים ששם מטמא גם שתי וערב. ועכ"פ צריך שיהיה סיב טבעי ולא מעובד כלל, ולכן קנבוס וכדו' אף שהוא גידולי קרקע פסול לסיכוך.

• **מחצלת** אם עשויה לשכיבה או לשיבה כמו שהיה נהוג פעם היא מקבלת טומאת מדרס ופסולה לסיכוך מדאורייתא, ואפ"י עשו המחצלת לסיכוך אי באותו מקום משתמשים בכזאת מחצלת לשכיבה פסולה מדרבנן משום מראית העין. וא"כ המזמינים מחו"ל גם שמזמין לסיכוך הרי שם יכול להיו שמשתמשים לשכיבה, ואולי כשהם באים למקום אחר יכשר. ומו"ח הרה"ג ר' ניסים קרליץ שליט"א רצה שיהיה היכר במחצלת, שאם יש בליטות שנעשות כל מטר בקנים, שבמחצלת לשיבה שמים את כולם מצד אחד, והוא רצה שיעשו חלק מפה וחלק מפה שבזה מוכח שלא הוי לשיבה. העשוי לגדר וודאי שכשר.

• **סולם** שהשליבות תחובות בקרשים שבצד יש נידון אי הוי כלי קיבול, ויש שרצו לחלק אי הוי חור מפולש מעבר לעבר או לא. אבל סולם שרק מחברים השליבות לקרשים שבצד במסמרים, כמו שעושים פועלים בבניה סולמות עראים כאן וודאי אין בית קיבול (וזה חשיב משמשי אדם ולא מקבל טומאה), ומה ששם המסמר זה לא חשיב בית קיבול כמבואר בחזו"א שהמסמר עושה לעצמו הבית קיבול ולא הוי בית קיבול שעשית בשביל להכניס המסמר. ומשקוף לא מקבל טומאה אפ"י אם יש בו בית קיבול שאינו כלי.

• כלי שעשוי לשמש עם הקרקע אפ"י יש בו בית קיבול אינו מקבל טומאה ולכן אפשר לחבר הסכך ע"י דיבל עץ.

• בדין **מעמיד** הסוכה בדבר המקבל טומאה פוסק המ"ב (תרכ"ט כ"ב, תר"ל נ"ט) שלכתחילה יזהר לחשוש לשיטת הפוסקים שפוסל הסוכה, אבל בדיעבד הסוכה כשרה, ומפשטות לשון הפוסקים נראה שהחמירו רק במעמיד ולא במעמיד דמעמיד, אבל החזו"א (או"ח קמ"ג סק"ב) דייק מהרמב"ן שרק מעשה קרקע התירו ולא מעמיד דמעמיד, וכוונתו רק אי נחשוש לשיטות שמעמיד פסול, ולא שפסק שיש להחמיר במעמיד יותר מהמ"ב.

• הר"ן מביא את השאלה איך שמים את הסכך על קיר הבית הרי הלבנים לא ראויים לסיכוך, ומיישב משום שכל החשש הוא שמא יסכך במקבל טומאה, ופה הרי וודאי לא יסכך באבן, והביא שיש מחמירים גם באבן לשים בצד הקיר קרשים שיעמוד הסכך עליהם.

• **פרגולה** שמחברים קרשים דקים צופים לצל לכל השנה, לכאורה הרי הוי ליה סכך כשר ואפי' שקבועים במסמרים כיון דהגשם יכול להכנס ה"ז ארעי וכשר, אבל הרשב"א כותב שיש בזה גזרת נסרים, שהרי חז"ל גזרו בנסר רחב ד"ט וה"ה גם בלוק של כמה קרשים שהם יחד ד"ט, אבל כתב שאין למחות ביד המקילים. ויש ראייה לרשב"א שמוכת בגמרא ששיך גזירת נסרים בעצי הדס והם הרי מאד דקים ובהכרח הכוונה במקרה שלקחו כמה וחיברו אותם יחד.

• בהא דאמרינן דצריך שתהא צילתו מרובה מחמתו (סוכה כב.), מדרבנן צריך שיהיה הסכך ראוי להתקיים צילתו מרובה עד סוף החג, ולכן יש להיזהר במי ששם סכך שישים לב שלא לשים סכך כזה שעד סוף החג יצטמק ויהיה חמתו מרובה.

• יש להיזהר **בדופן עקומה** שהמחיצה תגיע עד הסכך פסול, ולא שתיגמר לפני הסכך. וזה בעיה בסוכות (כעין קרית משה) שאם רוצים שתחשב גם הדופן הרחוקה דופן מדין דופן עקומה ושם המעקה אינו מגיע עד הגג צריך להוסיף דופן שתגיע עד הסכך, ושלא יהיה הפסק יותר מג"ט, ויש נידון אם אפשר לצרף להלכה דדופן עקומה הלכה דחבוט רמי כשהסכך הפסול מעל הסכך הכשר או שמא אין אומרים ב' הלכות.

• **זלת** בסוכה נחשבת לדופן רק כשהיא סגורה אבל כשהיא נפתחת אינה דופן, ואע"פ שיש צורת הפתח זה לא מועיל, ולכן יש להיזהר שיהיו ג' דפנות בלעדיו. אבל מה שהדלת נפתחת ונסגרת אין בעיה של תעשה ולא מן העשוי כיון שבשעת הסיכוך היה דופן, וגם אם ירצה להשתמש בה בתור דופן לא יהיה בעיה לפותחה בשבת מדין עושה מחיצה דלא גרע מגג עם צירים.

• הרמ"א (תרל"א ב') הביא שיש מחמירים שימדדו צילתה מרובה מחמתה בכל זע"ז טפחים בנפרד, וא"כ מקום זע"ז שיהיה חמתה מרובה גם שכלפי כל הסוכה איכא צילתה מרובה יהיה המקום הזה פסול. אלא שצ"ע איך מודדים מקום זה דהיינו אם נחלק הסוכה לחלקים של זע"ז מהדופן, או שאם יש מקום זע"ז שחמתו מרובה הוא פסול.

• אוויר פוסל בג' טפחים (תרל"ב ב') ואם הסכך רחוק יותר מג"ט מהדופן נמצא שאין לו דופן. ומצוי מאד במי שעושה סוכה בגג וסומך על המעקה שיש מחיצה י' ולא סכך עד שם שהוא פסול.

• הא דאמרינן **דאוויר פחות מג"ט אין ישנים תחתיו** (שם), היינו שאין ישנים תחת האויר כתבו הראשונים שהוא דווקא ככה"ג שיש בו כדי ראשו ורובו, או שיש משהו על פני כל הסוכה [לשון החזו"א קמ"ד ה' "וצ"ע אי סגי ברובה או בז"ט"].

ויש להיזהר בסוכות שמסככים בקנים שלא יהיה בין הקנים אוויר מתחילתו ועד סופו, שלא ישב תחת האויר הזה דאי מקצת ראשו תחת האויר לא יועיל לו רוב גופו, אבל יש שאמרו שהכשר ראשו ורובו **מהני רוב גם בראשו** [וכן לשון החזו"א רוב ראשו סי' קמ"ד ה']. אבל **בקנים הקבועים** שהם מחוברים ויש ביניהם חוטים שעוברים ומחברים אותם זה מספיק, וכן הל"י סטים שמחזיקים הקנים, וכן יכול לשים קנה לרוחב הסכך.

• סכך פסול פוסל בד' טפחים, וכתב המ"ב (תרל"ב סק"ג) **שביותר מג"ט** גם שאינו פוסל הסוכה, לכתחילה יחשוש לשיטות הראשונים שלא לישן תחתיו, אבל החזו"א היקל בזה. אבל **פחות מג"ט** וודאי שלכו"ע יכול לישון תחתיו.

• אם יש **פינה חדה** בתוך הסוכה שאין בה זע"ז טפחים כתב הבה"ל שיש לחשוש לשיטת המג"א (תרל"ד א') ולא לשבת שם, אבל כתב להקל לשים שם השולחן.

והיינו דווקא אם המעבר מהסוכה לפינה הוא פחות מז"ט, אבל אם הוא יותר מז"ט הרי יהא כשר דלא גרע מהרחיב סוכתו החוצה.

• בדין שלא ישב אדם בסוכה **ושולחנו בתוך הבית** (תרל"ד ד'), וזה מצוי בסוכות במרפסות שחלקם מקורות, יש נידון האם יספיק טפח בסוכה או רוב השולחן, וודאי שיש להיזהר שיהיה רוב השולחן בסוכה. ולכן אם הנשים יושבות על אותו שולחן בצד הבית יש להיזהר שיהיה רוב שולחן בסוכה. ואפי' כשיש קיר מהצד השני שהשולחן לא יכול להיכנס לפנים הבית, יש חשש שהוא עצמו יגרר לתוך השולחן.

ויש לדון בזה לגבי **נשים האם יוכלו לברך על סוכה שהשולחן חצוי בבית** מכיון שהרי גם אם תימשך הרי פטורה, ובפשטות עדיף שלא תברך כה"ג.

• **ב' שולחנות ועליהם מפה אחת** מכיון שהם כרגע לא נפרדים יש לומר שהם נחשבים כשולחן אחד ארוך.

• כתב הרמב"ן (במלחמות) שאם רוצה לאכול בלא שולחן וודאי שאין בזה בעיה וכל החשש כשאוכל על שולחן, והביאו המ"ב (שעה"צ סק"ז) וממילא תמוהה מה שכתב המ"ב (תר"מ כ"ז) שצריך שיהיה שולחן בשעת השינה, ומה שרוצים לומר שיש טעות סופר במ"ב שהמקור שם אינו מדויק, אבל ידוע ממי שראה שהחפץ חיים עצמו מאד הקפיד בדבר שלא להוציא השולחן בלילה, וא"א לומר שזה דין בסוכה שיהיה שולחן דהא אפשר לאכול גם בלא שולחן ושם אין בעיה שאין שולחן. כל דבר שהוא טפח על טפח יכול להחשב שולחן וגם כיסא יועיל [שהרי אין שיעור לגובהה שולחן], אבל מיטה כששוכב בה לא יועיל מדין שולחן.

• צריך שהסכך יהיה **עשוי לצל** (תרל"ה א), ועובדא הוי במי שסיכך וראה שיש צילתה מרובה אלא שהשכן אמר לו שכל מעשיו בסוכה נראים מביתו, והוסיף עוד סכך בשביל שלא יראה, ויש לדון בו אי כיון שאינו לסיכוך יהיה כסכך פסול או שמא

אחרי הכל זה אחד מתשמישי סכך שיהיה לצל לגשם ולמראית עין, ואע"פ שבדיני אוהל יש חילוק בין מחיצה לצל דהוי אוהל למחיצה של צניעות שאינה אוהל. וה"ה בסיכך עוד סכך לנוי לא חשיב סכך פסול.

• ומכיון שיש ענין בכוונה של סיכוך, כתבו הפוסקים שיש להקפיד שישים הסכך גדול דקטן לא בר כוונה הוא, והחזו"א החמיר גם שלא לסמוך על חזקה דרבא על נער בר מצווה. ולא יועיל פה מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו מכיוון שיכול להיות ששמו לדבר אחר ולא לצל. ושמעתי שדן בזה החזו"א עם ר' חיים בשעתו במינסק.

• **סוכה ישנה** שעמדה משנה שעברה צריך לחדש בה דבר גם שנעשתה לצל, וחידוש דבר היינו או טפח על טפח או משהו על פני כולה (תרל"ו). ומה שיוסיף סתם קנה מצד לצד לא יועיל שהרי שמו על סכך קיים. ובסוכות שיש קורות מסודרים (בלפונים) יכול להוסיף באמת ביניהם. אבל העצה הפשוטה לחדש טע"ט דהיינו להוציא ולהחזיר, ויש שדנו האם צריך להגביה ב' הצדדים יחד או אפשר צד א' ואח"כ צד ב', ויש מעשה ששמעתי מהחזו"א שהגביה בלפונים עם מטאטא קודם צד אחד ואח"כ צד שני, אבל אין למדים ממעשה ששמעתי שהי' שם צד אחד לבן ואחד ירוק שהיו הפכים לכבוד סוכות לצד השני מכל השנה ובכל זאת החזו"א הגביהה, ואם מגביהה ב' הצדדים נראה דסגי בהגביהה כל שהוא, כי סכך שביד אדם אינו סכך, אבל אם מגביהה צד אחד אפשר דצריך להגביהה ג"ט דווקא.

• הגהות מימוני (פ"ה מהלכות סוכה) כותב שא"א לסכך הסכך לפני ששם הדפנות. ולא מבואר אי צריך שיהיו דפנות של הכשר סוכה או שיהיה איזשהו דפנות כדי שיחשב שמסכך מקום מסוים, דהא דין זה נלמד מאוהל ושם מספיק טפח וא"כ יועיל כאן שיהיה גם רק טפח אבל צריך שיהיה אותו טפח סמוך לסכך [בפחות מג"ט], ואם הוא רחוק מהסכך אין זה אוהל, וא"כ יש במחיצות גובה י"ט דאז אמרינן גוד אסיק ואפי' אם הם רחוקים מהסכך מהני, ולפי זה גם יועיל רק ב' דפנות ולא ג'. ולמי שיש מסגרת בטון או פרגולה אז בדרך כלל יש לו טפח סמוך לסכך ולא יצטרך הדפנות.

• אסור לסכך **בסכך גזול**. וכתב הרמ"א (תרל"ז ג') שלכן לא יקצוץ בעצמו הסכך מחצר הגוי אלא יתן לגוי לקצוץ שמא הקרקע גזולה מיהודי ואין ייאוש מועיל בקרקע דאין קרקע נגזלת ואם יקצוץ הגוי וייתן ליהודי יהיה שינוי רשות לאחר יאוש אצל היהודי ויועיל.

• בסכך יש **תקנת מריש** (תרל"ז ג'), דהיינו שגם אי גזל הקורה לא צריך להחזירה גם שהיא עדיין בעין ויכול לשלם עליה, וכתב המ"ב (בה"ל יצא) שאפי' אם לא שילם עדין אם החליט לשלם ג"כ מהני, אך אם לא החליט לשלם לא מהני והסוכה פסולה. וה"ה גם בדופן אם היא מעכבת לסוכה.

והא דלא אמרינן חיסרון דתעשה ולא מן העשוי צ"ל דלא הוי חיסרון בעשי, אבל הבה"ל הסתפק בזה לגבי ציצית (סי' יא ס"ק ו').

• קימא לן דאין קרקע נגזלת (תרל"ז ב'). ולכן מי שהוציא מרפסת בלי רשות השכנים, הגזל הוא רק בקרקע ואין פסול בסוכה, ולגבי סוכות ברה"ר ג"כ כיון שאין קרקע נגזלת הסוכה כשרה, אבל אסור לעשות כן.

• **גוי סוכה** אסור להשתמש בו כל החג. ומחמירים שאין אנו בקיאים איך לעשות תנאי שיפסיק הקצאת הנוי (דהיינו בבין השמשות) וגם ביום השמיני הוא מוקצה, ובחזו"ל גם ביום התשיעי, ולענין שבת ויו"ט הוא מוקצה מחמת מצווה ואסור להזיז אותו. אבל סדין שנמצא בדלת גם שעשוי לנוי אם הוא עשוי להזיז אין בו בעיה של מוקצה [דלא גרע מדלת שעשויה לפתוח ולסגור].

• וכשירידים גשמים מותר **להכניס הקישוטים** הביתה [בחזו"מ], שכיון שכך נהגו הוי כמו תנאי.

דינים שנוהגים בסוכה

• כתב המ"ב (תרל"ט סק"ה) מנהג העולם להחמיר כהראשונים שלא להכניס סירי בישול לסוכה אלא להכניס את האוכל בקערות הגשה. ואם יש לו סכך פסול שהוא דופן עקומה מותר להניח שם סירים מכיון שאינו מקום כשר ולא חשיב לסוכה.

• יש שהקפידו גם **לא ליטול ידיים** בתוך הסוכה כי המים נחשבים שופכים, אלא יטול בפתח הסוכה. ויש להזהר בשבת וביו"ט שצריך שיהיה קידוש במקום סעודה שלא יהיה שינוי מקום בין קידוש לסעודה. וראיתי שנוהגים ליטול בפתח הסוכה שהמים בחוץ והוא בפנים. וגם בנטילה בבוקר ילך עד הפתח. אבל אם יש כיור בסוכה אין בעיה ליטול.

• סוכה קטנה זע"ז לא ידליק בה את הנר, ובשבת ויו"ט ידליק במקום שמאיר לתוך הסוכה, וכן בסוכה גדולה יכול לעשות כן אם יש חלון מהבית לסוכה. וכבר כתבו דבזמנינו שיש תאורה של חשמל צריך להקפיד שהנרות יהיו במקום האכילה, ולא שיאירו ממקום אחר, שרק בזה יש ענין של כבוד שבת.

• אמרו במשנה על ר"ג שאמר שיעלו לו מים לסוכה עיי"ש, ופסק הרמב"ם (פ"ו ה"ו) שמי שלא שותה אפי' מים מחוץ לסוכה הרי זה משובח. ואע"פ שאין חיוב לאכול בסוכה אלא סעודת קבע.

• נוסע ממקום למקום בוודאי יוכל להקל דין זה של שתית מים רק בסוכה ה"ז משובח מדינא דהולכי דרכים.

• **פת כביצה** חשיב עדיין אכילת עראי ויתר מכביצה הוי אכילת קבע, וגם שאוכלו בצורת עראי כגון בעמידה כתב הבה"ל שיש להחמיר.

• **פת הבאה בכיסנין** דן המ"ב (תרל"ט ס"ק כ"ז) מה שיעורו, וכתב שהמנהג לברך על יותר מכביצה לישב בסוכה.

• וכן אם ישבו בחבורה **לשתות יין** יצטרכו לשבת בסוכה אבל לא יברכו ליישב בסוכה.

ולגבי לעשות **הבדלה** בבית אם אשתו לא יכולה לצאת לסוכה, כתוב בשבט הלוי שתעשה האשה הבדלה לבד בבית והבעל לבד בסוכה, או שיעשה לה הבדלה וישתה רק מלא לוגמיו ולא רביעית, [ויש לידע שבכך נכנס לספק ברכה אחרונה].

• **תבשיל מחמשה מיני דגן**, כתב המג"א (סק"ו) שביותר מכביצה צריך לאוכלו בסוכה, אבל הרמ"א חולק שרק בקובע סעודה או בשיעור גדול או בחבורה צריך, אבל לא מספיק יותר מכביצה. וקוגל יש צד גדול שאין זה פת הבאה בכיסנין מפני שאין עליו צורת פת וכן לא יברך גם ביותר מכביצה.

• **הבן איש חי** (שנה ראשונה האזינו הלכה ח') פסק שאין מברכים אלא על פת. וכך שמעתי שנהגו הספרדים לא לברך גם לא על פת הבאה בכיסנין.

• **שינת עראי** אסורה חוץ לסוכה, ואפי' ראשו בין בריכו אסור. ולגבי להעביר ישן מהסוכה יש שאמרו שיש צד להתיר.

• מדברי הרמ"א (תרל"ט ב') יוצא חומרא שאשה תישן בסוכה אם זה שייך, שיהיה כדרך שדר כל השנה שתישן אשתו עמו. וההביא כן כלימוד זכות על אלו שאינם יושנים בסוכה כיון שאין אשתו עמו, ולא קי"ל כן וסוכה זע"ז כשרה גם שאין מקום לשני אנשים. ועל הבחורים שאינם יושנים בסוכה אין לימוד זכות זה. אבל אפשר ללמוד מדברי הרמ"א חומרא שיש ענין שהאשה תישן ג"כ בסוכה עם הבעל, ולא נהגו כן.

בשנה ראשונה אין היתר לישן בבית ולא בסוכה.

• **בשעת גשמים** יש מג"א שכותב שיש עדיפות לפרוס סדין ולאכול תחתיו, והיינו מכיון שיש מכשירים סוכה ששם תחת הסכך סכך פסול כיון שקדם הסכך הכשר, אבל לא ראיתי שנהגים כן, אבל שמעתי על מי שאכל תחת השולחן שכיון שהוא פחות מ"ט אין בעיה לאכול תחתיו.

ויש בדין זה סתירה דהא י"א שפורס סדין מפני מים שנוטפים ואין בזה פסול כיון שהסוכה מסוככת כהלכתה (תרכט יט), וכתב במ"ב (ס"ק נח) שמוטב לפרוס סדין בתוך ד' טפחים לסכך משיאכל חוץ לסוכה אבל לא יברך 'לישב בסוכה', ואילו לגבי ישיבה בסוכה כשיורד גשם אמרו דנכנס לביתו ועוד דאינו צריך לחזור מיד כשהפסקו (תרל"ט ה), ויש שרצו לחלק שרק מתי שירד גשם יש פטור אבל אחרי הגשם שהסכך רטוב ונוטף מים בזה אמרו שיש עצה לפרוס סדין.

• נהוג עלמא לברך רק באכילה ולכן כתב המ"ב (ס"ק מ"ו) שיקפיד לאכול כשנכנס לסוכה כדי שלא יכנס לספק לפי שיטות הראשונים שיש לברך על עצם הישיבה.

ויש לדון לשיטת הרמב"ם שמברכים על עצם הכניסה לסוכה אי הוי הפסק לברך על הסוכה אחר המוציא כיון שהתחייב כבר כשנכנס, ורק אי נימא דמתחייב באכילה אפשר לומר דלא הוי

הפסק דהא עכשיו נתחייב, ונחלקו בזה הראשונים ופסקינן כהרא"ש להקל דלא הוי הפסק.

• מי שאכל פת הבאה בכיסנין ולא יצא מהסוכה והגיע זמן הסעודה אינו צריך לברך שכבר בירך. ואם יצא וחזר ולא היה היסח הדעת גמור יש מח' והוי ספק.

• **היוצא למנחה** הדרך יחד עם התפילה נחשב להפסק, כמובא לגבי בדיקת חמץ.

• המ"ב מביא (ס"ק מ"ח) בשם החיי אדם **שהנכנס לשעה** לסוכה אבל יודע שלא יאכל במשך השעה ואחר כך יצא שיברך, וה"ה יהיה גם אם נכנס לישון ויודע שלא יאכל. ולמעשה לא ראיתי שנהגים כן, דאנו פוסקים כתוס' דאכילה פוטרת השינה.

• **קטן** שלא צריך לאימו חייב בסוכה (תר"מ ב'), והיינו כבן חמש או שש תלוי בהתפתחות הילד. וחייב כמו גדול וכן לגבי שינת עראי ואולי יותר חמור ממבוגר שיש שיטות שבלי אשתו הוא פטור.

לולב

• לולב אם **נחלק** העלה האמצעי של הלולב לדעת הרמ"א (תרמ"ה ג') אם נחלק כולו ה"ז פסול, ומצוה מן המובחר שלא יהא נחלק אף במקצתו. לדעת המחבר הוא כשר, ורק בנחלקו כל או רוב עליו נפסל הלולב. אבל החיי אדם והרע"א סוברים שלפי שיטת הר"ן נחלק משהו פסול כיון דבעינן הדר טפי בראשו של לולב, וכל פסולי הדר פוסלים במשהו. אך שאר האחרונים פירשו (עי' מ"ב ס"ק י"ט) הטעם שנחלק במקצת פסול כיון שעתיד להחלק כולו ע"י הנענועים, ועל פי זה כתב הט"ז שרק בנחלק כשיעור טפה פסול אבל בפחות מזה כשר לכו"ע. ויש לעיין בדברי הט"ז דבשופר מצינו שבנסדק מקצתו דיש פוסלים משום שסופו להיסדק כולו מכח התקיעות (תקפ"ו ז' ועי' במ"ב כ"ח), ולא נזכר שם שום שיעור כמה ייסדק כדי שיפסל ומשמע שאפי' נסדק כל שהוא פסול, ולכאורה יש ללמוד משופר שאם יכרוך חוט או משיכה או ידביק יכשר השופר שכבר אין סופו ליסדק, שה"ה יהיה בלולב שיכשר אם ידביק. אבל לח"א והרע"א יהא פסול אף בכה"ג דברגע שנחלק מקצתו כבר נפסל בעצם. ובבה"ל (ס"ז ד"ה נסדק) האריך לקיים דברי הט"ז.

• לדעת רבינו ירוחם פסול נחלק הוא משום דבעינן לקיחה תמה, והוא פסול חסר דנחלקה התימות הוי כמו שניטלה. ולתוס' הוא פסול בהדר. ונפ"מ לגבי שאר הימים שלרבינו ירוחם הוא וודאי כשר ולתוס' הוא תלוי במח' (תרמ"ט במ"ב ס"ק ל"ה) אם פסולי הדר פסולים ביום השני או לא. ואפשר שעכ"פ ספק ספיקא להכשיר ספק אם הוא פסול הדר וספק אם פסול הדר פוסל בשאר ימים. ועוד נפ"מ ע"פ הרע"א אם הנחלק לא יהא ניכר להדיא, שאם הוא פסול הדר יפסל רק בניכר להדיא, וכמו שכתב המבי"ט לענין חזוית, אבל אם הוא פסול חסר (ביום הראשון) יפסל אפי'

אם אינו ניכר להדיא, ולפי"ז בשאר הימים באינו ניכר להדיא יהיה כשר לכו"ע.

♦ **נקטם ראש הלולב** לדעת הרמ"א נקטם עלה העליון פסול, ולמחבר רק אם נקטמו רוב העלים העליונים.

♦ אם הלולב מחובר ע"י ה'קורא' נהגו אנשי ירושלים להחמיר דלא חשיב מחובר, אבל הפוסקים מתירים.

♦ כשקולפים את ה'קורא' מהלולב מצוי הרבה שנקטם ראש העלה האמצעי, וצריך בדיקה אם אין הקטימה ניכרת להדיא לכאורה הוא כשר דנקטם הוא פסול הדר (מ"ב ס"ק כ"ז).

♦ **נסדק** העלה האמצעי ונראה כהימנך הבה"ל מסתפק לומר דגם לדעת המחבר הוא פסול, אע"פ שהוא לא יהיה ברוב עליון [דלא כהלבושי שרד]. אמנם כפי שראינו אצל הגדולים שאם נסדק משהו לא חוששים להימנך, אלא רק כשנרחקו שני חלקי העלים זה מזה ונראה כמזלג, ואם הם צמודים זה ענין של נחלק.

♦ **בפסול יבש** לדעת השו"ע הוא ברוב עליון (ס"ה), והרמ"א לא השיג, אך המ"ב (ס"ק כ"ב) הביא שהראב"ד פוסל ביבש עלה האמצעי. ואפ"ל ביבש משהו חוששין לדעת הריטב"א שפסול (ביה"ל). לולב שיש בו למעלה קצת חום שנשרף מהשמש, החזו"א היקל שמראה חום אינו נחשב יבש. והגר"ז החמיר בזה.

♦ רגילים להקפיד **שהלולב יהא ישר** ולא מעוגל, אבל בגמרא מבואר דפסול 'עקום' הוא דווקא בכמעגל, וכן הביא המ"ב (ס"ק ל"ג).

♦ אם נכפפו העליון בראשם שקורין 'קנעפל' (כפתור) המחבר מכשיר (ס"ט) ויש מחמירין בזה (מ"ב ס"ק מ"ב).

הדס

♦ בהדס יש להקפיד על **שילוש העליון**, והנה לא נזכר בשום מקום מהו השיעור, החזו"א אמר שאם יש חוט אחד שבו נוגעים כל שלושת העלים ה"ז משולש וע"ז אפשר לסמוך דהוי משולש, אבל ביותר מזה צריך לחשוש שאינו משולש.

♦ לפי הרמ"א (תרמ"ו ג') יש קולא כשיש ב' עליון וא' על גביהן [ואינו מצוי בהדסים שלנו] אך להמחבר אין קולא כזו.

♦ כשנשר עלה אחד מן הג' עליון לדעת הר"ן אין זה עבות, ולדעת הרא"ה והריטב"א נשאר בו דין עבות (מ"ב ס"ק י"ח).

♦ עם נחתך עלה אחד אם רובו נשאר הוי ליה כלא נשר, ואם לא הרי זה כנשר דלעיל.

♦ לכתחילה מקפידין שיהיו עלי ההדס **ראשו בצד עיקרו** שלא יהא חלק מהקנה שאינו מחופה בעליון, וכדעת המור וקציעה (בשע"ת ס"ג).

♦ פסול הדס שאינו עבות הוא כל ז' ימים, ואינו כפסול הדר שנחלקו לגבי שאר ימים.

ערבה

♦ י"א דיש מצווה בערבה הגדלה בנחל ממש (מ"ב תרמ"ז ס"ק ג'). ולא ראיתי שחוששים לזה.

♦ ערבה **שנקטם ראשה** נראה דהמחבר הכריע לפסול, ולא כמו בהדס שנראה שהכריע להכשיר ששם איכא סברא שהעלים מכסים את הקטימה. וכ"ה במ"ב (ס"ק י"ב). וגם שבהדס כן נהגו להקפיד בזה.

♦ יש אומרים שאם נשר ה'לבלוב' הערבה נחשבת קטומה, שבתחילת הגידול לכולם יש לבלוב, והיינו שאפ"ל ייפול בשעת הגידול יפסל. ולא ראיתי שמחמירים בזה לפסול אף בדיעבד. ובשאר הימים שיש מכשירים פסול הדר [ונקטם הא הוי ליה פסול הדר], יש מקום להקל יותר.

♦ דעת הט"ז דערבה **שנשר** ממנה עלה אחד בתוך שיעור הג' טפחים כשרה רק בדיעבד ולא לכתחילה. והיינו שאמרו (סוכה לג'): נשרו מקצת עליה כשרה דמשמע בדיעבד.

אתרוג

♦ יש מחלוקת אם **חסר משהו** פוסל באתרוג (תרמ"ח ב'), הרמ"א מיקל בשעת הדחק והיינו גם לברך עליו (מ"ב ס"ק י"ב). אך ביש לו אתרוג אחר בוודאי שאין להקל בזה. בספק חסר משהו יש להקל (מ"ב ס"ק י"א).

♦ וכיון דלא הוי פסול הדר אלא פסול של לקיחה תמה אם כן פסול חסר הוא אפ"ל **באינו ניכר** להדיא וכנ"ל בדברי רע"א לגבי לולב.

♦ לדעת הר"ן בין נסדק ובין חסר ובין נקלף הכל פסול בחוטמו של אתרוג במשהו, ואין הלכה כן. והאליה רבה החמיר גם ביבש (ביה"ל ס"ק י"ב).

♦ **נקלף** כתב המ"ב היינו שנשאר עדין מהקליפה הירוקה ונחשב שאינו חסר, אבל החזו"א הקפיד על יותר מזה ושלא יקלף כלל מהירוק ורק הגלד השקוף שעל הירוק יכול להיקלף ולא חשיב חסר. אבל שיעור זה הוא קשה מאד למדידה, אבל בכל מקרה של ספק חסר מיקל המ"ב.

♦ **אתרוג שנפל** מיץ יש נידון אם יש בזה בעיה של חסר. ולכאורה יש ראייה ממה שכתבו שכדי לבדוק אם הוא יבש יעביר מחט, מוכח שמה שמאבד מהלחלוחית אינו בעיה.

♦ אם השתנה מראהו מהקילוף דינו כחזו"ת (מ"ב ס"ק כ"ו) שפוסל בחוטם בכל שהוא, ולמטה מחוטמו רק בשנים ושלושה מקומות. ויש שכתבו שדווקא אי נשתנה למראה פסול אבל אם נשתנה למראה כשר כתב המ"ב שיכול להקל בזה (שם).

♦ **נפל העוקץ** כמו שמצוי באתרוג שמצהיב שהעוקץ נופל חוששים לחסר. אם **נפל הפיטם** וודאי הוי חסר אבל אם **נפלה השרשנתא** של הפיטם יש מח' שהמחבר מיקל בזה והרמ"א כתב להחמיר במקום שאפשר.

♦ אם נחסר גם חלק מהדד המ"ב מיקל שצריך שיפול כל הדד. והמג"א מיקל שאפי' נשאר רק הדד שתחוב באתרוג לא יפסול. וכתב המ"ב שאפשר להקל בשעת הדחק כהמג"א (ס"ק ל').

♦ אתרוג **שאין לו פיטם** כלל דהיינו שנשר בתחילת ברייתו הרמ"א מכשיר. ומצוי שהוא נשבר לאחר גימורו ונראה שגדל בלי וא"א להבדיל ביניהם.

♦ בחוטם האתרוג מקפידים יותר על **חזוית**.

♦ אומרים בשם החזו"א שאין בימינו מצוי פסול חזוית.

♦ **בלטלאך** הרמ"א מכשיר, אבל אם האתרוג נדקר מקוץ ונראה שהקוץ קרע חתיכה קטנה מהאתרוג וגדל שם בלטל חום, לא נחשב שעור קיים שכל מה שמחשיבים שלא יהיה חסר היינו שגדל עור אחר אבל פה **הנקודה החומה** לא חשיב שגדל שם והוי חסר.

♦ **נקודות שחורות** שלא נראות כתב המבי"ט שאין פסול הדר. ואם הם גדולות וניכרות פסולות ויש מחמירים גם בנקודות קטנות.

♦ אם הנקודות השחורות **מהמת הריסוס** זה גם בעיה, שהרי הריסוס הוא חומר כימי שגורם לצריבה במקום, ואם יוריד את הנקודה ויראה שהוריד קצת מהאתרוג וודאי שיש פה פסול, וכמו בנקלף חזוית.

♦ **מראה פסול** באתרוג פסול בחוטמו בכל שהוא ולמטה ברובו או בשני מקומות. יש מח' במה שפוסל בשני מקומות אם הוא דוקא כשיהיה משני צדדים דהיינו ביותר מרוב היקפו אבל אם אין הם ברוב היקפו ויש מחצית אתרוג שאין נראית בו השינוי מראה כלל ה"ז כשר, וכן נוטה המ"ב להכשיר. ולחזו"א אפי' אם הם כרוב היקף, רק שאין כל השטח שלהם ושביניהם רוב האתרוג הרי זה כשר.

חוטמו חשיב מאיפה שהאתרוג מתחיל השיפוע. ויש אתרוגים שהם כמגדל וא"כ רוב האתרוג יהיה לו דין של חוטם.

♦ **הפיטם** עצמו כתב הבה"ל דיש מהראשונים שהחשיבו הפיטם החוטם של אתרוג ויש לבדוק בו. ומה שאצלנו יבש זה השושנתא, והרי שושנתא שנפלה כשר.

♦ **שיעור** אתרוג בכביצה. והחזו"א החמיר בשיעור ביצה של חז"ל, דהיינו ביצה כפולה שלנו. והחת"ס כתב דכיון שתלוי בגמר פרי א"כ נלך לפי הגידול של היום, אבל אם הוא משום 'ולקחתם' כמו ההו"א של הגמרא לכאורה בעינן ביצה של חז"ל.

♦ אתרוג שהיה כשיעור **ונצטמק** דנו האחרונים שהרי מבחינת גמר פרי הוא היה בגמר, אך אפשר שיהיה פסול מדין 'ולקחתם' שצריך כביצה בשעת לקיחה כמו ההו"א בגמרא.

♦ רוב הפוסקים פוסלים אתרוג **מורכב**, ובן מורכב. ולכן לא יסמכו על הסימנים רק שיהיה אתרוג מיוחד כמו שעוף נאכל רק במסורת כן האתרוג. ובארץ ישראל יש להקפיד גם על ערלה וטבל.

♦ **ילד** שמוכר ארבע מינים, אם מישהו נתן לו אותם הרי הוא קנה לעצמו לפי כמה שיטות משום דעת אחרת מקנה, אבל להקנות אינו יכול מדאורייתא. אבל אם אביו הושיבו שם הרי שזה כמו שאביו יאמר שמקנה למי שמשלם. אלא שעדין צריכים להיות בטוחים שזה לא גנוב.

♦ כתב המחנ"א שישלם הכסף לפני החג בשביל שיקנה בקנין כסף שחל מדאורייתא. ולמעשה הרי גם יועיל מה שחצר קונה מדאורייתא. צ"ק לא חשיב קנין כסף אבל אם ישלם חלק במזומן וודאי שיועיל.

♦ מתי **שאוגדים** הלולב כתוב ברמב"ם שטפח מהשדרה יהיה יותר גבוהה מההדסים. וממילא צריך להיזהר שתהיה הטבעת עליונה טפח מתחת לשדרה.

♦ יש להיזהר **כשמכניס ההדסים לקוישלע** צריך להיזהר שלא יתלשו עלים. וטוב אם יש הדסים ארוכים שישאיר הג"ט מחוץ לקוישלע.

♦ כתב בשו"ע שאם כרך על אגד הלולב סודר י"א שלא יצא (תרנא ז) והיינו מטעם חציצה ולר"ן מטעם לקיחה תמה. והוסיף ברמ"א **דיש להוציא הטבעות מהיד**, וכתב דאין לחוש מדינא כיון דאין כל היד מכוסה, אבל האחרונים כתבו (ט"ז וגר"א) דיש להקפיד מדינא משום חציצה, וכתב במ"ב דאם לא הסיר הטבעת יחזור וינענע בלא ברכה (ס"ק לו). וגם בנטילת ערבה בהו"ר יש להקפיד בזה.

♦ בד' מינים שקונים עם הכשר באריזות, יש ג"כ לבדוק שוב את כשרותם הן מחשש שהשתנה אחרי האריזה, והן מחשש שהמשיגה לא שם לב לחוסר של עלה וכדו'.

נרות יו"ט

♦ יש כמה מנהגים בענין הדלקת נרות בערב יו"ט, אם הוא כמו ערב שבת או שיש הבדל [אם חל יו"ט בשבת מדליקים הנרות כבע"ש].

♦ מנהגנו **להדליק הנרות בעיר"ט** כמו בע"ש ולא אחר כניסת היו"ט, אמנם כשחל במוצ"ש או בליל יו"ט שני שא"א להדליק מבעו"י מדליקין הנרות ביו"ט עצמו אחר צאת הכוכבים.

♦ מנהגנו בהדלקת נרות יו"ט לברך ואח"כ להדליק [לא כמו שנוהגים בשבת להדליק ואח"כ לברך], שהרי ביו"ט יכולה להדליק אפי' אם תמצי לומר שקבלה על עצמה יו"ט בשעת הברכה, **ויש ליזהר לא לכבות הגפרור** שמדליקה בו הנרות שאם קיבלה יו"ט אסור לכבות, על כן תניח הנר בזהירות על מגש עד שיכבה.

♦ רוב הנשים נוהגות לברך שהחיינו של יו"ט בהדלקת הנרות [ביו"ט שמברכין בו 'שהחיינו' למעט ז' של פסח], ולכן **אין הנשים יכולות להתנות לא לקבל יו"ט בהדלקת הנרות כיון**

שברכו 'שהחינו', ויזהרו להתפלל מנחה קודם ההדלקה שאחר שמקבלת יו"ט אינה יכולה להתפלל מנחה.

♦ כתב בחו"ש יו"ט א' ס"ק א' שביו"ט חובת הדלקת נרות היא רק **במקום אכילה** משום כבוד יו"ט, ואין את הטעם של 'שלום בית' שלא יכשל וכדו' שיצטרך להדליק בכל מקום שמשתמש בו שהרי יכול להעביר נר כל פעם שצריך אור באיזה מקום. הנפ"מ **מי שאוכל בליל יו"ט אצל אחרים** צריך להדליק דוקא שם במקום אכילה ואינו יוצא יד"ח במה שמדליק בביתו שהוא מקום לינה [גם לענין שבת כתב בחו"ש שבת פרק פג ס"ק ט דבהדלקה שלא במקום אכילה לא מהני תוספת אורה וא"כ לא מועיל הדלקת נרות במקום לינה אלא א"כ אין שם אור אחר].

♦ מותר לקחת אש מנר יו"ט כדי לחמם אוכל ליו"ט שגם זה בכלל מצות יו"ט.

בהלכות יו"ט

♦ מלאכת **אוכל נפש** מותרת ביו"ט, ונפסק שרק מלאכות שמלישה ואילך אבל קצירה וברירה וכדו' אסור, ונחלקו בזה דשיטת הרשב"א דהוי דאורייתא שמסרן הכתוב לחכמים איזה מלאכה כן ואיזה לא, אבל ברמב"ם משמע שהוי דרבנן. והטעם שלא כל יום אדם קוצר שדהו אלא פעם בשנה אבל מלישה ואילך זו מלאכה שעושים כל פעם כמות מסוימת ולכן חשיב אוכל נפש. דבר **שאפשר לעשותו מעיו"ט** אפ"ל שהוא אוכל נפש צריך לעשותו מעיו"ט, ואפילו שלבשל אפשר גם מעיו"ט מכיון שתבשיל טרי הוא יותר משובח מותר, אבל לליל יו"ט יש כאלה שמחמירים שיהיה מבושל לפני מכיון ששם אין הבדל בין שעה אחת קודם או שעה וחצי. אבל **לחמם** וודאי מותר ביו"ט.

♦ כתב הרמב"ם **מלאכת הוצאה והבערה היתיר לצורך היום** גם לא לצורך אוכל נפש, כגון לקיחת מחזור לביהכ"נ או תינוק, אבל מה שלא לצורך אסור כגון שצריך מפתח ובצרור אבל יש שם גם מפתח של האוטו שלא צריך לו ביו"ט לא יטלטלו, וכן להיזהר להוציא מהעגלה של התינוק דברים שלא צריכים.

♦ יש היתר של **ריבוי שיעורים** ביו"ט והיינו דווקא שמרבה בדבר עצמו באותו מעשה, ועל כן בצרור מפתחות חשיב הוצאה בכל מפתח ולכן אסור לטלטל את כולם אבל קופסת גפרורים כיון שכולם ראויים לו מותר להוציא, ועל כן גם שצריך רק חלק מהתבשיל יכול לבשל הרבה. ועוד היתר אמרו בבישול בשר ודגים שיכול להרבות מכיון שהתוספת משביחה את התבשיל.

♦ כתב הרמב"ם שיש לאכול סעודה שלישית גם ביו"ט כמו בשבת, וכתוב במעשה רב שלא נהג הגר"א לאכול מלבד שביעי (אחרון) של פסח משום חיוב המצה, ויש להסתפק בשנה שהוי ע"ש אי הוי עדיף מסעודה בע"ש אחר חצות.

♦ מותר **להעביר אש ולהדליק הגז**, ובגז החדשים שיש מצת בהדלקת הגז לא ידליק, אבל יש עצה לנתק החשמל.

♦ יש בעיה בגז שיש בו **שסתום בטחון** שחום האש מייצר חשמל (אלקטרו מגנט שגורם להחזקת הקפיץ וכשמכבה האש החשמל מפסיק) ועל כן גם להדליקו יהיה אסור. אבל מי שנכבה לו הגז יכול לומר לגוי להדליק, שהוא לא מתכוון ואפ"ל שזה פ"ר באמירה לעכו"ם הרמ"א מתיר פסיק רישא.

בהלכות חוה"מ

♦ בחוה"מ גם אסור בבישול שלא לצורך דהוי מלאכה אי לא צריך אלא לאחר החג.

♦ בחוה"מ אסור **לטלטל טלטול שלא לצורך**, ובבה"ל החמיר רק ברה"ר דאורייתא אבל לא בכרמלית, ולפ"ז היוצא מחוץ לעיר ומביא עמו דברים לילדים ובחזור נשארו לכאו' אסור יהא להחזיר מכיון דכבר לא צריך לזה, אבל בחוט שני כתב דאי לא יהא אפשרות אחר המועד להביא את זה הוי דבר האבד ומותר, וגם בנטילת ערבה בהו"ר יש להקפיד בזה.

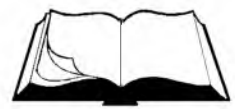
♦ **כשהולכים עם התינוקות** אפשר לקחת בגדים להחלפה אם מצוי שמתלכלכים, אבל להחזיר אם לא צריך להם בבית לא יחזיר.

♦ מצינו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל אילו היה מי שיתמנה עימי היתי מתיר מלאכה החול המועד, כלום אסרו אלא כדי שיהיו אוכלין ושותין ושומחים ועוסקין בתורה, וכדון אינון אוכלין ושותין ופוחזין (מו"ק ב ג, מ"ב תקל ס"ק ב). וא"כ וודאי שיש למצוא זמן ללמוד ולא רק לצאת לטייל כדי שלא נבטל את עיקר היום.

לע"ז צבי הירש בן דוד ורבקה קנדר
נפטר י"ט תשרי תש"מ

מִי יֵדָע

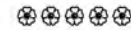
"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 377 **מוהלכות סוכות, ד' מילנים, יו"ט, זוזה"ב, ושמחזות תורה תשרי תש"פ**

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
נלב"ע י' באייר תשע"ט

עשיית סוכה

מקלות אפיית מצות לסכך

שאלה: האם אפשר לסכך במקלות הדקים של אפיית המצות (שמכניסים עליהם את המצות לתוך התנור כשהם גזר בצק), היות שאלו רק פשוטי כלי עץ, ואין עליהם בית קיבול כלל?
תשובה: כל פשוטי כלי עץ שיש בו שימוש על ידו (הגם שאין בו בית קיבול), מקבל טומאה דרבנן, כגון שולחן מדפים, מקלות שעליהם תולים כביסה וכדומה, וכן מרא (כף) ומגרפה (משנ"ב ס' תרכ"ט ס"ק ח' ס"ק כ"ה).

לפי מקלות שבהם מכניסים את המצות לתנור נחשב לשימוש אדם ואין לסכך בו (ע"י שעה"צ שם ס"ק ב').

חיבור הסכך או המחצלת עם מסמרים של עץ

שאלה: האם מותר לחבר את הסכך לדפנות עם מסמרים?
יש כאן ג' ספיקות: א. משום מחובר לקרקע. ב. משום מעמיד. ג. משום מיחזי כבית.

תשובה:

א. מצד מחובר לקרקע דסכך שמחובר לקרקע פסול, כמבואר בשו"ע (ס' תרכ"ט י"ג) מכיון שהוא תלוש ובסוף חיברו – כשר (משנ"ב שם ס"ק י"ג).

ב. מצד מעמיד בדבר שפסול לסכך בו, אם קובעים עם מסמרים של עץ מותר, ואפילו אם קובעים במסמרים של ברזל, אם בלי זה היה עומד ברוח מצויה ומסמרים האלו הם רק לחיזוק גס מותר, וכמבואר ב"חזון איש" (או"ח ס' קמ"ד ס"ק ב').

ג. מצד מיחזי כבית, כתוב בשעה"צ (ס' תרל"ג ס"ק ו') שאם קובע את הסכך במסמרים מיחזי כבית ופסול (ע"י תוספות סוכה ב'). ד"ה כ'), אולם ה"בית יוסף" (סו"ס תרכ"ו) כתב בשם ה"תרוומת הדשן" שמותר לחבר את הסכך במסמרים לקירות (ע"י משנ"ב ס' תרכ"ט ס"ק ל"ו). וע"כ תלוי שרק אם נראה ע"י החיבור כמו בית, הוא פסול ("שבת הלוי" ח"י ס' צ"ג).

אבל מותר לקשור את הסכך בחבל (אפילו מקבל טומאה, אם זה רק לחיזוק) שאין הדרך לבנות ביתו ע"י קשירה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א).

סוכה במקום שיש גויים

שאלה: בונה סוכה ויש לו שכנים גויים שהם בודאי ישרו את הסוכה, האם יכול לבנות סוכה לשעה, לברך ולאכול שם, ומיד אח"כ לפרקה, או שמא זה נחשב סוכה שאינו ראוי לשבעה ואי אפשר לברך שם?

תשובה: עצם הסוכה ראוי לשבעה, ורק שיש שם כאלה שרוצים לפרקה, וזה לא פוסל את הסוכה (הגר"ח קניבסקי שליט"א). ויש להוסיף שזה רק כשיש לו רשות מהמלכות-מהמשלה לבנותה שם, אבל אם מתחילה אין לו רשות להשאירה שם לז' ימים, אולי אין זה ראוי לשבעה.

דלת שמכשירה את הסוכה

שאלה: יש ב' דפנות לסוכה, והדופן השלישית היא דלת, האם אפשר לאכול שם כשהדלת פתוחה?

תשובה: לסוכה לא מספיק צורת הפתח רק צריך דופן ממש (וע"י "ביאור הלכה" ריש ס' תר"ל, שדוקא לענין שבת מספיק צורת הפתח), ולכן יש להקפיד שהדלת תהיה סגורה בשעה שאוכלים וישנים בסוכה (ולענין שבת ע"י לקמן), ואין בזה משום "תעשה ולא מן העשוי" כיון שנעשה בכשרות (ע"י סו"ס תרל"ה).

לפתוח דלת המתרת בשבת

שאלה: האם מותר בשבת ויו"ט לפתוח או לסגור דלת המכשירה לסוכה?

תשובה: יש מתירין לעשות כן, וכעין שמצינו שמותר לסגור גגון שקבוע

בצירים אפילו עשה בזה אוהל קבוע, כיון שהוא מחובר לו (ע"י שו"ע ס' שט"ו ח'), וה"נ אפילו שע"י מכשיר הסוכה לא נחשב שבונה בשבת ויו"ט ומותר ("אבני נזר", וכן הורו הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגר"נ קרליץ שליט"א).

ויש אוסרים, שיש בזה איסור בונה וסותר (ספר "מקראי קודש" דיני סוכה ח"א ס' י', "ארחות רבינו" ח"ב עמ' רי"ט בשם בעל ה"קהילות יעקב", ולא דמי לפתיחה וסגירת הגג ע"ג הסוכה שהוא דבר צדדי מהסוכה, ע"י קובץ "מבית לוי" ח"ב עמ' כ"ג).

ולפי"ז ה"ה להזיז תריסים לצד אפילו אם נשאר טפח אחד אסור, ולא דמי להא דמבואר בשו"ע (ס' שט"ו סעיף א') שאם נשאר טפח מותר להמשיך מחיצה המתרת דזה רק לענין הפרדת מקום ממקום, ורשות מרשות, משא"כ בזה שעושה שם סוכה (וכן מבואר במשנ"ב ס' תרל"ז ס"ק א', ושעה"צ ס"ק ג' בשם "שואל ומשיב").

ישיבת בסוכה

הולך מהסוכה לבית באמצע אכילה

שאלה: הסוכה נמצאת במרפסת הבית, וכשרוצה להיכנס לביתו הולך כשני מטרים תחת כיפת השמים. האם צריך לחזור ולברך ברכה ראשונה אם יצא מהסוכה לבית?

תשובה: בברכה שאינה טעונה ברכה אחרונה במקומה (כגון "בורא נפשות"), אם יצא מביתו חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה, ולכן אם הוא באמצע שתיית משקין או אכילת פירות יש סוברים שאם זוהי המרפסת הפרטית שלו אין זה נחשב שינוי מקום, אבל אם הסוכה בחצר השייכת לכולם נחשב כשינוי מקום וחייב לברך (בעל "שבת הלוי" זצ"ל), ויש סוברים שבכל אופן חייב לחזור ולברך ברכה ראשונה דסו"ס יצא תחת כיפת השמים (הגר"נ קרליץ שליט"א).

והעצה לכך היא שיעשה איזה גג מהסוכה לבית, כדי שלא ילך כלל תחת כיפת השמים, ומסתבר שיכול לעשות גג ע"י חוטים מלבד, וזה נחשב לאוהל, ולא הוי שינוי מקום (וכעין המבואר בשו"ע או"ח ס' שט"ו ב' שאם יש אוהל ע"י לבד מותר להוסיף עליו בבת, ע"י שם).

סוכה בלי מזגן

שאלה: אדם ישן בסוכה ומצטער מפני החום כיון שרגיל במזגן, אם נחשב בזה 'מצטער'?

תשובה: אם באמת קשה לו לישון בלי מזגן הוא פטור מלישון שם כמבואר במשנ"ב (ס' תר"מ ס"ק כ"ט), שכל שאיננו דעת מצטערין בזה נחשב למצטער, ע"י שם. וכעין זה אדם זקן שיש לו דברים המצטערים אותו מחמת גילו, כתב ה"אשל אברהם בוטשאט" (שם) שמצטערים את הצער לפי בני גילו האם גם הם מצטערים כמותו, ע"י שם.

אולם אדם כזה קודם סוכות חל עליו חיוב להתקין סוכה שראוי לו, דהיינו לשים שם מזגן, ושמא בלי זה נחשב לפושע, וכמו אדם שאומר שזוהי טרחה גדולה להכין לעצמו סוכה, ודאי חייב בכך, וה"ה לענין מזגן (הגר"נ קרליץ שליט"א).

רעש בימי הסוכות

שאלה: הרוצה לישון בסוכה אבל יש רעש גדול מבחוץ מעוברים ושבים או מתזמורת של שמחת בית השואבה וזה מפריע לשינה, האם מותר להיכנס לתוך הבית לישון?

תשובה: מכיון שיש הפרעה לשינה בסוכה, נחשב כמי שמצטער ופטור מן הסוכה, ויכול לישון בביתו.

(בתפילת שמו"ע של מוסף בראש השנה בברכת זכרונות כתוב: "לפניך נגלו כל תעלומות והמוין נסתרות שמבראשית", וכתב בספר "שפת חיים" להגר"ח פרידלנדר זצ"ל, שיש הבדל בין "סתור" ל"תעלומות", דסתר היינו שאחרים לא רואים אבל אני רואה, אבל "תעלומות" היינו עבירות שאפילו אני לא יודע מהם, וכגון כשעושים שמחות או 'בית השואבה', ומפריע לכל השיכון ויש להתחשב באחרים).

ילד שמרטיב בסוכה

שאלה: ילד שמרטיב, האם מותר לו לישון בסוכה?

תשובה: אם יש לו טיטול, פשיטא שמותר, ואפילו בלי טיטול מותר שזה "כעין תדורו", ולכתחילה יכסהו עם שמיכה כדי שלא ירגישו ריח רע בתוך הסוכה.

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה') :

אחא"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

פח בסוכה

◀ **שאלה:** האם מותר להניח פח בתוך הסוכה?

תשובה: פח גדול עם דברים מסריחים אסור, אבל אם זה פח קטן בשביל כל מיני ניירות מפוזרים שמצוי שיש אפילו בחדר הסלון, גם בסוכה מותר (הגר"נ קרליץ שליט"א).

ברית מילה בביהכ"נ בסוכות

◀ **שאלה:** ברית מילה הנערכת בביהכ"נ מיד לאחר התפילה ואין שם סוכה, איך יש לנהוג בשתיית היין?
תשובה:

א. בחול המועד, כיון שמעיקר הדין מספיק רק לטעום מהיין (וכמו שעושים ברוב המקומות) מותר לשתות בלי סוכה (עי' שו"ע סי' תרל"ט ב'), אבל ביום טוב או בשבת אסור לשתות בלי קידוש, ואם יעשה קידוש על הכוס הזו, וישתה ממנו רביעית, הר"ז נחשב לקבע ואסור לשתות מחוץ לסוכה (משנ"ב שם סי' ט"ז), וע"כ יתן למי שכבר יצא יד"ח קידוש במקום אחר לפני כן, והוא יכול לטעום מהיין פחות מרביעית.

ב. אפשר לתת לקטן לטעום מהיין, הגם שאסור להאכיל לקטן מחוץ לסוכה, וכמבואר במשנ"ב (סי' תר"מ סי' ה'), מ"מ הרי מותר לכתחילה להאכיל לקטן לפני קידוש (משנ"ב סי' רס"ט סי' א' בשם מג"א). וא"כ קטן לא צריך לדין קידוש, ומותר לו לכתחילה לשתות מעט מחוץ לסוכה.

ג. בשעת הדחק אפשר לתת לתינוק לשתות, וכמבואר ברמ"א (הל' יוה"כ סי' תרכ"א ג' ומשנ"ב סי' ק"ב).

נענועים

הלל בציבור או עם נענועים

◀ **שאלה:** האם עדיף לומר הלל עם הציבור בלי לולב או לומר הלל ביחידות עם לולב ונענועים?

תשובה: עדיף הלל ביחידות עם לולב ונענועים כיון שזוהי מצוותו של ההלל ("אבני יספה" תפילה פ' ט"ו סעי' י"ז בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, וספר "תורת המועדים" סי' כ"ח בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א, תוספות פסחים ל' ד"ה בעידא, כתבו שאפשר עדיין לברך, ונחשב עובר לעשייתו עד לאחר הנענועים). ומ"מ אם אפשר לבקש מחברו להשאל לו רק לשעת הנענועים שבאמירת הלל עדיף לעשות כן ויתפלל גם בציבור.

דין "לכס" בנענועים

◀ **שאלה:** האם יש דין "לכס" גם בנענועים (נ"מ אם שואל בשעת נענועים יכוון לזכות בו)?

תשובה: יש סוברים שדין "לכס" נאמר גם על הנענועים שבהלל (הליכות שלמה" סוכות פ' י"א סעי' י"ט בשם הגר"ז מבריסק זצ"ל) והגר"ש"ז אויערבך זצ"ל הסתפק בזה (שם).

שיירי ההושענות

◀ כתב הרמ"א (סי' תרס"ד סי' ט) שנהגו להצניע את ההושענות עבור אפיקות מצות. ויש נוהגים להקריא את החמץ בהושענות הואיל ואיתעביד בו מצוה חדא לתעביד בו גם מצות "תשביתו" (משנ"ב סי' תמ"ה סי' ז, וע"ע "שונה הלכות" שם).

יום טוב

דג לשבת או ליו"ט

◀ **שאלה:** יש לי מנה אחת של דג מיוחד, האם עדיף להשאירו לשבת או ליו"ט?

תשובה: ביו"ט יש ענין מיוחד של בשר מדין שמחה, אבל בדגים אין שמחה אלא זה משום כבוד שבת ויו"ט, א"כ הר"ז שווה בשווה, ויאכל את הדג במה שמגיע קודם (הגר"נ קרליץ שליט"א), (ולא דמי למי שיש לו רק רביעית אחת של יין, ויו"ט חל בערב שבת, שכתב המשנ"ב, סי' רע"א סו"ס"ב, שישאירו לשבת כיון שקידוש בשבת הוא מן התורה, וקידוש של יו"ט הוא מדרבנן, משא"כ "כבוד שבת ויו"ט" שווה בשניהם).

מהלכות חוה"מ

ניקוי כתמים

◀ מותר לנקות כתמים אם יש בו צורך המועד, שאין זה בכלל כיבוס שאסרו חז"ל ("הלכות חוה"מ" בשם הגר"מ פינשטיין זצ"ל, ובעל "שבט הלוי" זצ"ל ויש סוברים שאם הבגד התלכלך לפני החג וידע מזה, והיה יכול לנקותו לפני החג, אסור לנקותו בחג (שש"כ פ' ס"ו, ע"ב).

ברירת כביסה

◀ **שאלה:** האם מותר לברור סוגי הכביסה בחוה"מ, כדי שיהא מוכן לכבסו מיד במוצאי יו"ט אחריו?

תשובה: מכיון שגם בבגדים יש מלאכת בורר וכמבואר במשנ"ב (סי' ש"ט סי' ט"ו), הרי זה מלאכה דאורייתא שלא לצורך המועד, ואסור.

תיקון ספר תורה בחוה"מ

◀ **שאלה:** באמצע קריאת התורה בחוה"מ התגלתה אות שיש לה הפסק ופסול, האם אפשר לחברה ולתקנה כדי להמשיך לקרוא בו?

תשובה: אם יש ספר תורה אחר, עדיף לסגור את ספר התורה אפילו באמצע הקריאה, להכניסו ולהוציא את הספר השני (הגם שיש כאן טרחא דציבורא), ולא לעשות כתיבת אומן בספר תורה (משנ"ב סי' תקמ"ה סי' א, שעה"צ סי' ב').

תיקון נביאים בחוה"מ

◀ **שאלה:** כשהכינו את הנביא לקריאה בערב שבת חוה"מ, מצאו בו חסרות, האם מותר לתקן כשאין לו נביא אחר?

תשובה: תלוי במחלוקת אם מגילות אלו נפסלות בחיסור אות אחת בספר תורה או לא. יש סוברים שנפסלים בחסר, ולכן מותר לתקן בחוה"מ דנחשב לצורך כשאין לו נביא אחר (ספר "עמק ברכה" עמ' נ"א, וכן ספר חוה"מ" בשם הגר"ח מוולאז'ין). ויש סוברים שאין זה נפסל בחסר, ולכן אין לתקן בחוה"מ ("עמק ברכה" שם בשם פוסקים, הגר"מ פינשטיין זצ"ל, שו"ת "באר משה" ח"ז סי' ל"ו, והגר"נ קרליץ שליט"א).

קריאת התורה בהושענא רבה

◀ **שאלה:** מי שעייף בליל הושענא רבה, האם מותר לו לצאת באמצע קריאת התורה?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' קמ"ו א') אסור לצאת ולהניח ספר תורה כשהוא פתוח, אבל בין גברא לגברא מותר, ומפי' המשנ"ב (סי' א') ועל זה נאמר "ועוזבי ה' וגו'", ואפילו יש עשרה שעדיין שומעין, וגם הוא כבר שמע קריאת התורה בעשרה, אפילו הכי אסור, עי' שם. אולם כל זה בקריאה של חיוב אבל קריאת התורה של הושענא רבה שזה רק רשות, הרי זה כמו דרשה שמותר לצאת באמצע מעיקר הדין אם יש בזה צורך ולא שייך דין זה (הגר"נ קרליץ שליט"א).

מהלכות שמחת תורה

ספר תורה פסול

◀ בכל שבת, ספר תורה פסול הוא מוקצה מחמת חסרון כיש, מ"מ לצורך ההקפות נוהגים להוציאם ולא נחשבים מוקצה כיון שכך המנהג, הוי כמו ייחדם ("הליכות שלמה" פ"ב סעיף י"ב).

סירוב להקפה

◀ אסור לסרב להקפה כמו שאסור לסרב לעלייה בתורה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ריקוד בשבת וביו"ט

◀ מותר לרקוד בשמחת תורה לכבודה של התורה, אבל בשאר יו"ט אסור (משנ"ב סי' תרס"ט סי' ה'), ולכאורה ה"ה מותר לספוק כף אל כף (שעה"צ סי' ה' פמ"ג). וכן בן חו"ל הנמצא בא"י אע"פ שאצלו לא שמחת תורה מותר לרקוד, כיון שסו"ס עושה לכבודה של תורה (ספר "יו"ט כהלכתו" פ"ב בשם הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל).

ישיבה בשעת ההקפות

◀ בשעה שרוקדים בהקפות, אם יש מחיצה ע"י אנשים מותר לשבת מחוץ למעגל, רק שחייב לעמוד על המשמר ולשים לב שהמעגל לא מתפרק, ומיד כשנפרדו האנשים אחד מן השני חייב לעמוד (הרב מפוניבז' זצ"ל).

קריאת התורה

◀ יש להיזהר שיהיו עשרה שומעים בשעת קריאת התורה, וכן יש להיזהר לברך בקול רם כדי שיהיו לפחות עשרה שומעים את הברכה.

שני אחים

◀ **שאלה:** בקריאת התורה עושים הרבה קולות לכבודה של התורה, כגון חוזרים על אותם הפסוקים, וקוראים ישראל בלי כהן ולוי, או כהן ומדי ישראל, האם אפשר גם לקרוא לשני אחים זה אחר זה?
תשובה: לא כדאי (הגר"ח קניבסקי שליט"א), דהיות שזה משום עין הרע כדאי להיזהר.

שתיית יין

◀ כהנים שעושים קידוש לפני מוסף, אינם רשאים לשתות יין או מיץ ענבים (אפשר לצאת יד"ח קידוש ע"י שמיעה מאחרים, או לתת לאחרים לשתות את כוס היין), כדי שיוכלו לעשות ברכת כהנים במוסף.

"משיב הרוח"

◀ במוסף של שמיני עצרת מתחילים לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (שו"ע סי' קי"ד א'), אם אמר "משיב הרוח" וכו' לפני כן כגון בימי סוכות מחזירין אותו (שו"ע שם סעיף ד'), ואם טעה ואמר "משיב הרוח ומוריד הגשם" במעריב של שמיני עצרת או בשחרית אינו חוזר (משנ"ב שם סי' ב').

שנים מקרא לפרשת בראשית

◀ שנים מקרא אפשר להתחיל מהזמן שקוראים אותה פרשה, וא"כ פרשת בראשית אפשר מהזמן שקוראים לחתן בראשית, ואפילו אם במקום שהוא מתפלל עדיין לא התחילו בראשית, כיון שיש במקום אחר ציבור שקוראים, זה נחשב זמנה (וכמו בשבת שלאחר מנחה גדולה אפשר להתחיל את הקריאה של הפרשה הבאה, אפילו אם הוא עצמו עדיין לא שמע), ולפי' בשמחת תורה בבוקר, כיון שיש מנינים שמתפללים ותיקין, ששם קוראים בראשית מוקדם, יכולים כולם להתחיל קריאת פרשת בראשית.

הגליון מוקדש לרפואת:

יגאל בן אברהם
ר' עובדיה בן חודראגליון רכ"ג - חג הסוכות
ט"ו תשרי תש"פ
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

מקורבים לקב"ה מהיום וכל השנה כולה. כל אחד ואחד שזקוק לישועה יכול למצוא לכך ישועה בספר התהלים, למשל אם אחד חסרה לו פרנסה או בתהלים ישנם מזמורים על פרנסה וכן אם אחד חסר לו זיווג וכו' וכו'.

לברך את הקדוש ברוך הוא

ונסיים בברכה - מחר בלילה היארציית של

הסנדלר שהיה בתל אביב ר' יוסף יעקב [רביקוב] - הוא היה מסיים עם ברכה כזו - כשאחד מברך את השני הוא מאחל לו שיהיה לו נחת. אם כן, כך

אנחנו רוצים גם לברך את הקב"ה - שיהיה לו נחת מעם ישראל. ושהקב"ה ירוה נחת מאתנו ואנחנו נזכה ללכת בדרכי ה' ונזכה שלא ינזק אף אחד מעם ישראל אמן ואמן.

אנו חיים במדינה שמתנגדת לתורה. אין זו "מלכות ישראל", אלא "שעבוד מלכויות" ...המשך של הד' גלויות, כיון שאנו נמצאים בגלות הערב רב, וצריך לדעת איך לנהוג בזמן הזה

כתוב בגמרא מה יעשה אדם להתגבר על יצר הרע? יזכיר לו את יום המוות. כך האזעקות שהיו לנו הקיץ הזה וכל המצב שהיה, הזכיר לנו את יום המוות. ובאמת אם אדם הוא פיקח, הוא יכול להרגיש את זה בכל יום ויום, שאנחנו נמצאים עם שכנים שיש להם מחשבות כל כך רעות והקב"ה שומר עלינו בכל יום, אם כן כל רגע זה חסדי הקב"ה.

וכן אנחנו אומרים בהלל 'לא אמות כי אחיה ואספר

מעשה י"ה' אם היה מצב של - 'לא אמות' שהיינו בסכנה של מיתה, אז - 'כי אחיה' דהיינו **שצריכים לספר מעשה י"ה'** יסור יסרני י"ה ולמות לא ... נתבני ואחרי זה - 'פתחו לי שערי צדק' אלה השערים של בית המקדש. וכשאין בית המקדש אז בשערים של בית הכנסת. 'אבא בס', והנה באנו בס - התאספנו כאן בבית הכנסת לומר את ספר דברים ואחרי זה תהלים שכולו ענין של שבחים.

ובהמשך ההלל אומרים 'אנא ה' הושיעה נא, אנא ה' הצליחה נא' אלה שתי בקשות - בקשה של ישועה אבל אחרי הישועה, כדי שלישועה יהיה קיום, צריך הצלחה מיוחדת. הרבה פעמים אחרי שמגיעה ישועה, לאחר מכן לא יודעים איך להחזיק ולשמר את הישועה, שהישועה לא תלך לאבוד, אז 'אנא ה' הושיעה נא אנא השם הצליחה נא' וגו'. שלא תלך הישועה לאיבוד...

לכל צרה. מזור בספר התהלים

כעת אנחנו מתכוונים לקרוא את ספר תהלים ביום האחרון של חג הסוכות שעל פי סדר האושפיזין, זה הלילה של - דוד המלך. דוד המלך שחיבר את התהלים הוא חיבר אותם כך שיהיה ספר תפילות לכל דור ודור ולכל איש ואיש. יהי רצון שיעלה לרצון לפני הקב"ה הלימוד תורה של ספר משנה תורה וגם קריאת השירות והתשבחות של תהלים, שאנחנו נהיה

ברכות ה', ע"א

הלל של הקב"ה

מו"ר זצלה"ה, ד"ת בליל
הושענא רבה, תשע"ה

הלל של הקדוש ברוך הוא

עד הנה עזרנו רחמין, בימים אלה של חג הסוכות שהם ימי שמחה אומרים את ההלל. הלל של הקב"ה.

ואנחנו יושבי ארץ ישראל חלה עלינו באופן מיוחד החובה לומר את ההלל.

הגמרא שואלת מי חיבר את ההלל. מ"ד אחד אומר משה רבינו ועם ישראל ביציאת מצרים, ואחד אומר חזקיהו המלך. עוד מאן דאמר אומר שחנניה מישאל ועזריה חיברו אותו על הנס של כבשן האש וחכמים אומרים שהנביאים תקנו אותו לומר אותם על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה ומתי שיש גאולה לומר את ההלל.

וביאור הדברים, שהפסוקים של ההלל בכל פעם שאומרים אותם מרגישים כאילו שחברו את הפסוקים שבבילנו.

קרבת אלקים לי טוב

ולנו היתה צרה וישועה גדולה, ראינו בקיץ שעבר את חסדי השם וראינו שהקב"ה אוהב במיוחד את יושבי ארץ ישראל יותר מכל הארצות [ימי מבצע "צוק איתן"]. כאלה חסדים גדולים שאין בכל הארצות היו כאן. החסד הגדול ביותר שהקב"ה נותן הוא כמו שדוד המלך אמר 'קרבת אלקים לי טוב'. שהקב"ה כשהוא קרוב זה הכי טוב. והקב"ה רצה שהוא יהיה קרוב אלינו, לכן הוא הביא אלינו סכנה גדולה ובסכנה הזאת ראינו שהקב"ה מציל אותנו והכניס אותנו בפתחיו. אם כן הקב"ה הביא לנו הרבה סיעתא דשמיא כדי שנוכל להיות עם רצף של יראת שמים.

יזכיר לו יום המיתה

שיעבוד מלכויות

שיחת מו"ר זצלה"ה, עפ"י
הספר 'שיחת בין השמשות'
להרב תומר איזק שליט"א

בדרך ההנהגה ב'גלות הערב רב'

הנה התחלנו עכשיו את השנה החדשה, וצריך לדעת שלכל זמן יש את ההלכות שלו, והזמן שלנו הוא שאנו חיים במדינה שמתנגדת לתורה. אין זו "מלכות ישראל", אלא "שעבוד מלכויות". שמעתי מהרב דסלר זצ"ל שהזמן שאנו נמצאים בו עכשיו הוא ההמשך של הד' גלויות, כיון שאנו נמצאים בגלות הערב רב, וצריך לדעת איך לנהוג בזמן הזה.

ישנה מחלוקת בין חכמי הדור איך לנהוג בזמן גלותנו הנוכחית, יש שאמרו שצריך להכנס לפרלמנט ולנסות להשפיע מבפנים, כמו שהיו כמה גדולים בחו"ל כגון הרב

העלום לסוכה", ואע"פ שהיו פטורים מן הדין לא נחשבו להדיוטות, וצ"ע מדוע.

ולצפות

ופשר הדבר כתב הביאור הלכה שם: "וכל הפטור מן הסוכה וכו' - זה הכלל הוא דוקא במקום שיש בו צד איסור כמו במצטער דהוי חילול יום טוב ואפילו בחוה"מ חייב לכבדו, אבל אם אינו מצטער רשאי להחמיר כמו ר"ג שהחמיר על עצמו בדלי של מים ואמר העלום לסוכה" [פ"ת בשם עולת שמואל סי' צ"ח] עכ"ל. הרי שרק באופן שמצטער בישיבתו נקרא הדיוט, כיון שהחומרא גורמת לאיסור כיון שישנה מצוות שמחת יו"ט והוא מבטל אותה לחינם

והנה אחד מנכדי שאל אותי קרשיא חזקה על זה, מתוספות במסכת גיטין (דף ו: וכה"ג גם בתוס' סוטה יז:). שכתבו: "ואור"ת תפילין לא בעי שרטוט על כל שיטה ושיטה אבל עושה שרטוט אחת למעלה וכתבו תחתיו כמה שיטין, ואור"ת דאין לשרטט תפילין על כל שיטה ושיטה כדאמר עלה בירושלמי בפ' במה מדליקין כל הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט". ולפי היסוד של הבה"ל הנ"ל קשה למה נקרא הדיוט וכי איזה צד איסור יש בדבר אם יעשה שרטוט אע"פ שפטור?

ומצאתי את הקושיא הזאת מפורשת בחק יעקב בהלכות פסח בסימן תע"ב בהלכות הסיבה. דהנה הט"ז שם כתב בסק"י: "נ"ל בכל מקום שנזכר שאין צריך להסב יש איסור להסב כדאיתא לענין סוכה דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיט וכן מצאתי בשם רש"ל". והמגן אברהם שם כתב: "כל הפטור ומיסב נקרא הדיט (ט"ז רש"ל) ויצא לו דין זה מהירושלמי פ"ק דשבת, ובאמת כ' הבאר שבע דצריך להתיישב בדבר שהרי כמה פעמים מצינו שמחמירין בדבר שאנו פטורים בו", עכ"ל. וכתב ע"ז החק יעקב (סק"י): "נ"ל בספר מנחת יעקב שאלה ט"ו כתבתי ג"כ שיש לחלק, ואף שלקמן סו"ס תרל"ט כתב הרב בהגה לענין גשמים שאם אינו יוצא מתוך סוכתו נקרא הדיט, שאני התם כיון דהתורה פטרנו שלא יצטרע גופו כי דרכיה דרכי נעם על כן אסור לו להחמיר ולצער גופו וכ"ש ביו"ט, וכן מבואר להדיא בתשובת מהר"י וי"ל סי' קצ"א בדיני סוכות עיי"ש, משא"כ בשאר דברים אפשר דמותר להחמיר הישבע דליכא צד איסור. אכן בתוספות בסוטה יז' מוכח קצת דאף כה"ל נקרא הדיט וצ"ל", עכ"ל. הרי שכתב כעין תירוצו של הבה"ל, והקשה עליו מתוס' הנ"ל.

ונראה ליישב, שהדבר תלוי אם יש טעם להחמיר, או שאין בזה שום תועלת. למשל אם אחד יקח שופר וירצה 'להחמיר' ולענע בו כמו לולב קודם התקיעה, ודאי שאין לדבר טעם וריח, ועל זה נאמר שנקרא הדיוט אע"פ שאין בזה איסור. אבל אם יש איזה טעם להחמיר אינו נקרא הדיוט, ולכן נשים שרוצות ליטול לולב יכולות לברך כיון שיש טעם בנטילתו גם למי שאינו מצווה, שהנטילה והענועים הם דוגמת הנפת המנחה, וכן להחמיר לשנות מים בסוכה כיון שכל שהייה בסוכה היא דבר חשוב וכ"ש כשנהנה בה בשתיית המים, אבל לעשות שרטוט במזוזה כשאין בה צורך הרי זה כמו 'לענע בשופר' שנקרא הדיוט אע"פ שאין שום צד איסור בדבר, שהרי מספיק לעשות שיטה עלינוה כדי שכל הכתב יצא מיושר.

הגיע סוכות, והוא ביקש מאבא רשות לברך על האתרוג שלו. אבא הסכים, ובבוקר זמן רב לפני זריחת השמש הוא כבר הגיע, והיה מחכה ומסתכל למזרח מתי יראו את הנץ החמה, כדי שיוכל לברך כבר מהרגע הראשון. וכשהגיע רגע זריחת החמה, מרוב חביבות המצווה הוא תפס את הלולב ונישק אותו מכל צדדיו וברך עליו בשמחה גדולה! זה נקרא 'זאת מצוותי תשמרו', לשמור ולצפות לרגע של קיום המצווה. כי מכיון שאני כ"כ אוהב את הדבר לכן אני מצפה מתי הוא יגיע לידי, וכמו כן מי שאוהב ללמוד גמרא יושב ומצפה: "מתי כבר אוכל לפתוח את הגמרא וללמוד שוב"

בגדרי "הפטור מהדבר ועושהו
נקרא הדייט"

ישנו עניין בהלכות סוכה^ב ששייך בכל השנה, והוא הנושא של "הפטור מן המצווה ועושה נקרא הדיוט". בשו"ע^ג כתב הרמ"א: "מי שהוא ישן בסוכה וירדו גשמים, אין צריך לשער בכדי שיתקלקל התבשיל, דבגשמים מועטים הוי צער לישן שם ויוכל לצאת (מהרי"ו). וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות" (הגה"מ כ"ו פ').

וזהנה בגמ' איתא: "אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר' יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות, והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כרבי יהודה עבדינא יומא טבא לרבנן מ"ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפיל".

הרי שגם מי שלא חייב במצוות יכול להחמיר על עצמו ולקיימן ואינו נקרא הדיוט. ועי' בתוס' בקידושין שם שכתבו: "דלא מפקידנא ועבדינא - מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא, אף על גב דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח פרק מי שמתו (ברכות דף כ:) מ"מ יכולות הן לברך, ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא (שמות כ) משום מברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמה רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן".

עוד מצינו במשנה סוכה פרק ב' "מעשה והביאו לו לרובן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולרובן גמליאל שני כותבות ודלי של מים ואמר

מפוניבד' זצ"ל שהיה חבר בפרלמנט הפולני, והוא סיפר שהיתה לו שם ערמת ספרים גדולה וניירות, וכל זמן שדיברו שם על נושאים שלא קשורים במיוחד ליהודים, למשל איזה מס להטיל על תפוחי האדמה וכדו', הוא ישב וכתב את השיעורים והחידושים שלו, ורק כששמע שהולכים לדון על דבר שנוגע ליהודים הוא הקשיב ואמר את דעתו. מאידך גיסא היתה דעת הרבי מסאטמר זצ"ל ועוד רבנים שאין לנו להתערב עמהם כלל, כשם שחינו בכל הגליות בלי שום קשר לשלטונות וניהלנו את חיינו בנפרד.

משכורת וכיבודים – איסורי
הנאה

הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל אמר, שגם מי שכן נכנס לשררה ע"מ לעזור, עליו להזהר שלא ליהנות מזה, לא מהממון של המשכורת שמקבל מהם, ולא מהכבוד שקוראים לו "ח"כ", אלא עליו לעשות זאת אך ורק לשם התועלת שבדבר.

המצב שלנו היום הוא כמו בזמן נח שהיה המבול מבחוץ, והוא היה ספון בתוך התיבה, כן עלינו להיות ספונים בתוך ה'תיבות' נח' שלנו, וכמו ששאל האדמו"ר מסאטמר זצ"ל את מרן החזו"א זצ"ל איך אפשר להיות כאן בארץ בין הכופרים, ומה נעשה עם הרמב"ם שאמר שבמצב כזה צריך לברוח למערות ולמדבריות, וענה לו מרן החזו"א שהישיבות הקדושות הן המדבריות והמערות שלנו!

מעשה ברב יוסף שרשבסקי
וחיבוב המצוות

אבא שלי התרגש פעם מאוד מאורה מסוים שהגיע מירושלים לרמה"ש.

בשנת תש"ח כשהייתה המלחמה בירושלים, היו הערבים בנבי סמואל מפגיזים בתותחים את ירושלים, והיו בכל יום הרוגים רבים רח"ל, ובגלל המצור לא היה מה לאכול. כשהיתה הפוגה עברו אלפי ירושלמים לגור באזור מרכז הארץ, בתל אביב והסביבה. באותו זמן הגיע אלינו לרמה"ש אדם בשם הרב יוסף שרשבסקי ז"ל, שהיה בחו"ל לפני המלחמה סוחר עשיר גדול. בצעירותו הוא למד בישיבת וואלוז'ין והיה החברותא של סבא שלי, ולכן הוא הרגיש קירבה גדולה מאוד לרמה"ש היכן שאבא שלי שהיה הבן של החברותא שלו, כיהן כרב העיר, ולכן הוא שכר כאן דירה עד שנגמרו המלחמות.

את מצוותי תשמרו – לשמור

^ב שיחה שנאמרה בליל ש"ק פרשת נח תשע"ה

ג שו"ע סימן תרלט סעיף ז

⁷ בבא קמא פ"ז ע"א, וקידושין ל"א ע"א

לע"נ הרבנית
הצדקנית מרת
אסתר הרטה ע"ה
בת דר"ר רפאל
יונה זצ"ל

פנינים משולחן רבנו הגאון רבי אברהם גנחובסקי

זצלה"ה

חג הסוכות תש"פ

דתרתי בעיני, צל ומגין מגשם.

לא חשיב הפסק

כתב במהר"ם שיק (שם) עוד טעם אמאי בהפסיק הגשמים וחזר לאכול בסוכה דאינו חוזר ומברך, והוא דהא דנכנס לאכול בבית לא חשיב הפסק.

א. לא חשיב הפסק

הנה ביאור דבריו, דהוה כמו מי שעוזב את הסוכה על מנת לחזור, דאינו חוזר ומברך, ואם כן הכי נמי דכוותה בהפסיק מחמת הגשמים. ודן במהר"ם שיק (שם) דיהא הפסק מפאת הדיבור, דהרי כאשר ירדו גשמים ונכנס לביתו הפסיק בדיבור, וכמו סח בין תפילין לתפילין דהוה הפסק.

אך כתב דבשלמא התם בתפילין בסח הוה הפסק, מכיון דתפילין של יד ותפילין של ראש הוה ב' מצוות, משא"כ הכא בסוכה איכא רק חדא מצוה. וכן בסח בין שחיטה לשחיטה הם ב' מצוות.

ובסח באמצע סעודה כיון דיש קבע לסעודה שאני. וכן בסעודה בסוכה. ובאמת מוכרח כן מהא דיוצא על מנת לחזור דאינו מברך אף שסח בינתים.

ב. אינו בידו לעצור הגשם

הנה בלבושי מרדכי (מהג"ר מרדכי ל"ב ווינקלער זצ"ל, או"ח תליתאי סי' נ"ב) נחלק על המהר"ם שיק מכמה טעמי:

חדא, דלאו בידו לעצור הגשם, ואם כן כשירד גשם הוה ליה כנמלך, ואם כן כשהפסיק הגשם וחזר להסוכה צריך לחזור ולברך שנית.

דהרי דמי להא דקיימא לן (שולחן ערוך סי' קע"ד סעי' ה') דהנמצא אצל חבירו ומושיטין לו הרבה כוסות, צריך לברך על כל כוס וכוס, דהוה ליה כנמלך מכיון דבשעת הברכה אינו יודע אם יושיט לו כוס אחר.

והביא דברי הט"ז (סי' קע"ט סק"ז) דאף במכין להדיא לפטור שאר הכוסות אינו מועיל. והנה במשנה ברורה (סי' קע"ט בשער הציון אות כ"א) פסק דלא כהט"ז דבמכין להדיא מהני אף על דבר שהוא ספק ואינו בידו. אבל יש לעיין הכא בסוכה אם הוה כמכין להדיא.

ג. הפסיק והיה אנוס

תו כתב בלבושי מרדכי דצריך לחזור ולברך, דמכיון דהפסיק והיה אנוס לא מצטרפי, והרי זה כדינא דהרמ"א (סי' ס"ה סעי' א') לענין קריאת שמע, שאם הפסיק באמצע מחמת אנוס ושהה כדי לגמור כולה חוזר לראש.

והנה לעני"ד יש לחלק, דהתם אמרינן רק דבטל הצירוף, והיינו דמה שממשיך לומר אינו מצטרף עם מה שאמר מקודם, אמנם מנא לן דאמרינן הכי גם לענין ברכה דאם בירך ונאנס לפני קיום המצוה דהברכה פקעה.

ובאמת יש לעיין במגילה ושהה כדי לגמור את כולה והיה אנוס, האם חוזר ומברך, ואמנם הכי משמע פשטא דמילתא. והיינו הנדון אם בירך על מגילה או הלל, והיה צריך להתפנות אם פקעה הברכה.

ד. פשט טליתו

הנה איתא בהמחבר (סי' ח' סעי' י"ד) דבפשט טליתו על מנת ללבוש חוזר ומברך.

מסכך גם להגן מגשם

הנה קיימא לן (משנה סוכה כ"ח ב') דבירדו גשמים פטור מלשבת בסוכה, ואז הולך לביתו או מכסה הסוכה.

ושאלו למהר"ם שיק (ח"א או"ח סי' שכ"ה) בהפסיק הגשמים וחזר לאכול בסוכה, האם חוזר ומברך. וכתב דאינו חוזר ומברך, מתרי טעמי. [אמנם דעת לבושי מרדכי (הבאנו לקמן) שחוזר ומברך. ופסקו הפוסקים כמהר"ם שיק].

חדא, דאם הגג של עץ, אם כן גם הגג הוה סכך כשר, ונהי דפסול מחמת גזירת נסרים, מכל מקום כאשר אין סוכה אחר, אם כן יושבין לכתחילה בסוכת נסרים וגם מברכין.

ויש לעיין בדבריו האם באמת הסוגר גג של סוכה חשיב סכך כשר, ופסול רק מחמת גזירת נסרים:

א. המסכך גם להגן מגשם

הנה כתב בשולחן ערוך הגר"ז (ריש הלכות סוכה, סי' תרכ"ו סעי' א') דאם מכין בסכך גם להגן מגשם, הוה סכך פסול, דאינו לשם צל ופסול מן התורה, והרי זה כמו המניח חבילה על הסכך על מנת ליבשה דפוסל הסוכה.

[וזה לשונו, אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד דוגמת ענני כבוד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות וכו', או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית, שהרי הבית הוא מיוחד לכל דברים אלו והתורה אמרה סוכה ולא בית].

והרי הכא הא דסוגר הגג אינו מפאת שרצונו בצל אלא רק להגן מפני הגשם. ונהי דהסכך התחתון כשר אבל יפסל מפאת הגג, וכמו בהניח חבילה על סכך כשר על מנת לייבש החבילה, דפוסל הסוכה, דהוה ליה כסכך כשר תחת סכך פסול.

אלא לכאורה שמעינן דמהר"ם שיק פליג על הגר"ז. וכסברא זו דמהר"ם שיק איתא במחצית השקל (סי' תר"מ ס"ק ט') ובבכורי יעקב (א"ח. לא מצאתי).

ב. יכסנה יפה יפה

הנה במרדכי (סוכה פ"ק רמז תשל"ב) מביא דעת רבינו תם שסכך המעובה שמגן מפני הגשמים פסולה דלא חשיב שעשאו לצל.

ורבנו תם מוכיח כך, שאם היתה כשירה אמאי אמרינן שאם יורד גשם ונסרח המפקה פטור ממצות סוכה, הרי יסכך יפה יפה שלא יכנס גשם לתוך הסוכה ולא תסרח מקפתו ולא יפטר מהמצוה.

מעתה היאך כתב שישכך יפה יפה כדי שלא יכנס גשם לתוך הסוכה, הרי להגר"ז אם מסכך לשם הגנה מהגשם אינו סכך כשר.

ג. זכוכית שקופה

הנה זכוכית שקופה, איכא דסברי דאינה סכך כלל, והלכך זכוכית על סכך אינה פוסלת, וזכוכית שבין הסכך והדפנות פוסלת ביותר מג' טפחים, דהוה כמו אור.

מעתה התינו להגר"ז דסכך עניינו רק להגן כנגד השמש והשרב, ואם כן זכוכית שאינה מהני כנגד השמש אם כן לא הוה סכך כלל, אמנם למהר"ם שיק הא גם זכוכית מגן מהגשם ואם כן נימא דיש לזה שם סכך.

ויש לומר דמכל מקום כל ששקוף אף שמגן מגשם לא הוה סכך,

ולברך אם דיבר באמצע, דהוה הפסק בין הברכה לאכילה. וכי תימא
דישב מיהת, האי ישיבה הוה רק לצורך אכילה.
ונפקא מינה לדינא בבירך לישב בסוכה ודיבר קודם שאכל דבפשוטו
צריך לחזור ולברך.

וכי תימא הא מברך גם על שהיה בהסוכה, [עיין משנה ברורה סי' תרל"ט
סי' ק"י שכן הוא מעיקר הדין], אך היינו דוקא כשדעתו לשהות גם חוץ
מהסעודה.

והרי מוכח הכי מדלא מברכינן באכל פחות מכשיעור בסוכה אע"ג
דיושב בסוכה. והלכך בירדו גשמים לפני שאכל חוזר ומברך. אבל אם
לא דיבר שפיר דמי. [לדעת מהר"ם שיק מיהת].

אך העירוני דבאכילת ארעי אין הישיבה חשובה, אבל באכילת קבע
הישיבה חשובה ואם כן התחיל כבר לשבת. וצריך עיון.

[ובאכל מזונות כתב במשנה ברורה (סי' תרל"ט סי' ק"י) דאיכא ספק
אם איכא חיוב סוכה כמו בפת, ואם כן כדי להנצל מחשש ברכה
לבטלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו רק ישב שם זמן מה ויכוין
בשעת ברכתו לישב בסוכה על האכילה ועל הישיבה שאחר זה. וצריך
עיון הא מברך קודם שממשיך לשבת].

חמטה מרובה

**הנה יש לדון מהו בסוכה שסייך בצידו בפחות מג' טפחים סכך
פסול, וכל הסכך ביחד הוה צלתה מרובה, אבל אם נצרך סכך הפסול
לאויר, אם כן הוה חמטה מרובה:**

א. סכך פסול מצטרף לאויר

הנה סכך פסול פחות מג' טפחים, אינו פסול, ואף משלים לסכך
הכשר ויושבים תחתיו.

אך סכך פסול מצטרף לאויר, ואם הרוב אינו מסוכך כהלכתו הוה
ליה חמטה מרובה, כמו שכתב בחזון איש (סי' ק"י סי' י"א). ואם כן
לכאורה באופן הנ"ל הסוכה פסולה.

ב. תקנתא במחיצה

אמנם לכאורה איכא תקנתא אם יעשה מחיצת עשרה לאורך כל
הסוכה, וסכך הפסול יהא מחוץ להמחיצה, וכך ירויח שלא יצטרף
הסכך פסול להאויר לפסול הסוכה מדין חמטה מרובה.

ג. שמא נימא דופן עקומה

אך לא ידענא, דשמא כשר אף אם לא יעשה מחיצת עשרה, דהרי
שמא שייך לחשוב הסכך הפסול הסמוך לכותל כדופן עקומה, וחושבנא
דצלתה מרובה יהא לאחר שנוריד את הסכך הסמוך לכותל ויהא
צלתה מרובה, כי היכי דהוה עבדינן על ידי המחיצה.

ד. אם כן בכל חמטה מרובה נימא הכי

אבל לפי זה בכל חמטה מרובה מצילתה, נחשוב החלק הסמוך לדופן
כדופן עקומה היכא דבמותר יהא צלתה מרובה.

ודברתי עם גאון אחד שליט"א ואמר שאין הכי נמי, ויוכל לחשוב
דופן עקומה כחפצו למשוך להנותר צלתה מרובה ולאכול פעם אחת
מצד זה ופעם אחת בצד זה, [כד נימא ספיקא דהק"י לקולא. והיכא
דלא יהא חסרון בדופן עקומה מפאת ב' הלכות].

ה. משמע במשנה ברורה לא כך

הנה עיין במשנה ברורה (סי' תרל"א סק"ד) בשם הפרי מגדים דיש
לדקדק דלא כן, דהרי כתב דאפשר דאם מפסיק כל אורך הדופן בסכך
ז' על ז' שחמטה מרובה באופן שבמקום שצל מרובה לא ישאר רק שני
דפנות, צריך עיון אם פוסל כל הסוכה. ואמאי לא נימא דינא דדופן
עקומה בהסכך שחמטה מרובה הסמוך לדופן.

וגם מלשון הפוסקים במשנה ברורה (שם סק"ב) בפשוטו משמע דלא
כן, אך יש ליישב דאיירי בגוונא דלא שייך דופן עקומה.

וכתב בלבושי מרדכי, דתיקשי הרי חזינן בסוכה דביצא על מנת
לחזור אינו מברך. [בית יוסף (סי' תרל"ט סי"ח) וכך הקשה במגן אברהם (סי'
תרל"ט סי' ק"י)].

אלא כתב דצריך לומר דבסוכה זהו תשבו כעין תדורו, והרי הדרך
הוא לצאת מביתו לעת הצורך ולחזור כרצונו, נמצא דגם בזמן שיוצא
מהסוכה הוי בכלל תשבו כעין תדורו ועל זה גופא מברך.

אמנם כל זה בלא יורד גשם משא"כ ביורד גשם הרי בזמן ירדת
הגשם אין שום חיוב עליו, ואם כן לא שייך לומר דמברך על זה, ואם
כן דמי לטלית לדעת המחבר וצריך לברך שנית

ה. נפל טליתו

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' ח' סעי' ט"ו) אם נפלה טליתו שלא
במתכוין וחוזר ומתעטף בה, צריך לברך שנית.

והקשה בקרן לדוד (סי' קנ"ג) דגם בירדו גשמים נימא דחשיב כמו
נפלה טליתו, ואמאי כתב מהר"ם שיק דלא בעינן לחזור ולברך.

והנה אם חש בטפטוף הראשון ועדיין חייב, אם כן הוה ליה כנותן
הטלית לחבירו דאינו מברך דבעת הניתוק דעתו לחזור. אלא הנידון
בנפל גשמים חזקים בבת אחת ומיד נפטר ולא חש מקודם.

[והעירוני דבמצוי שיורדים גשמים דמי לתפילין שרגיל שיפלו על
המצח מחוץ למקום התפילין, ולא בעינן לברך שנית].

ותירץ דבנפל טליתו וחוזר ולובשו הוה מצוה חדשה כיון שאינו
מחוייב ללבושו שנית, משא"כ בסוכה שהתחיל לאכול ודעתו להמשיך
לאכול, אם כן לא חשיב כמצוה חדשה.

וצריך עיון הרי גם בציצית דעתו להמשיך ללבוש ואכתי מאי שנא.
תו העירוני דהא כתבו בפוסקים דהוא הדין בנפלה מזוזה חוזר ומברך
והתם הא רמי חיוב עליה.

ו. זמן פטור

עוד כתבו בלבושי מרדכי (שם) ובתשובות קרן לדוד (שם) דלא יברך
שנית, דדמי לזמן פטור באמצע דצריך לברך שנית, וכדחזינן בסוגיא
בסוכה (מ"ה ב') דאף למאן דאמר דבסוכה יוצא בברכה אחת לכל
הימים, אבל בלולב אינו יוצא בברכה אחת מכיון דבליילה אינו חייב
בהמצוה, נמצא דמפסקי לילות מימים.

והרי חזינן דהישן עם טלית קטן בבוקר היה חייב לברך דמפסיק
לילה, לדעת הרמב"ם (פרק ג' הל' ציצית ה"ז) דלילה פטור, אך קיימא לן
(משנה ברורה סי' ח' סי' ק"י) דאינו מברך דהרי להרא"ש (הלכות קטנות
הל' ציצית סי' א') דכסות יום בלילה חייב נמצא דהלילה לא הפסיק. ואם
כן הכא בגשמים הרי לכולי עלמא הוה ליה זמן פטור.

אך כתב בקרן לדוד, דלא דמי דבאמת הכא הוה זמן חיובא אלא
דהוי סוכה פסולה מפאת הגשם. [והרי אם יש עליה נסרים מתכשרא].

והנה יש להבין בעיקר האי דינא דאם יש זמן פטור הברכה אינה
עולה וחוזר ומברך, וכדחזינן מציצית בלילה, והרי אם מברך קודם זמן
החיוב הא מהניא הברכה, כגון במברך על לולב לפני עלות השחר ודעתו
בעלות השחר לקיים המצוה, [עיין בהגהות הרד"ל (סוטה ל"ט ב' סדי"ה ואין)
ובגליון מהרש"א בהלכות כסוי הדם (וי"ד סי' י"ט סעי' ה' על השי"ך סק"ו)]. ויש לומר
דהכא גרע שכבר נתפסה על הזמן הראשון.

והנה לאור האמור, מי שישב בסוכה ונעשה אונן דפטור מלחזור
לסוכה, וקברו המת, יתחייב לחזור ולברך, דהרי באמצע היה זמן
פטור.

ז. מצטרף ב' האכילות

הנה יש לעיין כאשר בירך באכל פחות משיעור בסוכה, וירדו גשמים,
ואחר כך כשהפסיק הגשם חזר ואכל עוד בהסוכה, לכאורה לדברי
מהר"ם שיק מצטרף האי שיעור עם השיעורים שיאכל אחר כך ויש
בזה חיוב סוכה, ואם כן חיילא הברכה.

ח. לא אכל ודיבר

אמנם אם לא אכל כלום, וירד הגשם ופסק הגשם, חייב לחזור

**זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה
לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך
רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.**

הגליון המלא יוצא לאור בס"ד
לקראת חג הסוכות הבעל"ט

נא לתרום להדפסת הגליון
סוקולוב 17 דירה 7 בני ברק
L5703949@gmail.com

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" על ימים נוראים - סוכות מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

סוכות - זכר לענני הכבוד

ענני הכבוד - תועלת גשמית ורוחנית

כתיב: "בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בצאתם ממצרים" (ויקרא, כג מב-מג). פשוטם של דברים: הטעם למצוות סוכה הוא, למען ידעו כל הדורות כי בצאתם ממצרים - הושיב הקב"ה את ישראל בסוכות. ומה היו אותן סוכות? אומר רש"י במקום: "כי בסוכות הושבתי - ענני כבוד".

ומה היתה סוגלת המיוחדת של ענני הכבוד, עד שחג מיוחד בן שבעה ימים נקבע לזכרם?

הרמח"ל מבאר את העניין בחלק 'עבודת הזמנים' בספרו 'דרך ה', במצות סוכה, והדברים נפלאים:

ענני הכבוד היו שבעה עננים שהקיפו את ישראל, ענן מכל כיוון - סך הכל שישה, וענן נוסף שהיה מהלך לפניו ומיישר את דרכו והורג את הנחשים והעקרבים, אם כן, התועלת הראשונה של ענני הכבוד היתה חומרית: הם הגנו על ישראל מפני החמה והצינה ושאר תלאות הדרך, הסתירו אותם מעין אויב ואף כיוונו אותם במסעם, ואכן, רואים אנו שכשנפטר אהרן הכהן וענני הכבוד נסתלקו - הגיע עמלק להילחם עימם.

אך תועלתם החומרית - אם כי הקיומית - של ענני הכבוד, לא היתה היחידה. לענני הכבוד, אומר הרמח"ל, היתה תועלת רוחנית עצומה: בהיותם מקיפים את ישראל מכל עבריהם, הוכיחו להם כי נבחרים ומובדלים הם מכל העמים ומנושאים ומרוממים מן העולם הזה. העננים סימלו את העולם השמימי והרוחני שבו חיים ישראל, וכך הכשירו אותם, במשך ארבעים שנה, להיות ראויים לבחירתם לעם ה'.

וחזור דבר זה לישראל

ממשיך הרמח"ל ואומר, שסגולה זו נותרה לדורות: "אמנם אור יוצא מלפניו יתברך שמו ומקיף לכל צדיק וצדיק מישראל ומבדילו משאר בני אדם ומרוממו ומנשאו עליון על כולם".

צדיקים זוכים לחיות בתוך ענני הכבוד! כשהסתייפלר זצ"ל נפטר, אמרו עליו את הרמח"ל הזה. ומי שזכה להכיר, ולו מעט, ראה זאת בעצמו בחוש. הסתייפלר היה מעורב בין הבריות, מיעץ בכל עניין ומכריע בשאלות גורליות, אך הוא עצמו חי במדור נפרד ועליון, ללא שום שייכות לכל ענייני העולם שהתדפקו על פתחו. ומסיים הרמח"ל: "וחזור דבר זה לישראל" - כבר אינו מדבר על צדיקים, אלא על כלל ישראל - "בחג הסוכות על ידי הסוכה".

מהו הדבר החוזר לישראל? השפעתם של ענני הכבוד, לחזק את הבדלתם של ישראל מן האומות - חוזרת בכל שנה בזכות מצוות הסוכה שהיא זכר לענני הכבוד.

כשאדם נמצא בסוכה הוא זוכה להיות, לפחות ברובד מסוים, בתוך פלגנה מיוחדת המנותקת מן העולם הזה, או כמו שמכנה זאת הזהר הקדוש: צילא דמהימנותא אין זו מליצה, אלא מציאות החוזרת על עצמה מדי שנה בשנה.

הגעשמאק של מצות סוכה

עצם קיום המצוות הוא למעלה מכל טעם וכל סגולה. טעמי המצוות שאנו יודעים אינם סיבות שבלעדיהן הופכת המצווה לחסרת תכלית, חלילה, כפי שביאר רבי שמואל רוזנבסקי זצ"ל:

הרמב"ם כותב בהלכות תשובה, שאצל הקב"ה הוא ודעתו אחד, וכשם שאין יודעים עצמותו כך אין יודעים דעתו. ואם אין יודעים דעתו, מה שייך בכלל לתת טעם למצווה? איך ייתכן שנאמר: הקב"ה ציווה כך וכך וזאת מהטעם הזה והזה? כשם שאין יודעים עצמותו, שאינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף - כך אין יודעים דעתו וטעמו.

אלא, אמר רבי שמואל, טעמי המצוות הם כשעמם המשתנה של מאכלים. טעמו של מיץ תפוזים אינו כטעמו של מיץ תות בננה, ואף אם שותים אנו מחמת צמאון

ולא מחמת החשק לטעום מן המיץ, בכל זאת חשים אנו בטעם. כלומר: טעם המצווה אינו הסיבה לקיומה, כי אם הטעם, הגעשמאק המתלווה אליה.

מהו הגעשמאק של מצות סוכה?

להרגיש טפון בעולמו של הקב"ה, בצילא דמהימנותא. ואכן, חביבות מיוחדת יש לה למצוות סוכה, ובירושלים היו צדיקים, דוגמת רבי חיים טודרוס משכונת שערי חסד, אשר לא היו יוצאים לרגע מן הסוכה. לא היו מוכנים לוותר לרגע על העונג שבשהייה בעולם המרומם, הנבדל מן העולם הזה.

מועדי ה' - מקראי קודש

מועדים שהם מקראי קודש

הפסוק בפרשת אמור (ויקרא כג, ב) אומר: "מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי".

מסבירים המפרשים: מהו "מועדי ה'" - אשר תקראו אותם מקראי קודש? - שמתאספים יחד על ענייני קדושה. "מקראי קודש" הם כמו אסיפות עם להתחזקות בתורה, בהלכה וביראת שמים, ומועדי ה' הם הזמן להתאסף יחד ולהתחזק בעבודת ה', כדרך מה שנאמר (ישעיהו א, יג): "חדש וְשָׁבַת קָרָא מִקְרָא". ואומר לנו הקב"ה: אם מועדי ה' הנם "מקראי קודש", הרי ש"אלה הם מועדי", אך אם במועד דואגים אתם רק לענג את הגוף, אזי - "מועדיכם שנאה נפשי", חלילה.

בין ישראל לעמים

נאלצתי לשהות פעם בארץ העמים, ופגשתי שם יהודי שהגיע לצורך השתלת כליה. משפחתו נותרה בבני ברק, והוא היה באמריקה, מחכה להשתלה.

לפני הבר מצווה של בנו, רצה אותו יהודי לחזור הביתה לזמן מה, אך העסקנים הרפואיים היו נחושים בדעתם שאל לו לעשות זאת. ומדוע? כי באותה תקופה חלו גם החגאות של הגויים.

"ולכן עלי להישאר כן?" תמה האיש. "אולי להפך..."

הסבירו לו העסקנים: בימי החגאות כולם משתכרים, ועד מהרה מגיעים לתגרות, ומשם - בקלות רבה, לדקירות ורציחות. ממילא נוצר מצב של כליות רבות המועמדות להשתלה, ואסור לך להחמיץ את ההזדמנות!

כך היה, ואין זו מליצה. אני פגשתי את אותו יהודי, שלא נסע לבר מצווה של בנו כדי לא לאבד את הסיכוי לקבל כליה מאחד מחללי החגאות...

הייתי נרגש מאוד בעקבות הסיפור הזה וה'הבדילנו' שהוא מדגיש, וסיפרתי אותו ליהודי חשוב. נענה אותו יהודי והשיב לי בסיפור נוסף:

"למדתי בישיבת פוניב' עוד באירופה", אמר לי אותו יהודי, "והיתה שם אשה גויה שדאגה לעבודות הניקיון וכדומה. כאשר חיפשו אותה בשמחת תורה, התברר שנעלמה כבר ביום הקודם - בהושענא רבה.

איש לא ידעה לאן הלכה הגויה ומדוע ברחתה, אך לאחר שמחת תורה חזרה מעצמה והסבירה: "מהרגע שבו גיליתי את ארגוני היינות, פחדתי להישאר כאן... הן יודעת אני היטב מה קורה כאשר מתחילים לשתות... ראיתי שמכנים כל כך הרבה יין, ואמרתי בלבי: עוד מעט קט יחלו המהומות, ואת זו שתשלמי המחיר: אותך יהרגו מיד בתחילה, כי הלא גויה את..."

כמה עלינו להודות לה' על הזכות הזו של מקראי קודש! על הזכות לציין את מועדי ה' באופן הראוי להם.

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי

ענני הכבוד או סוכות ממש

נאמר בפסוק (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

כידוע, ישנה מחלוקת חכמים בגמרא (סוכה יא ע"ב) בפירוש הפסוק: לדעת רבי אלעזר ענני כבוד היו, ולדעת רבי עקיבא סוכות ממש עשו להם.

ריבונו של עולם! דוד המלך, גיבור עולם, שִׁבְמֶכֶת תָּרַב אחת היה מפיל שמונה מאות חללים בבת אחת! (מועד קטן טז ע"ב), אין לו על מה להדות אלא על הפסיעות שהוא פוסע ברגליו, שהן ארוכות דיין ולא קצרות? אלא זה גופא רצה דוד המלך לומר: וכי סבורים אתם שאני הוא זה שמפיל שמונה מאות חללים במכה אחת? כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה? חס וחלילה! אני מצדי לא מסוגל לעשות אפילו פסיעה אחת קטנה מכוחי! הקב"ה הוא זה שמכוון את פסיעותי, ואלמלא הוא - המכין מצעדי גבר - לא היה בכוחי לבצע אפילו פעולה פשוטה שכזאת, לפסוע.

"כי בִּסְפוֹת הַשְּׁבִיטִי": זו ההסתכלות הנכונה על החיים, ומתוך ההסתכלות שכזאת יש לחיות את החיים.

הכל בהשגחה פרטית

שמעתי מהצדיק רבי דן סגל שליט"א סיפור שסיפר לו אחד ממקורביו ה"חזון איש" זצ"ל, שבאחד הימים נכנס אליו, וה"חזון איש" אמר לו, בהתפעלות גדולה: "תשמע סיפור על השגחה פרטית שהיתה לי היום, מעשה נורא!" והחל לספר: "בהרגלי, ישבתי היום בחדרי ולמדתי. לפתע שמעתי דפיקות בדלת. קמתי לפתוח. ומי עומד על הפתח? זבוב! והוא שואל אותי: 'כאן גר אברהם ישעיהו קרליץ?'

"השבתי לו בחיוב, והוא אמר לי: 'שלחו אותי משמים כדי לדגדג אותך באף...'"

"אמרתי לו: 'לעשות לי גראבל באף? אני לא רוצה!' ובתנועות יד התחלתי לגרש אותו..."

"ואז אמר לי: 'שלחו אותי משמים לעשות לך גראבל, ואתה לא רוצה? אני ורין יותר ממך! ובוריוות עצומה התחמק מהיד המנפנת שלי, חזר לאף, עשה לי עוד גראבל, ואמר לי: 'א' גוש יאר! סיימתי. שלום' ועף לדרכו ונעלם."

השומע היה המום, איזה סיפורי סבתא ה"חזון איש" מספר לו... ה"חזון איש" שהבחין בפליאתו הסביר: "כמובן שהזבוב לא דפק בדלת, אולם רציתי להמחיש לך, באמצעות התיאור שתארת, את העניין שאין דבר כזה - ולו יהיה הזעיר ביותר - שלא נעשה מתוך השגחה פרטית!"

אם נשכיל לחיות חיים שכאלו, חיים של אמונה בחוש, חיים של הכרה בהשגחה פרטית, כמה קנאה, שנאה ועגמת נפש היינו יכולים לחסוך!

הרי אף אחד בעולם לא יכול לקחת ממני מה ששייך לי, וכמו שכתב ה"חובת הלבבות" (שער הביטחון פרק ד) שגם אם יתאספו כל יושבי תבל וירצו לקחת ממני גרגיר חיטה אחד קטן שנקבע לי מן השמים - הם לא יצליחו לעשות זאת! וכן גם להיפך: "אם היו משתדלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף עליו - לא היו יכולים בשום פנים, ולא בשום סיבה". רבותי! בא וניקח מחג הסוכות צידה לדרך: "כי בִּסְפוֹת הַשְּׁבִיטִי", אנחנו לא פועלים כלום! כל צעד ושעל שלנו מכוון על ידי השי"ת! כך יהיו חיינו שלווים יותר, וכמו שמסיים ה"חובת הלבבות": "וכאשר יבטח באלקים, ימצא מנוחת לבו ושלמות נפשו".

מנשני ראובן

דל העט מלתאר את גודל שמחתו של רבי ראובן זצ"ל בעת חג הסוכות, כאשר זכה לקיים את מצוות ישיבה בסוכה, ברוב חיבתו למצוות, היה נוהר במשך כל ימי החג, שלא לשהות מחוץ לסוכה אף רגע אחד שלא לצורך, כשהוא ממשיך את הדבר לאדם שקצבו לו זמן להיכנס לבית אוצרות המלך ולטיפול אבנים טובות ומרגליות ככל שיעלה בידיו, האם יעלה בדעתו לצאת אפילו רגע קט מבית האוצרות?!

בעת יציאתו לרחובות קריה, נהג לתור אחר סוכותיהם של ישראל ולהתבונן בהן בקורת רוח והנאה מרובה. במשך מספר שנים, כאשר נהג לנסוע לדרוש בחג הסוכות ברובע ח' שבעיר אשדוד, היה מתנה עם הנהג 'תנאי קודם למעשה' שיחלוף דרך רובע ז' שבעיר, כדי שיוכל להזין עיניו בסוכות המתנוססות לתפארה. בראותו כישראל עושים רצונו של מקום, היה פוצח בשיר וזמר ומוחה כף אל כך, כעבד האוהב את אדונו ויש ושמן בקיום מצוותיו. בבין השמשות של ערב שמחת תורה, בעת היפרדו מן הסוכה, היה מנשק את דפנותיה כאב המנשק את בנו בשרם יצא לזמן ממושך למדינת הים.

ולכאורה קשה, בשלמא אם היו אלו ענני כבוד, מובן שיש ענין גדול לעשות להם זָכָר, כמובן שאיננו מבינים בדיוק מה הם ענני כבוד, צריך השגות עמוקות להבין זאת, אבל מה שברור הוא שהיה זה דָּבָר נס ופלא גדול, וכמו שדייק החיד"א בספרו "חומת אגן" (ויקרא פרשת אמור) בלשון הכתוב "כי בסוכות הושבתי", שלכאורה היה צריך לומר "כי בסוכות הולכתי את בני ישראל", ותיקן: "אפשר דרמזו מה שכתב הרב שפתי כהן ז"ל על התורה, דישראל היו יושבים בעננים כמי שיושב בספינה, שהוא יושב במקומו והספינה מוליכה אותו למחוז חפצו, והוא יושב ועושה מלאכתו, כן היו העננים מוליכות אותם, והם יושבים כמי שיושב בבית. וזה שאמר: 'כי בסוכות הושבתי', דהיו יושבים בעננים, והעננים מוליכים אותם בלי טורח כלל". ולזכר הפלא הגדול הזה אנו יושבים בסוכות לדורות עולם.

אולם אם היו אלו סוכות ממש, מה העניין הגדול לעשות להם זָכָר? סך הכל לקחו כמה דיקטים, עם כמה מסמרים, ובנו סוכות! מה העניין הגדול שהיה בסוכות הללו, שלזכרן אנו יושבים - לדורי דורות - שבעה ימים בסוכות?

הרמב"ן בחומש מתייחס לשאלה הזאת וכותב: "והזכרון, שִׁידְעוּ וַיִּזְכְּרוּ שהיו במדבר, לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר". כלומר, הישיבה בסוכה מזכירה את ההליכה במדבר, שכן אין דרך לעשות סוכות בעיר, בעיר בונים בתים, לא סוכות.

הסוכה, שמזכירה את המדבר, מזכירה אפוא את כל הנסים שנעשו לנו במדבר: אוכל ושתיה, בגדים וכל טוב, וכמאמר הכתוב (דברים ב, ז): "וַיֵּצֵא לְכַתֵּךְ אֶת הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה אֲרָבָעִים שָׁנָה... לא חָסַרְתָּ דָבָר", ואומר (שם ח, ד): "שִׁמְלַתְךָ לא לָלַחַת מֵעֶלְיָךְ וְיָגֵלְךָ לא בִּצְקָה זֶה אֲרָבָעִים שָׁנָה".

הָזָכָר הוא, אפוא, לא לעצם הסוכות אלא למה שהן מסמלות: את ההליכה במדבר, ששם הדרך היא לעשות סוכות, וממילא נזכרים בכל הניסים שנעשו לנו בו.

בסוכות "הושבתי" - ולא ישוב לבד!

ועדיין ברצוני לשאול שאלה: בשלמא אם סוכות הם ענני כבוד, מובן הלשון "הושבתי", משום שבענני כבוד אי אפשר להתיישב לבד, ויש צורך שהקב"ה יושב את בני ישראל בתוכם. ובפרט, כפי שהתבאר, שהיו יושבים בתוך העננים כמו בספינה, והעננים היו מוליכים אותם ממקום למקום. כדי להתיישב בתוך העננים יש צורך ב"הושבתי", שהקב"ה יושב אותם בתוכם.

אולם אם הסוכות היו סוכות ממש, מדוע היה צורך ב"הושבתי", כל אחד יכול היה להתיישב לבד בתוך סוכה, מבלי שהקב"ה יצטרך להושיבו. היה צריך, אפוא, להיות כתוב: "כי בסוכות ישוב בני ישראל"?

רבותי! אני הולך לומר דבר שנראה לי אמת לאמתה! צריך קצת להתעורר, להרגיש את קדושת החג, כדי להבין אותו, וליתר דיוק: להפנים אותו!

אין הכי נמי! אין דבר כזה לשבת לבד! גם הפעולה הפשוטה הזאת: לְשַׁבֵּת - אדם יכול לבצע אותה רק אם הקב"ה מושיב אותו!

כשם שברור לנו שהישיבה בענני כבוד צריכה להיות על ידי הקב"ה, ואין בכוחו של אדם לעשות זאת בכוחות עצמו - כן הישיבה הפשוטה בסוכה מתאפשרת אך ורק משום שהקב"ה הושיב, ובלי זה אדם לא יכול היה לשבת.

כל הפעולות כולן יכולות להתבצע אך ורק מכוחו של הקב"ה שהוא בעל הכוחות כולם, הוא פוקח עיוורים, הוא אוזק כפופים, ומבלעדיו אדם לא יכול לפעול כלום.

לעתים נדמה לאדם: 'אני בניתי סוכה, קניתי דפנות, קניתי סכך, בניתי, והתיישבתי בסוכה שאני בניתי בעשר אצבעותי'...

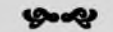
טייערע איד! דע לך: "כי בִּסְפוֹת הַשְּׁבִיטִי" - אתה לא עשית כלום לבד! גם את הישיבה הפשוטה בסוכה הקב"ה עשה! הוא נטל אותך בידי והושיבך בה! הוא עשה, הוא עושה והוא יעשה את כל המעשים כולם!

רבותי! כשתתבוננו בדברים תראו שזה לא פשטיל, זו האמת לאמתה. זהו יסוד האמונה!

זה, בעצם, היסוד העיקרי שעלינו לשאוב מחג הסוכות: אמונה מוחלטת בקב"ה, מתוך הכרה ברורה שהוא זה כלום, הכל, בכל, מכל, כל מאתו יתברך.

דוד המלך אומר (שמואל ב, לו): "תִּפְתָּחֵנִי וְלֹא מַעְדּוֹ קִרְסְלִי". דוד המלך מודה לקב"ה על כך שנתן לו את היכולת לפסוע צעדים רחבים, משום שאם היו לו צעדים קטנים, ורגל אחת היתה נוגעת ברגל השנייה, הוא היה מוֹעֵד ונופל הרבה פעמים, וכמו שפירש רש"י: "כשאדם מדבק רגליו זו בזו - הוא נוח ליפול".

פתח העירוב

גליון שבועי להלכות עירובין האקטואליות בזמנינו, הנוגעות לכל אדם.
מסודר על סדר המשנה ברורה. מותאם להספק של לומדי הדף היומי בהלכה

דעתה ללכת איתו. אך יש לפקפק שמא עירוב כזה שנעשה רק עבור הילד לא נחשב עירוב לדבר מצוה אצל האמא, וצ"ע.

לפי"ז יש לדון בדוגמא נוספת לדין זה, האם אפשר עירוב תחומין לילד ששהה בבית החולים עם אביו ללא אמא. כגון כאשר הילד הקטן הוצרך לטיפול בבית החולים, והדבר מצוי מאוד שילד נפצע וצריך תפירות או גבס וכדומה ונסעו ביום שישי והשתחררו בשבת, וכידוע הרבה בתי חולים אינם מחוברים לעיר ברצף בתים [אפילו רק מפני החניה הגדולה שלפניהם], ולכן השוהים בחלק מבתי החולים צריכים לעשות עירוב תחומין כדי שיוכלו לחזור מהם לשכונות שבמרכז העיר, [ע"י בדרך התחומין בד"ץ ביה"ח בילינסון הסמוך לב"ב, ובדין שערי צדק הסמוך לבית וגן ומנותק ממרכז העיר, ובדין ביה"ח הדסה]. והנה ברוב המקרים האב נמצא עם הילד בביה"ח, והאמא נמצאת בבית עם שאר הילדים. וא"כ אם הילד פחות מגיל שש כיצד יוכל האב להחזירו, הרי אינו יכול לערב בשבילו.

אבל לפי המבואר בשער הציון (ה' לעיל) שכאשר אין לו אמא אפשר שהוא נטפל לאביו, א"כ במקרה כזה שאמו מחוץ לתחומין נראה שנחשב כמו שאין לו אמא, ולכן באותו עירוב שאביו עשה לעצמו מותר גם לילד. וגם אם נחמיר בזה, עכ"פ במקרה כזה האב יכול להניח עירוב עבור הילד כמ"ש החזו"א, ובפרט שניחא לילד שע"ז יגיע לאמו, וא"כ יזכה שיעור נוסף עבור הילד ויהיה מותר לקחתו לביתו. [ויש לברר היכן צריך להניח את העירוב תחומין, ועד היכן מותר ללכת עם העירוב].

סימן תט"ז

סעיף א'. אין מערבין אלא לדבר מצוה. רש"י (עירובין דף פב:) מבאר שלא התירו חכמים לצאת חוץ לתחום ע"י עירוב, אלא לדבר מצוה, עכ"ל. מבואר שזה לא דין בעשיית עירוב, אלא בהיתר של העירוב, שלא תיקנו היתר אלא לדבר מצוה, ולפי"ז כתבו האחרונים (גאון יעקב) שאף בדיעבד אם עירב לדבר הרשות לא מהני. אבל הרמב"ם (פ"ו מעירובין ה"ו) כתב שאם עירב חל העירוב, וכן פסק השו"ע (כאן). עוד הוסיף הרמ"א שאם עירב לדבר מצוה, מותר ללכת גם לדבר הרשות.

אמנם בגדר מה נקרא דבר מצוה, כתב השו"ע כגון הולך לבית האבל או לבית המשתה או להקביל פני רבו או חביו שבה מן הדרך, וכיוצא באלו, או מפני היראה לברוח מהליסטים או מהעכ"ם [דלא כתוס' (ד"ה אין) שהמצוה בזה מה שעושה צרכי הרבים]. והרמ"א הוסיף שגם הרוצה לטייל בשבת בפרדס שיש בו שמחה, נקרא דבר מצוה ומותר לעשות עירוב תחומין.

והנה לפי דברי הרמ"א שכל עונג שבת נחשב מצוה, א"כ צריך עיון מתי אינו נקרא דבר מצוה, הרי כל מקום שאדם עושה עירוב, היינו שהוא רוצה ללכת לשם ויש לו שמחה ממך, ושמחה בשבת היא עונג שבת. וא"כ מה באו לאפוקי. [ואמנם המהר"ל דן שתפילה בבהכ"ס אינה דבר מצוה המתיר עירוב, ובתוס' רבינו פרץ' שטיל אינו דבר מצוה, אך בשני דברים אלו פסקו הרמ"א והמשנ"ב להקל, א"כ קשה מה נשאר שאינו בכלל זה].

והנה המשנ"ב האריך בדין סעודת אירוסין מתי נחשב דבר מצוה, ומבואר שבשבת השניה שהחתן בא אינו דבר מצוה, ואע"פ שרוצה ללכת לסעודה ובודאי יש בה עונג שבת, מ"מ אסור. וצריך לחלק בזה.

ואפשר שמשנ"ב הרמ"א הוא דוקא בטיל [בלי שרוצה להגיע למקום כלשהו]. שבהליכה עצמה יש עונג, משא"כ כשהולך למטרה כלשהי אין בהליכה עונג אלא במטרה, ולכן דנים לפי המטרה, [ואל ירמה עצמו שיטין להנות מההליכה, דכל שלא היה הולך בלא"ה להנאת הליכה, אינו נחשב שההליכה מצוה. ובפרט כשמצד ההנאה של ההליכה יכול ללכת בתוך התחום, והרמ"א דיבר דוקא כשצריך ללכת לטייל בפרדס שהוא בהכרח מחוץ לתחום]. עוד אפשר שכדי שהטיל יחשב מצוה צריך כוונה למצוה, ולא רק להנאתו.

עוד מצוי שנמצאים בנופש והולכים לישושים סמוכים בשביל הסקרנות לראות איזה ביהכ"ס וכדומה, וי"ל שסקרנות אינה הנאת הגוף כטיל שיחשב עונג שבת. ויש לעיין עוד בכל זה.

סעיף ב'. אין מערבין עירובי תחומין בבין השמשות. מבואר בשו"ע שבעירוב תחומין לא הקלו להניח בבין השמשות, [ושונה מעירובי חצרות

סימן ת"ד סעיף א'. אין מערבין עירובי תחומין לאדם אלא לדעתו, שמא אינו רוצה באותו רוח שרצה זה. כלומר מכיון שהמניח עירובי תחומין לצד מסוים, מפסיק מהאלפיים לצד האחר, א"כ אינו זכות גמור להניח עירוב תחומין, ולכן דבר שהוא חוב אי אפשר להניח עבור אדם אחר שלא מדעתו. ונפק"מ שהארגונים שעושים דברים לזכות את עם ישראל, אינם יכולים לעשות עירוב תחומין עבור אלו שאינם יודעים על כך, ולא למי שידע ושכח לסוין על כך לפני שבת שהוא נותן רשות או עושה שליח להניח עבור עירוב תחומין. ואע"פ שהארגון מניח ומזכה, אינו מועיל למי שלא ידע מערב שבת. אמנם יש פתחון ע"פ המבואר לעיל (ס' ת"ג) שאפשר להניח מראש לכל שבתות השנה ולומר שיחול לאיזה שבת שאלך, ואז אע"פ שלא גמר בליבו בערב שבת ללכת, ואפילו לא זכר את הענין אלא באמצע שבת החליט ללכת, גם באופן זה חל העירוב, כיון שאמר מראש שיחול לשבתות שילך. ולפי"ז הפתרון הוא לומר מראש "אני ממנה את השליח שיניח לי עירוב לכל השתות שאלך למקום פלוני". אמנם יש לציין שברוב העירובים הציבוריים צריך להודיע לנציג של הארגון לפני שבת, מפני שמניחים כמות מוגבלת, ויש חשש שהיא לא תספיק לכולם, לכן הנהיגו לזכות את העירוב למי שיתקשר או יודיע הוא או שלוחו, להניח עבורו.

סעיף ב'. קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. מבואר בסעיף זה שגם ילד קטן אסור ללכת מחוץ לתחום, ויש בזה דין חינוך. וגם לאמו אסור להוציא אם לא שהוא נטפל לד"ץ השביתה שלה, [יש שהוכיחו מכאן שגם האם מצווה בחינוך הבן, כשיטות המובאות במשנ"ב (ס' שמ"ג סק"ב)].

והנה צריך להניח עבור הילד עירוב תחומין בפני עצמו, אבל עד גיל שש, הוא נטפל לאמו, והמשנ"ב (סק"ז) מכתב שיש פוסקים שכאשר גם אביו גר בבית, רק עד גיל ארבע הוא נטפל לאמו, כלומר שאם עשתה עירוב תחומין עבור עצמה בלבד, גם הבן נמשך אחריה בלי שיניחו עבורו, ואין צריך שיעור נוסף עבורו.

וכתב המשנ"ב (שם סק"ח) שאם אמו לא עשתה עירוב ורק אביו עשה, אינו מותר לצאת עם אביו, ואפילו אם אביו זיכה לו והניח עבורו עירוב נפרד, ג"כ לא מועיל, כי עד גיל זה ניחא לו להיות עם אמו. ומ"מ אם אין לו אמא כתב בשער הציון (ס"ק י"א) שאפשר שיצא בעירובו של אביו [בלי שיניח עבור הילד בפניו], ובחזו"א (ס' ק"א ס"ק י"א) כתב דעכ"פ יסול בכה"ג לזכות עירוב עבור בנו, ואפילו אדם אחר יסול לזכות לו [באופן שהילד רוצה בעירוב].

מגיל שש ומעלה עד גיל י"ג, צריך בכל אופן להניח עבורו עירוב תחומין, כמבואר בשו"ע. והבא הוא זה שיסול לקבוע לענין זה, ואפילו אם הבן עירב בעצמו לכיוון אחר, אינו מותר אלא לפי העירוב שעשה לו אביו. ומגיל י"ג ומעלה עושה עירוב לעצמו, ואם אביו עושה עבורו צריך להודיע לבנו לפני שבת שיתרצה בכך.

לפי"ז אבא שלוקח את בנו למקום שהוא מחוץ לתחום, כגון בישושים הקרובים מעט זה לזה, ובמהלך של רבע שעה או פחות עבור תחום שבת, כגון דבר מצוי מאוד משפחות ששוהות בשבת בישוב אור הגנוז או בר יוחאי הסמוכים למירון, והאב עושה עירוב תחומין כדי ללכת לציון הרשב"י במירון [לפי הכללים שבארו בחוברת דרך התחומין, דיני מירון], והאם נשארת בבית. הנה אם הילד פחות מגיל שש, לכאורה לא יועיל שהאב יניח לו עירוב, ואינו יכול לקחתו עימו. ואם הילד בגיל שש ומעלה, האב צריך להניח לו עירוב בפני עצמו. ואם הבן מעל גיל י"ג, צריך שהבן יניח את העירוב, או שהאב יהיה שלוחו ויודיענו לפני שבת.

כמו"כ בעיר ששכונותיה אינן מחוברות זו לזו ברצף בתים, וההולך משכונה לשכונה יותר מאלפים אמה צריך עירוב תחומין, כגון בירושלים שההולך מרחממה לבית וגן או לשערי צדק צריך להניח עירוב תחומין בשכונת גבעת שאול, אינו יכול לקחת את בנו הקטן כפי הפרטים הנ"ל.

ויש לדון אם אמו של הבן הקטן תעשה עבורו עירוב תחומין, ולא תעשה עבור עצמה, האם החסרון שהאב לא יכול הוא מצד שהבן כפוף לאמו, אבל לאמו יש כח לעשות לו עירוב שילך לבדו למקום אחר, או שילך עם אביו, או שהחסרון הוא שאין זה זכות לילד להיפרד מאמו, וא"כ גם אמו לא יכולה לעשות עבורו עירוב, אא"כ תעשה גם לעצמה [ואז נראה שיועיל אף אם אין

לעיל סי' שצ"ג ושצ"ד], ומ"מ לדעת השו"ע בדיעבד אם הניח בבין השמשות חל העירוב. אבל הביאור הלכה מביא שיש הרבה שיטות בראשונים שלא חל בדיעבד. והנה לכאול לא מצוי נפק"מ בהנחת העירוב בבית"ש, כי אם הולך עם המאכל בידיו, הרי מזמין בין השמשות אסור לטלטלו, וא"כ לא יתכן שיניח באמצע ביה"ש. אמנם זה יתכן במי שהניח מראש ולא אמר שיחול לו לעירוב, ונזכר בבית"ש לומר את הנוסח.

אבל יש עוד נפק"מ באדם שצוה לפני שבת לעשות עירוב ברגליו [ע"י עמידתו במקום הרצוי בדרך, כדלעיל סי' ת"ט ס"ז], ורגלים לצאת ברגע האחרון, וביתיים הגיעה שעת השקיעה ועדיין לא הגיע למקום. הרי באופן זה נמצא במצב של גתעבד, ותלוי במחלוקת האם מועיל עירוב בבין השמשות אמנם לפעמים ההלכה אינה מוכרחת, כגון לטיל בעלמא, וי"ל שבשביל עונג שבת שיכול לקיימו בדרכים אחרות, אין להיכנס למחלוקת זו, ולא יעשה את העירוב אלא יחזור לביתו.

סימן תט"ז

סעיף ד. יום הכיפורים הרי הוא כשבת, בין לענין עירובי חצרות, בין לענין עירובי תחומין. שאלה שנשאלנו ע"י הארגון לחולי צליאק, איך עושים עירוב חצרות לכל השכונה ולכל העיר, עם פת או חלה רגילה, הרי מצוי שיש אנשים חולי צליאק שאסור להם לאכול מפת זו, וזה סכנה עבורם, א"כ נחשב שהפת אינה ראויה להם לסעודה, וממילא לא ניתן לומר שכאילו הם דרים במקום של הפת. וכיון שיש אנשים שהעירוב לא מערב אותם, ממילא העירוב אינו מועיל אף לכל העיר, כי היא אינה מערבת את כולם, עכ"ל השאלה.

והתשובה היא שאין בזה בעיה כלל, וגם כשעושים עירוב בבנין שכולו אנשים חולי צליאק, יכולים לעשות עירוב חצרות עם פת רגילה. ולבאר הענין על פי מה שכותב השו"ע בסעיף זה, "יום הכיפורים הרי הוא כשבת, בין לענין עירובי חצרות, ובין לענין עירובי תחומין". מבואר שביום כיפור צריך לעשות עירוב חצרות עם פת, וצריך ביאור הרי אסור לסלם לאכול ממנה [מלבד חולים שאינם צמים], וא"כ זה פת שאינה ראויה. הגמרא (עירובין דף ל:) עומדת על שאלה זו, ואומרת שבית הלל הוכיחו מזה שאין צורך באוכל הראוי לכל אדם, אלא מספיק שהאוכל ראוי לילדים קטנים שאינם צריכים לצום. ולכן אומרים בית הלל שמוותר לערב לנזיר בין [בשיתופי מבואות ובעירובי תחומין שלא צריך פת דוקא], וכן לישראל בתרומה. אע"פ שהישראל לעולם לא יוכל לאכול מהתרומה, בכל זאת היא כשרה לעירוב, מחמת שראויה למאכל לכהנים.

וכן כתב הביאור הלכה בהלכות יום הכיפורים (סי' תר"א ס"א ד"ה כל) וז"ל, ודע דמערבין עירובי חצרות ועירובי תחומין בפת, אע"ג דאסור באכילה, מ"מ הרי חזי לקטנים שאינם מתענים, וכמ"ש רש"י בעירובין דף ל:, ודברי מטה אפרים בזה תמוהים, דלפי הנראה אשתמיט מיניה סוגיא זו. עכ"ל.

וביאור הסברה בזה, שחז"ל שתקנו עירוב בפת, מחמת שאדם נגרר אחר פיתו, לא הניחו את התקנה שתשתנה כל פעם לפי מה שאדם מעונין. כי אם יש לו בביתו פת ושולחן ערוך, ובמקום אחר רק כמה פרוסות, הרי ודאי שאינו נגרר אחר פת כזו. אלא חז"ל גדרו גדר, שאם מניח פת באחד הבתים, הרי הוא קיים את התקנה, וזה מאחד את האנשים בכל פת שראויה לאדם לשהו, אפילו רק לקטנים או לכהנים, נחשבת פת הראויה למאכל, ומקיימים בה את התקנה. ואם הניח אותה כדן, מותר לטלטל.

ולפי"ז ה"ה בענין חולי צליאק שאינם יכולים לאכול מפת העירוב, וכן אנשים שמסיבות רפואיות אחרות אינם יכולים לאכול מאותה פת שהונחה לעירוב, אע"פ העירוב כשר גם עבורם, כיון שהפת ראויה לאחרים.

אמנם באופן שיש בפת איסור אכילה, ויש מחלוקת בדן באיסור זה, ויש בעירוב מהאנשים הנהגים בה איסור מן הדין, בזה העירוב אינו מועיל, והוא שונה ממהדן הקודם, והביאור בזה כי באופן שיש מחלוקת הרי האוסרים סוברים שהיא אסורה לסלם, ואינה ראויה לאחרים. ועין במשנ"ב (סי' שפ"ז ס"ק מ"ז) שדוקא באופן שהם סוברים שהפת אסורה מן הדין, ולא באופן שנהגים חומרא. [ובאופן שאי אפשר להגיע אל הפת, או שמקפיד על עירובו שלא יתן ממנה לאחר, ראה בשו"ע ובפוסקים את הדין הנוגע לכל נושא בפ"ע].

והנה יש לשאול בענין החיוב לערב ביום הכיפורים, הרי ק"ל מקום פיתא אוסר, ולא מקום לינה, כמבואר בשו"ע (סי' ש"ע ס"ה), וא"כ כיון שבימים הכיפורים צמים ולא אוכלים, אין מי שיאסור ויתחייב בעירוב, וא"כ יש קטנים וחולים. ולא משמע כן מהשו"ע שכתב שצריכים לערב ביה"כ.

והביאור הוא, שכאשר אין לאדם "מקום פיתא", אזי מקום לינתו אוסר. וכמבואר בגמ' בעירובין [והובא להלכה בביאור הלכה סי' ש"ע שם] לגבי תלמיד ישיבה שאוכלים בבית ביה"כ וישנים בבית רבם, דאנן סהדי שהיו חוצים שלא לאכול בבית ביה"כ אלא בבית רבם, ולכן מקום האכילה שלהם אינו קובע, ומבואר בגמ' שאז מקום הלינה שלהם קובע. והביאור הוא, שאין הלכה שהאכילה אוסרת, אלא "המקום העיקרי" של האדם מחייב לערב עם האדם, ובסתמא מקום הפיתא עדיף ממקום הלינה, אבל כשאין פיתא, ממילא מקום האדם הוא במקום הלינה. לכן ביום הכיפורים שאין לאדם מקום אכילה, הרי הוא אוסר במקום הלינה.

ונפק"מ למקומות שאנשים באים ליו"כ להתפלל אצל רבם, ואין להם שם בית, אלא לוקחים בית ספר או פנימיה, וישנים שם בכמה חדרים. והנה בשאר שבתות השנה אינם צריכים לערב באופן זה בתוך הבנין [גם כשלא סומכים על העירוב הכללי], כי אין שם מקום פיתא, [וכל הבנין נחשב כחדר, כמבואר בספרי זמננין], אבל ביום הכיפורים, לפי משנ"ת שאין לאדם פיתא ואז מקום לינתו עיקר ואוסר, א"כ צריכים לעשות עירוב בבנין, למי שלא סומך על העירוב הכללי של השכונה. [יש לציין שיש חולקים וסוברים שרק מי שישן בבית שאוכל בו בשאר הימים אוסר ביום הכיפורים, ולא בלינה לבד].

סעיף ה. יו"ט נוהג בו עירובי תחומין, אבל לא עירובי חצרות. וכן כתב השו"ע (סי' תקכ"ח ס"א) יום טוב אין צריך עירובי חצרות ושיתופי מבואות, אבל עירוב תחומין צריך. וכתב המשנ"ב שם שמסתמית לשונו משמע שלא תקנו עירוב כלל ליו"ט, אך מדברי הרמ"א (סי' תקכ"ח ס"א) [שכתב ואם הניח עירוב וכו'] מבואר שדברים שאין בהם צורך כלל אסור להוציא מבית לחצר בלא עירוב. ועל כן כתבו האחרונים דכשמערב ומניח פת של עירוב חצרות בשביל שבתות השנה, יכלול גם את יו"ט.

והנה העוסקים בעירובים רגילים ללמוד מדין זה שבערב יו"ט לא צריכים לבדוק את העירוב, כיון שלא צריך לעשות עירוב במיוחד ליו"ט. אך זה אינו נכון, ובאמת יש לדייק שיש בעירוב שני דברים. מה שחז"ל קוראים עירוב, היינו הנחת הפת לצורך שיתוף התושבים כפי שתקנו שלמה המלך ע"ה, וזה כדי להתייר טלטול מרשות היחיד אחת לרשות היחיד אחרת. ומה שאנחנו קוראים היום עירוב, הוא בדיקת החוטאים ותקון המחיצות שזה נועד לעשות את המקום לרשות היחיד, ולולי זה הרחובות וגם חלק מהחצרות היו כרמלית, [ולא מועיל עירוב פת לסרמלית].

בזמן חז"ל עיקר העסק בעירוב היה לאסוף את הפת, משהו קטן מכל דיר, משא"כ בענין המחיצות לא היו צריכים להשקיע כ"כ, כיון שהיו גרים בערים מוקפות חומה, או שהיו מערבים רק מבוי אחד קטן, והיה די בעשיית לחי אחד בפתח המבוי. לעומת זאת בזמננו, עיקר ההשקעה וההקושי הוא בעשיית המחיצות, שמקפידים עיר שלמה או שכונה בחושים ועמודים ולחיים, הנתונים כל הזמן לפגיעות ממשאיות וכלי רכב רבים, ועוד שאר קלקולים אין ספור, כפי שמבואר בגליונות אלו. ולכן אנו קוראים לזה "עשיית עירוב", [שע"י שהכל מוקף ניתן לעשות את העירוב בפת].

מה שדיברו הפוסקים האם עושים עירוב ליו"ט. היינו לגבי דין הפת, שהמחבר סובר שכיון שחוב הטלטול הוא לצורך והוא מותר ביו"ט, לא תקנו את האיסור להוציא מבית לחצר המוקפת, דהיינו מרה"י, ולכן לא צריך פת לערב ביניהם. והרמ"א חולק ע"ז וסובר שיש דין עירוב גם ביו"ט, דהיינו שלגבי דברים שאינם לצורך יש איסור לטלטלם אף מרה"י לרה"י של בעלים אחר, או מבית לחצר המשותפת. ובמשנ"ב (סי' תקכ"ח סק"י) הביא שהמהרש"ל כתב שהמנהג כמחבר שלא לעשות עירוב בפת, אבל המשנ"ב כתב שלכתחילה כשמניח את הפת יאמר שעושה גם בשביל יו"ט (וע"ע בבה"ל ד"ה ואם, ובשעה"צ ס"ק י"ז), ובסי' תקכ"ח לא הביא דברי מהרש"ל, וכתב בשם האחרונים שיכלול את יו"ט בשל שבת, מחמת שאין כדאי לבדוק על יו"ט לבד ושעה"צ סק"א).

אבל לגבי דין היקף העירוב, לא נאמר שאין עירוב ליו"ט. אמנם חוב ההוצאות והטלטולים לצורך מותרים ביו"ט, אך יש הרבה דברים שמטלטלים שלא לצורך, ואסור לטלטלם כשאין היקף עירוב. ודין זה מבואר בשו"ע (סי' תקכ"ח ס"א) שכתב וז"ל, מתוך שהותרה הוצאה לצורך אכילה, הותרה שלא לצורך כגון קטן ולולב וס"ת וכלים, וביאר הרמ"א הצריכים לו קצת, אבל מסיים השו"ע שאבנים וכיוצא בהן אסור, וביאר המשנ"ב (סק"ח) שכיון שאין בהם צורך היום כלל אסור לטלטלם או להוציאם, ולכמה פוסקים חייב מלקות על הוצאתו לרשות הרבים, ואף לרמלית יש עכ"פ איסור דרבנן, ולפי"ז כיון שלולי היקף העירוב כגון שיש איזה חוט אחד קרוע, הרי כל הרחובות הם כרמלית, והטלטול מהבית לרחוב הוי הוצאה מרה"י לרמלית. א"כ חובה לשמור על היקף העירוב גם ביו"ט להתייר הוצאה שלא לצורך.

ועיין משנ"ב בגליונות "תיקוני עירובין" (גליון מס' 223, 9) כמה מצוי הוצאה שלא לצורך, שבכלל זה רוב הדברים שמחזירים ממקום האירוח לבית, ואין צריכים אותם בבית מחמת שיש אחרים כמותם [כגון טיטולים, בגדים מלוכלכים, טישו שאינו נצרך לדרך] כמ"ש המשנ"ב (שם סק"י). ואפילו לגבי מפתח כתב המשנ"ב (שם סק"י) שנכון להחמיר.

בסייעתא דשמיא אנו מסיימים בזה את ערכת ההלכות על המשנ"ב הלכות עירובין.

ובצאתנו נישא הודאה ותפילה לרבון העולמים, עד הנה עזרונו רחמיך, ולא עזבונו חסדיך, ואל תטשנו ה' אלוהינו לנצח. שנוזה להמשיך ללמוד תורה והלכה לרבים, בגליונות ההלכה בספרים ובשיעורים, ויתקבלו הדברים בשמחה בבתי המדרשות. וא"ה נמשיך במתכונת זו בנושאים הלכתיים נוספים. [לאחר התגים יהיה ניתן בעז"ה לקבל קובץ של כל הגליונות].

למעונינים במידת השטח הכשר שבסוכה ע"י מכשיר העירובין 05484-83320

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

חג הסוכות - ביטול יצר ע"ז

סוכות - ליל י"ט ראשון
הניכי הישיבות רמות א' תשע"ה

דין סוכה מגורן ויקב - קודם שעזרא למד בן מקרא

א] בסוכה (יא, א) תנן, זה הכלל כל שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככין בו, וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככין בו, ובגמרא (ב"ב) מנא הני מילי, אמר ריש לקיש 'ואד יעלה מן הארץ' מה אד דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, אף סוכה דבר שאין מקבל טומאה וגידולו מן הארץ, ומקשינן, הניחא למ"ד ענני כבוד היו, אלא למ"ד סוכות ממש עשו להם מה איכא למימר, דתניא 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' ענני כבוד היו דברי רבי אליעזר, ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם, הניחא לר"א אלא לר"ע מה איכא למימר וכו', כי אתא רבין אמר ר' יוחנן אמר קרא 'באספך מגורן ומיקבך', בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר, ואימא גורן עצמו ויקב עצמו וכו', רב חסדא אמר מהכא 'צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמר ועלי עץ עבות' היינו הדס היינו עץ עבות, אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה, ועץ עבות ללולב עכ"ל הגמרא.

ובערוך לנר (שם) ביאר שיש בסוגיא זו פלוגתא בראשונים, האם הוי תרי ילפותות, או שרב חסדא רק מפרש ומגלה על קרא דבאספך שמסככים בפסולת גורן ויקב, דבשיטת הריטב"א (כפי הבנתו בקושית הריטב"א) הוכיח הער"ל דפליגי, דבריטב"א (שם) הקשה היאך אפשר שטעם הפסול במחובר לאו משום תעשה ולא מן העשוי, דא"כ למה מחובר פסול, דליכא למימר דילפינן מקרא ד'פסולת גורן ויקב' ומשמע תלוש, דא"כ לרב חסדא דלית ליה דרשה זו למה מחובר פסול, ומוכח שדעת הריטב"א שר"ח פליג אדרבי יוחנן.

אולם ברש"י (ב"ב א"ד פסולה) כתב 'שאין מסככין במחובר, דאמר מר באספך מגורן ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר', ולדבריו צ"ע לשיטת ר"ח למה מחובר פסול, הא ילפינן לדין הסכך מפסוק אחר מ'צאו ההר והביאו עלי זית וגו', וכתב שנראה ברש"י שנקט שאין כאן מחלוקת, אלא רב חסדא מפרש לקרא בנחמיה שהוא ראיא שאין הפירוש בקרא שיעשה מגורן ויקב 'עצמו', דא"כ יפסל פסולת גורן ויקב ודבר שאינו מקבל טומאה, והיאך אמר להם עזרא שיעשו סוכה מהדס שוטה, ובהכרח שזו גילוי מלתא דקרא פסולת גורן ויקב קאמר, וא"כ שפיר גם לר"ח ילפינן פסול מחובר מדרשה דפסולת גורן ויקב.

והנה בדעת הריטב"א שנראה דר"ח פליג על רבי יוחנן ולדעתו ילפינן לה רק ממה שאמר להם עזרא, ואילו הקרא 'באספך מגורן ומיקבך' אפשר לפרשו שמסככים בגורן וביקב עצמו, אכתי צ"ב מנא ידעי עד עזרא שצריך פסולת גורן ויקב.

וראיתי למרן החת"ס בדרשותיו (ח"א דף מו טור ג') שביאר ביאור נפלא בהך ענינא, דהנה בנחמיה (ח, יד - יז) כתיב 'וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר ישבו בני ישראל בסוכות בחג וגו', ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סוכות איש על גגו וגו'. ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד'.

ובערכין (לב, ב) מקשינן, אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא וכו', ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא - של

עזרא] עלייהו כי סוכה [-להצילם מיצרא דע"ז] עי"ש. והעולה מדברי הגמ' שפשיטא לכו"ע שגם עד עזרא עשו סוכה כדן, ונחלקו האם מה שנאמר בנביא היינו שהתחדש בזמן עזרא 'קדושה שניה' לארץ ישראל, משום שקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, או שהתחדש ביטול יצרא דע"ז.

וביאר הח"ס שזה ודאי היה בהלכה למשה מסיני שצריך לסכך מפסולת גורן ויקב, אלא שזה הוי כתורה שבע"פ, ואתא עזרא ואסמכניהו אקרא, והוסיף החת"ס שעניין זה מרומז בקרא דכתיב 'באספך', ובא"ת ב"ש ב'אספך' הוא פסולת, והוסיף, דהנה בשבת (קד, א) איתא דאתו דרדקי לבי מדרשא ואמרי מילתא דאפילו בימי יהושע בן נון לא אתמר כוותייהו, ומשמע שבימי יהושע לא דרשו האלפ"א בית"א של א"ת ב"ש [כן מתבאר שם ע"פ המהרש"א עי"ש].

והנה עזרא שהיה סופר מהיר והחזיר ליושנה הנקודות והטעמים והמסורה ודרשת האותיות, הוא המציא דרשה זו באספך אותיות בפסולת, נמצא א"כ שמימי יהושע בן נון נעשו הסוכות מפסולת גורן ויקב מדין תורה שבע"פ, כי לא ידע היכן זה רמוז בתורה, אבל בימי עזרא וימצאו כתוב בתורה וכו' היינו הרמז ע"פ א"ת ב"ש, ודו"ק.

גילוי כתב אשורית וקדושתו - אחר תיקון חטא העגל וביטול ע"ז

ב] והנה מתבאר בסוגיא בערכין (שם) למ"ד קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, מה שנאמר בנביא 'ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות כי לא עשו מימי ישוע בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא ותהי שמחה גדולה מאד', כל זה קאי על ביטול היצר דע"ז שעזרא הגן עליהם כסוכה, ויש להתבונן למה נרמז עניין זה של ביטול יצרא דע"ז דוקא ב'סוכה', וגם דבר זה היה בחג הסוכות וכמבואר בפסוקים שם, ומשמע שביטול יצרא דע"ז הוא ממהות ענינו של חג הסוכות.

ונראה לבאר את הדברים, ונקדים, דהנה בסנהדרין (כב, א) איתא, תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה [-אשורית] ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן החזירו להם, שנאמר שובו לבצרון וגו', למה נקרא שמה אשורית שמאזשרת בכתב עי"ש, וכתב רש"י 'בכתב זה נתנה תורה לישראל - בימי משה, ולמה לא כהלין כתבא למקרא, דכיון שחטאו בבית ראשון ובזו את התורה, נהפך להם לרועץ, לשון תרעץ אויב - ששכחוה'.

והנה בדרשות בית דוד (דרוש ו') האריך בליבון הסוגיא, והקשה על פירוש רש"י שחטאו בבית ראשון כמה קושיות, ולפיכך ביאר שחטאו היינו בחטא העגל, ולוחות ראשונות ניתנו בכתב אשורית שבכתב זה יש כל התורה כולה בתגיה באותיותיה ברמזיה בסודי האותיות, אבל כשחטאו בעגל ניטל מהם כתב זה, והיינו משום שאין זוכים לכתב זה רק כשיש שלימות במלכות שמים והשגות גבוהות של כלל ישראל.

ולפיכך הלוחות שניות ניתנו בכתב עברי, שבזה יש רק את הכתב כפשוטו ולא נכללים כל התגים והרמזים, ובהו ישב דבגמרא במגילה (ג, א) איתא דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, ואילו בירושלמי (שם א, ט) איתא לחד מ"ד ש"ע"ן שבלוחות בנס עמד, וביאר דהא דאיתא בבלי איירי בלוחות הראשונות שהיה כתב אשורי היה צריך נס להעמיד את ה'מ'

וה'ס', משא"כ הירושלמי איירי בלחות השניות שהיה בכתב עברי ולזה ה'ע' הייתה עומדת בנס ע"ש בכל דבריו.

והנה כל זמן שהיה חטא ע"ז בתוך כלל ישראל, לא זכו שיחזרו להם כתב אשורית, וזה היה בכל התקופה של הנביאים וחטא זה גרם לחורבן בית ראשון כידוע, עד שבמלאות שבעים שנה לגלות בבל, עזרא עלה לארץ ישראל ויחד עם אנשי כנסת הגדולה ביטלו יצרא דע"ז ע"י תפילתם, וכמבואר בגמרא ביומא (ס"ט, ב) ובסנהדרין (עד, א), וגם לזה זכו ע"י מסירות נפש לתיקון החטא הנורא דע"ז שחנניה מישאל ועזריה מסרו נפשם על קידוש השם, ורק לאחר תיקון חטא ע"ז קיבל עזרא את הכוח להחזיר את כתב אשורית למקומו.

והוסיף עוד דבר נורא, שגם אח"כ כשכבר ביטלו את יצרא דע"ז, עדיין היה חסר בשלימות מלכות שמים, מחמת שהיה מחלוקת בישראל ושנאת חנם, ואז כשיש פירוד בעם ישראל המלכות אינה שלימה משום שהבורא עולם הוא מלך על עם אחד, דמלכותו יתברך איננה מלכות על הרבה גופים נפרדים, אלא כשכולם הם חטיבה אחת, וכמו שאומרים בשבת בתפילת מנחה 'אתה אחד ושמן אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', ונמצא ששורש חטא המחלוקת שייך לחטא של ע"ז, וכשיש פירוד בעם ישראל חסר בשלימות מלכותו יתברך, וזה מה שגרם לחורבן הבית השני.

והנה בנדרים (לח, א) איתא 'רב ושמואל דאמרי תרויהו חמשים שערי בינה נבראו בעולם, וכולם נתנו למשה חסר אחת, שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים', וביאר דמשמע שבתחילה כולם נמסרו למשה, והיינו קודם שבירת הלוחות הראשונות שהיו בכתב אשורית, אלא שלא נשתיירו למשה רבינו משום שבשבירת הלוחות נסתלק כתב אשורית, שהוא כנגד השער הנ' שבו כלול כל סודות ורמזי התורה.

ושלימות והתחברות כלל ישראל זהו רק ע"י התורה הקדושה, כי בזה יש מאחד בין כולם, ובזה ביאר את דברי המדרש רבה (בראשית א, י) 'עשרים וששה דורות היתה האל"ף קוראת תגר לפני כסאו של הקב"ה, אמרה לפניו רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך בי, אמר לה הקב"ה ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר ה' בחכמה יסד ארץ וגו', למחר אני בא ליתן תורה בסיני ואיני פותח תחלה אלא כך שנאמר אנכי ה' אלהיך', והיינו משום ש'א' שמורה על האחדות, שייכת רק לאחר מתן תורה שע"י התורה מתאחדים להיות אחד, ע"ש עוד בכל נוראות דבריו.

ולפי"ז מה מאוד יומתקו דברי הח"ס הנ"ל שבימי עזרא בביטול יצרא דע"ז, וחזר הכתב, חזרו ג"כ כללי א"ת ב"ש' שנשתכחו וחזרו ויסודם, ולכן וימצאו כתוב בתורה את מצוות סוכה, [והגם שמשמע שדברים אלו נשתכחו בימי אבלו של משה (עי' תמורה טז, א), היינו משום שכל זמן שמשנה היה, עמד להם זכותו לדברים מסוימים], ובזמן אבלו נשתכחו, וחזרו רק כשזכו לבטל יצרא דע"ז בימי עזרא וכמבואר ודו"ק.

ובספר מגלה עמוקות (פרשת ואתחנן) האריך שהטעם שמשנה השתוקק להיכנס לארץ היה בכדי לעקור ולשרש את העבודה זרה שהיה שם ע"ש בכל דבריו. ובסוף הפרשה כתב שהטעם שאהרן לא התחנן להיכנס לארץ כמו שמשנה התחנן, משום שאהרן ידע שעזרא יהיה גלגולו, והוא כבר יתקן את כל הנצרך ויבטל את היצרא דע"ז, ודו"ק.

הגאולה העתידה - ויעשו כולם אגודה אחת

ג] והנה במדרש רבה (במדבר יח, כא) איתא 'כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתנו', אמרו ישראל ריבוננו של עולם בזמן שבית המקדש קיים היינו מקריבים קרבן ומתכפר, ועכשיו אין בידנו אלא תפילה. טו"ב בגימטריה י"ז, תפילה י"ט ברכות, הוצא משם ברכת המינין שתקונה

ביבנה, ואת צמח דוד שתקנו אחריו. וכתב באור דוד (ח"א עמוד ר"ז) לבאר שהכוונה שהי"ז ברכות הם כנגד י"ז ימים שהקריבו בהם קרבנות שהיו עולים בהם ונמצאים בירושלים.

וביאר שם ש'תקע בשופר' הוא כנגד יו"ט ראשון של סוכות וכמו שנאמר בברכה זו 'קבצנו יחד', וזה רומז לדברי הגמרא במנחות (כו, א) 'ד' מינין שבלולב ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות, העושין פירות יהיו זקוקין לשאין עושין, ושאין עושין פירות יהיו זקוקין לעושין פירות, ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהיו כולן באגודה אחת, וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו כולן באגודה אחת, שנאמר (עמוס ט, ו) הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה'.

והדברים מתבארים היטב למבואר לעיל בשם בית דוד שגילוי מלכותו בשלימות יהיה רק לעתיד לבוא כשיתבטלו כל המחלוקות ששורשו מחטא העגל חטא ע"ז וכמבואר שם, וזה מרומז בחג הסוכות שהוא חג שנרמז בברכת תקע בשופר שקיבוץ הגלויות יהיה בכך שנוכה ל'קבצנו יחד' ודו"ק.

ונראה להוסיף דהנה ברש"י (שם) פירש 'בהרצאה - כשהן מתעניין אין נענין עד שיהיו כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים דומיא דעושין ואין עושין פירות'. ובהגהות המצפה איתן הביא גרסת הילקוט (אמור רמז תרנ"א) 'וכן ישראל לא ישונו לארצם עד שיהיו כולן באגודה'. ומה מתוקים הדברים לפי המבואר, שהד' מינים בא לרמז שרק כשהיו באגודה אחת ישונו לארצם, וזהו גם מה שמרומז בברכת תקע בשופר גדול שהוא כנגד חג הסוכות.

והנה בפסחים (ה, ב) איתא, וכן בילקו"ש (בא רא), בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון, להכרית זרעו של עשו, דכתיב ויצא הראשון אדמוני, לבנין בית המקדש, דכתיב כסא כבוד מרום מראשון, ולשמו של משיח, שנאמר ראשון לציון הנה הינם. וביאר המהרש"א שחג הפסח מועיל לזכות להכרית זרעו של עשיו, ובזכות חג הסוכות יזכו לגאולה בבנין בית המקדש להשרות שכינתו עלינו, כטעם ויהי בשלם סוכו וגו', וטעם מצות לולב שנאמר בו הראשון על שם השמחה וכו' יזכו לשמחה לעתיד בבא משיח שנקרא ראשון, הן הם הדברים שחג הסוכות וקיום מצוות ד' מינים, הם כנגד הגאולה העתידה וביאת המשיח שזה נרמז בברכת תקע בשופר וכו"ל.

ובספר אגודת אוזב (בתחילת הספר בדרוש לשבת שובה) כתב אחר שביוהכ"פ התפללו "ויעשו כולם אגודה אחת" וכו' באים בסוכות ועושים אגודה אחת בד' מינים ע"ש.

סגולת חג הסוכות - ביטול יצרא דע"ז

ד] ומעתה נבוא לבאר למה ענין של ביטול יצרא דע"ז ותיקון חטא העגל שייך דווקא לחג הסוכות, שהרי זהו יסודו של חג הסוכות ביטול חטא העגל וחזרת עניי הכבוד, וכמבואר בדברי הגר"א בתחילת שיר השירים, שביאר שהד' פסוקים הראשונים של שיר השירים הם כנגד ד' חגים, שיר השירים, כנגד פסח שאמרו שירה, ישקני מנשיקות פיהו, כנגד מתן תורה.

והפסוק 'לריח שמניך טובים וגו' על כן עלמות אהבוך', מדבר על בניית המשכן שהקריבו בו ע' פרים כנגד האומות, וזהו נגד חג הסוכות שאז חזרו עניי הכבוד שהסתלקו בעגל, (וכפי הנראה נסתלקו מעובדי העגל ולא מכולם, וכמו שמבואר לקמן בשם החת"ס), לפי שביוהכ"פ ירד משה מההר עם לוחות שניות, ולמחרת יום הכיפורים ויקהל משה וציווה על המשכן וזה היה ב"א תשרי, וכתוב והעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר היינו עוד ב' ימים י"ב - ו"ג, ובי"ד נטלו כל חכם לב ממשנה את הזהב, ובט"ו התחילו לעשות את המשכן, ואז חזרו עניי כבוד, ולכן עושים חג הסוכות בט"ו תשרי ולא בניסן ע"ש.

לבנות את בית המקדש כי דמים הרבה שפך, ורק שלמה שהיה איש שלום הוא שבנה את ביהמ"ק, כך רק אנשי כנה"ג שעלו ברשיון כורש לארץ ישראל הם זכו לתקן תפילה במקום קרבות. [וע"ע מש"כ מרן בדרשות ח"א עמוד מ"ח טור א'].

ומאוד ימתקו הדברים לפי זה שגם עצם חג הסוכות שהוא זכר ל'כסוכות הושבת' היינו הסוכות שהיו במלחמות של כיבוש הארץ בימי סיחון ועוג וכמו שנתבאר לעיל מדברי הרוקח וזה היה ג"כ בזכות שכבר היו קרובים לארץ ישראל והיו יכולים לבטל יצרא דע"ז, ומתוך כך זכו לכיבוש הארץ, ולכן גם אנו עושים זכר לזה את חג הסוכות שיסודו כנגד תיקון חטא העגל וביטול יצרא דע"ז וכו"ל ודו"ק.

קולך ערב - הודו לה' כי טוב

ה[ה] והנה בילקוט שמעוני (שה"רמז תקפ"ו) איתא על הפסוק (ב, יד) 'יונתי בחגי הסלע בסתר המדרגה הראיני את מראיך השמיעני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאווה', יונתי בחגי הסלע - אלו ישראל שחוגגין לפני הקב"ה שנקרא סלע וכו', הראיני את מראיך - בקיחת לולב נאה ואתרוג נאה, השמיעני את קולך - בהלל, כי קולך ערב - בהודו לה' כי טוב, ומראיך נאווה - באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא.

ונבאר את הדברים בדרכו של הבית דוד (דרוש ד' וט'), שע"י ד' מינים שמסמלים את אחדות כלל ישראל אנחנו מקיימים 'הראיני את מראיך', וענין זה מתבאר בגמרא במנחות (כו, א) 'ד' מינין שבלולב ב' מהן עושין פירות וב' מהם אין עושין פירות וכו', ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהיו כולן באגודה אחת, וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו כולן באגודה אחת, שנאמר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה', ולעיל (אות ג) נתבאר עוד ענין זה. [וע"י בספרי (וזאת הברכה פ' שמו) על הפסוק 'יחד שבטי ישראל, כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות אגודות, וכן הוא אומר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה'], וזה הרישא שהקב"ה רוצה לראות אותנו מאוחדים ובמצב כזה 'הראיני את מראיך'.

אולם כפי שכבר נתבאר, אין המלכות שלימה אלא כשהעם הוא חטיבה אחת, וזה רק ע"י התורה הקדושה שע"י זה אנחנו עם סגולה, ולפיכך כל זמן שאין אומרים 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו' עדיין אין קולנו ערב, וביאור הדברים ע"פ הא דאיתא בילקוט (תהלים רמז תתע"ה) 'כי לעולם חסדו, זו התורה שנתן להם לישראל שנקרא חסד, שנאמר ותורת חסד על לשונה, וכן הוא אומר חסדי ה' כי לא תמנו', וזהו כוונת הילקוט בשה"ש שמתו אנחנו ערבים ונאווים לפני הקב"ה רק בהודו לד' כי טוב שהוא כנגד התורה, והיינו שע"י לימוד התורה אנחנו נעשים לאגודה אחת וכל המלכות נשלמת [וע"י בפסחים (ק"ח, א) 'אמר רבי יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד עשרים וששה דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזו אותם בחסדו'].

וכתב הבית דוד שבאמת יש בזה עומק נוסף בהמשך המדרש, 'ומראיך נאווה - באנא ה' הושיעה נא ובאנא ה' הצליחה נא'. דהנה איתא בילקוט (שם רמז תתע"ו) 'אנשי ירושלים בפנים אומרים אנא ה' הושיעה נא ואנשי יהודה מבחוץ אומרים אנא ה' הצליחה נא'. וביאור הדברים, דהלא הכתוב (זכריה י, יד) אומר וגם יהודה תלחם בירושלים, והיינו שלעתיד לבוא האומות יכריחו את יהודה להילחם בירושלים, אבל אנשי ירושלים בפנים לא ידעו זאת, ויתפללו אנא ה' הושיעה נא, אבל אנשי יהודה אינם יודעים מה להתפלל, שהרי הם נלחמים באנשי ירושלים, וא"כ הם חוששים ומפחדים בין אם אנשי ירושלים ינצחו ובין אם הם ינצחו, ולכן מתפללים אנא ה' 'הצליחה נא' היינו שינצחו אנשי ירושלים, אבל להם לא יגרם נזק יעו"ש.

ונמצא שבחג הסוכות חזרו ענני הכבוד משום שהתכפר להם חטא העגל וכמבואר בדברי הגר"א, אולם בזמן בניית המשכן לא הושלם הכפרה שהרי עדיין נשאר מעט משורש חטא העגל חטא ע"ז, ולפיכך לא חזר להם הכתב אשורית, ולכן רק בימי עזרא שקיימו את מצוות סוכה כדבעי, ומסירות נפשם של חנניה מישאל ועזריה, זכו עזרא ואנשי כנסת הגדולה לבטל את יצרא דע"ז ולתקן לגמרי את חטא העגל ואז חזר להם הכתב.

ומעתה מבואר מה שאמרו בגמרא 'ואידך דבעי רחמי על יצר דעבודה זרה ובטליה ואגין זכותא עליהו כי סוכה' דאינו משל בעלמא אלא שעזרא אגין עליהו 'כסוכה' שכשם שבסוכות התכפר להם חטא העגל וחזרו ענני כבוד, כך עזרא אגין עליהו כשתיקנו את חטא העגל בביטול יצרא דע"ז.

ומבואר היטב לפ"ז שגם ביטול יצרא דע"ז היה בכ"ד בתשרי לאחר חג הסוכות ושמיני עצרת וכמבואר בפסוקים בנחמיה (רפ"ט), משום שרק אחר תפילת הימים הנוראים להיות 'אגודה אחת' וקיום מצות ד' מינים באגודה אחת בחג הסוכות שהתקיים בהם 'ואגודתו על ארץ יסודה' וכמבואר במנחות (שם), היה ניתן לבטל יצרא דע"ז, ודו"ק.

וראה בדרושי בית דוד (דרוש ד') שכעת המצוות ניתנו לנו להיות כלי קרב להילחם נגד היצר הרע המסתבך בנו, סוכה נגד יצרא דעבודה זרה אשר מהצורך להסתר מפניו ולהתחבא ממנו, ולולב נגד יצרא דעבירה אשר מהצורך להילחם עמו, אך לעתיד לבוא לא יצטרכו ישראל לעשותם על בחינה זו, כי לא יצטרכו לכלי קרב בהסיר הרע מקרבם, וישראל יקיימו את המצוות מפאת עצם קדושתם ורוחניותם ודביקותם בה', כמאמר הוזה"ק (ח"ג עג, א) קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא, וישראל יהיו לומדים את התורה מפי הקב"ה, ועי"ש בכל דבריו הנפלאים.

והנה בדרשות חת"ס (בדרשות לשבת שובה, עמוד כ"ו טור ב' בד"ה בפסוק) האריך בענין יצרא דע"ז וביטולה, ותורף דברים הקדושים, שמה שבטלו ליצרא דע"ז היה ע"י שתקנו ג' תפילות ביום והתקבצות לבתי כנסיות ובתי מדרשות, משום שקודם לאותו הזמן היו עולים לרגל רק ג' פעמים בשנה, אבל לא היה די בזה לכל השנה, ומחמת היצר לעבוד לאלוקות נכשלו ועבדו ע"ז, והוסיף, שלכן באותו זמן עבדו בבמות (ע"י מלכים ב יב, ט) והמלכים שעמדו להם לא ביטלו את הבמות, ואע"פ שהיה בזה איסור כרת, משום שאם היו מבטלים את הבמות לא היו עומדים בזה ועובדים ע"ז שהוא חמור יותר.

אולם עזרא וסיעתו אנשי כנסת הגדולה עמדו ותקנו להם ג' תפילות בכל יום, ובה תש כוח היצר דע"ז ונתבטל, ולזה לא היה מספיק שכל אחד יבדה תפילה בלבו, אלא היה צריך את כוח התפילה שנתנה משמים בפיהם היאך לתקן תפילה קדושה כזו שתפעל ותתקן תיקון גדול כזה, וזה היה מכוח נקיטתם וזכותא דארץ ישראל, וזה הפירוש שהתישו כוחה של ע"ז.

וזה ביאור דברי הגמרא בערכין (לב, ב) 'והיינו דקא קפיד קרא עילוייה דיהושע, דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא כתיב ישוע, בשלמא משה לא בעא רחמי דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל אמאי לא ליבעי רחמי'. היינו שמשה רבינו שלא היה בא"י לא היה לו כוח לבטל יצרא דע"ז, והכוונה בזה שלא היה לו את הכוח לתקן את התפלות שהם כמו עבודת הקרבנות ובכך לבטל יצרא דע"ז, ומה שלמדו חז"ל (ברכות לב, ב) תפילה ממשה, זהו רק לאחר שכבשו את סיחון ועוג והיה לו קצת זכות דא"י.

והטענה הייתה על יהושע שנכנס לארץ והיתה לו זכותא דא"י, ובכל זאת לא תיקן להם סידורי התפילה במקום הקרבנות. ובטעם הדבר שיהושע לא תיקן להם דבר זה, ביאר החת"ס שכמו שדוד המלך לא ניתנה לו רשות

נגזר על הגשמים בחג ויועילו הקרבנות ויבטל גזירות רעות, ומשמע שדוקא קרבנות ציבור מועילים להשפיע גשמי ברכה, והיינו משום שהוא דין כללי, ולפיכך בעיני דוקא קרבנות ציבור ולא שאר קרבנות].

ונשאלת השאלה הלא אמרין ביומא (כא, ב) אמר רבי יצחק בר אבדימי במוצאי יום טוב האחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה [ופרש"י שמא תמול נחתם גזר דינם על המים], נוטה כלפי צפון עניים שמחין ובעלי בתים עצבין מפני גשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין וכו' ע"ש. וא"כ קשה מאוד שכולם יהיו מרוצים, אז מה נבקש מהקב"ה.

אולם העצה לזה היא לבקש כתפילת בני יהודה 'אנא ה' הצליחה נא' היינו שהקב"ה יעשה מה שטוב לכלל ישראל, אנחנו הרי 'כלל אחד' ואנחנו מבקשים מהקב"ה שידון אותנו 'כלל' ויעשה מה שטוב לכלל, וזה יכול להיות רק ע"י הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו דהיינו חיבור של כל ישראל לגוף אחד ע"י התורה ודו"ק.

אז נכון שבאים עם לולב הראיני את מראיך בלולב וד' מינים, אבל השמיעני את קולך בהלל, כי קולך ערב באנא ה' הושיעה נא והצליחה נא כאנשי ירושלים ואנשי יהודה - ואז מראיך נאווה.

ומעתה מיושב מה שנתקשה הקרן אורה במועד קטן (ח, ב) על מה שתיקנו הקדמונים לסיים את התורה בשמיני עצרת, אמאי לא חששו לעירוב שמחה בשמחה, שמעריבים את המצוה לשמוח בגמרה של תורה עם השמחה של היו"ט דשמיני עצרת, וכבר נתבאר במקו"א. ולפי המבואר עתה הוא מיושב היטב משום שבוזה השמיני עצרת הוא השלמה של חג הסוכות להורות שהושיעה נא והצליחה נא הוא ע"י התורה הקדושה, ובכך הזמן מסוגל להתגבר על יצרא דע"ז וכמו שה' בימי עזרא, ודו"ק.

שמיני עצרת - כנגד משה

דחש ליל שמיני עצרת תשע"ד היכל הישיבה

וכמו שאמר ליהושע (א, ח) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה וכו' כי אז תצליח את דרכיך ואז תשכיל', וזה טעם מנהגנו מה שאנו משנים מסדר הש"ס.

ולפי דבריו נמצא לדידן שגם מסיימים את התורה בשמיני עצרת, יש לנו ב' סיבות לקרות וזאת הברכה בשמיני עצרת, מצד שמיני עצרת וכמו שנבאר, ועוד שפרשה זו היא גם סיום התורה וראוי לקוראה ביום שמחת תורה.

ומעתה מיושב מה שהקשה הקרן אורה במועד קטן (ח, ב) על מה שתיקנו הקדמונים לסיים את התורה בשמיני עצרת, אמאי לא חששו לעירוב שמחה בשמחה, שמעריבים את המצוה לשמוח בגמרה של תורה עם השמחה של היו"ט דשמיני עצרת, ולפי המבואר שעיקר הרגל של שמיני עצרת זה יו"ט כנגד האומה יחידה שמתייחדת עם הקב"ה ע"י התורה, מיושב שפיר ששתי השמחות האלו יסודם אחד.

ובאמת ששני הדברים הם ענין אחד, וכדאיתא בחז"ל מדרש רבה (שה"ש א, ג) על הפסוק 'נגילה ונשמחה בך - בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה, בך בהקב"ה, בך בישועתך, בך בתורתך, בך ביראתך', ע"ש, ומתבאר שהשמחה בתורה והשמחה בה' יסודה אחת, שמחה שאנחנו בניך ואתה אבינו, אנו מאמיריך ואתה מאמירנו, וחזן מהקב"ה והתורה אין לנו שום דבר בעולם.

שמיני עצרת - כנגד משה

[ב] ויש להוסיף עוד טעם על קריאת וזאת הברכה בשמיני עצרת, דהנה ידוע שה' רגלים הם כנגד ג' אבות אברהם יצחק ויעקב, וכמו שכתב הטור

ונמצא א"כ ש'קולך ערב' ו'מראיך נאווה' של כלל ישראל, הוא דווקא ע"י שיעשו כולם 'אגודה אחת' ע"י לימוד התורה, ומתוך כך מראיך נאווה שאדם אינו דואג לעצמו, אלא מבקש מהבורא עולם שיעשה מה שטוב 'לכלל ישראל' ואז קולך ערב ומראיך נאווה ואז ומלכותו בכל משלה בשלימות, וזהו החג של שמיני עצרת נגילה ונשמחה 'בך בתורתך' (ע"י מד"ר ששה"ש א, ג) וככה יגאלנו ויושיענו ויפרוש עלינו סוכת שלום, וזהו מה שיביא את הגאולה העתידה מה שיעשו כולם אגודה אחת, ובכך יבטלו את השייכות לחטא ע"ז וכו"ל, ודו"ק.

ולהשלמת הדברים יש לציין בקצרה למה שנתבאר במקו"א בהרחבה במה שאמרו חז"ל בר"ה (טז, א) 'מפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה', דאע"פ שגם ד' מינים מרצים על המים כמבואר בכמה דוכתי, מ"מ לפי המבואר בדברי הר"ן (בסוגיא שם) שהדין בחג על המים הוא דין כללי על כלל ישראל כמה יזכו לגשמי ברכה, ולפיכך כדי לרצות בחג על המים צריך דווקא את ניסוך המים שהיא מצוה כללית.

והוא מבואר להנ"ל שסגולת חג הסוכות הוא 'וקבצינו יחד', ולכן הדין הוא על ה'כלל' וגם הדרך לרצות על המים הוא רק במצווה ששייכת לכל הכלל, והיינו שאף לפי מה שנתבאר שד' מינים הם ב'אגודה אחת' וזה תשלום לבקשה בימים הנוראים ויעשו כולם אגודה אחת, בכל זאת הדין ולקחתם לכם הוא שתהא לקיחה ביד כל אחד ואחד (ע"י סוכה מא, ב). משא"כ ניסוך המים שהוא ניסוך אחד עבור כל כלל ישראל, ומכיון שנתבאר בר"ן שזה דין כללי בעיני מצוה שכוללת הכל יחד ודו"ק.

[וכיוצא בדבר ביארנו ברש"י עה"פ בקהלת (יא, ב) 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ', וכתב רש"י 'לא ידעת מה

וזאת הברכה - שמיני עצרת

[א] בגמרא במגילה (לא, א) איתא לגבי הקריאה שבשמיני עצרת 'למחר קורין וזאת הברכה ומפטירין ויעמד שלמה'. וכתבו תוס' ויש מקומות שנהגו להפטיר בויהי אחרי מות משה, ושיבוש הוא שהרי הש"ס אין אומר כן, ויש אומרים שרב האי גאון תקן לומר ויהי אחרי מות משה, אבל אינן יודעין הסברא אמאי שנה סדר הש"ס'.

ובמשך חכמה (בסוף הספר) ביאר דהא דאמרו במגילה איירי בבני מערבא שהיו מסיימים את התורה אחת לשלש שנים, ובכל זאת היו קוראים 'וזאת הברכה' בשמחת תורה מדין הקריאה של היום, ע"פ המבואר בסוכה (נה), ששבעים פרים של חג הם כנגד האומות, ופר יחיד שמקריבים בשמיני עצרת הוא כנגד כלל ישראל שהם אומה יחידה. ובמה מתייחד העם הזה ע"י התורה, וכמו שנאמר בזאת הברכה 'ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתא מרבבות קודש וגו', אף חובב עמים', והיינו שהקב"ה הניח את כל האומות והשרה את שכינתו על ישראל ונתן להם את תורתו.

ולפיכך מפטירים 'ויעמד שלמה' ע"פ מה שאמרו בברכות (ו, א) הני תפילין דמרי עלמא מאי כתיב בהו, 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', ולזה משה רבינו אמר לישראל 'תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב'. וישראל אומרים על ידי שלמה שדבר אל ה' 'כי אתה הבדלתם לך לנחלה מכל עמי הארץ', ה' אמר שהתורה נתונה למורשה לנו, ואנו אומרים שישאלם להשם לנחלה ע"י ש.

אולם לדידן שמסיימים את התורה בכל שנה, קוראים 'ויהי אחרי מות משה' להורות שהתורה לא יא נוסף עליה ושום נביא לא יוכל לשנות,

עמדו בניסיון שלא התרעמו על הרעב שהיה בימי אברהם וכן היה בימי יצחק וכן בימי יעקב.

ובזה מובן מה שהקדים תומך קודם אורף, כי אצל הזכויות של ישראל הולכים ממטה למעלה, וזכרתי את בריתי יעקב, ואף את בריתי יצחק וגו', ולכן הקדים תומך לאורף היינו זכותו של יעקב קודם לזכויות של אברהם ויצחק, ולפ"ז ביאר מהו 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתי', שזהו מדת יעקב שעזב את אביו ואמו והלך ללמוד, ואת 'אחיו לא הכיר' זהו יצחק שהתנתק ממשפחה, 'ואת בניו לא ידע' זהו אברהם ששלח את בני הפילגשים, ולכן בני לוי שעמדו בנסיון ראויים הם לאורים ותומים הרומזים על האבות, ופרשה זו מלמדת אותנו את דרתם הנשגבה של האבות, וכן שההולך בדרכיהם זוכה לאורים ותומים.

ובפנים יפות (פ' משפטים) הוסיף שענין הג' רגלים, רומז על ג' עמודים שעליהם עומד העולם, תורה, עבודה וגמ"ח, שהפסח רומז על העבודה שכל ישראל מקריבים את פסחיהן לה', וחג השבועות הוא עמוד התורה, וחג הסוכות הוא זמן של גמילות חסדים, וכמו שאמרו חז"ל באבות (ה), בארבעה פרקים הדבר מתרבה, ברביעית, ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה, ואיתא שם עוד שהטעם שהדבר מתרבה במוצאי החג מפני גזל מתנות עניים הרי לנו שישינה קפידא מיוחדת על גמ"ח בחג הסוכות.

והוסיף עוד ששלושת העמודים הם גם כנגד ג' אבות, שגמ"ח מורה על אברהם שהוא בחינת חסד, עבודה היא בחינת יצחק שנעקד ע"ג המזבח, והתורה היא בחינת יעקב שהיה יושב אוהלים של תורה, וזה נרמז במה שאמרו חז"ל בברכות (לב, א) שהאבות הם ככיסא של ג' רגלים.

ונמצא א"כ שהימים טובים הם כנגד שלושה עמודי העולם, והם כשלושה רגלים, וזה שדבק בדרכם של אבות, הוא מקיים את החגים בשלימות וכראוי, וענין זה מתבאר בקריאת פרשת וזאת הברכה, ומעתה מבואר שפיר מדוע קורים וזאת הברכה בשמיני עצרת שהוא סוף המועדים גם למנהג בני מערבא שלא היו מסיימים את התורה בכל שנה.

[ולפי דברי הפנים יפות נמצא, שסוכות זהו חגו של אברהם שהיא מידת החסד וגמילות חסדים, ולזה מורה גם כל ענין האושפיזין, וכמו שביאר רבינו הש"ס בהקדמה (ד"ה סלולה) בענין הזמנת אורחים דווקא בימים טובים, ועיי"ש מדברי מוזה"ק בגדול החיוב להזמין אושפיזין, וזה שלא כדברי הטור שהובאו לעיל (אות ב) שחג הסוכות הוא כנגד יעקב כמו שנאמר ולמקנהו עשה סוכות.]

מהות הסוכות ושמיני עצרת

התבדלות משייכות ליצח"ר ושרו של עשיו

ד] בסוכה (מח, א) איתא, 'והיית אך שמח' לרבות לילי יום טוב האחרון, או אינו אלא יום טוב הראשון כשהוא אומר אך חלק עיי"ש, ומתבאר שפסוק זה בא למעט ליל יו"ט ראשון מדין שמחה ולרבות ליל יו"ט אחרון שהוא שמיני עצרת, ובדרשות חת"ס (דף מ"ז טור ד') כתב לבאר ע"פ דברי הרמ"ע מפאנו שהלשון 'חג' מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר יו"ט שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת, אבל שמיני איהו גופא הנקודה קדושה עליונה מכל הקדושות אפילו מקדושת יום הכיפורים, ולא שייך לקרותו חג.

והוסיף עוד החת"ס, שבאמת שמיני עצרת עיקר קדושתו הוא להיפך מיהכ"פ, דיהכ"פ קדושתו הוא ע"י עינוי נפש, וקדושת שמיני עצרת הוא ע"י שמחה וזה נקרא מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים, כי אהבת ה' ע"י עינוי נפש כמו יוה"כ הוא למטה ממדרגת אהבת שמ"ע שהיא ע"י שמחה ועיי"ש עוד בדבריו.

(סי' תי"ז) בשם אחיו הר"י שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב לוישי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב (בראשית לד) ולמקנהו עשה סוכות.

אמנם, שמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, ויש להתבונן כנגד מי ניתן המועד הזה, ועי' ברמב"ן (במדבר יא, טז) על הפסוק אספה לי שבעים איש, שביאר ששבעים זקנים הם כנגד שבעים אומות וכנגדם מקריבים את פרי חג, ומשה על גבי שבעים זקנים, רמז לישראל שהוא גוי אחד בארץ עיי"ש בדבריו.

ונמצא א"כ שמינה הוא זה שנרמז בפר היחיד שכנגד אומה יחידה - גוי אחד בארץ שניתן כנגדו שמחת תורה, ולכן בחגו של משה שהוא שמיני עצרת, אין יותר מתאים מלקרות את ברכתו של משה וזאת הברכה אשר ברכ משה. וזה יסוד ברכתו של משה אשר ברכ שכלל ישראל הם אומה יחידה ויישכון ישראל בטח בדד עין יעקב, היינו אומה יחידה שכנגד פר יחיד וזהו ברכתו של משה.

ומעתה מיושב ביותר קושיית הקר"א הנ"ל למה תיקנו לעשות שמחת תורה בשמיני עצרת ולא חששו לזה שאין מערבין שמחה בשמחה, דלפי המבואר הרי עיקר היו"ט של שמיני עצרת הוא כנגד משה רבינו, ובוודאי מתאים שביום זה נסיים את התורה ונעשה שמחת תורה על התורה אשר ניתנה לנו ביד משה.

והנה בדעת זקנים מבעלי התוס' (בראשית כה, כו) כתב 'ויקרא שמו יעקב - אותיות יעקב ד', כנגד ד' עטרות שעתידין בניו לעטר הקב"ה, י' כנגד י' הדברות, ע' כנגד שבעים זקנים, ק' כנגד היכל שבנו להקב"ה שנאמר בו וההיכל מאה אמה, ב' כנגד ב' לוחות, עיי"ש.

ובבעל הטורים (שם כו, מו) כתב 'קצתי בחיי - קו"ף קטנה, שראתה שעתיד להחריב הבית שגובהו ק' אמה. וקו"ף של ודרור קן לה (תהלים פד, ד) גדולה, שבקש דוד על ההיכל שגובהו ק' אמה שלא יחרב, ובספר אור דוד (ח"ב עמ' ריג) ביאר דבריו שדברה על בית שני שהיה גבוה ק' אמה, כי יצחק קראו שדה כמבואר בפסחים (פח, ב), וזה מרמז על בית שני שהוא כנגד יצחק ולכן בדברה על יצחק נרמז ענין החורבן ב'ק' ד'קצתי'.

ולפי דבריהם ביאר באור דוד ש'עין יעקב' מרמז ל'עין' שביעקב שהוא כנגד השבעים זקנים. ונראה להוסיף לבאר ש'וישכון ישראל בטח בדד - עין יעקב' היינו שבנוסף על ה'עין' יעקב שהוא כנגד השבעים זקנים שמרמז 'עין יעקב', שזה שייך לחג הסוכות שכנגד יעקב, צריך גם בטח 'בדד' היינו פר יחידה שכנגד האומה היחידה וכנ"ל.

ובזה נראה להמתיק את דברי הגמרא בברכות (לב, א) על הפסוק (שמות לב, י) ואעשה אותך לגוי גדול - אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם, ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה עיי"ש. ומתבאר שהאבות הם שלושה רגלים ואילו משה רבינו הוא רגל בפני עצמו, ולפי המבואר הכוונה בזה לשמיני עצרת שזהו חגו של משה והוא חג מיוחד יותר משאר ימים ועי"ה רגל הזה כלל ישראל יכול להתקיים.

תמיך ואורף - יעקב, יצחק ואברהם

ג] ואפשר לבאר בדרך נוספת למה קריאת וזאת הברכה שייכת לשמיני עצרת, אף למנהגים שאין מסיימים את התורה וכמנהג בני מערבא, דהנה הפנים יפות (דברים לג, ח) כתב לבאר את הפסוק (שם) 'וללוי אמר תומך ואורף לאיש חסידך וגו', האומר לאביו ולאמו לא ראיתי ואת אחיו לא ידע את בניו לא הכיר וגו', שאורים ותומים מרמז לשלושה אבות, אורים מרמז על אברהם ויצחק יעו"ש, ותומך הוא כנגד יעקב איש תם, וכולם

ומצאנו בדומה לזה ברמב"ן בפרשת אמור (ויקרא כג, זז) וז"ל, והנה טעם כל הפרשה, תחוגו את חג השם הגדול שבעת ימים שבמעשה בראשית, ותסמכו להם השמיני עצרת, כענין שנאמר למנוח על השמיני (תהלים ו א). וגם באותן השבעה תקחו בהם פרי עץ הדר, והלולב באגודה, ולכך הקדים האתרוג, אבל בשמיני אינו צריך, כי הוא עצמו הדר. וזה טעם וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה, שתחוגו שבעת הימים עם השנה ענין סבוב והקפה וכו', וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה, אמרו בויקרא רבה (ל ט), פרי עץ הדר זה הקב"ה וכו' עכ"ל.

והנה איתא בחז"ל (ברע"מ פ' אמור, ונדפס בחלק מהמחזורים קודם התקיעות) שכל התהליך של המאבק בין יעקב ועשיו, כולל לקיחת הברכות והגעתו בסוף לסוכות, מרמז על המתרחש בכל שנה ושנה בר"ה ובעש"ת וביוה"כ ובסוכות, והמאבק בין יעקב ועשיו שהתחיל בויתרוצצו הבנים בקרבה, מסמל מלחמה עצומה בין שניהם לדורות למי מגיעה הבכורה, וביו"כ ע"י תשובה כדבעי זוכים לנצח את עשיו, ושולחים את חילו של עשיו לעזאזל, ואז ויעקב נסע סוכותה.

ונמצא א"כ שמהות יומו של שמיני עצרת הוא וישכון 'ישראל' בטח בדד עין יעקב, והמכוון בזה שיעקב אבינו אחר שניצח את שרו של עשיו נקרא שמו 'ישראל', וכדכתיב (בראשית לה, י) ויאמר לו אלוקים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, ולפיכך לאחר שניצחנו את שרו של עשיו ואנחנו שוכנים בטח 'בדד' בלא שייכות עם עשיו, אז נקרא שמנו 'ישראל' וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב.

וענין זה מתבאר גם במה שחג הסוכות הוא כנגד יעקב כמבואר בטור, ובספר אור דוד (ח"ב עמ' ר"ל) הוסיף לבאר את הענין, שהרי סוכות רומז על הבריור והתכלית להיות ישראל לבד מבלי שייכות לאומות העולם, ובמדרש רבה (במדבר ב, יג) ובפסיקתא (פ"א) איתא 'אברהם נמשל בחמה ויצחק בלבנה ויעקב בכוכבים, לעתיד לבא החמה והלבנה בושם וכו', והכוכבים אינם בושם, כך אברהם ויצחק פניהם מתכרכמות לעתיד לבא בשביל בניהם, אברהם בשביל ישמעאל ובני קטורה, יצחק בשביל עשו ואלופיו, והכוכבים אין להם בושם כך יעקב אין לו בושם וכו' שכולם צדיקים ע"ש

ומבואר שיצחק שהוא כנגד הלבנה כולל גם עשיו, משא"כ כוכבים שזה בחינת יעקב אין להם בושם משום שכל זרעו צדיקים, וזהו חג הסוכות. ולכן בעינינו סוכה שהכוכבים נראים מתוכה לרמז על חגו של יעקב.

והוסיף לבאר שזה הכוונה בדברי הירושלמי (נדרים ג, ח) עתיד עשיו הרשע לעטוף טליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבא, והקב"ה גוזרו ומוציאו משם, מה טעמא, אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קינד משם אורידך וכו' ע"ש, ומבואר שעשיו רוצה ליטול חלק כי גם הוא בן יצחק, והקב"ה מורידו משום שאין לו שייכות ליעקב שהוא בין כוכבים [וע"ע בהמשך דבריו הנוראים].

ובדרשות חת"ס (שם) הוסיף שבקרא ד'אך שמח' שמרבה שמיני עצרת לשמחה, יש רמז גדול לעוצם קדושת יום השמיני, ע"פ המבואר בכתבי האר"י ז"ל על הפסוק 'וידו אוחות בעקב עשיו', דאיתא בזה"ק שהס"ם רוכב על הנחש, וסופי אותיות של 'עקב', היינו עיי"ן קו"ף ביי"ת, הוא פת"ן, על כן הקב"ה קרא שמו יעקב להמשיך את אות 'י' משמו של הקב"ה לבטל את אותו פתן הכרוך ב'עקב' עשיו כנ"ל, ולכן אמר 'וידו' היינו אות יו"ד אוחות בעקב עשיו לבטל את הנחש הנ"ל.

והוסיף שכל השנה סממני הקטורת היו נח"ש גי' 358, אך ביום הכיפורים הוסיפו עוד 'י', והיו סממני הקטורת 368 שה"י יגבר על הנח"ש, אבל אין זה מספיק וכדאיתא בזה"ק שלאחר יוה"כ עשיו הלך לדרכו שעירה בזכות שעיר המשתלה, ויעקב כדי לנצחו נסע

סוכותה לחג הסוכות, ואז עובדים בחג הסוכות לנצח לגמרי את עשיו, אבל בשמיני עצרת מוסיפים עוד אחד והיינו שס"ט בגימטריא 'אך שמח', וזהו הניצח הגדול על עשיו 'ירום ראשי על אויבי סביבותי, ואזבחה באהלה זבחי תרועה, אשירה ואזמרה לה', ואז לאחר הניצח עולים לדרגה גבורה של וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב בלא שום שייכות לעשיו ולפיכך יום זה הוא קדוש מכל היו"ט ואפילו מיה"כ פ' משום שביום זה אין שום שלטון לשטן וכנ"ל, ועי"ש עוד בדבריו. [והוסיף עוד, שמשה רבינו ע"ה גם לא זכה למדרגה זו של 'עצרת' רק ביום פטירתו ע"ש, והוא מבואר היטב כפי שנתבאר ששמיני עצרת הוא כנגד משה].

ומעתה כיון שזה עבודת היום הזה להיות בטח 'בדד' עין יעקב, ולכן קורין וזאת הברכה ברכתו של משה בשמיני עצרת, אף למנהג בני מערבא שאין מסיימים את התורה כל שנה, כדי לרמז את כל ענין זה של בטח בדד עין יעקב שהוא תכלית היו"ט של שמיני עצרת, [ומיושב קושית הקר"א שאין מערבין שמחה בשמחה וכנ"ל (אות א)].

סגולת שמיני עצרת - מהולל אקרא ה' זמן אויבי אושע

ו[ובאמת שעם הסגולה המיוחדת הזו שכלל ישראל הם 'אומה יחידה', שדבוקים רק בה' יתברך, אפשר לאחר שמיני עצרת ללכת ולכבוש את כל מה שנצרך, ולנצח את אויביו, וכמו שמצאנו במדרש רבה (חקת, פרשה יט, לב) איתא על הפסוק 'ויפנו ויעלו' - יש אומרים מלחמת סיחון עשו באלול, ועשו את הרגל בתשרי, ואחר הרגל מלחמות עוג כמה דאת אמר (דברים טז, ז) ופנית בבקר והלכת לאהליך ויצא עוג מלך הבשן שכנסן הקב"ה לפניו למוסר בידים ויאמר ה' אליו אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו, ע"ש, ומשמע שסגולת החג ושמיני עצרת זה מה שסייע לכבוש את עוג.

ובאור דוד (סוכות אותנו) הוסיף לבאר ע"פ הא דאיתא בנדה (סא, א) 'ויאמר ה' אל משה אל תירא, מכדי סיחון ועוג אחי הוו, דאמר מר סיחון ועוג בני אחיה בר שמחזאי הוו, מאי שנא מעוג דקמסתפי ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי, א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי וכו', לפי שפחד שתעמוד לו זכותו של אברהם דכתיב ויבא הפליט ויגד לאברהם ע"ש, ובכדי להתגבר על זכותו של עוג היו צריכים את הזכויות המיוחדות שזוכים להם בחג הסוכות ושמיני עצרת, ויחודם בניצוח אויבים מקרא דמהולל אקרא ד' ומאויבי אושע, וכדלהלן.

ומצאנו עוד בחת"ס (בהפטרות לפרשת האזינו) שרמז את ענין עבודת הימים, בפסוק בתהלים (פכ"ז) יסתרני בסתר אהלה - זה ר"ה, בצור - עש"ת, ירוממני - יוה"כ, ירום ראשי על אויבי - זה סוכות, היינו שבסוכות העבודה היא ירום ראשי על אויבי וכפי שנתבאר. ואח"כ ואזבחה באהלו זבחי תרועה - שמיני עצרת, יום שמקריבים בו זבחי תרועה דהיינו פר אחד כמו בר"ה ויוה"כ פ' - ואז אשירה ואזמרה לה'.

עוד כתב לרמזו בפסוקים בתהלים (פ"ח) ה' סלעי - ר"ה, ומצודתי - עש"ת, ומפלטי לי - יוה"כ, פ' אלוקי צורי אחסה בו - א' סוכות, מגיני - ב' סוכות, קרן ישעי - ג' סוכות, משגבי - ד' סוכות, מנוסי - ה' סוכות, מושיעי - ו' סוכות, מחמס תושיעיני - הושענא רבה, מהולל אקרא ה' - שמיני עצרת, - ואז זמן אויבי אושע. [ועי' באור דוד (עמ' ר"ב) שביאר שתפילת שים שלום היא כנגד שמיני עצרת מכ"ה אלול יום בריאת עולם, עד כ"ב תשרי, בהצטרף 1+2+3 וכו', גימטריא שע"ח כמנין 'בשלום']. וזהו כמבואר, ששמיני עצרת הוא סגולה נפלאה לנצח את האויבים, ובכל דור ודור יש את המלחמות עם ה'עוג' שלו.

והנה בברכות (לה, ב) איתא, תנו רבנן ואספת דגנך מה תלמוד לומר, לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יכול דברים ככתבן תלמוד לומר ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו' תורה

ולפיכך 'חג הסוכות תעשה, באספך מגרנך ויקבך', וכו' ישמעאל ואספת דגנך שצריך אתה לאסוף עכ"פ כי יברכך ה' וגו' בכל מעשה ידיך דייקא, ואז, והיית 'אך' שמח במיעוט קצת שמחה שלא זכינו עדיין לתכלית האמיתית, אך ממילא מובן מזה ריבוי ליום השמיני שיהיה כולו שמח שכבר זכה כרשב"י ויעמדו זרים ויאספו דגנם.

ואיתא בשם הרמ"ע מפאנו (מאמר חקור דין ב, כד) - הללוהו בתו"ף ומחול = תו"ף 486 שעות מר"ה עד שעה ו' בהושע"ר ואז מחול, היינו שמר"ה עד שמתחילה הארת שמיני עצרת היא יחידה אחת של תשובה, ובזה זוכים להגיע למחילה שלימה ולהיכנס לדרגת 'שמיני עצרת' כנגד משה, בלא אחיזה כלל ליצר הרע.

ולכל היד החזקה - שבירת הלוחות

שמיני עצרת תשע"ח היכל ישיבת אור ישראל

הראשונות, ולכאורה צ"ב הלא את הלוחות הראשונות שבר משה, וא"כ לא נשאר לישראל מהלוחות האלו אלא קיבלו רק מהלוחות האחרונות, וא"כ מה היה המיוחד בלוחות האלו שנקבעו בבריאה בערב שבת בין השמשות שבו הושלם עשיית שמים וארץ.

לוחות השניות - כתבם על לוח לבך

ב] והנה בילקוט שמעוני (פרשת כי תשא) איתא 'מהיכן נטל משה קרני ההוד כו'. ר' יהודה בר נחמן אמר כשמישה כתב את התורה נשתייר בקולמוס קימעה והעבירו על ראשו ומשם נעשה לו קרני ההוד כו', עיי"ש. ובבית הלוי (דרוש י"ח) הקשה שבפסוק (שמות לד, כט) כתוב שקרנו אור פניו 'בדברו אתו', ומה ענין זה לדיו שנשאר בקולמוס, ועוד צ"ב מה נשתנה עתה משאר הפעמים שה' יתברך דיבר עם משה רבינו.

וביאר הבה"ל ע"פ מה דאיתא במדרש רבה (שמות, מז א) על הפסוק (לד, כז) כתב לך את הדברים האלה, הדא הוא דכתיב (הושע ח) 'אכתוב לו רובי תורתיו כמו זר נחשבו', בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה תלמוד ואגדה וכו', מאחר שלמדה מפי הקב"ה אמר לו למדה לישראל, אמר לפניו רבש"ע אכתוב אותה להם, אמר לו איני מבקש ליתנה להם בכתב, מפני שגלוי לפני שיעובדי כוכבים עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם ויהיו בזוים בעובדי כוכבים, אלא המקרא אני נותן להם בכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה, שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם, אמר לנביא אם אכתוב לו רובי תורתיו כמו זר נחשבו, ומה אני עושה להם, נותן את המקרא בכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה בעל פה, כתב זה המקרא, כי על פי הדברים האלה זו המשנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין העובדי כוכבים.

ומתבאר שמה שלא ניתנה כל התורה 'בכתב', היינו כדי שאומות העולם לא יוכלו לשלוט בהם וליטול מהם את החיבור המיוחד של כלל ישראל עם התורה, והוסיף, שזה כמו שאנחנו רואים עתה בחוש שעיקר המבדיל בין ישראל לאומות העולם הוא רק התורה שבע"פ.

אלא שטעם זה שייך רק מאחר שיהיו ישראל בגלות וכמו שאמרו במדרש הנ"ל, וא"כ זה שייך רק בלוחות האחרונות שאחר שנשברו לוחות הראשונים נגזר על ישראל להיות בגלות אם יחטאו עוד יותר, אבל קודם שנשברו הרי איתא בעירובין (נד, א) אלמא לא נשתברו הלוחות אין כל אומה ולשון

מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים וכו' עיי"ש. ובדרשות חת"ס (דף נ"ג טור ג' ד"ה א"נ) ביאר ששתי הדרגות האלו הן החילוק בין עבודת חג הסוכות לשמיני עצרת, דהנה יש להקשות היאך אתי 'אך שמח' לרבות הא אך הוא מיעוט בכל מקום, וביאר החת"ס שאע"פ שז' ימי החג רומזים שאע"פ שאסוף כל טוב, לא יטח בזה אלא רק בה', וצריך לשבת בסוכה שהגשמים יכולים להיכנס בה, ולא ישען על ביתו כי אם על ה' מבטחו, אך מ"מ הוא מסוכך מפסולת גורן ויקב, לומר שצריך האדם לפועל כפיו וכשיטת ר"י, אך כשעושים רצונו של מקום ביתר קדושה וכדברי רשב"י, אין צריך לעשות כלום ואפילו בצל פסולת גורן ויקב לא יתלוננו, וזה רמז לשמיני עצרת שכולו קודש לה'.

הורדת הלוחות הראשונות - כדי לשברם

א] התורה מסתיימת בפסוק 'ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל'. ופירש רש"י וז"ל, ולכל היד החזקה - שקבל את התורה בלוחות בידיו וכו'. לעיני כל ישראל - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת עכ"ל.

ויש להתבונן בדבריו למה התורה הקדושה מסתיימת דווקא בענין שבירת הלוחות, אשר הוא לכאורה מורה על גנותם של ישראל, ומדוע רצה הקב"ה לסיים את התורה"ק בענין הזה, ובפרט שנפסק להלכה (או"ח סי' קל"ח) שיש להקפיד לסיים בדבר טוב לישראל.

ואפשר לבאר, דהנה מצינו ב' מהלכים בחז"ל במה שהיה בזמן שבירת הלוחות, דבירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) איתא שמישה רבינו כביכול נלחם עם הקב"ה, שהקב"ה רצה לקחת בחזרה את הלוחות, ומשה נלחם לקחת בחזרה את הלוחות כדי לשברם וכביכול לא נתן להקב"ה לקחת אותם, ודרשו זאת מ'לכל היד החזקה' יעו"ש, והיינו שהיה צריך יד חזקה בכדי לקחת את הלוחות.

אולם באבות דר"נ (הוספה ב, פ"ב) איתא 'ראו אותו שבעים ורצו אחריו, הוא אחז בראש הלוח, והן אוחזין בראש הלוח, חזקה ידו של משה יותר מכולן, שנאמר ולכל היד החזקה וגו' עיי"ש, ומתבאר שהיד החזקה היתה כנגד מה שהזקנים רצו למנוע את משה רבינו מלשבור את הלוחות.

ויש להתבונן לפ"ז מדוע באמת לא נתן משה להקב"ה לקחת בחזרה, ובפרט שהרי גם משה רבינו רצה לקחת את הלוחות בשביל לשברם, וא"כ מאי נפק"מ במה שהלוחות ירדו לעולם אם מיד אח"כ הם נשברו, ומתבאר שמישה רבינו רצה את הלוחות, אף שהבין שלאחר חטא העגל אין אחיזה בשלימות בלוחות וצריך לשברם, אך מ"מ לא רצה להחזירם לגמרי ללמעלה, והדברים צ"ב.

והנה בזה"ק פרשת משפטים (ח"ב דף קי"ג:) 'תנינן עשרה דברים אתבריאנו בערב שבת וכו', הכתב והמכתב והלוחות, דכתיב והלוחות מעשה אלוקים המה והמכתב מכתב אלוקים הוא וכו', ועל דא כתיב והלוחות מעשה אלוקים, כד אשתכלל עלמא בשם אלוקים במעשה, ולא לבתר דכתיב ה' אלוקים ובדא אשתכלל עלמא וקיימא על קיומיה'.

ומתבאר מדבריו, שמה שנאמר שהכתב המכתב והלוחות נבראו בערב שבת בין השמשות ובהם אשתכלל עלמא היינו מה שהיה בלוחות

תורות, וזה הטעם גם שצריך להיזהר בכבודו של זקן ששכח תלמודו מאנסו, שאע"פ שנסתלק ממנו גילוי תורתו, אך עדיין השפעתה הגדולה קיימת בכל מצב.

ולפי המבואר שהושרש לדורות עולם בלוחות הראשונות שהתורה שבכתב ושבע"פ כאחד כלולות בלוחות, וגם אחר שבירתם שהסתלק הגילוי הזה וכעת אינם כתובים על הלוחות והתורה משתכח מיישראל וכו"ל, אך מכל מקום השפעת הלוחות הראשונות קיימת לעולם לחבר ולכלול את התורה שבע"פ בתורה שבכתב, נידח שזה מה שהושרש ואישתכלל עלמא בערב בשבת בין השמשות שנבראו הלוחות הכתב והמכתב, משום שאע"פ שאח"כ נשברו הלוחות הראשונות, אך עדיין השפעתם קיימת לכלול בתוכם את כל התורה כאחד.

ולפי מה שנתבאר מדברי השמעתתא והבה"ל שאחר שבירת הלוחות תפקידנו כעת הוא 'כתבם על לוח לבך', א"כ נמצא שעתה בעסק התורה אנחנו מחזירים את האותיות שפרחו מלוחות הראשונות וקובעים אותם בלוחות לבנו ובכך הופכים להיות הקלף של הס"ת, שזוהי מעלה ודרגה יותר מלוחות הראשונות וכו"ל.

והנה בשמחת תורה כל אחד עולה לתורה, ומברך על התורה 'אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו', וכתב הטור (סי' קלט) 'פירוש תורת אמת, היא תורה שבכתב, וחיי עולם נטע בתוכנו היא תורה שבע"פ ע"ש, וכוונת הדברים כפי שנתבאר שאת התורה שבע"פ הקב"ה נטע בתוכנו ממושה שהרי אנחנו הקלף של התורה שבע"פ ודו"ק.

ובדרשות בית דוד (דרוש ה) האריך בענין עזרא הסופר שהחזיר את כתב אשורית והובא דבריו במקו"א, והעולה מדבריו שתיקון חטא העגל הוא כאשר יהיה הגוף נקי ושלם וראוי להיות הקלף, וזהו שעזרא החזיר הכתב, שתיקן את הגופים, אבל השלימות תהיה רק לעתיד לבוא, כשנהיה 'גוי אחד בארץ', וזה מורה שמיני עצרת, אבל הקלף הזה צריך להיות קלף מיוחד שמור ונקי ובפרט פה קדוש ונקי וכו"ל.

ונראה להוסיף, דהנה איתא בר"ה (טז, א) שבחג נידונים על המים, ואיתא בדרשות חת"ס (ח"ב, שע"ו) על העונש של 'ועצר את השמים ולא יהיה מטר', כי חלק מהעננים שמביאים את המטר נוצר מהבל פיהם של בני אדם, וכשבני אדם מנבלים את פיהם, אז העננים מורידים גשם שמצמיח מאכלים המטמאים לאוכליהם, ולכן ועצר את השמים וכו', שהרי הבורא עולם מחכה לקול ערב בכדי שיוכל להשפיע טובה על עם ישראל.

ומעתה מבואר היטב מדוע רצה משה להוריד את הלוחות ולשברם 'לעיני כל ישראל', ומשני טעמים, א' שיהיו עכ"פ 'שברי לוחות' מונחים בארון והשפעת הלוחות הראשונות תהיה קיימת גם כהיום אחר שבירתם, ב', בכדי שנבין שתפקידנו עתה להחזיר את הכתב ולקבעו בלוח לבנו שהוא הקלף ומשכן התורה שבע"פ.

ולפיכך סיימה התורה דווקא בעניין זה, אע"פ שלכאורה הוא גנותם של ישראל, כדי ללמדנו שהרי כתוצאה מהחטא הנורא שבעגל, זכו ישראל למעלה נשגבה להיות בעצמם הלוחות, וזוהי מעלתם ותפקידם הנשגב, ודו"ק.

שולטת בהם שנאמר חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות, וא"כ בשעת נתינת לוחות הראשונים שפיר היה יכול להיות הכל בכתב.

ובאמת שבלוחות הראשונות היה הכל בכתב, וכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש היה הכל כתוב בלוחות, וכמבואר בירושלמי בשקלים (פ"ו ה"א) על הפסוק שנאמר בלוחות מזה ומזה המה כתובים, חנינא בן אחי ר' יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותי' של תורה, ומבואר להדיא שהכל היה כתוב בלוחות, וכן מוכח מהא דבשבת (שם) אמר רב חסדא כתב שבלוחות נקרא מבפנים ונקרא מבחוץ כגון נבוב בוכן בהר רהב וכו' ואע"פ שהתיבות האילו אינם בעשרת הדברות כלל, והיינו משום שכל התורה היה כתוב בהם.

והוסיף הבה"ל דבר נורא וז"ל, והנה עי"ז שניתן להם אח"כ בעל פה נתעלו בה ישראל מעלה גדולה יותר, דמקודם דכל התורה היה רמוז בלוחות, היו ישראל והתורה שני עניינים, דישראל הם המקיימים להתורה ושומרים אותה והיו אז בבחינת כלי שמונת בו התורה, וכמו ארון הקודש שמונת בו הס"ת והוא תשמישי קדושה, אבל אח"כ דניתנה להם התורה שבע"פ נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תורה שבע"פ וכמאמר הכתוב 'כתבם על לוח לבך', וכמו שהקלף של ס"ת הוא עצם הקדושה ולא תשמיש, דהקלף והכתב שכתוב בו שניהם ביחד הם ס"ת, כמו כן התורה וישראל כולא חד הוא, אמנם לא כל אדם יוכל להשיג כל התורה שבע"פ כמו שהיו על הלוחות הראשונים, רק כל אחד ואחד זוכה בה לפי מדרגתו ולפי יגיעתו בתורה הקדושה ורק משה רבינו השיג כל מה שניתן בכח אנושי להשיג בהתורה וכו' עכ"ל.

ובדומה לזה איתא בהקדמה לשמעתתא, שהביא מהירושלמי (ברכות ח, א) 'רשב"י אמר אלו הוינא בסיני, הוי בעינא תרי פומי, חד למלעי באורייתא, וחד למילי דעלמא, כדחזינא דנפיש לישנא בישא'. וביאר השמעתתא שעיקר הקפידה שיהיה הפה פה קדוש הוא בתורה שבע"פ, והביא כן מהמהר"ל בתפארת ישראל (סו"פ סח) כי התורה היתה מתייחסת לישראל דוקא, וע"י תורה שבע"פ שהוא בפה האדם ממש לא בקלף כו' יש לתורה חיבור עם ישראל וכו', ואילו היתה תורה שבע"פ גם כן כתובה לא היתה התורה מיוחדת לישראל דוקא, ולפי"ז הפה הוא הקלף של תורה שבע"פ וכמו שהקלף של תורה שבכתב צריך עיבוד לשמה דוקא ושיהיה טהור ולא טמא כן הקלף של תורה שבע"פ היינו הפה צריך שיהיה רק לשמה ושפיר בעי תרי פומי חד לתורה וחד למילי דעלמא, לפ"ז צריך לזהר שלא לדבר בפה דברים שאינם מעבודת הבורא ועי"ש עוד בכל דבריו הנפלאים.

השפעת הלוחות הראשונות - אחר שבירתם

ג] והנה במקום אחר (וידבר משה שבועות) נתבאר עוד בענין זה, והוספנו להוכיח שגם עתה יש לנו שייכות עם הלוחות הראשונות, דהנה בברכות (דף ח:) אמרו היזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו, דלוחות ושברי לוחות מונחות בארון, ונראה שהכוונה בזה שאע"פ שבחטאנו נשברו הלוחות הראשונות, אך מ"מ שבריהם מונחים בארון, להורות לנו שגם עתה אחר שנסתלק הגילוי המופלא שהיה בלוחות הראשונות, אך עכ"פ הושרש מכוחם לדורות עולם סגולת הלוחות לכלול בתוכם את כל התורה שבכתב ושבע"פ והחיבור המוחלט שהיה ביניהם בלחות ראשונות נשאר לעולם אע"פ שנשברו הראשונות ועתה קיימים כשתי

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

סוכות תש"פ

תו קאמר דתקשי הישן בשמיני בסוכה לוקה וק' מאי שייך תכד"ד להתראה אלא דעצם ההליכה לשינה היא הנהגת דירה ולפי"ז ההולך לישון מחוץ לסוכה בסוכות וירדם לאחר סוכות מיתסר אך יל"ע מהא דתו תוס' היאך מברכין על שינה דילמא לא ירדם וזה שמעתי מנכד הגאון שליט"א.

מטיילין בסוכה

כותב הג"ר יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף בירושלים ומראשי ישיבת בית מתתיהו: בשו"ת אבני נזר סי' ת"פ ס"ק ב' כתב, שאף דמבואר בשו"ע, דבענין שתהא הסוכה ראויה לאכילה ושינה, ואי לא ראויה לשינה אף לאכילה פסולה, אבל לא בעינן שתהא ראויה לכל שאר הדברים, שמקימים על ידם מצות סוכה, אלא רק לאותם דברים שמחויבים בסוכה, וראיתו שהרי אחד מאופני קיום מצות ישיבת סוכה הוא "מטיילין", והרי בסוכה ז' על ז' בגובה י', א"א לקים טיול, ואפי"ה כשירה לאכילה ושינה.

מבואר שפירש "מטיילין" ללכת הנה והנה, כהרגילות בלשונו לקרות טיול, אמנם אפשר לפרש, שטיול הכוונה לישב לשם סתם ישיבה, בלי שום עשיה מיוחדת, וכמו שאמרו הטיילין עונתן בכל יום, וטילין היינו אנשים בטלים ממלאכה, וכ"ה בתוס' כתובות ס"ב א', דלשון טילין על שם שדרכם בטולא דאפדניהו, והיינו שיושבים בצל קורתם, טיל מלשון טולא דהיינו "צל", וגם כאן היינו היושבים בצל הסוכה, [התוס' יו"ט שם העתיק התוס' "לישב בטולא", ומפורש יותר שהכוונה לישב בצל ולא לילך לטיול].

מה עדיף אכילה בסוכה או שינה

מעשה נער שעבר עליו עובדא הכי הוא רוח טהרה וחזר לצור מחצבתו ועקב הנסיבות וצוק העיתים נתאפשר לו אחד או לאכול בסוכה או לישון בסוכה מהשתים ועלו ונסתפקו כדת מה יש לו להעדיף האכילה או השינה.

וכותב הגר"א גינחובסקי ובחול המועד סוכות תשס"ד שאלתי להגאון רבי דב לנדו שליט"א לענין אכילה ושינה מאי עדיף וקאמר די"ל דבשינה יש יותר זמנים ואמרת דהנה במ"ב סי' תרלט ס"ק יא הביא מהפמ"ג דשיעור שינת ארעי דאסירא מחוץ לסוכה אפשר שהוא שיעור הילוך מאה אמה וקאמר דכ"ז כשישן ארעי אבל בשינת קבע חשיבא כל חלק וחלק ממנה קבע, ואמרת דא"כ באכילה נמי ואמר דאה"נ ומ"מ יש בשינה יותר מאשר באכילה דנהי דהנה דזה לכאו' מספר אין סופי אך י"ל דזה עד המוחש ולא פחות מהמוחש וא"כ יש בשינה יותר מבאכילה וצ"ת בדברי תוס' נדה ולענין הטענה דזה בקו"ע וזה בשוא"ת אמר דמ"מ שוין הן וכן לענין אם ישן מקיים מצוה בסוכה בעת שנתו קאמר דמוכחא כן מהגמ' דדיינין להעירו כאשר האיר יום ואמרת דא"כ מוכחא דלא כהפרי יצחק שכ דטעמא דשרי מדינא לישן בתפילין אע"פ שיש היסח הדעת להסוברים דאף בלא קלות ראש מתסר מפאת דדמי למניח תפילין בשבת כיון דאינו מקיים מצוה וקאמר דאה"נ יהא מוכחא הכי תו קאמר דממטה אפרים דדן מאי חשיבא סוכה או ד' מינים ולמה לא אתי עלה מפאת שינה וקאמר די"ל דאיירי בארצות הקרות דאין ישנים בסוכה

הידור מצוה.

הגמרא לומדת מהמלה "ואנוהו" מלשון נוי ויופי, ודורשת: התנאה לפניו במצוות, עשה לפניו סוכה נאה (אין מספיק לעשות סוכה, אלא יש לנאותה) ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו, בדיו נאה, בקולמוס נאה, בלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין. [שבת קלג:]

לא די בעשיית המצוה, אלא יש לעשותה בצורה מהודרת, ובספר חיי אדם מביא כמה דברים בזה:

א. צריך בכל מצוה לעשותה **בכל כוחו** שתהיה נאה מה שאפשר (נשים לב "בכל כוחו" - צריך להשתדל בכל יכולתו בזה).

ב. ואמרו, הידור מצוה עד שליש במצוה, שאם קנה אתרוג, או במצוה אחרת כדומה, ומצא אתרוג יותר יפה, מצוה להחליף אתרוגו הראשון בשני ולהוסיף עד שליש ממחירו בשביל לקנות את השני.

ג. והמוסיף יוסיפו לו בעולם הבא.

ד. ובכלל מצוה זו: כאשר מקיים מצוה שיבחר המין המעולה והמשובח ביותר הראוי לאותה מצוה. וזה נלמד מהפסוק "מבחר נדריך" - לומר: כשתדור תפריש מהמובחר לכבוד ד'. [כלל ס"ח דין ה']

כבוד השם יתברך

רבנו משה חיים לוצאטו בספרו "מסילת ישרים" [פי"ט] מסביר: אמנם אין הקב"ה צריך לכבודנו, הרי הוא "קל הכבוד" ומה יתן ומה יוסיף לו אם אדם, שיסודו מעפר וסופו לעפר, יכבדנו. אבל אנחנו מצדנו חייבים לכבדו, ומי שממעט בכבוד ד', במקום שהיה יכול להרבות **הוא חוטא**. באור דבריו, אדם כיבד את ד' אבל היה יכול לכבד יותר, אזי יש בו חטא על שלא כיבד יותר. על כן לא די שאדם עושה מצוה, אלא עליו לכבד את המצוה ולעשותה בהידור.

והוא מביא 3 צורות:

א. התנאה לפניו במצוות, כל מצוה לעשותה נאה, ציצית נאה, תפילין נאים וכדומה.

ב. כדי להדר יש להוסיף עד שליש. [למשל: אם קנה אתרוג מצומצם בשעורו, ומצא אתרוג נאה ממנו ומחירו עד שליש יותר חייב להוסיף את השליש ולקנות את ההדור יותר. וזה חיוב ויקבל שכר על זה בעולם הבא]

ג. המהדר ומוסיף יותר משליש, יקבל שכר כבר בעולם הזה וזה שאמרו "מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא" [עיין ב"ק ט: ברש"י ובתוס', וש"ע אור"ח סימן תרנ"ו].

וראיתי שהביאו מהגר"ז ז"ל, שראוהו מתהלך בסוכתו מצד לצד, ושאלוהו לפשר הדבר, וענה הלוא הוא מבואר בגמ' דמטילין בסוכה, [ספר אש פנחס להגר"פ הירשפרונג ממנטריאול, שהוא ראה ושאל], ומבואר שפירש כהאבנ"ז הנ"ל.

ובאמת אף בסברא דברי האבנ"ז צ"ע, וכי טיול הוא מדרכי ישיבת בית דירה, ואף שלא ימלט שפעמים יעשה כן בביתו, אבל לא כל מה שבמקרה עושים בבית, הוי ישיבת בית, דלכאורה רק פעולות שלשמן יש בית, הם נחשבים דירה, וצ"ע, שו"ר שכדברי האבנ"ז במטיילין, כן מפרש הבכו"י בתוספת ביכורים סי' תר"מ, וצ"ע.

ועי' בספר יסוד ושרש העבודה פי"ב, וז"ל וטיול הוא, כמו שהולך אדם לפעמים הילך והילך, ולפעמים הוא יושב, אף שלא בשעת אכילה ושתייה וכו' עכ"ל, ומבואר שפירש שטיול היינו כל שהיה סתמית כנ"ל, ועי"ש שהוכיח כן מלשון האבודרהם וי"ל.

ואמנם הוסיף שם היסודש"ה חידוש עצום, שכל שיוצא מן הסוכה רגע אחד שלא לצורך, ביטל מצות עשה, ולכאורה תמוה מאד, שהרי "כעין תדורו" היינו כהנהגתו בבית, שאינו שווה בו בכל רגע אפשרי, ושמעתי מהגרשז"א ז"ל דהנהגה כזו לא רק שאין בה צורך, אלא אף יש בה גריעותא, שהופך סוכתו לבית סוהר, וודאי אי"ז כעין תדורו, ונראה שגם היסודש"ה כוונתו, רק שרוצה לשהות בבית ועושה רצונו בביתו של כל השנה, ובזה יש ביטול של תשבו כעין תדורו, דאילו היה מתיחס לסוכה שהיא ביתו, לא היה מחפש בית אחר.

ויל"ע אי כל רגע שיכול לקים מצות סוכה, יש עליו התביעה "למה לא חמד יופי המצוה ושכרה", כמו שכתב הרבנו יונה בשע"ת ש"ג, ללמוד מהא דמענישין מי שלא קונה בגד של ד' כנפות, ומחייב עצמו בציצית, [ועי' משנ"ת בדברי הרב"י בענין ציצית כבלא דעבדי, שיח יהודה פר' שלח].

ובסברא יש מקום לחלק, דשם אחרי שילבש הד' כנפות, יהיה מחויב במצוה, וכאן אינו מחויב אלא תלוי ברצונו ובחשקו, וגם יש לדון בסברא הנ"ל, דהגרשז"א שיחס כזה מגרע בהרגשת כעין תדורו, וצ"ע.

התנאה לפניו במצוות

בשנה זו נסתלק מאיתנו המחנך הותיק הרה"ג ר' מאיר מונק זצ"ל הוא הגבר אשר הקים ובנה צורת החינוך בזמננו, בת"ת תורת אמת, ומשם נפצה דרכי החינוך לכל מקום. יה"ר שזכותו תעמוד לכל משפחתו ותלמידיו הרבים, להתברך בכל מילי דמיטב.

נתכבדנו מאת משפחתו החשובה במאמרו הנכבד על עניני

תפילה מילה במילה, להגיש לד' תפילה כזו שתהא ראויה להיות כתר להשי"ת.

גמילות חסד לכל.

יחס נאות ונחמד לשכנים.

לשמח לבבות שבורים ולהחיות לב נדכאים.

ללמוד ולהתנהג בצורה שתהיה תפארת להורים ולמשפחה.

לשמור על ספרי הלימוד שישארו בידיים כאילו חדשים הם.

וכל חכם לב ימצא מקום באירועי הימים העוברים עליו

למצוא להגדר בכל אשר יעשה לכבוד השם יתברך שמו.

בשכר הידור מצוה

הסופר החרדי ר' נפתלי אהרמן זכרוננו לברכה, מספר לנו באחד מספוריו על אותו עשיר, שכל סוחר האתרוגים היו מביאים לפניו מבחר אתרוגיהם, והיה משלם ביד רחבה בשביל אתרוגים מהודרים, ואף אם קנה אתרוג ומצא מהודר ממנו היה קונה גם אותו וכן שלישי וכן כמה וכמה אתרוגים.

ופעם סיפר את סיפורו מדוע נוהג כך? בשחרית ימיו התפרנס כרוכל ובקושי הרויח למחיתו, תמיד השתדל שיהיה לו אתרוג משלו, אך באחת השנים האמירו מחירי האתרוגים ולא השיגה ידו לקנות אלא בשותפות. דבר זה העציב את רוחו מאד, והחליט שדבר זה לא ישנה. לאחר סוכות פנה אל סוחר אתרוגים והציע לו עסקה, הוא ישלם לו כל שבוע זהוב אחד, ובתמורה לזאת יספק לו הסוחר לקראת סוכות אתרוג מהודר מבלי להתחשב במחיר. ההסכם הזה כובד במשך שנים.

שנה אחת הופיע הסוחר בחודש אב והראה לו אתרוג מהודר, הרוכל הסכים לקבלו, בתנאי שאם ימצא יפה הימנו יחליפנו. באותה שנה היו שטפונות עזים, ומשלוחי אתרוגים לא הגיעו, כאשר נודע שלרוכל יש אתרוג פנו אליו שימכור וסרב.

בהעדר הרוכל פנו משלחת מעיר גדולה אל אשתו והציעו לה מאות זהובים תמורת האתרוג, אך היא טענה שאסור לה למכור ללא רשות בעלה.

אנשי המשלחת חיכו עד שוב הבעל, והניחו על השולחן חמש מאות זהובים, זה היה סכום עתק בשביל רוכל עני שהיו שבועות שלא היה לו לאכול די צרכו, אך הרוכל הודיעם בהחלטיות שהמצוה שווה לו יותר מכל כסף שבעולם ולא ימכור את האתרוג לעולם.

וכדרכם של סיפורים מסוג זה, זמן קצר אחר מאורע זה נתעשר הרוכל, ותלה זאת בזכות הידור המצוה של אתרוג. ומאז השתדל יותר, ועל כן היה קונה כל אתרוג מהודר שהובא לו.

את המאמר בשלמותו ניתן להאזין בקול הלשון (לפי זיהוי קולי הרב מאיר מונק) בחומש שמות פרשת בשלח.

ד. "וכל מבחר נדריכם" [פר' ראה, שני] מסביר רש"י "מלמד שיביאו מן המובחר", כשאדם נודר להקדש ויש לו שתי בהמות עליו להביא את הבהמה המובחרת.

למדנו עד כה ארבעה דברים בהידור מצוה, לעשות יפה, להוסיף שליש, להוסיף יותר משליש, להביא מן המובחר.

הטוב ביותר ובשמחה

במסכת סוכה [מא:] מסופר שרבן גמליאל ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נסעו בספינה, ורק לרבן גמליאל היה לולב שקנה אותו במחיר **אלף זוז**, לאחר שרבן גמליאל יצא ידי חובתו בלולב, נתנו במתנה לר' יהושע, ור' נתנו לר' אלעזר בן עזריה, וראב"ע לר' עקיבא, ור"ע החזירו לר"ג.

ומדוע מספרת הגמרא שהלולב עלה אלף זוז? להודיענו כמה המצוות חביבות על חכמים.

ומצינו במדרש [ויק"ר פל"ד ח'] למדתך תורה דרך ארץ שכשיהא אדם עושה מצוה יהא עושה אותה בלב שמח.

ובדומה לכך במסכת כלה [פ"ד] שיהא לבך שמח להדר במצוה, למדנו איפוא, שכאשר מקיימים מצוה יש לקיימה בהידור, לא די בזאת, אלא יש לעשות את ההידור בשמחה.

זהירות! זיוף.

להידור מצוה שני יעודים, האחד כי ככל שמהדרים יותר במצוה מבטאים את יראת הרוממות שלנו בפני בוראנו יתברך שמו, והיעוד הנוסף כאשר אנו רואים את המצוה בהדרה, הדבר משפיע עלינו בכיוון חוזר להבין את גדלות השם יתברך, ומתוך כך נשתדל לכבד את ד' יותר וחוזר חלילה.

אבל כאשר אדם מהדר במצוה כדי שיראהו, הוא קונה אתרוג הדר בהדר, כדי שיהיה לו האתרוג היפה ביותר, הוא קונה חנוכיה מכסף להפליא עין כל רואיה אין זה הידור מצוה, אלא הידור עצמו.

והעיר הרב דסלר שהעיקר הוא להתבונן בתוכן המצוה ומה השפעתה עלינו (כדברי החינוך האדם נפעל כפי פעולותיו) אבל אם מכבדים את כלי המצוה כגון העושים מנורת כסף לחנוכה מבלי להתבונן לתוכן המצוה במהות נס חנוכה ולהוסיף אמונה בד' ולהבין כח התורה, האדם הזה מטעה את עצמו. [מכתב מאליהו ד' עמ' 522]

הידור מצוה של ילדים

במה ילדים יכולים להדר במצוה? בשביל הידור מצוה אין צורך בכסף, אפשרי להדר גם ללא פרוטה בכיס.

כבוד הורים בזריזות ובנעימות ובסבר פנים יפות, ולהשתדל תמיד שיהיה נעים להם, זאת אפשר לקיים בהידור.

יחס בין אחים ואחיות של חיבה ורצון להיטיב זה לזה.

מִרְנַן הַגָּה"ק מַהְרִי"ל דִּיסקִין זֵלֶה"ה

לקט הנהגות ופסקים מתורתו של מִרְנַן הַגָּה"ק מַהְרִי"ל דִּיסקִין זֵלֶה"ה בהלכות חג הסוכות מתוך הספר "אהל יהושע" העומד לראות אור בקרוב אי"ה. ערך וסידר הרה"ג ר' נחום סילמן שליט"א.

נבקש מכל מי שיש תח"י שמועות ונהגות חדשות מרבינו [דברים שלא התפרסמו עדיין] להעבירם אלינו וזכות הרבים תהא תלויה בו. כן נבקש בשורות אלו מנדיבי עם אשר לבם חפץ לסייע בהדפסת הספר ולזכות את הרבים בהנחלת תורתו של האי גברא לפנות אל המערכת בטל 052-7682413 מייל adratkodesh@gmail.com

א. דעת רבינו שגזירת "מעמיד" שיש ליזהר שלא להעמיד בו הסכך, נאמרה רק לענין פסול מקבל טומאה, אבל שאר דברים הפסולים לסיכון, מותר להעמיד בהם¹.

ב. דן רבינו בסוכתו עם הראב"ד דירושלים הגאון רבי מאיר אויערבאך מקאליש בעל "אמרי בינה" אודות מנהגו של הגאון לסכך את סוכתו בעצים המכורכים עם נייר יפה לנוי והידור מצוה².

¹ **שו"ת מהרי"ל דִּיסקִין (כתבים סימן נו).** וז"ל: "הקשני האב"ד דאדא שי' באו"ח (רס"י תקנט) דהא עורות שאין עבדין להראב"ד מקבלין טומאת אוהלים. ועי' תוס' (סוכה כ:) דטומאת אוהלים פוסל בסכך, למה סתם המחבר דעורות שאין עבדין אין מקבלין טומאה?"

"ותירצתי דעיקר כונתו לאורויי דלא פסלי במעמיד, דהא שארי פסולין לסכך כשרין למעמיד, זולתי מקבל טומאה שפסול גם למעמיד. ובאמת כך הוא דעשייתן לאוהל משיא להו כלי, וכל זמן שלא עשאן אהל דמי לפשוטי כלי עץ שדעתו לחזק בהן בית קיבול דכשרים עדיין ודאי לסיכון, ולכן התוס' פסלום שפיר לסכך, דכיון דמסכך בהם דכבר שוינהו אוהל ומקבלין טומאה, אבל בעשאן מעמיד אכתי לא בני קבולי טומאה נינהו וכשרין. ויפה סתם בשו"ע להכשירן למעמידין" עכ"ל.

הרי מבואר בדברי רבינו דמה שכתב בש"ע (דין ממה צריך להיות הסכך, סימן תקנט סעיף א) "דבר שאינו צומח מן הארץ אף על פי שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה, כגון עורות של בהמה שלא נעבדו שאינם מקבלין טומאה או מיני מתכות, אין מסככין בהם", דמ"מ מותר להעמיד בהם, דכל מה שיש לנו לאסור להעמיד בפסולים, זהו דוקא בדבר המקבל טומאה, אבל לא בשאר דברים הפסולים לסיכון. עכ"ל. [ובעיקר דין מעמיד, ראה ב"משנה ברורה" (שם ס"ק כב) שכתב שהסכימו כמה מהאחרונים לדינא דלכתחילה יש ליזהר שלא להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה. עי"ש ואכמ"ל].

וכן ראינו לכמה מרבוותא קמאי שנקטו כך, דכן כתב בעיטור (הלכות סוכה דין הרביעי) דנקטינן שאין להעמיד הסכך בדבר המקבל טומאה "ועל דופני הבית שאין מסככין הסכך כשר שאינו דבר המקבל טומאה". ופירש ה"פתח הדביר" (סימן תרכט אות פה) שהוקשה לו איך נוהגים לסמוך הסוכה ע"ג כתלי הבית שאין מסככין בהם? וע"ז קאמר דמ"מ הסכך כשר, וס"ל שיש לחלק בין דבר המקבל טומאה לבין דבר שאין גידולו מן הארץ. וכן צידד המאירי (סוכה כב:) דשמא אין מעמיד פוסל אלא רק בדבר המקבל טומאה, אבל לא בפסולים אחרים. וכן נקט לדינא ה"בכורי יעקב" (סימן תרכט ס"ק יא) דאין איסור מעמיד אלא בסכך הפסול משום שמקבל טומאה, אבל לא על שאר פסולי סכך. וכיו"ב כתב להקל הגאון מהר"י עייאש בשו"ת "בית יהודה" (סימן יז) שהתיר לסמוך הסכך על רשת ברזל הקבועה בכותל, דכיון שהיא מחוברת לכותל אינה מקבלת טומאה. עכ"ל. מוכח דכל פסול מעמיד הוא דוקא בדבר המקבל טומאה ולא בשאר פסולים, דהרי ברשת ברזל המחוברת לכותל, ודאי שאסור לסכך.

ואמנם מדברי הר"ן והריטב"א (סוכה כא:) נראה שאין לחלק בין מעמיד בדבר המקבל טומאה למעמיד בשאר דברים הפסולים לסיכון, שדנו אי שרי להעמיד הסכך על גבי הכותל, א"כ נראה דאף בשאר פסולי סכך עסקינן דאף בהם אין להעמיד. וכן תמה הגרש"ז אויערבאך בהערותיו ל"ספר הסוכה" (אות לד) שחילוק זה של רבינו מהר"ל ד' תמוה, שהרי מפורש בראשונים דדין מעמיד נאמר גם לענין אילן. גם נשאו ונתנו הרבה לענין כותל של אבנים. וע"ע בזה בשו"ת "מנחת יצחק" (ד, סימן מה).

² **הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זלה"ה בשם הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זלה"ה - שו"ת "מנחת שלמה" (ג, סימן קנא אות ג).** וז"ל: "נהניתי מאד בחג זה [סוכות ת"ש] כאשר נודע לי בדרך אגב מהגר"מ חרל"פ (שליט"א) שחקוק בזכרוננו מה ששמע בילדותו בסוכתו של גאון ישראל **מוהרי"ל דִּיסקִין** זיע"א שהתוכחו שם על זה שהגאון בעל אמרי בינה היה נוהג לסכך את סוכתו בעצים המכורכים עם נייר יפה משום דהוי חשיב ליה להידור מצוה של התנאה לפניו במצוות" עכ"ל.

והנה כבר דנו הפוסקים אם צבע את הסכך בצבעים שונים לנוי האם יש לומר דנשתנה צורתו מההכשרו שהיה מפסולת גורן ויקב המותר לסכך בו או שלא. והגר"ש קלוגר בשו"ת "האלף לך שלמה" (או"ח סימן ססד) נשאל בזה. ופלפל בתחילת דבריו אי חזותא מילתא היא. ובסו"ד כתב דכיון דהוי רק צבע בעלמא, אפשר לומר דחזותא לאו מילתא היא, דצבע לא חשיב שינוי. ועוד שכל שנעשה לנוי הוי כפירס סדין לנאותה דכשרה, הילכך אין בזה חשש ופקפוק כלל. וכ"כ בשו"ת מהרי"א הלוי (ב, סימן ה) שעצי הסכך הצבועים בכל מיני צבעונים, הדבר פשוט שאין בהם חשש כלל וכשרים לסכך בהם.

ג]. מנהגו של רבינו היה לברך ברכת לישיב בסוכה קודם האכילה אף כשאכל מזונות. וכן בזמן שהיה מקדש על הכוס ביו"ט ושבת, היה מברך לישיב בסוכה קודם הקידוש³.

ד]. דייק רבינו מלשון המשנה (סוכה כ:): ד"הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו", שחייב האכילה והשינה בלילה הראשון שוה, שכשם שחייב לאכול בסוכה כזית פת אף אם אין רצונו לאכול, כך חייב לישון בסוכה [אולם לא נמסר אם אמר כן להלכה או לפלפול]⁴.

והגרש"ז אויערבאך בשו"ת "מנחת שלמה" (שם) הביא מ"ש בשו"ת מהרי"א איטינגא (ב, סימן ה) על זה שנהגו אחרים לסכך את הסוכה בעצים מזהבים דלאו שפיר עבדי משום דכיון שנשתנה מראיתם לזהב, נשתנה צורת הסכך לדבר שאין גדולו מן הארץ. וכתב הגרש"ז א"ז⁵: "אולם נראה דלולי שכבר הורה זקן יש מקום לחלק, דהרי הרמב"ם (פרק ה מהלכות סוכה הלכה ל) לענין המסכך בפשטי עץ שדק וניפץ אותן דייק וכתב "שפסול מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינן מגדולי קרקע", והיינו משום דאפשר שאניצי פשתן מיחלפי כצמר ושאר דברים שאין גידולם מן הארץ, ולכן דוקא בכה"ג הוא דחיישין למראית עין כיון שהרי נראה ממש כסכך פסול, אבל מ"מ לא הצריך כלל הרמב"ם שיהיה דוקא ניכר שהסכך הוא כשר, והואיל וכן הרי עצים מזהבים כו"ע ידעי שאין תוכם כבדם ולא יבואו כלל לחשוב שהוא מסכך סוכתו בזהב, וא"כ מהיכ"ל יטעו לחשוב שמבפנים יש מתכות או שאר דברים הפסולים, אדרבה יאמרו ודאי שכדין סיכך והם עצים אלא שהזהיבם, והיינו דרך לא ניכר כשרותן, אבל לא נראין כפסולין וצ"ע".

אולם עד עתה הבאנו מדברי הפוסקים המכשירים סכך שצבעוהו לנוי, אך עדיין פש גבן לברורי מה הדין בעובדא שהיתה עם הגאון בעל אמרי בינה שהיה מסכך בעצים המכוכבים עם נייר יפה. ואף לענין זה כתב הגרש"ז א"ש להתיר וז"ל: "ואף בנייר המקבל טומאה [ענין "בכורי יעקב" (סימן תרכט ס"ק א)] דהרי סדין נמי אע"ג דמקבל טומאה הוא וגם אין גדולו מן הארץ, מ"מ אם לא פירס אלא לנאותה כשרה. וה"נ גם עטיפת הסכך בנייר הרי הו"ל רק לנוי ואין זה כלל בגדר ציפוי. וא"כ אין לדון בזה אלא עפ"י הרמב"ם הנ"ל דבעינן שיהא ניכר על הסכך שגדולו מן הארץ, ולענין זה כבר נתכאר לעיל דכיון דכו"ע ידעי דאין תוכו כבדו, שפיר תולין דמסתמא נעשה הסכך כדיון עכ"ל.

³ **הגאון רבי עקיבה יוסף שלינגר זלה"ה - שו"ת רבי עקיבה יוסף (א, או"ח סימן רא).** וז"ל: "מענינא דחג אשר המנהג לברך ברכת לישיב בסוכה אחר שבירך ברכת הנהנין, וכבר נודע דעת הפוסקים בסימן תרלט שסוברים לברך על הישיבה בלבד, עיין בטור שם בשם הגאונים. ואפילו לדעת ר"ת דפסקין כוותיה דסובר דכיון דעיקר הקביעות היא האכילה הוא פוטר גם את הישיבה, והגר"א (שם בסעיף ה) פסק דצריך לברך ברכת לישיב מיד כשנכנס לסוכה לפני האכילה, וסובר דצריך לברך על הישיבה לבד".

"ונראה לי שמסתברים דברי הגר"א בזה דצריך לברך ברכת לישיב בסוכה קודם שמברך ברכת הנהנין כיון דעומד לאכול דעת כל הפוסקים דצריך לברך ברכת לישיב בסוכה, א"כ יברך הברכה לפני ברכת הנהנין, דלמה להפסיק בברכת לישיב בסוכה אחר ברכת הנהנין, וחמירא איסור ההפסק אחר ברכה כדאיתא בסימן קסז. ע"כ אם יודע שבדעתו לאכול מברך מיד בכניסתו ברכת לישיב בסוכה. או לכל הפחות קודם שמברך ברכת המוציא או ברכת מזונות".

"ואורח שבא לסוכת חבירו אין צריך לברך על הישיבה בלבד. אמנם אם נותנים לפניו מיני מזונות ודעתו לאכול מהן, יברך קודם ברכת לישיב בסוכה ואח"כ ברכת בורא מיני מזונות כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לאכילה. ושמעתי כי גם **הגאון מבריסק** נ"י נהג כן. ולא עוד שגם בקידוש נהג לברך ברכת לישיב בסוכה קודם הקידוש ושמחתי כי כיונתי המכוון לאמת עכ"ל.

והנה איפליגו רבוותא קמאי אימתי יש לברך ברכת לישיב בסוכה, דהמהר"ם מרוטנבורג בתשובותיו (סימן תקפה) כתב "ולעולם מברכין לישיב בסוכה קודם ברכת המוציא". אולם הרא"ש (סוכה פרק ד סימן ג) הביא את דברי המהר"ם ופליג עליה ובסו"ד כתב "הלכך ראוי שיברך תחלה ברכת המוציא, שמתחיל הסעודה ואח"כ יברך על הסוכה". והו"ד בטור (סימן תרמג). ובשלחן ערוך (סימן תרמג סעיף ג) פסק: "בשאר ימים מברך על הסוכה קודם ברכת המוציא. ונוהגים לברך על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעום". והרמ"א כתב: "הכי נוהגין בחול, אבל בשבת ויום טוב שיש בהם קידוש מברך לאחר קידוש". ועוד פסק הש"ע (סימן תרלט סעיף ח) "נהגו שאין מברכין על הסוכה אלא בשעת אכילה". אכן דעת הגר"א בביאורו לש"ע (שם) כהסוברים שמברך בכל פעם שנכנס לסוכה. וכ"ה ב"מעשה רב" (אות ריח) "ברכת סוכה מברך בכל פעם שנכנס, אפילו מאה פעמים ביום". אולם מנהג העולם לבר רק בשעת אכילה וכמובא ב"משנה ברורה" (ס"ק מו) "מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאין מברכים אלא בשעת אכילה".

והנה לשיטת הגר"א ברכת לישיב בסוכה בין המוציא לאכילה הרי היא הפסק, מפני שאין הברכה שייכת לאכילה דוקא. ולכן יש מהמדקדקים הנוהגים לברך לישיב בסוכה קודם ברכת המוציא או ברכת מזונות. וכן הזהיר בשו"ת "תשובות והנהגות" (ה, סימן רב) שיש לברך קודם לישיב בסוכה ואח"כ ברכת המוציא כדי שלא ליכנס לחשש הפסק. ומה עוד דלשיטת רבינו הגר"א שמברכין מיד בכניסה לסוכה ולא שייך לאכילה, יש חשש שאפילו בדיעבד הוי הפסק. ועוד כתב "הזהרתי את הנוהג לברך על מזונות שיזהר להקדים לברך לישיב בסוכה ואח"כ מזונות, שלהפוטרים לישיב בסוכה הרי אם מברך לישיב בסוכה אחר מזונות הוי הפסק בברכת הנהנין שחמור טובא, וכדי שלא יכנס לפלוגתא אם הוא הפסק יקדים לברך לישיב בסוכה. ואף בבית חבירו שלהרבה מגדולי הפוסקים מברכים אף שלא אוכל מיני מזונות, אם מכבדים אותו במזונות יקדים לישיב בסוכה ויברך מזונות, כיון שיש פוסקים שפוטרים אפילו באוכל בבית חבירו, ולדידהו כשמברך לישיב בסוכה אחר ברכת מזונות הוי הפסק מברכת מזונות לאכילה, לכן יקדים ברכת לישיב בסוכה. שוב שמעתי שהעיר בזה הגרש"ז אויערבאך צ"ל ודעתו כמ"ש שבמזונות יש להקדים לברך לישיב בסוכה וכמ"ש נ".

ה]. סבר שמותר לישון סמוך לנסר שבסכך, ואין לחשוש שמא באמצע השינה יתהפך ונמצא ישן תחת הנסר.⁵

⁴ **הגאון רבי ליפא זילברמן זלה"ה בשם הגאון רבי אהרן ביאליסטוצקי זלה"ה - קו' "משלחן מלכים" (ה, עמ' קפז).** וז"ל: "שמעתי מהגאון ר' אהרן ביליסטוצקי (שליט"א) בשם מהרי"ל דיסקין זצ"ל דדייק מלשון המשנה דלילה הראשונה כשם שחייב לאכול בסוכה, כך הוא חייב גם לישון בסוכה, דהא דילפינן ט"ו ט"ו מחג המצות, היינו דכשם שחייב לאכול מצה בט"ו ניסן כך חייב הוא לדור בסוכה בט"ו תשרי, ותדורו כולל אכילה ושינה עכ"ל.

ומקור הדין בסוכה (כז). "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחזקדק נאמר כאן חמשה עשר ונאמר חמשה עשר בחג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות". והרמ"א בש"ע (סימן תרלט סעיף ה) כתב ע"ד הש"ע דירדו גשמים בסוכה הרי זה נכנס לתוך הבית וז"ל "וכל זה דוקא בשאר ימים או לילות של סוכות, אבל לילה הראשונה צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין". ומצאנו לחד מן קמאי הסובר שאין לחלק בין אכילה לשינה בלילה הראשון, דבחדושי הריטב"א לסוכה (כז בד"ה הא דאמרינן) שכתב וז"ל "אבל שמעתי בשם גדול מגדולי הדור אשר בצרפת שהיה מחייב לישון בסוכה בליל א' של סוכות ואפילו ירדו גשמים שינת עראי מיהת, ולא התירו לו לירד מהסוכה אלא בשאר ימים שהם רשות, אבל בלילה הראשונה הכתוב קבעו חובה בג"ש דט"ו ט"ו מחג המצות". ואמנם הריטב"א דחה דבריו של אותו גדול וס"ל להלכה דהגז"ש דט"ו ט"ו הוא רק על האכילה.

ובספר "חג האסיף" להגאון רבי אליהו וייספיש שליט"א (סוכה, סימן י אות ה) הוכיח כשיטה זו דהשינה בלילה הראשון הרי היא חובה מדברי ה"לקט יושר" (עמ' 144) שמעיד על רבו בעל ה"תרומת הדשן" בזה"ל: "ואינו ישן בערב סוכות בצהרים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה, כי בסוכה השינה קובעת עיקר הסוכה" עכ"ל. והנה זה חידוש גדול שלא נמצא בפוסקים כלל, גם לא שמענו ולא ראינו מי שנוהג להחמיר בזה שכתב שיש דין אכילה לתיאבון בכזית חובה בליל יו"ט הראשון כך יש דין שינה לתיאבון בסוכה. אמנם לפי שיטת אותו גדול שהו"ד בריטב"א הסובר שיש חיוב שינה בלילה הראשונה בסוכה, מובן היטב מנהגו של בעל התרומת הדשן שלא לישון צהרים בסוכה כדי לקיים חובת המצוה לישון בלילה לתיאבון, דמאי שנא מאכילה שאסור לאכול מחצות לשיטה אחת ויש אומרים משעה עשירית כדי שיוכל לאכול הכזית לתיאבון. וק"ל. [וכיו"ב כתב להוכיח הגאון רבי אליהו ברוך פינקל זלה"ה והו"ד בספר "משלחן רבי אליהו ברוך" (מועדים ב, עמ' קלט)]. וע"ע בשו"ת "שבט הלוי" (ג, סימן ע) הוכיח כשיטת אותו גדול מסוגיא דראש השנה (כ:).

והנה שם בדברי הגאון הנ"ל בשם רבינו לא ביאר כל צרכו מהי ראייתו ממשנה דסוכה, רק ציין למתני' דסוכה (כ:): "הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו". ולא כתב איך ראייתו מדברי המשנה. ואפשר שהוכחתו היא דהנה דקדק הגאון מהר"י פערלא בפירושו על ספר המצוות לרס"ג (א, עשה ז, דף צא:): מה שייך כאן לא יצא, הרי חובת מצות סוכה בקום ועשה אינה אלא לגבי אכילת כזית בלילה הראשון, ואילו שאר ימים אינה אלא בגדר איסור שלא לישון חוץ לסוכה [והרי אם רוצה שלא לישון, רשאי. ואף שא"ל לג' ימים בלא שינה, מ"מ אין זו חובה בפני עצמה], וא"כ היאך שייך להסתפק בחובה כשאין חובה כלל, אלא מהראוי הי לכתוב שעבר וביטל עשה? ותיירץ שיש לחלק בין אכילה לשינה בשאר ימים, שאכילה אינה אלא מצוה קיומית שלא לאכול חוץ לסוכה, ואילו שינה היא מצוה חיובית. אבל לפי השיטה שחיוב השינה בלילה הראשון הוא כחיוב האכילה, א"כ מכיון דס"ל שהיא מצוה חיובית, מש"ה שפיר אמרה המשנה הישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו. [וראה בספר "דברי פינחס" להגר"פ מייערס (א, סימן מה אות יד) שכתב כסברא הזו].

ובנו"ע לציין כאן את ביאורו הנוסף של רבינו בסוגיא זו ד"ה ישן תחת המטה לא יצא ידי חובתו" וז"ל בחידושי עה"ת (פרשת אמור): "ויש לדקדק בהאי לישנא לענין מה אמר לא יצא ידי חובתו, וכי חובה ביחוד הוא לישון בסוכה, הלא הדבר תלוי בו אם רוצה לישון צריך לישון בסוכה, והיה צריך לומר אין לישון בסוכה תחת המטה? ואילו גבי אכילה לילה הראשונה דיש חיוב לאכול בסוכה, היה שייך לומר דאם אכל תחת המטה לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולאכול שלא מתחת המטה כדי לצאת ידי חובתו לתקן אשר עיית. אבל לא גבי שינה דמה יכול לעשות לתקן את אשר עיית?"

"ויש לתרץ דכל היכא דמצטער דהיינו כגון שיש זבובים על המטה או צער אחר באופן שקשה לו לישון על המטה, לא יאמר אישן תחת המטה, אלא ילך לביתו וישן דגם תחת המטה לא יצא ידי חובת סוכה".

⁵ **שו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה אות צד).** וז"ל: "עיין תוספות יום טוב פ"ק דסוכה (פרק א משנה ו) ובלבד שלא יישן. ותיורצו דחוק דהאיכא מ"ד דשרי שינת עראי חוץ לסוכה ע"י שומר ואיך א"ש מתני' לדידיה?"

"ויותר נראה דקמ"ל דסמוך לנסר שרי לישון ולא חיישינן שמא יתהפך כדחיישינן גבי תפילין בצדו, עיין תר"י פ"ד דברכות ועיין נמוקי יוסף סופ"ב דב"ק. והטעם דמה שעושה בעת שהוא ישן לית ביה משום חוץ לסוכה. ואף דלחד מ"ד חייש בשינת ארעי חוץ לסוכה משום שמא ירדם, שאני הכא כיון דכל ההיתר מעיקרא היה רק משום ארעי, וא"כ כשירדם חיובא הוא להקיצו ולא משגחין על מה שמצטער ביקיצה זו, דהא לא בא כלל לישון זמן זה. משא"כ בנסר זה כשינתהפך בשינתו תחת הנסר אין חובה כלל להקיצו דמצטער הוא, א"כ ממילא גם הוא מעיקרא יכול הוא לישון סמוך לנסר ואין לו לחוש לנפשו לאיסור כלל. דו"ק" עכ"ל.

ותורף הדברים הוא דבסוכה (יד). תנן "נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו". והקשה התוספות יו"ט מדוע נקט שינה דוקא, והלא ה"ה דאין לאכול תחתיו? והתוס' יו"ט כתב לתרץ ע"ז דהיינו משום דשינה חמיר טפי דאפילו שינת עראי אסור ומשא"כ באכילה. אמנם דעת רבינו שתירוצ זה דחוק משום דאיכא מ"ד דמתיר לישון שינת עראי חוץ לסוכה.

ויש שלמדו מדבריו שמי שיש לו סוכה קטנה של שלש דפנות שיכול לישן שם בצמצום וצדה פתוחה לחוץ, מותר לישן שם לכתחילה, ואין צריך לחשוש שמא יתהפך וישן חוץ לסוכה.⁶

[ו]. דעת רבינו שהישן מחוץ לסוכה או תחת המטה בסוכה, ואפילו הישן בביתו ערב חג הסוכות בהיתר ונכנס החג, שצריכים להעיר אותו כדי שיקיים מצות שינה בסוכה כדן.⁷

אלא חידוש רבינו דהתנא בא ללמדנו חידוש בשינה דדוקא תחת הנסר אסור לישן, אבל בסמוך לו מותר ולא חיישין בזה שמא יתהפך בשינתו למקום הפסול וכמו שחששו בתפילין (ש"ע סימן מ סעיף ה) שלא יניח תפילין במטה כנגד צדו משום שפעמים מתהפך במטה וישכב עליהן. ועוד מצאנו ב"נמוקי יוסף" (בבא קמא יא: מדפי ה"ר"ף) שכתב דהישן בראש הגג ונפל מחמת שנתהפך אגב שינתו והזיק, הרי הוא כמי שנפל ברוח מצויה וחייב בד' דברים משום דמילתא ידיע שדרך יושן שקרוב ליפול בכך. והטעם לזה כתב שם משום דכשיתהפך בשינתו לתחת הנסר אין חובה כלל להקיצו אז דמצטער הוא, א"כ ממילא גם הוא מעיקרא יכול הוא לישן סמוך לנסר ואין לו לחוש לנפשו איסור כלל. עכ"ד.

והגרצ"פ פראנק בחידושי "הר צבי" לסוכה (כו): הביא שמועה זו בשם רבינו ז"ל: "והגאון האדיר מהר"ל דיסקין זצ"ל אמר בזה דבר נחמד, דלהכי נקט שינה לאשמעין דרק תחת הנסר אסור לישן, אבל סמוך לנסר שרי לישן, ולא חיישין שמא יתהפך כדחיישין גבי תפילין שפסק המחבר בש"ע (סימן מ סעיף ה) שאסור להניחם במטה כנגד צדו. ומקור הדברים ברבינו יונה פרק מי שמתו (ברכות כג:) בהא דאיתא שם מהו שיניח אדם תפילו תחת מראשותיו? תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי, שנוהג בהן מנהג בזיון ואסור. וכתב שם רבינו יונה ולהניח במטה כנגד צדו נראה דאזלינן לחומרא ודיינין ליה כתחת מרגלותיו, מפני שפעמים מתהפך במטה וישכב עליהן, ואם כן גם בנידון דידן סלקא דעתך אמינא שיהא אסור לישן גם סמוך לנסר משום שמא יתהפך, קא משמע לן דלא חיישין. והטעם דלא חיישין בסמוך לנסר שמא יתהפך כמו דחיישין בתפילין, הוא משום דגם אם יתהפך וישן תחת הנסר אין בזה משום יושן חוץ לסוכה. ואף למאן דאמר דחייש בשינת עראי חוץ לסוכה משום שמא ירד, שאני הכא כיון דכל עיקר ההיתר מעיקרא היה רק משום עראי, ואם כן כשירדם חיובא הוא להקיצו ולא משגחין על מה שמצטער ביקיצה זו, דהא לא בא כלל לישן זמן, מה מה שאין כן בנסר זה כשיתהפך בשינתו תחת הנסר אין חובה כלל להקיצו דמצטער הוא, אם כן ממילא גם הוא מעיקרא יכול הוא לישן סמוך לנסר ואין לחוש לאיסור כלל".

⁶ **הגאון רבי צבי פסח פראנק זלה"ה - שו"ת "הר צבי" (שם).** וז"ל: "וח"ב אמר דמדברי מהר"ל דיסקין יש ללמוד דמי שיש לו סוכה קטנה של שלש דפנות שיכול לישן שם בצמצום וצדה פתוחה לחוץ, מותר לישן שם לכתחילה, ואין צריך לחשוש שמא יתהפך וישן חוץ לסוכה, שגם אם יתהפך מחוץ לסוכה וישן שם אין בזה משום יושן חוץ לסוכה".

⁷ **חידושי מהר"ל דיסקין עה"ת (פרשת אמור).** וז"ל עה"פ (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבו שבעת ימים": "עי' במסכת סוכה (כ:) הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו עיי"ש ובפירש"י ז"ל ועיין בספרא. יש לדקדק למה נקיט התנא זה הדין על זה הלשון, דמה שייך לא יצא י"ח גבי שינה (לומר) דיחזור וישן והיה די שיאמר אסור לישן תחת המטה. ואין לומר דע"כ נקט בזה"ל לומר דאם יצא משם צריך לברך לישב בסוכה, כיון דלא היה כעת בסוכה כלל, זה דוחק, דליכא למישמע הדין מזה הלשון כלל. וגם דוחק לומר דעיקר כוונתו בשביל הברכה, דהא הברכות אינו אלא מדרבנן? ע"כ אמר דע"כ נקט התנא בזה"ל לומר דהחייב מוטל גם על האחרים שראוין אותו ישן תחת המטה - דהיינו או שיטלו המטה מעליו, או לעורר אותו לצאת משם הגם שהניח את עצמו לישן ביום בערב סוכות בהיתר אפ"ה מחוייבים לעורר אותו. הגם דבאם ירדו גשמים ח"ו והיה מוכרח ליכנס לביתו אין מחייבין אותו לילך עוד בלילה בסוכה אחר שפסקו הגשמים (ש"ע או"ח סימן תרלט סעיף ו). אבל הכא שאני כיון דהוא עצמו הכניס עצמו בזה. אך יש לאסתפקי למ"ד מצות צריכות כונה (ראש השנה כח:) אם די שיטלו ממנו המטה שעליו כיון דאינו יכול כעת לכונן כיון דהוא ישן".

ומבואר בדברי רבינו הוא דלכן כתבה המשנה "לא יצא ידי חובתו", משום שיש בזה נפקא מינה גם להבא ולמעשה דאסור להשאיר את הישן תחת המטה אלא חייבים להעירו כדי שיוכל לקיים מצוות סוכה או להסיר את המטה מעל גביו.

אמנם יש מקשים על הדברים המיוחסים לרבינו שהישן מחוץ לסוכה צריך להעירו לקיים מצות שינה בסוכה כדן, דסתר משנתו ממש"כ גופיה בתשובה (הו"ד בהערה הקודמת) דהישן סמוך לנסר שרי ולא חיישין שמא יתהפך, משום דאף אם יתהפך אין חובה להעירו דאנוס הוא. ונראין הדברים סותרים זא"ז דהכא יתבאר שהישן חוץ לסוכה מוכרחים להעירו? וראיתי להגאון רבי משה אורי לינדר שליט"א במאסף "אוצרות ירושלים" פרושים (ח, עמ' רב) דבאמת אין כאן סתירה, דבסמוך לנסר אין זה כי אם חשש שמא יתהפך, וכיון שהלך לישון בצד הנסר א"צ לחשוש לשמא יתהפך. משא"כ בהלך לישון בביתו בערב החג, דהחג בודאי יתקדש, ואם לא יתעורר משנתו בודאי יישן מחוץ לסוכה, לא היה לו לילך לישון עד שידיאג שיעירו אותו בהתקדש החג, ואם לא עשה כן צריך להקיצו שלא יישן בחג מחוץ לסוכה. אבל בצד הנסר דאינו אלא ספק לא חששו לשמא יתהפך. ומה שחששו גבי תפילין בצדו יתהפך, י"ל דשאני התם דאינו מוכרח לשים את התפילין לצדו ולכן אפילו מספק החמירו שלא יישן שם משום בזיון התפילין שלא יבא להתהפך עליהם, משא"כ הישן בסוכה בצד הנסר שמן הסתם המקום צר ואין לו מקום אחר, לכן הקיל מספק שלא לחשוש לשמא יתהפך, דגם אם יתהפך אנוס הוא. ובאמת שהרואה אותו ישן תחת הנסר היה צריך להקיצו שיחזור לישון לצדו, אלא דחידוש מהר"ל דיסקין דמטעם מצטער א"צ להקיצו דומיא דירדו גשמים והלך לביתו דגם אם פסקו הגשמים אין מטריחין אותו לחזור לסוכה עד

ז. הקפיד שלא לצאת מהסוכה כל שבעת ימי החג. וכן כששהה בשכונת 'כרם' בחג הסוכות והלך לראות בחוה"מ את מקום המקדש, מקורביו רצו להזמין עגלה עבורו להסיעו, אך סירב ונימוקו שלא לשבת אפילו ישיבת עראי חוץ לסוכה והלך רגלי ובמהירות. וכן לא רצה לשהות אז רגע יותר מדי⁸.

שיאיר היום ויעור משנתו, והטעם משום דהו"ל מצטער. וה"נ לענינו דא"צ להקיצו מהאי טעמא. אבל אה"נ דאי לאו טעמא דמצטער היה צריך להקיצו שלא יישן תחת הנסר אע"ג שהתחיל בהיתר. וא"ש דאין סתירה בדבריו. וכן ראיתי להגאון רבי דוד כהן שליט"א במאמרו בספר "שיר ושבחה" (עמ' תיז) שתמה שלכאורה דברי רבינו סותרים אהדדי. ויישב דלענין מי שהלך לישון חוץ לסוכה קודם יו"ט, כיון שהלך לישון בביתו שינה כזו שאם לא יעירו אותו תמשך גם לאחר החג, לכן גם אם בכניסת החג הוא ישן זה נחשב שינה חוץ לסוכה כיון שקבע בעצמו שינה שתמשך לאחר החג חוץ לסוכה. ומשא"כ לענין שינה סמוך לנסר, אפ"ל דס"ל למהרי"ל דיסקין דאף שיש חשש שמא יתהפך, אין זה נחשב שבשינה זו הוא קובע שינה תחת הנסר כיון שקביעות שנתו אינה תחת הנסר. ומה שהוא מתהפך אח"כ תחת הנסר הוא מצב חדש ואין זה נחשב קביעות שינה תחת הנסר.

ודע כי נחלקו הפוסקים בדיון נרדם לאנסו חוץ לסוכה האם יש להקיצו כדי שישן בסוכה כדיון, דהגרי"ח מבבלי ב"בן איש חי" (שנה ראשונה, פרשת האזינו אות ח) כתב שיש להעיר את הנרדם מחוץ לסוכה. אולם ה"בכורי יעקב" (סימן תרלט ס"ק לד ולז) כתב בשם הר"ן (סוף פרק ב דסוכה) שאם תקפתו שינה מחוץ לסוכה אין צריך להקיצו משום מצטער. וכן בהגהות הגרא"מ הורוביץ מפינסק לסוכה (כו). כתב שאם ישן מעצמו חוץ לסוכה אין בזה שום חשש כלל, רק כששוכב לישן וסומך על חבירו באופן שאין בסמיכתו ממש אסור משום שינת עראי חוץ לסוכה. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך ב"הליכות שלמה" (מועדי תשרי, עמ' קסו) שהנרדם לאנסו חוץ לסוכה אין צריכים להקיצו הואיל והישן פטור מן המצוות. ומובא שם עוד שהעירו להגרש"ז א"מ מדברי רבינו בפרשת אמור דמבואר שם שצריך להקיץ את הישן מחוץ לסוכה, אך לא הדר ביה מדבריו. ועוד בהליכות שלמה שם מובא שהגרי"ש כהנמן זלה"ה - הרב דפוניבז' הורה להלכה למעשה בישיבת פונוביז' דמותר להוציא אדם הישן בסוכה תוך כדי שינתו מחוץ לסוכה לתוך ביתו, דכל שישן כבר מותר להוציאו מהסוכה.

איברא דכבר האריכו בנידון זה אם ישן הוא בכלל מצוות או לא, דב"שדי חמד" (מערכת יו"ד כלל לב) כתב דנחלקו בזה קמאי טובא בכמה וכמה מקצועות חמורות מה דינם כשהיה ישן. יעו"ש. ועוד שם (כלל לד) מביא מהרב "דבר אליהו" שמוכיח שישן בר מצוות הוא. והוסיף השדי חמד דעיקר מצות שינה בסוכה יוכיח דישן בר מצוות הוא וכוונתו דמצות סוכה בעצם השינה יש בה קיום מצוה של תשובה כעין תדורו, דלא צייתה תורה לילך לישן בסוכה אלא לישון בסוכה כעין תדורו בבית. ומסיק השדי חמד ז"ל ו"נולד לנו מזה דין חדש, דאם אחד ישן בסוכה ובא תבירו והוציאו בתוך שנתו חוץ לסוכה וישן שם בבית הוי בחברו דין מבטל את חברו ממצוה".

⁸ ס' "נטעי חמד" וס' "עמוד אש" (עמ' קצב).

והגר"מ שטרנבוך שליט"א ב"מועדים וזמנים" (א, סימן פט בהערה) כתב: "מסופר על רבינו הגה"ק רבי יושע ליב דסקין זצ"ל ושלא רצה לשבת בעגלה כשהלך למרחקים בחוה"מ סוכות, רק הלך ברגל, שמיאן לישב דרך קבע חוץ לסוכה אפילו רגע בימי החג".

וראיתי לבאר הנהגת רבינו בזה בשם הגאון רע"א שליט"א שיש מקום לומר שחלק מהדין של ישיבה בסוכה שנצטוו בו בכתוב "בסוכות תשבו שבעת ימים" הוא שמקום דירתו תהא בסוכתו, ואם הוא יוצא מסוכתו להרחוב וכיו"ב אז אינו סותר את השם דירה של הסוכה. משא"כ כשיושב בבית אז מראה שביתו הוא דירתו וזה סותר לשם דירה של הסוכה. וזה ביאור מנהגו של רבינו שהעדיף ללכת רגלי ולא לשבת בעגלה מחוץ לסוכה.

סיפר הגאון רבי יוסף דינקליס זצ"ל שסיפר לו יהודי זקן מפתח תקוה שעבר פעם בחג הסוכות בעיר העתיקה ליד סוכת רבינו והציץ מבעד הדלת שהיתה פתוחה במקצת וראה שרבינו הקדוש נח על הספה על צידו ופניו פני להבים וחשקה נפשו להיכנס בקודש פנימה לרגע ופתח הדלת להכנס בה וכשרצה לעבור הדלת נדחף החוצה ולא יכול היה לעבור פנימה כי היתה מלאה, למרות שלא ראה שום אדם בתוכה וכמה שניסה להכנס בכח [לא היה יכול בשום אופן. [איש זקן זה בעצמו סיפר זאת לרבי יוסף דינקליס זצ"ל והוא סיפר עובדא זו למחותנו רבי אברהם מרדכי בריטשטיין זצ"ל].

הוסיף רבי אברהם מרדכי זצ"ל: "אפשר לנו לתאר שמסתמא האושפיזין הקדושים היו בסוכתו הטהורה והקדושה או נשמות צדיקים שבאו בצילא דמהימנותא".

על תלמידו המובהק של רבינו, הגה"צ רבי צבי מיכל שפירא זלה"ה מסופר כי פעם אחת נתעלף פתאום בחג הסוכות במצב איום בלי אפשרות הדיבור ובלי כל רוח חיים, ותהום כל העיר ותרעש לקול התפלות והתחנות שהרבו להעתיך בעד שלומו בכל בתי התפילה ובכל המקומות הקדושים, ויהי כאשר הקיצוהו מעלפון וירצו להביאו מסוכתו הביתה, לא אבה בשום אופן עד שנשאולו בעל כרחו הביתה עם הספסל אשר שכב עליו ע"פ מצות רבו המובהק רבינו מהרי"ל דיסקין זלה"ה, וכששאלוהו אחר כך מדוע לא פוץ להכנס הביתה בשעת סכנה שכזאת ויען ויאמר בחשבי את השעה הזאת לקץ חיי לשעתי האחרונה לא חפצתי לעזוב את המצוה החביבה והיקרה לי ולהפרד ממנה ברצון באחרית ימי חיי בזמן שעדיין באפשרותי לקיימה, שכן למד מרבו הגאון זצ"ל שחלה בשנת תרכ"ה, ובחוה"מ סוכות היה בסכנה גדולה וימאן לצאת מהסוכה מטעם זה.

שואלין ודורשין

פנינים משיחותיו ותשובותיו של הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון צא, חג הסוכות - שמחת תורה תש"פ | נכתב ונערך על-ידי אחד השומעים ובאחריותו

"מובטח לו שנה טובה ולעולם יהיה שמח"

"לפי שקדושת הסוכה גדולה מאד, ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה, וכ"ש שיהיה זהיר מלדבר שם לשח"ר ורכילות ושאר דיבורים האסורים" (משנה ברורה תרל"ט, ב.)

תמידה רבה עולה מדברי המשנה ברורה. אמנם קדושת הסוכה גדולה, אך עיקר ציווי הסוכה הוא "תשבו בעין תדורו", וכי בבית בו דר בכל ימות השנה הוא נזהר כל כך ממיצוץ בדברי חול, בורח מלשון-הרע וכל-כולו דיבורי קדושה ותורה? וכן מביא הבאר היטב מהש"ל הקדוש שצריך להיזהר מבעס בסוכה, הרי בכל השנה בביתו הוא לא מצליח להיזהר לגמרי מהכעס, ואיך יקיים בזה "בעין תדורו".

אלא שלא נצטוונו לשבת בסוכה "בעין דרתם" אלא "בעין תדורו". עליך לשבת בסוכה כדי ללמוד כיצד עליך לדור בביתך בכל ימות השנה. ואמנם לא קל לשבת בדירת עראי, אך התורה ציוותה לעשות כן כדי שנדע ונפנים שהעולם עראי, כנגד הדמיון המנסה לצייר לנו שאנחנו קבועים בכל ענייני העולם.

עלינו לזכור כי כל בית יהודי הוא בית ה' בית להשראת השכינה, עלינו להפנים את התחושה עליה מורה השו"ע כבר בהלכה הראשונה (א"ח א, א) מפני שהיא היסוד לכל הנהגת האדם השלם, שלא תהיה דומה ישיבתו ועסקיו בביתו כישיבתו ועסקיו לפני מלך רם ונשא. באמצעות ישיבתו בסוכה, נוכל להפנים זאת.

שבוע אחד בשנה נצטוונו "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" (סוכה ב, א). עלינו לצאת מהנהגות הביתיות הקלוקלות, ולנהוג כאורח בדירת עראי שכל הנהגתו אומרת כבוד ורוממות.

הפלא יועץ (סוכות) כותב דברים מבהילים על כוח השמחה המושפע מסוכות "וציוונו שמחה של מצוה והיא סימן טוב לכל השנה שכתבו גורי האר"ז ל שמי שהוא שמח וטוב

לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח ובעין דברי רש"י (דברים טו, טו) "והיית אך שמח" אין זה לשון ציווי לא לשון הבטחה.

כאמור, מהנהגה בימי הסוכות נלמדת ההנהגה לכל השנה, כך גם בהנהגת השמחה: תעבוד על עצמך בשבוע זה להיות שמח, וזוהי תלמוד – ואף יסייעו בידך משמים – לשמח בכל השנה כולה.

הענן השביעי הגן עליהם בנידוים

חיבה יתירה מתגלה בישיבתנו בסוכה שהיא זכר לשבעה ענני כבוד שהגנו על עם ישראל בהליכתם במדבר ארבעים שנה. מבואר במדרש (תנחומא במדבר א, ב) כי "אחד הולך לפניו וזמנה להם נחשים ועקרבים, ומשווה להם את ההרים ואת העמקים, וישרוף את הקוצים (ואת הסידות) ומעלה עשן, ורואין אותו כל מלאי מזרח ומערב, והיו אומרים אומות העולם: מי זאת עולה מן המדבר וגו' (שיר השירים ג, ג) וגו'".

יש להבין לאיזה צורך שימש הענן שהיה תחתיהם אחר שמכל צדדיהם כבר הוקפו בהגנה מושלמת. נראה מרש"י (דברים ה, ד) "ורגלך לא בצקה לא נפחה בדרך הולכי יחף" וכותב המשכיל לדוד (שם) נראה מזה שהיו הולכים יחפים במדבר, ולזה שימש הענן השביעי להגן עליהם שלא ינזקו מקרקע העולם. אכן הם הלכו יחפים מחמת שהיו מנודים לשמים לאחר חטא העגל (יבמות עב, א).

חיבה עצומה התגלתה בהנהגה זו של הקב"ה לבניו שחטאו, כאשר מחד היו מנודים מכוח החטא ולכן חייבם הקב"ה ללכת יחפים, ומאידך לא רצה שיתנפחו הרגליים בדרך הולכי יחף במדברות, ולכן נשא אותם על גבי עננים. בעין אב שכועס על בנו ומענישו ולוקח ממנו את הנעליים החדשות שקנה עבורו, אך כשיוצאים מהבית כיון שהוא לא רוצה שרגלי הבן ייפצעו מהקוצים והדרדרים, נכמרים רחמיו עליו והוא מרים אותו על זרועותיו.

ואמנם ענני הכבוד היו בצאתם ממצרים, אך מהו הלימוד לנו מענני הכבוד, והרי כל מהות הסוכה היא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתו" (ויקרא כג, מג) וזה לא רק מלמד על מזה שהיה,

אלא מלמד אותנו שהקב"ה הגן מכל האבנים ובליסטראות שזרקו עלינו מכל עבר, והם היו המקלט שלנו בדרך לארץ ישראל.

וכאשר מקיימים מצות סוכה בראוי ומחזירים את הידיעה שהקב"ה מגן עלינו בכל מצב ותולים בו את מבטחנו, ממילא לא דואגים משום דבר ועי"כ זוכים לשלווה ורוגע המקנים שמחה אמיתית.

וכעין שאמרו החסידים כי "המצטער פטור מן הסוכה", מי שנכנס באמת בכל רמ"ח ושם"ה שלו למציאות הסוכה אכן נפטור מכל המצערות שלו, והסוכה פוטרת אותו מכל צער.

ואכן המתבונן בסוכה מקבל פרספקטיבה שונה לכל השנה כולה. כשמתבוננים ממה עשוי הבית והגג עשוי חורים רבים דרכם חודרת השמש ודולף הגשם, מקבלים פרופורציות לדיוקים וקטנות בכל ענייני העולם הזה. כי הלא זהו רק זכר למצב שבו חיו אבותינו ארבעים שנה.

וכפי שעורך המשגיח הגה"צ ר' גדליה אייזמן כי מחמת הגאווה האדם אינו רגוע, משום שאינו מעמיד בפרופורציה נכונה את הדברים. הוא יכול להתעווכה עם נהג המוניות על כמה שקלים כמשך נסיעה שלמה, ואמנם הוא מתרץ: אין לי בעיה עם כמה שקלים בודדים, אלא 'העיקרון', הנהג לא ירמה אותי, אני 'אראה לו' את המקום של הנוסע. והוא לא שם לב שהמניע שלו בזה הוא הפרינציפ, כלומר הגאווה.

הסוכה משרה על האדם רוגע וניתנת לו פרופורציות נכונות לחיים במהלך השנה כולה.

למה אין אושפיזין בפסח?

כאשר נשאל מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל מדוע אין אושפיזין בפסח, נענה ואמר: והיכן תכניס אותם, בסלון שלך? רק לסוכה הקדושה הם יכולים לבוא...

בתפילה הנפלאה הנאמרת בכניסה לסוכה, אנו מבקשים "ומאושפיזין עילאין תהינה אוני קשובות רב ברכות".

מה עושים האושפיזין כשהם נכנסים לסוכה, האם הם יושבים ושוקקים? תפילה זו מלמדת אותנו כי הם מברכים אותנו.

'מצטער', מלאכת חול המועד, נענועים ושמחת תורה
הלכה למעשה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל <<< עמוד 3

תפילתנו אם כן שנוכה ע"י הנהגה ראויה להקשיב לאותן הברכות מפיהם הקדושים, ואכן בעלי העבודה זכו לשומעם עד כדי כך שמתפללים "תהינה אוני קשובות".

אמרותיו השנונות של מרן הגרא"ל

בבואנו לזמן שמחתנו שומה עלינו לבחון מהי הדרך לקניית השמחה.

ואמנם מקרא מלא הוא "פיקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט) משום שכל שמרבים ומועמיקים בלמוד התורה, גדלה ומתעצמת השמחה הפנימית.

ואכן אצל כל גדולי ישראל הבחנתי כי הצד השווה שבהם היא השמחה המרובה שאפפה אותם. תמיד היתה האווירה סביבם נעימה ושמחה.

מורי ורבי מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל תמיד היה שרוי בשמחה, ואף רוחו היתה בדוחה עליו לעיתים קרובות. אף מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דעתו היתה שלווה ושמחה במיוחד, ובקודש פנימה אף היה ניתן ממש לחוש בכך, בשמיעת אמרותיו השנונות, ובשמחה התמידית הנסוכה על פניו. כמו כן התפעלתי מחוש ההומור שניחן בו המושגי הגרי"ש וולבה וכן בספרו עלי שור (ב, רמז) בצורה מעוררת השתאות, ממריץ לחובת קניית ההומור וכותב "יש להתלמד למצוא בחיי היום יום, אופנים והזדמנויות להגיב בהומור... הצלחה בזה היתה מעשירה מאד את חיינו. הן בפנימיות בינינו לבין עצמנו, והן ביחסינו עם הבריות".

אמנם דבריו אמורים לגבי קניית ההומור, אך אכן אצל כל גדולי ישראל ניכרת בעליל השמחה הרבה שאפפה אותם.

זכורני באחת הפעמים שעליתי למעונו של רבינו הגרי"ש כאשר ישבו בחדרו קבוצת עסקנים נכבדים, אשתו הרבנית ע"ה אמרה לי "תכנס פנימה לחדר, הוא הרבה יותר שמח לדבר בלימוד מאשר בעיסוקים הציבוריים"...

בבית מדרשו התארכו ההקפות בשמחת תורה הרבה מעבר למקובל בשאר בתי הכנסת. דווקא מרן הגרי"ש שחם על זמנו יותר מכל, ישב (א"ה): וספר תורה מונח בחיקו - כמבואר במדור 'הלכה למעשה' עד תום ההקפות ובשלווה מיוחדת הנסוכה על פניו אמר את התפילות המיוחדות להקפות ואף זמזם עם הציבור את שירי השמחה.

שמחת המוסר

ואמנם דרך נוספת לקניית השמחה היא לימוד המוסר. "סולו סולו פנו דרך, הרימו מכשול מדרך עמי" (ישעיהו, יד). המיתוס הראשון שיש לנתץ הוא טעות העולם כי לימוד המוסר גורם לעצבות.

אך האמת היא כי דווקא לומדי המוסר הם האנשים השמחים והמאושרים ביותר. עלינו לנתץ את הטעות שהשתרשה בלב רבים כי העיסוק ביראת שמים ולימוד המוסר גורמים לעצבות, ההיפך הוא הנכון, זה גורם קרבה למי שנאמר עליו "עוז וחדודו במקומו".

רבינו יונה כותב (ברכות לא, א) "ואף על פי ששמחה אחרת אסורה, שמחה זו מותרת ומחויבת כעניין שנאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך

בשמחה" (דברים כח, מז) כלומר השמחה בעבודת ה' איננה הידור, שהרי לא ניתן עונש למי שלא מהדר במצוות או לא נוהג במילי דחסידותא. ומתוך שהעונשים המרובים הכתובים בפרשת כי תבא ניתנים למי שלא עובד את ה' בשמחה כיאות, לומד רבינו יונה כי שמחה זו חובה מעיקר הדין ה"א.

הסבא מקלם ביאר שהצורך החיוני בשמחה הוא מחמת שחיבור איש למעשיו לרעהו ולכל דבר, נגרם ע"י השמחה. כמוכח מרש"י בכתובות (ה, א) שדיבוק איש ואשתו נעשה ע"י השמחה. ועל זה מבקשים אנו "דבקנו במצוותיך". איננו מבקשים שרק נקיים את המצוות, אלא שנדבק בהם, והדרך לחיבור ולדיבוק במצוות נעשה רק ע"י השמחה.

סוד גדלות האר"י

בהלכות שמחת תורה (מש"נ"ב תרס"ט, יא) כתב מהר"ק בשם רב האי גאון "יום זה רגילים אצלנו לרקד בו אפילו כמה זקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה וכו' ולכן יש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב גבי דהע"ה מפוז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכ"כ משם האר"י ז"ל. והעידו על האר"י ז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה שמח בכל עוז בשמחה של מצוה וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו".

מי לנו יותר מכך שהאר"י הקדוש אשר אין לנו כלל תפיסה בדרגותיו העצומות והנשגבות בנגלה ובנסתר. בתורת הנגלה ידוע, כי כל מקום שמביא המג"א 'הובא בכתבים' כוונתו לכתבי האר"י, ובנסתר הרי לא קם כמותו אף בדורות שלפניו, השגות שאי אפשר להאמין שילוד אשה זכה להן. בפשטות ניתן לחשוב כי זכה בהשגות העצומות ודרגותיו הנשגבות מתוך סיגופים קשים ומרים, על ידי טבילות קרח ושלג ומתוך תעניות רצופות וקשות, בהן פשט מעצמו את כל הגשמויות, ובכך התעלה לגובה מרומים.

אנו איננו יודעים מה הסיבה שגורמת לנו כל עליה שהיא, אך האר"י הקדוש ידע את הסיבה בעקבותיה התעלה, וגילה לתלמידו ר' חיים ויטל - וכתב זאת המשנה ברורה בהלכות שמיני עצרת (תרס"ט, יא) - כי זכה להעפיל לדרגתו מחמת השמחה הרבה שהיה שמח במצוות, כלשונו "שהמעלה העליונה שהשיג באה לו ע"י שהיה שמח בכל עוז בשמחה של מצוה". הח"י אדם (סח) בהלכות זיירות במצוה מביא את דברי האר"י, ומציין שזהו אחד מהדברים שחייבים להיזהר בהם כתנאי לקיום המצוות. הרי לנו כי הדרך היותר מוצלחת להתעלות במעלות מסילת הישרים העולה בית ה', היא על ידי השמחה בקיום המצוות ובעבודת ה' בכלל.

שמחת תורה של מרן הגרי"ש

מלבד ההלכה למעשה שאומר מהר"ק בשם רב האי גאון שהיה סמוך תיכף לאחר חתימת התלמוד שיש להתאמץ בזה לרקד ולזמר לכבוד התורה, והמאמץ משמעותו בתרתי - גם זקנים וחלשים שאין להם כוח לרקוד וגם כשאין מצב

רוח אין שמחה ואעפ"כ צריך להתאמץ ולשמוח, יש לנו כאן גם הבטחה עצומה.

באחת השנים כשנלווינו לרבינו מרן הגרי"ש לביתו לאחר ההקפות הזכיר את דברי האר"י שכל מה שזכה היה בזכות שמחתו הגדולה במצוות ואמר כי זהו הטעם לכל ההקפות המרובות שרוקדים בשמחת תורה.

וכשנשאל הגרי"ש כי אמנם קל לשיר ואף לרקוד אך קשה לשמוח בתורה אחר שיודעים שלא הוגים בה כראוי, השיב שעלינו לשמוח בכל מעט שיש, וכל מה שיש לאדם אפילו ידיעה מועטת בתורה ובקיום המצוות חשוב הוא עד מאוד ויש לשמוח בו, ובשמחת התורה יש להתמקד במעלות שכן זכה, ובידיעות התורה שעמל בהן ומכוחם לשמוח ולרקוד, ולא לחשוב על מה שעדיין חסר.

והביא רבינו את דברי רבי עקיבא איגר על הפסוק (ק"ט, קסב) "יש אנוכי על אמרתך כמוצא שלל רב". מושל למהלך במדבר ולפתע לנגד עיניו נמצא שלל רב ועצום, ומיד הוא ממלא את התרמיל עד תום, וכשמבחין שעוד נשארו יהלומים רבים מושלכים על הארץ, מרוקן את כיסיו מתכולתם ומכניס אף בחולצתו ובכל מקום אפשרי יהלומים רבים. ואמנם כשעוזב ומתרחק מהאוצר הגדול ליבו מלא בעצב ושמחה גם יחד, כיון שליבו התעצב כיון שלא קיבץ עוד ועוד מהיהלומים הרבים שהוצרך לעזוב, אך ליבו מלא שמחה מהאוצר הגדול שזכה בו.

כך בשמחת תורה עלינו להתמקד ולחשוב על מה שהרוויח וקיבץ בתורה למרות שתחושתו מעורבת כיון שהוא "כמוצא שלל רב" ומצטער על מה שלא קיבץ מהאוצר הגדול. זהו כלל חשוב מאד בחיי התורה, ובמיוחד ב'זמן שמחתנו'. לחשוב על מה שיש, לא על מה שחסר.

בשמחת תורה נגיד כולנו בקול רם: "חזק חזק ונתחזק". השמחה בלימוד היא מהדברים העיקריים כפי שראינו בדברי האר"י ולכן היצר משתדל להמעיט מאיתנו את תחושת החשיבות והסיפוק בכל מה שאנחנו לומדים. נתחזק כולנו ללמוד בשמחת התורה ובקיום מצוותיה ועל-ידי כך נגדל בתורה.

אל תגידו: 'עבר החג'

כמה וכמה פירושים מביא האבודרהם על תפילת 'והשיאנו' הנאמרת בכל יום מימי החג, ובהם "שהוא מלשון משא בני קהת כלומר הטעינו את ברכת מועדיך והטעם שתזכנו לעלות לירושלם ונקריב עולת ראייה".

סבי גאב"ד טבריה הגאון רבי רפאל הכהן קוק זצ"ל היה מאמץ פירוש זה - 'הטעינו' והיה מפרש כדרכו: זו תפילה לקב"ה ש'יטעיין' עלינו את ברכת החג לימים הבאים, לימי החולין, להמשך השנה, שסגולת החג לא יעזבו אותנו לעולם. והיה חוזר ואומר: 'אל תגידו עבר החג, אלא התווסף החג'.

יהי רצון שנוכה אף אנו ש'יתווספו' עלינו הימים הגדולים לשמחה בשמחת אמת, שמחת התורה, ולפתקא טבא לאורך ימים ושנים טובים.

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה • במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

• נטילת לולב •

צורת הנענועים

שאלה: האם בשעה שמנענעים את הלולב יש לסובב גופו לכיוון כל רוח שאליו מנענעים. תשובה: אין להסתובב לכל הצדדים, וכן נהג רבינו בשעת הנענועים עמוד תמיד כשפניו למזרח, ורק היטה ידיו לאותו צד שנענע לצפון ולדרום ואף לאחוריו העבירים מעל כתפו. כדמשמע מלשון המשנ"ב (תרנ"א, מו) "אין צריך להפוך פניו לצד

שמנענע, רק יטה ראש הלולב. וכן למערב יטה ראש הלולב על כתפו".

הלל השלם – דילג בטעות

שאלה: מי שהחסיר מילה אחת בהלל השלם, האם עליו לחזור.

תשובה: עליו לחזור ולקרוא ממוקום שטעה.

שאלה: אם נזכר בזה אחר שסיים את ההלל וכבר

• מלאכות בחול המועד •

המועד בהיתר ליטול שכר, אך עדיף להימנע מכך.

פריצת דלת

שאלה: האם מותר לאומן לפרוץ דלת שננעלה, והאם עדיף לשבור את המנעול או לשייף מפתח.

תשובה: כיון שאי אפשר להיכנס לחדר, מותר.

ואמנם עדיף מעשה הדייט ואף אם לבסוף ייאלץ לשלם תיקון יקר יותר לאחר החג, כמובא (תקמ, א)

מגדר גינה שנפרצה שבונה אותה בקנים, למרות שלאחר החג יצטרך לבנותה בשלמות כדרכו. כך כאן עדיף לשבור את המנעול מאשר לשייף מפתח ולעשות כלי, למרות שלאחר החג ייאלץ לשלם על מנעול חדש.

תפירת כפתור

שאלה: מהי הדרך הראויה לתפור כפתור שנפל

• ישיבה בסוכה •

לשינה" (עירובין סב, א) ויום אינו זמן שינה. ואמנם אין בעיה לישון בצהרים בבית בשעה שיורדים גשמים, כיון שבאותה עת פטור מהסוכה לגמרי.

ואמנם מי שרגיל לישון ביום, כגון שיש לו קביעות למנוחת צהרים, נידון כזמן שינה שלו, ואינו צריך להעמיד שומר כבלילה.

נרדם שוב – מצטער

שאלה: כשמעירים אותו הוא לא רק מנמנם אלא שקוע בשינה עמוקה וחוזר ונרדם שוב, האם ניתן להניחו להמשיך לישון מחוץ לסוכה מדין מצטער. תשובה: אם אכן חוזר ונרדם פטור כמצטער, כעין קריאת שמוע (סג, ה) שכשתקפתו שינה נידון כמצטער. וכדברי הר"ן (יג, ב) "אם תקפתו שינה משמע ודאי דפטור משום מצטער".

מצטער מהחום

שאלה: בשעה שיש מזג אוויר חם ושרבי, האם נחשב 'מצטער' פטור מן הסוכה.

כתיבת שטר תנאים

שאלה: האם בשמחת אירוסין בחול המועד מותר לכתוב שטר תנאים.

תשובה: שמו יקדמונו אחר מותר לכתוב (משנה ברורה תקמ"א, כא), אך לגבי ההתחייבות הממונית, אם כותבים רק 'כמדובר' אין לכתוב זאת, כיון שאין בזה שום משמעות וחייב ממוני. אמנם אם כותבים שני המחזותנים כפי שמקובל שטר מחייב בינם לבין עצמם ובו מפרטים את ההתחייבות, מותר.

תיקון מקלחת, כיריים ומקרר

שאלה: האם מותר לתקן בחול המועד על-ידי אומן מקלחת, כיריים ומקרר שהתקלקלו.

תשובה: כל אלה בגדר חיי נפש בימינו. ואמנם עדיף שייעשה ע"י מי שאין לו מה יאכל או נכרי (כעין המובא תקל"א, יא). ואכן מותר לכל אומן שנקרא לתקן בחול

שינה בשעת שיעור

שאלה: רגיל להירדם בשעה ששומע דרשה, האם אסור לו ללכת לשיעור בסוכות בבית הכנסת מוחשש שמו יירדם מחוץ לסוכה.

תשובה: יבקש מהיושבים לצידו להעירו באם יירדם.

ומה שנאמר על שינה "ערבך ערבא צריך" (סוכה כו, א) ופרש"י "שמו אף השומר יישן". אינו כאשר מדובר שהשומר ערני ממש, והוא חשש רחוק (ערוך לר"י) שרבים יירדמו.

ירדו גשמים בשנת הצהרים

שאלה: האם בכל פעם שנרדם בבית כשירדו גשמים, פטור מלמנות שומר שיעירו כשתמו הגשמים כיון שכבר נרדם.

תשובה: חידש רבינו כי המבואר במ"ב (תרל"ט, מו) "שאין מחויב למסור שנתו לאחרים שיקצוהו" זהו דווקא בשנת לילה, אך כשישן בצהרים חייב להעמיד שומר ולעבור לסוכה כשיפסקו הגשמים והסכך אינו נוטף מים, משום ש"לא אברי לילה אלא

הסיח דעתו מהברכה.

תשובה: יחזור ויברך, ויקרא ממוקום שדילג והלאה ויחתום בברכה. ובביקור חג בסוכתו, שאל מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א את חותנו אודות אחד שטעה בחג הסוכות וקרא חצי הלל במום הלל השלם, ופסק רבינו זצוק"ל שעליו לחזור ולקרא בברכה מ"לא לנו" (ראה 'שיעורי מרן הגר"ש אלישיב – ברכות' עמ' קל"א).

מחליפה.

תשובה: באופן שיהא ניכר שהכפתור רופף.

ומה דהצריך השו"ע ב' שיעויים – תפירות רחבות ואף עקומות כשיני הכלב, הוא כשאפשר אך בכפתור שלא שייך בו כשיני הכלב, די במה שניכר שהוא רופף. וכמו כן אם התפירה העקומה תכער את כל מראה הבגד יש להקל שיהא רק רפוי.

תספורת לבעל ברית

שאלה: האם מותר לבעל ברית להסתפר ולהתגלח בחול המועד.

תשובה: אסור. רק בימי אבלות כספירת העומר ובין המצרים התירו (תצ"ב, ב) מפני שיו"ט שלו דוחה את האבלות, אך חוה"מ הוא יו"ט לכולם ובכל זאת אסרו להסתפר שלא יכנס להגל כשהוא מנוול.

תשובה: כן, אך ודאי שאם יתגבר ויישאר בסוכה, מקיים בזה מצוה ואף יכול לברך באותה שעה "לישב בסוכה".

ויש לחלק בין צער מחום לצער מזרידת גשמים, שהמחמיר לשבת באותה שעה נקרא הדייט (שו"ע תרל"ט, ז), שהם "כשפיכת כוס על פניו, שרבו הראה לו שאינו רוצה בעבודתו, והוא רוצה לכופר רבו לעבדו" (ביאור הלכה שם).

ועוד יש לחלק כי בעת ירידת גשמים הסוכה פסולה כיון שאינה דירה כלל, משא"כ בחום שהסוכה כשרה, רק שהגברא מצטער. וכיון שהחסרון בגברא, היכולת בידו להחליט שאינו מצטער.

ירידת גשמים בפועל

שאלה: כשרואה שהגשמים מועננים ובזמן הקרוב תחל ירידת גשמים, האם יכול כבר לפנות לישון בביתו או שצריך להתחיל לישון בסוכה ורק בשעת הגשמים יצא לביתו.

תשובה: אינו נפטר מסוכה עד שלא ירדו גשמים בפועל.

מוקד מרכזי לשאלות בהלכה

במתכונת מתוגברת לחודש תשרי

בית הוראה הכללי - ירושלים שמח להודיע
כי מורי ההוראה הרבנים הגאונים
ממנוון הקהילות והעדות בעיר הקודש
בראשות מורינו הגאון **רבי בן ציון הכהן קוק** שליט"א
משיבים לשאלות הציבור בכל נושא הלכתי

לרגל ירח האיתנים פועל מוקד ההלכה
במתכונת מורחבת בכל שעות היום

הרבנים משיבים לשאלות בשפות:
עברית, אנגלית, יידיש, צרפתית, ספרדית, פורטוגזית

ניתן לקבל מענה לשאלות במספר דרכים:

במוקד הטלפוני (רב קווי)

0722-133-466

בפקס:
03-545-8807

בדואר אלקטרוני:
beithorah@gmail.com

בברכת שנה טובה,
חגים וזמנים לששון

ניתן לקבל את הגיליון מדי שבוע בדוא"ל
להצטרפות: Beithorah@gmail.com

הולכי דרכים

שאלה: האם הנוסעים בנסיעה בינעירונית
שייש להם דין הולכי דרכים הפטורים מן
הסוכה, פטורים כבר כשהתחילו בנסיעה
עוד בשעה שהם בתוך העיר.
תשובה: רק לאחר שיצאו מהעיר והחזיקו

• שמחת תורה •

שיבה בשעת ההקפות

שאלה: האם מותר לשבת בהיכל בית
הכנסת בשעת ההקפות כשספרי התורה
מחוץ לארון הקודש.
תשובה: כאשר ספרי התורה מחוץ
למקומם, יש לנהוג כבוד ולא לשבת
בפניהם, ולא משתנה הדין בשעת
ההקפות הארוכות בשמחת תורה. ואם
רוצה לשבת, יישב בחוץ.
שאלה: האם אין היתר לשבת בתוך בית
הכנסת בשעת ההקפות.

תשובה: רבינו ישב במקומו בשעת
ההקפות כשהוא מחזיק ספר תורה בידיו
בכל זמן ההקפות, ואף בערוב ימיו כאשר
התארבו ההקפות וקשתה עליו החזקת
ספר התורה, הקפיד שלא לשבת בלא
ס"ת.

ואמנם אם יש מחיצה שלימה של
האנשים הרוקדים ואין בין כתף אחד
לחברו ג' טפחים (שסב, ה), ניתן להקל
ולשבת אחריהם.

להמתין לעולה אחריו

שאלה: האם העולה לחתן תורה צריך
להמתין לאחר עלייתו, עד שיעלה
העולה אחריו לחתן בראשית.
תשובה: בבבל עליה יש להמתין "ולא
ירד עד שיעלה כבר הראוי לקרות אחריו"
(הג"ח קמא, ז). וראיתי לרבינו בהיותו למעלה
מגיל מאה בכוחותיו התשושים שקשתה
עליו העמידה [ואף לא עמד באותה עת
בחזרת הש"ץ] המתין בכימה עד שקראו
כל הנוסח הארוך לחתן בראשית.

קריאת שמו"ת בקריאת התורה

שאלה: האם אפשר לקרוא שמו"ת
בשעה שחוזרים וקוראים שוב ושוב את
פרשת 'וזאת הברכה' לאחר שכבר יצא
ידי חובת הקריאה.

תשובה: אפשר, ומה שכתב בשו"ע (קמז,
ב) שהמקדקדק יכוין דעתו למה ששומע
בקריאה הוא כשעדיין לא יצא ידי חובת
הקריאה.

מנהג אנשי ירושלים

רבינו הקפיד בשומו מביית הכנסת לאחוז את ארבעת המינים בשתי ידיו בצורה
שיוצא בה ידי חובה כמנהג אנשי ירושלים ולא בתוך גרתיק. כמובאר בגמ'
סוכה (מא, ב) "כך היה מנהגן של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו ולולבו בידו,
הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו".

ופשוט שאם נוטל האתרוג בתוך קופסא או הלולב בתוך הגרתיק אינו יוצא ידי
חובה בנטילה שכזו, וממילא כך גם אין חיוב מצוה בזה. ובכדי לקיים החיוב
מצוה כמנהג אנשי ירושלים צריך ליטלם באותו אופן שמקיים המצוה.

וכתב הרמ"א (תרנב, א) "המקדקדק יאחז הלולב בידו כשנכנס מביתו לבהכ"ס
וגם בשעת התפילה, וכן יחזירו לביתו כדי לחבב המצוות". וכתב המ"ב (שם)
"היום מחזי כיוהרא... ומיהו נוהגים גם היום שמוליכים הלולב בבוקר בעצמו
לבהכ"ס וכן מחזיר לביתו בעצמו", ואכן הקפיד מרן רבינו בזה מאד.

וכפי שיש תוספת מצוה בשתיית יין משום מצות "ושמחת בחגך" בכל מזה
שמוסיף לשותות, כך גם באחיזת הלולב למרות שכבר יצא ידי חובה בנטילה
ראשונה, כל מזה שמוסיף ליטלו יש בזה תוספת מצוה. ואין בזה משום איסור
טלטול מוקצה ביום טוב, כיון שהוא להידור המצוה.

לאחר שלמד זאת בשיעורו, פנה רבינו לעומדים סביבו והתעניין - שלא
כהרגלו - האם קיימו הנהגה זו. וסיפר באותו מעמד: אתמול ביקר אצלי רבי
חיים (חתנו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א) ושאלתי אותו איך מקיימים בבני ברק את
מנהג אנשי ירושלים, והאם מקפידים לאחוז הלולב והאתרוג שלא בגרתיק,
והשיבני: 'בבני ברק לא מכירים מנהג זה כלל'.

אכן כאמור רבינו הקפיד מאד ועורר על הזהירות במנהג זה.

ההנהלה

מראות מדרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 17

סוכות

ההלל אבי זללה"ה בירך על הד' מינים, ומסר לי לברך, ואחרי זה בשעת הנענועים היה הוא מנענע ואחרי זה מסר לי, ואז החזרתי לו וכך היינו בתורות על אותם הד' מינים. עובדא זו חזרה על עצמה כמה שנים.

לולבים בהכשר הרב שטינמן...

סיפר בן רבינו, הגר"ש שליט"א: בצעירותי (שנת תשכ"ז והלאה) היו בבני ברק שני אנשים שהם היו ידועים כמשיבים על שאלות בד' מינים בערב חג הסוכות, אבי מורי זללה"ה שהיה מתחסד עם הציבור ויושב בביתו ועונה מבוקר עד ערב לשאלות, והשני הוא הגאון רבי יהודה שפירא זצ"ל. הוסיף הגר"ש, אאמ"ר היה משתמש הרבה בזכוכית מגדלת גם בבדיקה של לולב, הוא היה רגיל לומר כי עיקר העיון בלולב הוא על השידור, שהרבה טועים ולא מבינים בכלל בעלה האמצעי - התיומת.

שלום שפירא זצ"ל) שלא רצו להתעסק בחיפוש ד' מינים בימי הרחמים והתשובה, עד לאחרי יום כיפור, הם סברו שלפני ראש השנה ולפני יום כיפור לא מתאים לעסוק בזה, וצריכים להשקיע אך ורק בהתחזקות ותשובה. יתכן שהם צודקים אבל הסוחרים כנראה חשבו אחרת, וכשהם הגיעו לחפש לולב ואתרוג מהודרים אחרי יום כיפור כבר לא מצאו את מה שהם חיפשו, היה רק שיירים של כל הדברים.

ביוזעם שאבי מורי זללה"ה התכוון כבר ויש לו הד' מינים, הם הגיעו אליו בצער ואמרו לו שלא הצליחו להשיג לולב ואתרוג מהודר, לפעמים הצליחו בסוף להביא להם מה שחיפשו ולפעמים אבי זללה"ה נטל את הד' מינים שהכין עבורי ואמר לי, אתה הרי יכול לקיים את המצוה גם בשלי, והם לא יכולים, ניתן להם את שלך כדי שיהיה להם מצוה מהודרת, והגעתי לבית הכנסת ובשעת

עניי סוכות

בענין ימי הסוכות ראה באריכות בס' ימלא פי תהלתך מועדים שהאריך והרחיב במשנת רבנו בענינים אלו, ונביא מספר דברים קצרים שלא הובאו בספר הג"ל.

רבנו אומר את הכונות לשיבת סוכה.

מדיע לבנו של דביט לא היה ד' מינים?

סח הגר"ש שליט"א בן רבינו זללה"ה: זכורני משנות ילדותי, כבר כמה שבועות קודם חג הסוכות החל אבי מורי זללה"ה להתכוון לקיים מצות ד' מינים מתוך שמחה של חיוב מצוה, היו שנים שנסענו יחד לכמה כפרים ומושבנים לחפש אחר אתרוג מהודר, בדרך כלל הוא היה לוקח כמה מכל מין, כדי שיהיה לו כמה סוגים לוודא שוודאי בלתי מורכב, וגם לי אפילו שהייתי קטן מתחת גיל מצוות.

אבל עם כל זאת היו שנים שבהגיע חג הסוכות לא היה לי ד' מינים משלי, רק בירכתי על של אבי מורי זיע"א, ומעשה שהיה כך:

היו כמה תלמידי חכמים (דוגמת הצדיקים רבי דוב פריידן, רבי משה ברנשטיין ורבי

רבנו בהושענות - מקפיד להחזיק את הלולב והאתרוג ב' ידיים בזמן הקפות.

באופן כללי הוא לא היה מחמיר מדאי, באתרוג היה מביט על הנקיות שלו ומתחשב גם עם יופי הגידול, שהיה שיקול גדול אצלו, ובלולב בעיקר על התיזות שהיא סגורה, והדסים היה ממעט לבדוק כי צריך לזה הרבה זמן והאנשים היו מרובים ולא היה שייך.

[זכורני שהיה דוכן בשוק ברחוב הסמוך שהיה מכריז שהלולב שלו הם בהכשר הרב שטינמן, התברר שכמה קונים הלכו לאמ"ר, והוא נהנה מהלולבים שהם סוג משובח והם החזירו למוכר את התשובה, ומכאן כבר עבר להיות ההכשר שלו...]

כשאמ"ר היה קונה אתרוג ירוק, היה מהדר להצהיב אותו בתפוחים כדי שיהיה צהוב לפני סוכות.

קראת קהלת

אמר רבנו (חזקוני"ס סוכות תשנ"ד) מחר יקראו קהלת ואינני יודע קהלת, וכמדומה שהגרי"ז אמר פעם בחזקוני"ס שלמוד קהלת

רבנו בערוב ימיו מקבל את האתרוג.

איז א שווערע לימד [לימוד קשה] [נאות אפרים עמ' קיח]

בענין אתרוג מדיקו

סיפר לנו רבנו זצוק"ל שבכל סוכות מגיע אליו מאן דהוא ונותן לו אתרוג ממרוקו שהוא בעצמו קוטף אתרוג יפה מאד ויש אחד שנותן גם כן אך אינו יפה כהאתרוג הנ"ל, וכמד' הוסיף נמי דהאתרוג השני יקר וגם לא כזה יפה, ובמרוקו יש שטח של שלוש קילומטר על חמישים מטר לרוחב ושם גדלים רק אתרוגים ופעם היה שם רק

אתרוגים בלתי מורכבים, וכיום במדינה שם קיבלו שכל להרכיב פעם לא היה מורכב ועתה רוצים להרכיב. (שפתי איל)

לולב שיהיה זהו למבזהו

שאלתי לולב שייחזקוהו למצוותו אם מותר לחתוך הימנו עלים לאיגוד הלולב ומיניו?

ואמר לי דזה תלוי בהשתמשות ואם השתמשו בו מסתמא שלא ואם לא השתמשו בו זה שום דבר ומותר.

אי בעמיעין יש משום לא התגודדו

שאלתי לרבנו זצוק"ל אם מתפלל במגין בסוכות והנענועים שם אינו כסדר שנוהג בו אם ינענע כמנהגו ואי איכא למיחש בזה משום לא תתגודדו?

ואמר דמסתמא שלא: היינו דמסתמא אין בזה משום לא תתגודדו. (שפתי איל)

נגעו בו קודם נטילה

נשאל רבנו על דבר אתרוג שנגעו בו בידים קודם נטילה שחרית אם נפסל. ואמר שלא נפסל, אלא שירחצוהו פעם אחת [במלכ"ד ס' ד' ס"ק י"ד כתב ג' פעמים וצ"ע]. (רשימות הרה"ג ר' ישעיהו כהן)

אתרוג החיים

פ"א נכנס מיודענו הרב משה ניימן שליט"א לברכת החג, הראה לרבינו אתרוג תאומים, שהיו מחוברים שני אתרוגים בעוקץ אחד, ומבואר בשו"ע שהוא כשר. אך שאל אם כשיש על חוטם של אחד מהם נקודה שחורה, זה פוסל, או כיון שראש אחד נקי, סגי. ואמר רבינו שיש להסתפק בזה, ונטה יותר לומר שזה כשר. (פרי חיים)

סוכת חז"א

(סוכות תשנ"ח) תלמיד משייבת נתיבות עולם, שאין לו סוכה עפ"י חומרת החז"א במעמיד דמעמיד, הזמיני לאכול בסוכתו, ויש לו כבוד מזה. ושאלתי את רבנו מה לעשות, שנהי שיש כאן רק חומרא רחוקה, אבל יש מחמירים בכה"ג, ומה החז"א היה נוקט בזה? והשיב רבנו והלא גם אצל החז"א היתה זו רק חומרא ולא מעיקר הדין. וחזן מזה – חיך הרב – תחשוב שאתה אוכל בסוכה של הבריסקער רב...

חזקו ביד"ש בכר' הקהל

(פר' נצ"ר, תשנ"ט): רבנו התפעל מהעוצמה

של החיזוק שכתוב שיש בפר' הקהל, הנה מגיע ראש השנה ויוכ"פ, שצריך להתחזק ביראת שמים, אח"כ עסוקים בסוכה ובד' מינים, ופתאום מגיע מוצאי סוכות, אחת לז' שנים – ומביאים אפילו את הטף להתחזק ביד"ש? מה היה עד עכשיו שלא התחזקו, ומה כ"כ מחזק עכשיו, שישפך לשבע שנים? הרי כ"כ קשה להתחזק ביד"ש, שצריך לעבוד כל יום, ואיך מספיק פעם בשבע שנים?

ברכה על סוס

סיפר שה' יהודי שחסף לעצמו במשך השנה כסף כדי לקנות אתרוג והנה לפני חג הסוכות פגש בבעל עגלה שהתלונן לפניו שהסוס שלו מת ואין לו כסף לקנות סוס אחר ונשאר בלי פרנסה, לקח הכסף ששמר לקניית האתרוג ונתן לו שיקנה בזה סוס ויהא לו פרנסה.

כשהגיע ביד"ט ראשון של סוכות לבית הכנסת בלי אתרוג וראה שהאנשים מברכים על האתרוג, אמר כולם מברכים על האתרוג ואני מברך על "הסוס"...

המשיך מרן שבאמת יש להסתפק בכה"ג באדם שחסף לעצמו כסף לקנות אתרוג, ובא לפניו מצוה של והחזקת בו לעזור לשני לצורך פרנסתו, ואין אחר שיכול לעזור לו, מה מוטל עליו לעשות, שזה מצוה שכעת מוטל עליו לעזור לזולת, ואח"כ יהא אנוס שאין לו כסף לקנות אתרוג. (רפ"ז)

מבני מדינת

(ערב סוכות תשע"ו) רבינו מסרב כמעט

רבנו בערוב ימיו מקבל את האתרוג.

לשותות, והסביר באם שותה אח"כ קשה לו לאכול, והוא רוצה שיוכל לאכול כזית בערב לקיים מצוה עשה לאכול כזית בליל יו"ט הראשון של סוכות.

השיבת אבידה או גזילה

היה פ"א נידון אודות א' שקנה ג' הדסים ומצא בביתו ד' מה יעשה, ואמר מרן הגר"ק דדינו כדין אבידה שירשום את הדס הד' וכו'. והגר"ז ברלין טען דזה אינו אבידה רק גניבה דאמנם הוי בשווג אבל הוי גולן שנטל ללא רשות ולא דמי לחפץ האבוד.

ורבנו הסכים עם הגר"ק דדינו כאבידה ואמר ע"פ המבואר בפוסקים דכה"ג טעות עכו"ם הו"ל אבידת עכו"ם ולא גזילה, ולא הוי גנב בשווג, דשווג מקרי שנוטל חפץ חבירו וסבור שהוא שלו בזה הו"ל גנב בשווג משא"כ בטעה הו"ל כאבדה. (עטרת לזכרון)

מעריב בבית כי היה יא"צ של חמותו הרבנית קורנפלד, ואני זוכר שדבר ראשון אחרי שיצא החג, רבנו היה מבקש להוציא את הלוקס הגדול שהיה מאיר בסוכה החוצה, כי זה גנאי לסוכה שזה יישאר שם. (מפי הרה"ג רבי אברהם ישראל גינזבורג שליט"א)

ניסוך המים

שיחת רבנו בבית הכנסת בוגרי ארחות תורה בבני ברק ליל הושענא רבא תשע"א מורי ורבותי. יודעים שיו"ט יש בו תוספת קדושה משאר הימים במדה גדולה מאד. יש מצוה מיוחדת ושמחת בחגך, בפרט סוכות יש יותר, זמן שמחתנו אומרים על סוכות ולא על שאר החגים, יש מצוה מיוחדת בסוכות, אבל השיא של השמחה של סוכות, היה בזמן ששאבו מים כדי לעשות ניסוך המים על המזבח.

אומרים שרק זה אבל יש ענין גדול בזה. הלא כל אחד יודע, יש דברים שבן אדם מחזיק את זה במיוחד, למשל באוכל -בשר זה נקרא אוכל הכי טוב, ביחס לשאר הדברים, חוץ מדברים למשל לחם, לחם זה יותר, כל אחד יכול, אבל בשר! קרבנות מקריבים פרים, אילים, כבשים, בכל זאת כאן עשו דבר - מים! מים דבר הכי זול, באופן יחסי מה שעולה קילו מים, זה לא קילו בשר קילו שאר דברים עולה הרבה יותר, באופן יחסי מים הכי זול.

עוד דבר יש במים, מים זה הסמל של ענוה, כי מים הולכים רק למקום נמוך, שום דבר, מים הולכים "תמיד" רק לנמוך, רק לרדת לרדת לרדת, זה הסמל של ענוה.

וענוה זה המידה הכי חשובה שיש בעולם, כל המידות טובות יש אבל ענוה אי אפשר לדמות, ענוה הכי חשובה, המדה של ענוה, וזה מאד כל כך חשוב בעיני הקב"ה - ענוה, אין לשער.

אם בן אדם רוצה ללמוד, שני דברים אפשר ללמוד, אפשר עוד דברים אבל מה שאנחנו נדבר זה על שני דברים, א' מים זה ענוה, להראות שלהלל את הקב"ה בדבר שהוא יותר מקובל אצל הקב"ה, לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה, ענוה זה הדבר הכי חשוב. משה רבינו שהיה בחיד הנביאים, וכתוב שם שום תואר, מה כתוב והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, משה רבינו העניו הכי גדול, שום דבר לא אומרים עליו רק העניו הכי גדול, זה המעלה הכי גדולה שיש. וזכה לזה באמת משה רבינו.

רבנו עם הרב משה גיימן ממנו היה קונה מידי שנה אתרוג, כשמראה לו אתרוג מחובר נאה.

בלעטאל קטן או גדול

הסתפק רבנו, מה יהיה הדין אם יש שני אתרוגים שבשניהם יש בלעטלך, אחד אתרוג גדול עם בלעטל גדול והשני אתרוג קטן עם בלעטל קטן, והיחס של הבלעטל באתרוג הקטן, הוא קטן ביחס לבלעטל שבאתרוג הגדול, מה מהם יהיה עדיף, וגו"נ בזה. (מפי הרה"ג רבי אברהם ישראל גינזבורג שליט"א)

להוציא מיד את הלוקס

במוצאי יו"ט ראשון של סוכות, כל שנה הנכדים לבית ברלין היו מארגנים אצלו

רבנו בדביקות בסוכות.

אין שום שינוי, המצוה של תורה אז והיום היא אותה המצוה.

והח"ח מביא שאם אחד ה' מביא את הפרי הראשון שנברא הרי ה' חשוב מאד, וזה איננו, או אם ה' מביאים את השור הראשון וכמו שכתוב שקרנותיו קודמות לפרסותיו ואם ה' את השור הזה הרי היו משלם עליו הרבה כדי שיה' לו השור הזה, והיום הדבר היחיד שיש ולא נשתנה כלום זהו תורה (לא ספר תורה רק התורה ס"ת הוא ג"כ חשוב אבל לא כעיקר התורה) א"כ יש דבר יחיד שנמצא בדיוק כמו שנברא העולם והתורה הרי קדמה למעשה בראשית א"כ צריך לראות להעריך לדעת איך להעריך שזה דבר שאפשר לזכות בו להכל ולדאבוננו זה עלבונה של תורה, אסור לדבר על עצמנו שלא יה' קטרוג ובחז"ל כתוב בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכל אחד על כל דבר הכי קטן מוכנים לבטל תורה בשביל פרוטה מוכנים לבטל תורה אפילו ששונה מלידידים מ"מ מוכנים לבטלה כמה מעריכים את התורה הדבר שצריך יותר להעריך מעריכים הכי פחות, ולא ח"ו באנו לקטרג על כלל ישראל אבל כך הם הדברים, והיות שזה כ"כ גדול היצה"ר מאד חזק ועושה מזה כך, כל אחד מבין שצריך לעשות הכל אבל בשביל זה מבטלין עלבונה של תורה הנפה"ח מדבר כ"כ חזק מהתורה, ואפשר שאם יתחזקו ללמוד קצת יותר חזק, כדאי ולא לבטל את הזמן לריק, והקב"ה יעזור שכולם יזכו להתרומם קצת.

עם קצת קנאה, וזה היה קצת לא כל כך עם אהבה בין איש לרעהו, כי תמיד יש מה לעורר על האדם, והקב"ה מתנהג לפנים משורת הדין, לא הכל אבל יש הרבה חלק גדול מתנהג לפנים משורת הדין, אבל מה שאין כן בעל גאווה אומר הגאון, דנים כדין ממש, גורא ואיום!

אם כן צריכים לדעת מהדברים האלה ללמוד, עד כמה חשוב שני דברים, לעבוד את השם בכל מה שיש, אפילו עם דברים פשוטים – לעבוד. וגם שדוקא בדברים פשוטים, דוקא זה מים שמרמז על ענוה, על לב נשבר ונדכה, זה מאד חשוב. ועל זה בן אדם צריך לשאוף, ללמוד מזה לא רק על החג, על כל החיים יראה להתנהג בענוה, ולא להגיד כל כך נגד כל בני אדם, להגיד אני, אני, אני.

הקב"ה יעזור בזכות המים האלה שאנחנו נצטוו לעשות ניסוך המים בחג, בזכות כל המצוות האלה ללמוד מזה להתנהג כל החיים בדרך זה, ויהיה הקב"ה עמנו ונזכה לכל טוב במהרה בימינו אמן סלה (ס' אור השחר שיצא לאור זה עתה)

סיכום ההג' שימחת תורה תשס"ד

ביקשו מרבנו נקודה אחת שנצא עם זה מהחג.

ואמר מה אני יודע יותר ממך הרי יש תרי"ג מצות ואתה מבקש נקודה אחת? מכל התרי"ג מצות אתה מבקש לעשות נקודה אחת, כתוב שהיום ממילא יש רק ע"ז מצות לקיים והעיקר זה התורה שזה עיקר הכל ואת זה יש ב"ה היום כבזמן המקדש, ובזה

אותו הדבר בצדיקים האחרונים ידוע, למשל הרעק"א בדורות האחרונים היה נחשב עניי מאד מאד, הוא זכה למה שלא כולם זכו, הרבה צדיקים כולם היו עניים, אבל הרעק"א היה במיוחד עם ענוה, והוא זכה, אומרים רעק"א, רעק"א, כל מה שהוא אומר זה כל כך חביב, כל כך... למה, כי היה בדרגה גדולה של ענוה.

וזהו שני דברים במים א' בגלל שזה זול, לא כל כך חשוב, יכול לחשוב מילא אחד נותן פרים כבשים, נו, אבל מים! מצד שני עוד מים זה ענוה, זה דבר... זה אם עושים זה כל כך חשוב, ממילא הקב"ה זה כל כך אוהב, העבודה שעושים בדברים כזה שמעיד על ענוה, אין לשער עד כמה שזה חביב אצל הקב"ה.

אבל באמת צריך ללמוד מזה לא סתם שהיה כזה דבר, זאת אומרת הוא צריך ללמוד שמהדברים הכי חשובים שהאדם ילמוד, שאפשר לעבוד את השם גם כן מדברים פשוטים, לא דוקא מדברים גדולים מאד. שני שצריך דוקא להיות מהדבר הכי חשוב זה ענוה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה.

והלואי שכל אחד יזכה לזה הוא יהיה המאושר. בגאון כתוב על הרבה דברים אפילו שדנין את האדם, הקב"ה דן את האדם, על פי רוב הקב"ה דן לפנים משורת הדין, לא לוקח את עומק הדין, כי אומרים קל אמונה בערכך דין אם תמצה עומק בדין מי יזכה לפניך בדין, קשה לזכות בדין, כי הלא כל כך תביעות יש על הבן אדם, על כל דבר ודבר יש תביעה, זה לא עשה בסדר, זה היה עם רצון לא כל כך טוב, וזה היה

מצורפת כאן תמונה נדירה אותה קיבלנו מאחד מתלמידי ישיבת חפץ חיים בכפר סבא, שם כיהן מרן זצוק"ל כראש ישיבה. בתמונה שצולמה בשנת תשי"ג בכפר סבא, נראים קבוצה מתלמידי הישיבה.

לא ידוע לנו פרטים אודות התמונה, נשמח לקבל ממי שמזהה חלק מהדמויות וידוע פרטים, לשלוח למערכת 'קובץ גליונות'.

חדש!!!

מאת הרה"ג ר' שלום מאיר הכהן ולך שליט"א
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

איוכס?

ילדי קרן ההסעות רוצים להגיע יום יום ללמוד תורה
ילדי קרן ההסעות מתפללים שההסעה לא תיפסק ח"ו
ילדי קרן ההסעות בלי הסעה לא יוכלו להגיע לחינוך תורני
מצטרפים לגדולי ישראל, מתקשרים עכשיו
ומאמצים ילד בקרן ההסעות!

כל שמות התורמים המאמצים
ילד בתרומתם יועברו לתפילתו של
דוד אבוהצירא שליט"א
מרן כ"ק האדמו"ר רבי

כל שמות התורמים המאמצים ילד
בתרומתם הם ובני משפחותיהם יוכנסו
לספר 'דורות ישרים מבורכים'
שיונח על שולחנם של מרגן ורבנן שליט"א
בער"ה ועד מוצאי יו"כ והשמות יוזכרו בכל יום בתחינתם

הקוויטעל שלכם
בספר

קרן ההסעות
גלגל ההצלה של ילדי ישראל!

שמות ניתן למסור בטלפון שלכם לנחת מהילדים!

1700-50-66-22

ת.ד. 257 ב'י ב'ק או בהעברה לבנק הפועלים סניף 655 מ"י ח-ן: 339991 קרן הסעה וסיוע לחלמידי הדיעק העצמאי ע"ד 95-659-804-5 | התרומות מוכחות לצרכי מס למי סעיף 46

אמץ ילד!

נענים לקריאת גדולי ישראל
ומאמצים ילד לכל השנה
100x12